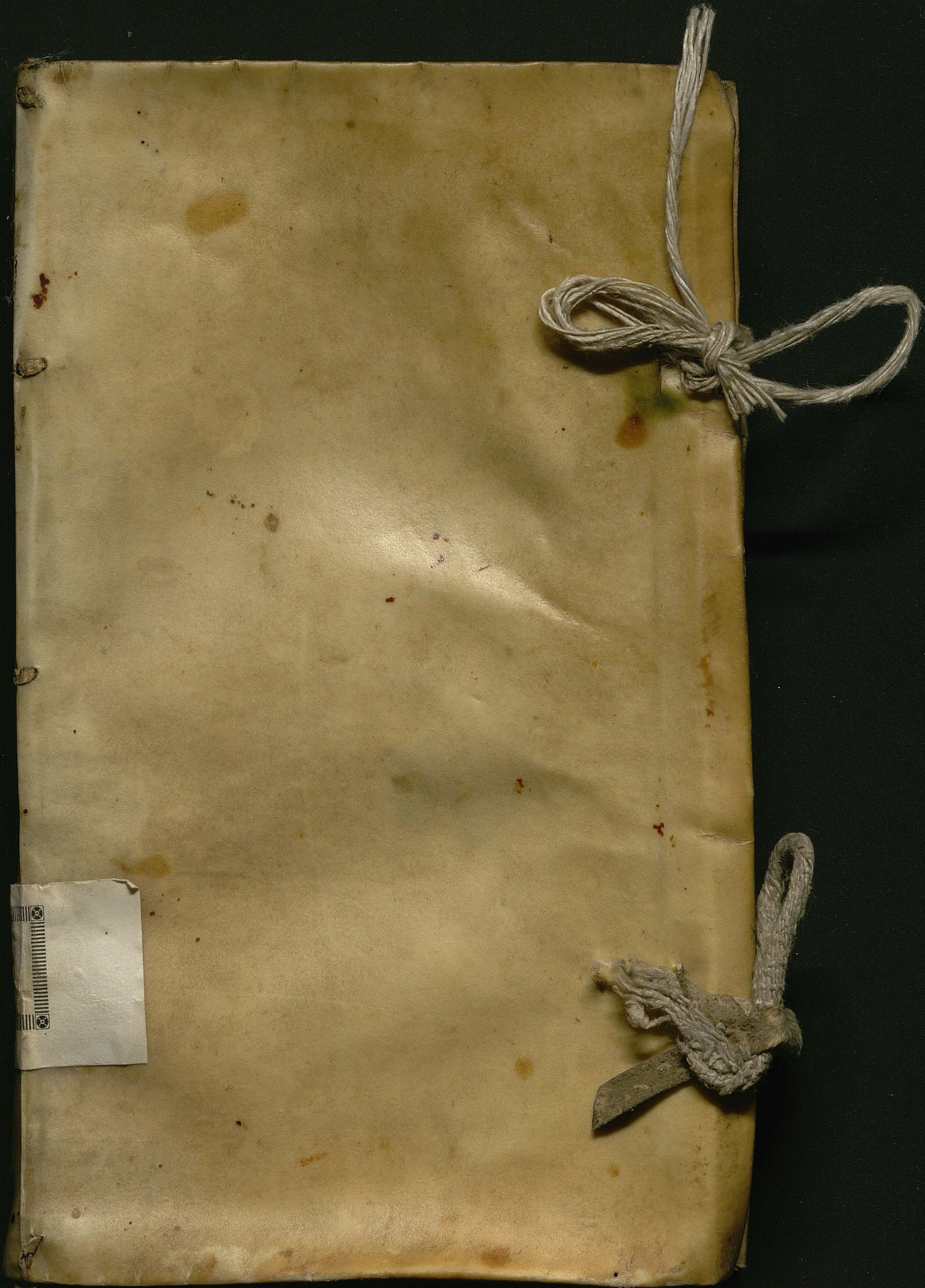
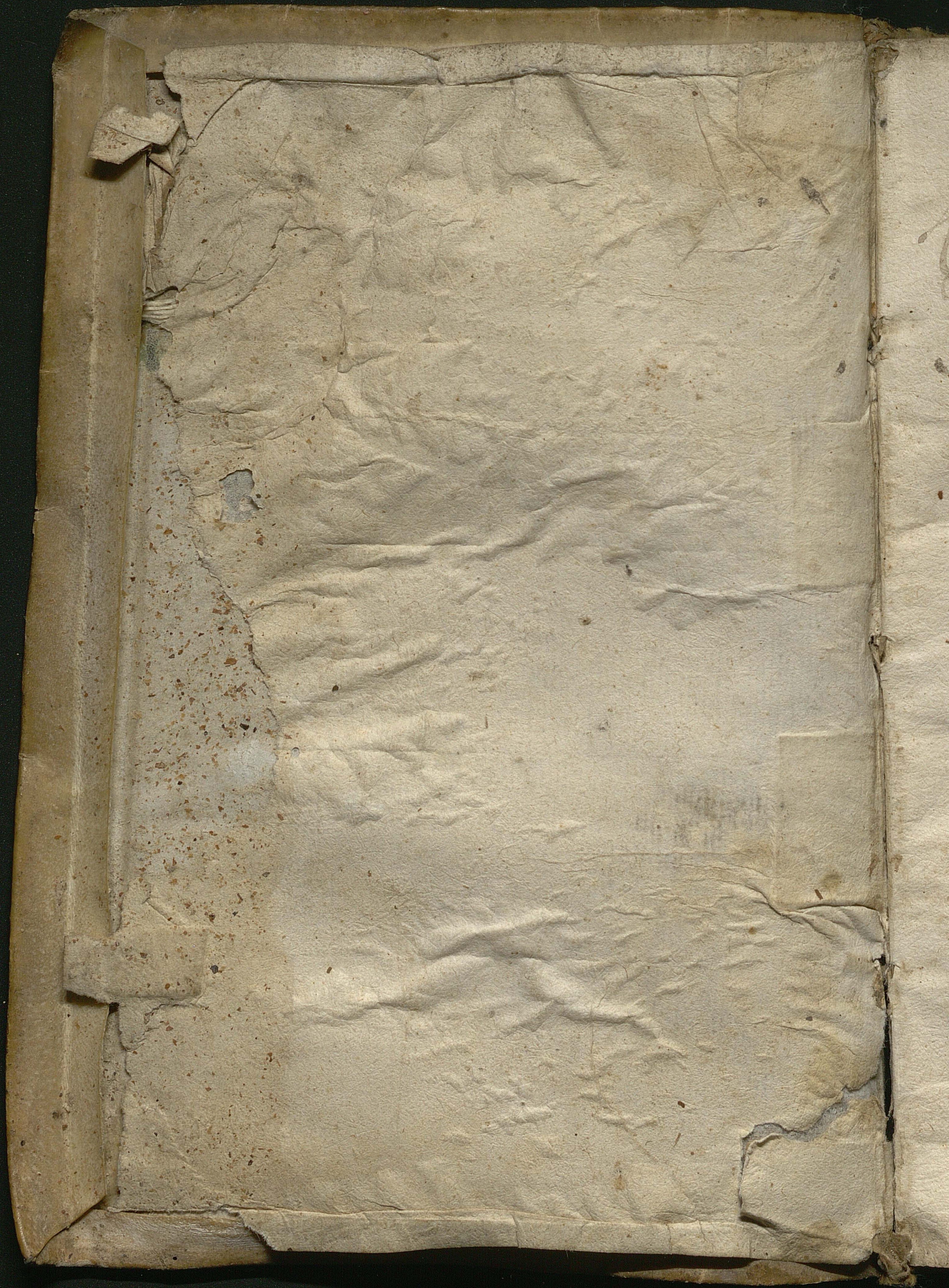

Regestr Kxięgi
ktorem dostał od Śmierci
Zdarzyciey to iest ... se
y z Libroriami takze

6
31
37

50
101
129

94
135
144

140
[illegible]

24 Dam

Anno 18

Dec 1

27 Ma

1st Lett M

A.

ins...

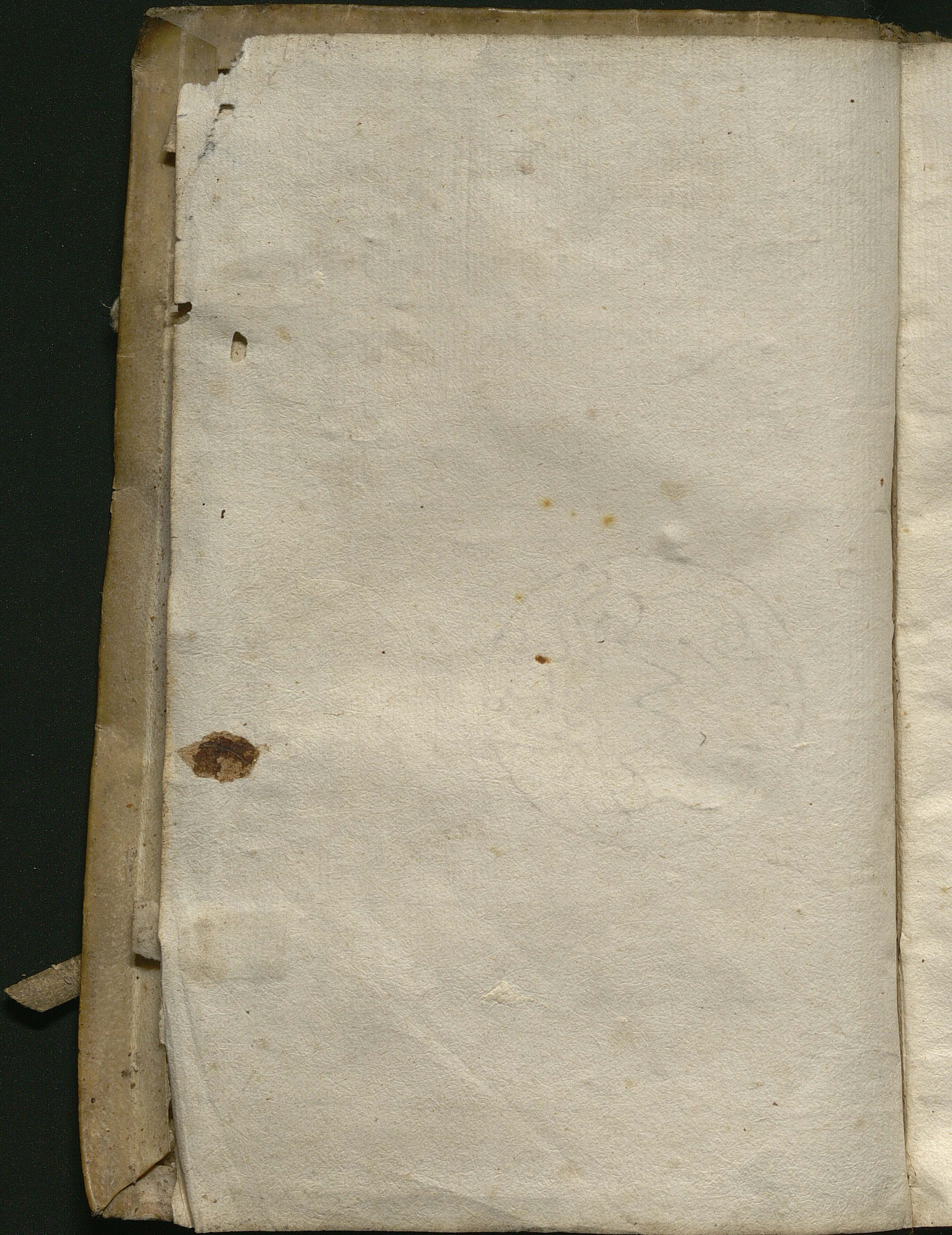

Lu 16 Do

D. 17 F. 2

D. 18 Fr.

19 S

IVLII CAESARIS SCALIGERI VIRI CLARISSIMI,

De Causis linguæ Latinæ libri tredecim.

Apud Petrum Santandreanum.

M. D. LXXX.

Eremitar. Camaldulens. Montis Argentini ad Cruc.

IVLIVS CAESAR SCALIGER SEBASTIANO GRYPHIO TYPOGRAPHO S. D.

VM plerique librorum meorum, qui sanè quasi futuræ famæ tentantibus vadum nobis præmissi erant, tuis opibus, atque apparatibus ea gratia affecti sint, vt non minùs tuum ob beneficium, quàm propter suum meritum eos doctissimus quisque & exceperit, & probarit: non fuit mihi committẽdum, vt quæ attentiore opera cumulatiora commoda pollicerentur, non & impensiore tibi cura commendata esse vellem. in omnibus enim scriptorum meorum rationibus cùm iudicij nostri nescio quas affectiones à vulgaribus sordibus, uti mihi videbatur, longè alienas semper secutus sum: tum ijs in libris, quibus Latinæ linguæ causæ continentur, animo nostro obsequuti sumus: vbi oblectaremur & rei ipsius non vulgato argumento, & ijs scribendi legibus, quas in nullo vnquam Latinorum hoc in genere literarum

compertas habebamus. Etenim linguæ nostræ tum ad ipsum (vt ita dicam) habitum nitidiorem, tum ad ornamenta non ignobilia respiciēs, & admirabar maiorum nostrorum fortunam, qui eam nobis condidissent: & ætatis nostræ sapientiam laudabam, quæ longinquo squallentem exilio pristinæ dignitati restituisset: & dolebam vtrorunque vicem, qui in paucis caussas quæsissent, atque in illis ipsis, multis erroribus sese implicuissent. At cætera sanè animantium genera fortasse cognorint ipsas res, quædam etiam percipiant acutius: vni Homini rerū caussæ ad cognoscendum sunt datæ: quas qui animo concipit, illum demum esse Hominem dicas. Ergo inter alia miseriarum nostrarum oblectamenta, cùm sapientiæ genus hoc, quo rerum caussæ inuestigantur, maximè carum haberem: indignum profectò mihi visum fuit, si per nos staret, quo minùs primæ ipsæ literæ suam quoque in his haberent partem. Nam quæ studia essent & mitissima, & humanitatis nomine constituta, atque idcirco ad vitæ meæ rationem ac consuetudinem vehemēter accommodata, non tam me ab seuerioribus abstrahebant, quàm & sese cum illis in me coniungebant, & ad ea meipsum alacriorem remittebant. Quo factum est, vt aggressus sim opus immēsum, ac penè desperatum: vbi, vt festiuè simul, atque ingenuè fatear, ali-

quando quærendum esse intelligerem, quod extaret fortasse nusquam. Verùm quid erat aliud, opertis oculis Veterum in sententias semper duci, quàm illos plusquàm viros obseruare, nos minus quàm homines desperare? Equidem ita censeo: optimos illos priscos, tum recẽtiores, non voluntate solùm, sed quibus etiam possent, officiis bene de nobis meritos fuisse. Verùm ita euenit Gryphi, vt qui sublimioribus studiis occupati essent, eos pigeret harum quotidianarum disputationum: quos verò ingenium temperatius ab altiori contemplatione abduxisset, eos meliorìbus opibus destitutos nimis leniter in ea incubuisse. Quamobrem si nouis libris, noua cura nostra, earum rerum optima quæque pars & excipienda, & expolienda erat: non aliis profectò legibus id mihi faciundum fuit, quàm quæ in philosophiæ recessu ab ipsa natura & latæ & fixæ essent. Hoc enim maximè modo spero, iam meliusculè esse literis Latinis: quarum equidem vsum multorum doctißimorum virorum opera propemodum perfectum arbitror: rei ipsius Originem, atque Radices, hactenus aut ignotas, aut nondum proditas saltem: vt languenti huic philosophiæ parti, ac penè brutæ, iam nunc demum mẽs aliqua data esse videatur. Tuam verò mi Gryphi veram pietatem, excellentem eruditionem, insignem humanitatem his nostris lu-

cubratiunculis & praesse volui, & moderari: si id tibi ita collibuisset: ut posteri intelligerent, eius frugis prouentum, si qua ad eorum commoda per nos exculta esset, à nobis tantum commendari, quantum ex diligentia tua, atque autoritate gratiæ consequi potuisset. Vale, pridie Nonas Februarias 1540.

IVLII CAESARIS SCALIGERI IN TREDECIM LIBROS DE CAVSIS LINGVAE LATINAE Præfatio,

AD SYLVIVM CÆSAREM FILIVM.

GRESSVM te ex angustiis tenuioris literaturę, SYLVI CAESAR fili, non antè decet inire rationem grauiorum studiorum, quàm istarum præceptionum caussas notas habeas, per quas excellentissimæ cuiusque scientiæ cursus aperiri debuit. Quanquam enim hæc ipsa tenes, quæ certis obseruationibus recepta sunt: tamen qui sæpius dubitare an ita sit, semper quærere quare sint talia, cogi possis: nisi te exemptum ex his difficultatibus in tuto collocatum videam, vitam mihi acerbam putem. Quibus igitur legibus Latina lingua sese astrinxisset, cùm ante nos multi scitè admodum, ac sapien-

ter memoriæ prodidiſſent, neque earum conſtitutionum rationem vllam reddidiſſent: ſanè vel hoc ipſo animum meum vehementer excitarunt: quòd arbitrabar, id quoque ab illis præſtari potuiſſe. Nam enimuero ad ſimplicitatem meam imprimis pertinere exiſtimabam, ſi hoc vel ſola ſpe eſſem aliquãdo aſſequutus, quod eſſet præteritum, vel à bonis viris, qui veterum ſanctionibus vellent acquieſcere: vel à Barbaris, qui politiorem operam contemnerent: vel à delicatis, qui operoſiorem diligentiam negligerent: vel ab inuidis, qui quod ipſi dare non poſſent, ab aliis accipere detrectarent. Quanquam minimè latuit ab initio nos quantum turbæ ciceremus. Neque enim defuturi ſunt, qui negẽt prudenter à nobis factum, vt his vilioribus operis ſapientiæ ſtudium interciperemus: quippe nullo vſu euenire poſſe, vt bonus medicus is, cui hæc curæ fuerint, aut ſit, aut cenſeatur: auerti nanque non diligentiam ſolùm, ſed animum ipſum amitti quoque, ſiquid de illarum literarum contentione remittatur. Quibus equidem tã humanè monentibus nos, ad hunc potiſſimùm modum reſponſum velim: Me ingenij mei magnitudinem, quæ nuſquam vlla

extitiſſet,

extitiſſet, admiratum eſſe nunquam: neque noſtram hanc mediocritatem rei vlli aptam, nedum vt Medicæ exercitationi parem conſiderem, exiſtimaſſe. Verùm tam grandem iſtam, quantam de me, ſtudioſa plebs, optimi ciues, illuſtriſſimi viri opinionem accepiſſent, non renuiſſe: ſed quaſi reliquias veterum fortunarum noſtrarum fato quodam oblatas recepiſſe, atque ad melioris vitæ frugem, cultúmque contuliſſe. Quod verò temporis à publicis muneribus, à priuatis amicorum officiis supereſſet, aliàs alijs ſtudiis impendiſſe: vt, quem neque luxus ſtupidū feciſſet, neque parſimonia vęcordem, neque alea egenum, neque lucri ſpes cupidum, neque potentia elatum, neque diuitiæ inſolētem, neque improborum odia deſperatum, liceret mihi eas horas, quas alij ſalutandis dominis ſuis, alij mercaturis, alij hilaritatibus, nequid præterea dicam, collocare ſoliti ſunt, referre ad ſapientiæ nutrices haſce literulas, in quarum ſinu philoſophiæ robur olim creuerit. Præterea in memoria habebam, quot, quantáque Galenus hoc in genere literarum ab ſeſe ſummo ſtudio diceret elaborata, vt in ſuis maximè reponere & vellet, & deberet. At qui

vir? quantus medicus? qui non ex aliis potius diſcere (id quod facile factu ſic ſatis ſit) quàm ex ſeipſo, quod eſſet valde arduum, conſtituere aliis medicinæ ſcientiam conaretur. Atque ille tamen cum illis grauioribus operis, humanioris ſapientiæ ſtudia coniungere dignum duxit. Quid? nónne diuinus ille Plato curat hoc, cum multis aliis in locis, tum ipſo in Cratylo toto, vt orationis vel totius, vel partis reddat rationē? Nónne Ariſtoteles adeò ad ſeſe pertinere arbitratus eſt, vt ſæpenumero ipſa emendet vocabula, alia explicet, quędam vel inueſtiget, vel etiā pariat? Scripſit ille de Poetica: de Rhetorica ſcripſit. Amatoria verò atque alia eiuſmodi vt omittam, perpetuo commentario id egit, vt ſciremus, quot modis quippiam ſignificare poſsit. Cuius profectò iudicio Grammaticam non ſolùm eſſe Philoſophiæ partem, id quod nemo ſanus negat: ſed ne ab eius quidem cognitione diſſolui poſſe intelligeremus. Itaque nemo bonus vitio vertat mihi, quaſi priſcarum nitori, atque lenitati literarū ſeuerioribus additis artibus triſtem quandam attulerim aſperitatem. Neque enim ſcientiæ minores à ſuperioribus ſuapte natura diſiungi poſſunt, ſed ingeniorum

niorum tantum imbecillitate dissociari solent. Quamobrem remissius contemplantibus honos suus relinqui debet: acutioribus etiam diuinioris operæ gratia habenda est. Atque ætati quidẽ tuæ, fili mi, quanquam primo in congressu videbuntur hęc asperiuscula: ita tamen velim cum animo tuo statuas, Nihil vnquam vulgare pretium vllum operæ fecisse. At quanti tandem sit, excellentissimis quibusque rebus à vitę ipsius primordiis assuescere? Itaque tetrica hæc non nisi Barbaris atque incultis animis terrorem, ac desperationis facere opinionẽ: pro nobis verò, appetentibus veritatis, tanquam armatas stare putes legiones. Ne sanè sis eo hominum in genere, qui aut abiecta, quam nossent, aut ignorata quam haberent, spiritus libertate, etiam illud, si diis placet, cõqueruntur, Mathematicarum interuentu disciplinarum philosophiam à Platone obscuratam. O Dij immortales: obscurabitur philosophia earum appulsu scientiarum, quarum splendor menti nostræ verissimis simplicisimísque demonstrationibus lumen affert? Sed isti delicatiores, qui sese in mollisimi otii nexum dedidere, frustra simul, ac turpiter existimarunt, Sapientiæ

cumulum sedentibus, atque oscitantibus sibi Deos ipsos suos confecturos: quomodo aut ingens patrimonium boni nominis contemptor pater, aut prouentum alius-modi, quem dice re nolo, Sors. At hercule liberales animos ab hoc falso quietis portu, non tam æstu gloriæ, quàm veritatis aura retractos in Philosophiæ cursum, non prius decet deponere studia contentionis, quàm ex tam nobili, támque opulẽta prouincia pretiosas istas, ac potius diuinas, merces reportarint. Neque enim petimus laudem, non gloriam, non præmium: laborum nostrorum veniam petimus. Inuidiã verò neque placare cedendo, neq. instando superare volumus: sed contemnere potius, quàm deprecari. Quis enim damnabit audaciam, qui idem ille non & inuitus admiretur conatum? Fortasse etiam laudet, vt quãtum demat prudentiæ, tantùm addat animi generoso. Siquis enim attentius operam nostram hanc intueatur, is agnoscet, non tam aliena occupata, quàm externa reiecta, propria vindicata. Neque enim, vt argumentum sit par, etiam iudicium idem esse videat: siue amissa quæ erant necessaria, siue sublata superflua, siue praua correcta contempletur, supra quingentos

gentos

gentos errores, ſatis illos quidem nobiles, tum veterum, tum recentiorũ deprehendet. Quos quidem nequaquam tetigiſſem (profectò non id ſtudebamus, ſed vt Latinæ linguæ cauſſas in lucem erutas proderemus) niſi ſeſe nolenti, atque etiam ſæpius inuito ingeſiſſent mihi. Neque enim ex alienis ſpoliis nominis noſtri munimenta exædificare in animo vnquam habuimus: ſed aliorum bonam famam laborum potius noſtrorum acceſſione capere incrementum. Atque idcirco nullius penè attigimus nomen: nullis partium ſtudiis addicti, quod è re eſſet, breuiſſima ac ſimpliciſſima diuini Ariſtotelis ſcribendi lege, explicandum curauimus. Quem virum tibi, Sylui, ſi propoſueris imitandum, & intelliges à nobis ordinem mirificum his tuis in libris inſtitutum, ſine quo ne ipſa quidem rerum natura conſiſtere queat: & tute ad eiuſcemodi artium diuinitatem comparabis talem, vt etiam nos, id quod equidẽ vel opto, vel ſpero, ſuperare valeas.

INDEX ERRORVM QVI'VE, QVO'TVE, QVOTO CAPITE CONTINEANTVR.

pſi

Ἀπο-

Accusati-

nutionem

Malè

Non

Re-

FINIS.

IVLII CAESARIS SCALIGERI DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE

LIBER PRIMVS.

Artifex & Natura versantur circa certam subiectam materiam. Duplex artificium: circa materialia, & circa immaterialia. Multiplex modus circa eandem materiam. Notiones quid. Vocum affectiones tres. Finis Dialectici. Finis Grammatici. Excluduntur à Grammatico officia aliquot falsò attributa. Relinquit aliis inflexiones, significationes, compositiones: ipse causas perscrutandas profitetur.

CAPVT PRIMVM.

QVEMADMODVM Natura non vno modo circa vnã versatur rem, ita nec Ars. Nam sicuti Solis vis quercum educit, atque firmat, aqua putrefacit, ignis absumit: sic faber eidem quercui formam abaci imponit: statuarius, Iouis: architectus, tigni: par item ratio in scientiis est. Hominem contemplatur Philosophus naturalis, vt mouetur: Geometra, quatenus eum metiri debet: Medicus, quẽ à morbis aut vindicet, aut tueatur. Natura enim

vt eſt artifex quaſi quidam eorum, quæ molitur: ita artifex tãquam natura quædam eorum, quæ figurat. Hoc igitur quod eſt materia prima naturæ, vt ei formam imponat, id eſt artifici naturalis res, cui figuram indat. Res autem quum duplices ſint: aut materiales, aut immateriales: & immateriales aut extra intellectum, vt Deus, aut in intellectu, vt notiones (notiones appello rerũ ſpecies mente comprehenſas) quod vtique manus agit in materiam, hoc intellectus in notiones. Ergo vt manibus ſubiectam materiam habet, aurum faber: ita intellectu notiones philoſophus moderatur. Etenim quo pacto manus inſtrumentorũ inſtrumentum eſt: ſic ratio ſcientiarum. Eſt autem ratio vis animæ, qua id, quod ea præditum eſt, comprehendit vniuerſalia. Comprehẽdimus autem vel per inuentionem, vel per diſciplinam. Ac per inuentionem quidem paucis datũ eſt, vt diuinitus fierent ſapientes: per diſciplinam autẽ pluribus. Sanè diſciplina eſt ſcientia acquiſita in diſcẽte. Diſcimus verò ab alio per auditũ, tanquã per inſtrumentum, & per voces tanquam per notas: eſt enim vox nota earũ notionũ, quæ in anima ſunt. Vocis affectiones tres: Formatio, Cõpoſitio, Veritas. Veritas eſt orationis æquatio cum re cuius eſt nota. Compoſitio eſt vnio partium pro earum proportione. Formatio eſt creatio, & figuratio. Itaque orationem eiuſque partes duo artifices diuerſis modis contẽplantur. Dialecticus ſub ratione veritatis, tãquam ſub fine: grammaticus ſub figurationis & compoſitionis modo, quã vocarunt conſtructionem, tanquam materiam.

Nam

Nam tametsi grammaticus etiam considerat significatum, qui quasi forma quædam est, non tamen propter se id agit, sed vt veritatis indagatori subministret. Accidit autem ei postea ornatus ab Oratore, & numerus à Poëta. Nã historia parum ab vtroque differt: sed ex vtroque potius mista est. Grammatici igitur vnus finis est, rectè loqui. Quare in duo intendit: in partes, vt partes sunt, & in easdem vt inter se respondent ad compositionẽ. Nam quod addunt, rectè scribẽdi artẽ esse: bis peccãt. Neque enim ars est, sed scientia, neque necesse habet scribere. accidit.n.scriptura voci.neq.aliter scribere debemus, quàm loquamur. Illã quoque tertiã partẽ, quã ascribunt, iudicandi, non rectè attribuêre. neque.n.actio distinguitur à potestate per differentias forma cõstitutas. Etenim eodẽ modo, quo scio, iudico. Postremò quòd officiũ interpretandorũ autorum annumerarũt, id sanè grammatici non est, sed sapiẽtis pro cuiusque rei captu. Est enim Oratorũ Poëtarúmque, atq. Historicorũ lectio differta variis artibus, atq. sciẽtiis: non ad ipsos literatores potius, quàm ad veros artifices pertinẽt. Nã quod ad interpretationem ipsam attinet: eadem ratio est, & componẽdi, & cõposita cognoscẽdi. Quippe orationem qui interpretatur, eodem modo eam resoluit in partes, quomodo eam qui construxit, ex iisdẽ partibus comparauit. Tres igitur cùm sint rationes literaturæ, prima figurandi, secunda significandi, tertia componendi: primã quidem diligentissimi viri recẽtiores exactissimè tractarũt: secundam non ita planè: tertiam ex autorum ob-

Grammatici finis.

ſeruationibus ſatis admodum ſunt aſſecuti. Verùm quũ non ſolum vſu, atque autoritate partes hæ conſtent, ſed etiam ratio ipſa naturalis magna multáque loca ſibi vindicet: Quæ illi ipſi diligenter ſunt executi, nullius noſtrum opera indigere arbitrabamur. Quæ verò rationes ab his ſunt omiſſæ, vel quaſi ignoratæ, vel quaſi relictæ nobis, neceſſariò hoc opere erunt perſcrutandæ.

CAPVT II.

Non ſolùm materia opus eſt, certiſque limitibus, ſed etiam ordine atque inſtrumentis. Ordinem duplicem eſſe: vnum ab elementis ad compoſita, alterum huic contrarium. Inſtrumenta item duplicia: altera naturæ notiora, nobis verò minus nota: altera his contraria.

SVmptam materiam, certíſque limitibus circunſcriptam, videamus quemadmodum perfectè noſſe poſsimus. Duo ſunt docẽdi, totidémque iidem diſcendi modi. Alter, quo quid ſuas in partes reſoluimus: vt ſi nauim ignorãti cuipiam, primùm nomẽ edam: deinde quid ſit ediſſeram: poſtremò cuius rei cauſſa ſtructa ſit, oſtẽdam, partibus enumeratis. Hæc via, reſolutoria ab Ariſtotele dicta eſt. Is modus nobis notior eſt, quippe totum ipſum repræſentatum ſpecie primùm innoteſcit, à quo ad partes indagandas ipſás poſtea ducimur. Alter modus huic cõtrarius eſt, naturæ ille quidem notus atque certus, quem componẽtem dicimus: propterea quòd acceptis partibus totum ipſum exædificamus. Galenus fruſtra addidit tertium quem definitiuum vocat: cùm tamen à reſolutorio nihil differat. reſoluimus enim

to-

totum:at totum res eſt ipſa definita, definitio autem notio ſpeciei. Præſtantior autem via vtique ea eſt, quæ componere docet: tum quia naturam imitatur, tum quòd excellentiam tradẽtis oſtendit ingenii, quod neceſſe eſt omnia habeat in numerato atque ordine diſpoſita antè, quàm animum ad dicẽdum appellat. Ad hoc, niſi à primoribus elementis ordiare, neceſſariò cogêris idem ſæpius repetere. Vniuerſus igitur docendi ordo is quũ ſit, ſingulæ partes quo conſilio quamperfectiſsimè recenſeri tractaríque poſsint, videamus. Diſcere dicimur, cùm ignotum per indicia quædam percipimus animo. Hoc bifariã eſſe poteſt. Nanque indicium illud interdum eſt poſterius eo, quod diſcimus, veluti cùm ſignificatio vocis huius, Glorioſus, intelligitur poſſe accipi in bonam partem per exempla ſumpta de Cicerone. At ſanè id prius ſignificauit, quàm ſic Cicero vtendum ſumeret: & tamen per Ciceronem ita mihi notum fit. Eſt alterum indiciorum genus natura prius, & cauſſa quaſi quædam eiuſce rei, quam diſcimus vt cùm per Gloriæ ſignificatum ac per flexum illius vocis deſcendo ab origine ad vſum eum, quem in Ciceronis libris deprehendi. ac prior quidem notior ac facilior eſt: alter vt paulò obſcurior, ac minus ſæpe notus nobis, ita excellentior tanto, quanto certius ſcimus, quum per cauſſam, quàm per accidentia cognoſcimus. Hoc igitur duce ab ipſa philoſophia, in Latinarum vocum naturam, ad rationes inueſtigandas deducamur.

CAPVT III.

Duplices partes: aliæ ex quibus vox constituitur, vt ex materia: aliæ tanquam species sub genere perfectam scientiam, non ex sola definitione acquiri, sed etiam ex affectuum cognitione.

SI igitur est à partibus incipiendum, propterea quòd caussæ sint ipsius totius, quod nunc tractamus: nosse interest, earum rationem duplicem esse. Etenim cùm dicimus, in, Dictione, partes esse alias simplices, cuiusmodi literæ sunt, alias compositas, quales videmus syllabas: ex his iudico elementis integram vocem fieri, atque coalescere. Cùm verò dicimus: Dictiones aliæ sunt nomina, aliæ verba: non has ostendo partes eius esse modi, vt per eas concrescat nomen: sed quæ ipso genere tanquam re vniuersali quadam comprehendantur. vnde rectè pronũciamus, tam nomen, quàm verbum dictionem esse. Cùm autẽ possim genus ipsum intelligere etiam seclusis partibus his, quas species appellauimus: necessariò fatebimur, suapte natura species esse illas post genus. Siquidem genus materia quasi quædam specierum est. Contrà, quoniam genus ipsum animo perfectè capere nequeamus, nisi partes, quibus constat, perspexerimus: necesse erit, vt primùm de his partibus, deinde de genere, hoc est de dictione, quæ est materia nostræ operæ subiecta, tum de speciebus sermo noster instituatur. Videndum igitur, quid litera: mox quid syllaba: tertiò quid dictio: postremò quæ species dictionis. Quoniam verò perfecta scientia non ex sola habetur definitione, sed omnes quoque rei affectus cognoscere oportet: de ipsis affectibus cuiusque

partis

partis quid veteres prodiderint, quid nos sentiamus, perspiciendum erit.

CAPVT IIII.

Definituro literam, nominis prius originem quærendam. More Peripatetico inde errores multos & colligit, & corrigit.

ANte verò quàm literam definimus, sicuti fit in omni definitione, nomē ipsum est explicandum. Quippe ex cuius interpretatione facilius rei ratio nota fit. Togā enim definiturus, eā si norim à tegendo dictam, sanè vestigando eius genus sic inueniemus: esse lanā textā ad tegendū. Ita de litera acturi, verā eiúsce nominis rationem ex figura emergere cōperiemus, quū eas certis lineis contineri videbimus. exēptis nanq. ex prisca nominis origine aliquot elementis, quū primùm dictæ essent lineaturæ, literæ postea factæ sunt: sicut apud Græcos γράμματα παρὰ τῶν γραμμῶν. Euenit deinde, vt quoniam album nigredine aspergeretur, atque ei quasi officeretur, vt ea significatio latius fusa sit, & litura inde etiā macula diceretur. Obliterare autē verbum nō à literis, vt dixere, sed à lituris deductū est, versa scilicet vocali. Queādmodum à fœnus fœneror, & à pignus pigneror, & à tēpus tēpero: sic à lineando, linere, vnde lineaturæ, & literæ, & lituræ, ex eodē fonte æquè omnia. Neq. enim à lituris literæ, quia delerentur: prius enim factæ, quàm deletæ sunt. At formæ potius atque οὐσίας rationem, quàm interitus habeamus. Ex his constat eosdem veteres non rectè quasi legiteram commentos esse: vt extrema pars vocis ab itinere fingatur. Atque id

quoque non geminata consonante, vt consueuere, scribendum esse: sub suæ nanque originis forma produxit primam natura. Si igitur à lineis dicta est, & linea minima corporis dimensio est: erit profectò litera minima pars dictionis. accidit enim dictioni cuipiam, vnica vt litera contineatur. ibi enim est & pars & totum idem. Sed sicuti ex elementis constant mista naturalia, sic ex literis dictiones: vnde Elementorum quoque nomen sortitæ merito sint. Simul vt hinc refellatur veterum sententia: qui falsò literas notas dixere, elementa autem pronunciationes. Nam vt litera sola nota sit, satis habemus: at elementum, & ipsum hoc sit quod pronunciatur, non autem ipsa pronunciatio: & ipsa nota æquè, siquidem est pars dictionis ipsam constituens, sicuti ignis, aër, aqua, terra, corpora naturalia hæc nostratia. Sed & par eorũdem error in literæ definitione: primo nanque partem vocis dixere. quare aut non erunt literæ, quæ scriptæ nõdum pronunciantur, aut falsò definierint vocem, esse aërem percussum. Sed neque rectè, neque necessariò adducũt vocis definitionem. Neque enim ad literatorem, sed ad philosophum spectat hoc, à quo id quod ipse statuat accipere debemus. Quin ipse quoque vocem in libro de interpretatione non definiuit: quũ alioqui & coniunctior esset pars illa cum cætera philosophia, & interpretatio vocem habeat pro instrumento. Itaque Diuinus ille vir per vocem definitiones attulit, vocis contemplationem ad philosophum naturalem retulit. Quòd si quis pertinacius contendat, necessariò definiendam

vocem esse in literæ definitione, quasi genus quoddam: cogetur idem sanè, quid aër sit, quid percussio, definire, atque porrò, quemadmodum fiat auditus, ostendere. Verùm ii ignorarunt, non omnia principia discutienda esse, sed quibusdam eorum certis in sciētiis simplici intellectione acquiescendum, ipsámque principiorum rationem ad solum metaphysicū pertinere. Quamobrem grammaticus hic satis habet vocis tantum nosse significatum: non est igitur necessaria. Non est item vera, quum dicit, Aërem tenuissimum: tenue enim & crassum significant partium positionē. tenue enim quū opponitur crasso significat rarū: sic dicimus crassum aërem, rarum aërem & tenuem. In aëre igitur Bœotio non pronunciabitur litera, quem aërem crassum fuisse, prouerbio quoque circunfertur. Sed illi vt minimam partem literam esse ostenderent, eius materiam, scilicet aërem, tenuissimum esse voluere: vt minimū significarent. Sed tenue non excludit longitudinem: itaque non erit aër minimus. Præterea in eodem genere nullum minimum minus alio minimo est: at litera alia aliis minor: quædam enim vnico tempore fluit, alia pluribus constat: & quædam dimidium alterius est: nam Ω, est duplex ad O, & ipsa interdum suiipsius: cuiusmodi sunt communes vocales apud Græcos. Ad hæc, aiunt definitionem esse à substantia: at Aër vocis substātia non est, sed materia subiecta: accidit enim vox aëri: hic enim substantiam pro essentia capiunt. at essentia vocis non est aër: neque enim genus eius est, aut differentia: sed percussio, aut elisio ge-

nus est summum, proximum autem genus, est sonus. is enim ordo est: Sonus è percussione corporũ, Vox, Sermo. Est enim Sermo dispositio vocũ articulatarum ad interpretandum animum. Vox, sonus ex ore animalis. Sonus, qualitas obiecta auditui ex occursu corporũ. Itaque ne id quidẽ rectè, strepitum vocem esse inarticulatã: strepitus enim est soni species, sicut & vox. Neq. diuisio proba est, cùm dicũt inarticulatas voces eas, quæ nullo proferũtur affectu: nã omnis vox est ab animi affectu, est enim data animalibus ad expressionẽ voluntatis, vt in quinto historiarũ latius disputauimus. & multæ voces ab effectu proficiscuntur, quæ sunt inarticulatæ: vt gemitus, & sibilus venatorũ. Sed neque rectè à brutis excludunt articulatas: ouiũ enim voces adeò clarè scribi possunt, vt ab ipsis verbum apud nos formatũ sit, balare. Literatas autẽ voces aut illiteratas, perinde atq. scribi possent, vel non possent, etiã doctiores dixere: vt est apud Gelliũ lib. XI. Nõ decreto, inquit, iussóque, sed tacito, illiteratóque Atheniensium consensu. Quare articulata sit, quæ scripto excipi atque exprimi valeat: inarticulata, quæ nõ. Possit autem quis dubitare, an necessaria sit definitio dictionis, syllabæ, literæ per vocẽ: præsertim cùm Philosophus in libro περὶ ἑρμηνείας, sic egerit. Quibus respõdemus, id eũ fecisse, quoniã de Elocutione scribebat, quã vocat interpretationem. Sic nos vocem in his libris, pro dictiõe scripta accipimus, quoniam vox esse possit: ídque ex vsu veterũ Latinorum. At isti vocis partem cùm dicant literã, vocémq. aerem percussum, literam tantum in aëre

re ponunt. ergo cùm scripta erit, non ei competet definitio: neque cùm in intellectũ recipietur: potest enim nunquam fuisse in pronunciatione.

CAPVT V.

Literæ definitio. Differentiæ genericæ, quibus species literarum constituuntur. Affectus generici proprii & communes. Quid primum horum natura sit, quid primo loco tradendum.

Litera igitur est pars dictionis indiuisibilis. Nam quanquã sunt literæ quædã duplices, vna tamen tantum litera est, sibi quæque certum sonum vnum seruãs. Ita Ω magnum dictum est, non autem compositum. neque enim duo parua cõtinet tanquã partes, sed duobus temporibus vnus tractus indiuisibilis. Litera ergo genus quoddam est, cuius species primariæ duæ, vocalis & cõsonans, quarum natura & constitutio non potest percipi, nisi prius cognoscantur differẽtiæ formales, quibus factum est, vt inter se non conuenirẽt. Quare de ipsis differentiis in communi, déque affectibus prius dicendum est. Literæ differentia generica est, potestas, quam nimis rudi consilio veteres accidens appellarunt. est enim forma quædam ipse flexus in voce quasi in materia, propter quem flexum fit, vt vocalis per se possit pronunciari, muta non possit. Ex hac potestate ortũ nomen est, qui est affectus proprius, cuiusque literæ, consequens eam vim quæ in pronuntiatione sita est. Figura autem est accidẽs ab arte institutum: potest enim esse litera sine figura: potéstque attributa mutari. neque solùm per nationes, sed etiã

eidem genti aliam atque aliam diuersis seculis in vsu fuisse. Neque verò, quod veteres fecere, hæ solæ affectiones assignandæ sunt literis, sed & ordo. Quædam enim natura sua aliis priores sunt: neque hac serie, qua eas accepimus ab antiquis aut ortæ, aut disponendæ. De potestate igitur primùm, deinde de aliis scribendum esset. Verũ quia à facilioribus semper est incipiendum: à figuris, notulísque ipsis pingendis auspicabimur: quarũ caussas postea explicare instituemus, simul & numerum, & ordinẽ ex priscis historiis narrabimus, quem suo loco tandem corrigemus.

CAPVT VI.

Historia literarum, Figura, Numero, Ordine.

LIteræ primùm fuere sexdecim numero, à Phœnicia (vt aiunt) Cadmi opera, atque auspiciis receptæ: his notulis, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ. Palamedem autem duas adiecisse bello Troiano: Ξ, Φ. Duabus ab Epicharmo auctũ numerum: Θ, Χ. Duæ ad Simonidem, tanquam ad autorem, referũtur: Η, Ω. Alii autem aliter sensere, duásque eiusdem inuento appositas: Ζ, Ψ.

Latinæ haud magnopere ab his abhorrẽt, his notis, A, B, C, D E, F, G, I, L, M, N, O, P, Q R, S, T, V, X, Y, Z.

CAPVT VII.

Summaria diuisio literarum. Nomina singularum.

HArum quæ per seipsas possent pronũciari, Vocales appellarunt: quæ non, nisi cũ aliis, Consonantes. Itaque etiam vocaliũ nomina simplici sono, nec differente à potestate, statuerũt, at conso-

consonantibus,quæ egerent adminiculo, appellationes mistas ex ipsarum sono,& ex certo adminiculo indidere.Itaque vocales sic nominarunt, vt scribebant, A,E,I,O,V. At consonantes additis vocalibus:idque non vno modo: quibusdã enim præposuere,aliis postposuere. Sunt autem hæc: BE, CE, DE, EF, GE, EL, EM, EN, PE, QV, ER, ES, TE, IX. Duas autem reliquas Y, & Z, propterea quòd non, nisi in Græcis vocibus, scriberent, non mutarunt earum figuram, neque aliud nomen imposuerunt. Item duabus vocalibus I,& V, cùm fiunt consonantes, nullum est nomen factũ à Latinis: sed à Græcis V, Aeolicum elementum appellatum est: & vau:habuítque figuram hanc, Ⅎ, à Claudio inuentam, inuersa,F, atque duplicata.Verùm nominis rationem(digamma enim inde nominarunt)cum ipsa nominis potestate non conuenire, suo loco dictum est. Ex his constat, quare in verbo Des, necessariò inter priorem & posteriorem consonantem interponi debeat, E, vocalis:cùm tamen nomen & mutæ in fine,& sibili in principio eam habeant vocalem:neque enim nomina ingrediuntur compositionem, sed potestas tantum. Sola Q, eadem & potestate & nomine semper est: semper enim & pronunciatur, & nominatur sociata obscuræ vocali: sic, QV. Est igitur proprium tam figuræ, quàm nominis, nunquam mutari: potestatis autem mutari, vt mox videbimus. Hoc autem dico apud veteres tum Latinos,tum Græcos: nam nostra tempestate certis notulis malunt inchoare & ducere dictionem, aliis autem terminare. Hebræi

autem, Chaldæíque, & Armenii, & Arabes semper aliquot literarum figuras mutarunt, quibus clauderēt voces suas. A nominum ratione porrò diuiserunt Consonantes in Mutas, atque Semiuocales: vt quarum nomen inciperet à Consonante, eæ Mutæ essent: quarum à vocali, essent Semiuocales. Quam sententiam, qui essent autores ipsi, nihilo prudentius corrupere: ita vt mutis ascriberent E F, quum tamen inciperet à vocali. Verùm & hanc suo loco explodimus, & hic illam emendamus. Principio, non à nominibus species factæ sunt, sed à potestate, à qua etiam nomina fluxere. Igitur iam fundamentum destructū est. Præterea quo modo fregere seipsos quum F, in mutas abiecerunt, ita etiam sibi sunt aduersati, quum hac eadem sua regula coguntur, eandem literam quæ apud Græcos sit Muta, apud se facere Semiuocalem. Nam si verum est, Mutas esse, quarum nomina incipiant à consonante: ΞI, Græca muta erit ea ratione, quæ tamen apud nos sit semiuocalis: siquidem huius figuræ, qua vtimur, X, pro, CH, nomen Latinis est, IX. Immò verò si à nomine petas argumentum, multo sint Mutæ clariores, quàm Semiuocales. Quis enim nesciat clarius pronunciari posse, BE, quàm EN, aut EL? Verùm ita factum est, vt Mutæ dicerentur, quarum potestas sine vocali socia, nulla esset. Neque enim quisquam aut, B, aut, C, aut alias mutas, nulla vocali addita, claré posit pronunciare. Contrà semiuocales, propterea quòd aliquam haberent pronunciationem: vocalium enim secutæ integritatem nominis dimidium

dium obtinuere: nemo enim interpoſito inter labia ſpiritu ipſum F, nequeat efflare: item ſibilum in S, & miſtum in X: linguæ autem vibrationem in R: leniorem autem atque hærentem in N: longè leniorem, & ſibilo affinem, in L: mugitum verò vel facilimum, atque craſſiſſimum in ipſo M. Ex his patet error alius eorundem qui ſcripſere X, ab I, vocali nomen ſuum apud nos inchoare propterea, quòd apud Græcos eadem vocali Ξ, illorum proferatur. Etenim ſi ea ratio ſatis eſſet, etiam I M, & I N, & I F, dixiſſemus, qua has vocali Græci nominant. Sed iccirco factum eſt, vt à præpoſitione E X, differret. K, autem literam quare in præſentia omiſerimus, ſuo loco diſputamus.

Ex his ſatis conſtat, prudentius, quàm aut Græci, aut Syri fecerint, feciſſe nos, quum vocalium nomina ſimpliciſſimo ſono eduxerimus, quaſi ſuo ſibi ſatu ortæ eſſent: neque conſonantium ſubſidiis indigere, ad ſuas opes declarandas, quas conſonantes ipſæ ſanè ſua fouerent autoritate.

CAPVT VIII.

Singularum literarum poteſtates.

POſtquam literæ ſubſtantiam, differentias quibus ſuas ſpecies conſtituebat, affectiones genericas, rationem ſpecierum cõditarum diximus: supereſt, vt vniuſcuiuſque literæ vim deinceps ex vſu, atque ratione, eiuſque cauſſas ſtatuamus: quod negotium non ſine magno labore, variáque

controuersia expediri potest. Adeò enim degenerauimus à prisca pronunciādi ratione, vt & vix extent ipso in vsu vestigia: & siquid afferas, quod emendet vulgus, tanto verò ipsi pertinacius obsistant. Ac fuit quidem tempus quum vsui dabatur aliquid: erat enim inter Latinos. Nūc verò, cùm etiam Itali ipsi in patria sua peregrini sint adeò, vt etiam studiosè inuenta noua à prisca detorqueant Latinitate: nihil aut Barbaris dādum, aut nobis indulgendum esse censeo. A vocalibus autem incipiamus.

Singularum literarum potestates labiorū maximè conformatione dignoscuntur: quemadmodum non solùm ex Martiani, ac Prisciani, Victorini, Gellii, Quintiliani, Varronis, Nigidii, Ciceronis præceptionibus, verùm etiam variarum vsu nationum aliqua ex parte percipi potest. Duobus autem modis potestas variatur, vel sonus ipse, vt quum I, vocalis aliter in voce Ira, aliter in voce Optimus, pronunciatur: vel soni modus, veluti quæ exempla à veteribus adducuntur, quibus deni modi eidem vocalis sono attribuuntur: quini aspiratæ, & totidem tenui. Breui sub acuto, & graui: longæ sub iisdem, & sub circunflexo: exempla sunt hæc: Hâmus, Hàmôrùm, Hámi: Árae, Arârum, Árà: Hábèò, Hàbêmùs: Ábèò, Abîmùs. Sed est tertius quoque modus, quum in fine clausulæ aut versus longam breuémque indifferenti sono accipitur ita, vt etiam pro longis breues habeantur: etsi auribus suis aliter respondere, dixit Quintilianus. Ac de secundo modo in historia syllabarum scriptum satis est. dè primo

mo autem ſic agendum eſt.

A, non eodem ſemper apud Græcos fuiſſe videtur ſono: ſiquidem Aeolenſes ipſum pro, H, poſuere, νίκα. contrà, Iones pro eo, H, πρῆγμα. Verùm mihi videtur apud Latinos eius literæ ſemper idem ſonus extitiſſe, qui etiam nunc auditur vulgò Romæ. At non ſic cæteræ. Namque E, latius ſonat in aduerbio, Bene, quàm in aduerbio, Here: huius enim poſteriorem vocalem exilius pronuntiabant, ita vt etiam in maximè exilem tranſierit ſonum, Heri. Id quod latius in multis quoque patet: vt cùm ab Eo, verbo, deducis Ire. Et in eodem caſu. dicimus enim, & Iis, & Eis: ſicut & Diis, & Deis: Turrim, & Turrem: Priore, & Priori. Sicuti igitur hæc inter ſe commutabant, ſic & V, cum eorum altero habuit affinitatem: quod eſt animaduerſum in illis vocibus, Optimus, Maximus, Monimentum. Quæ nihilominus etiam per V, ſcriberentur. Igitur habuit I, vocalis ſonos tres, ſuum exilem, alterum latiorem, propiorémque ipſi E, & tertium obſcuriorem ipſius V. inter quæ duo Y, Græcæ vocalis ſonus continetur: vt non inconſulto Victorinus ambiguam illam, quam adduximus vocem, per Y, ſcribendam eſſe putarit Optymus. Quem ſonum etiam agnouere veteres Græcæ prolationis, poſt I, vel V, conſonantes, & ante D, M, R, T, X. cuius rei exempla ſint Video, Vim, Virtus, Vitium, Vix. Cæterùm neque id nunc deprehendimus ex vſu noſtro, neque illi afferre exemplum poſſunt, in quo I, vocalis ſequatur I, conſonantem; ante eas literas quas in propoſito apote-

lesmate constituebant: sed de v, accipiendum est: cuius erunt exempla, Iudex, Iumentum, Iunero, Iuturna. Verùm ante x, non habeas: neque enim præpositio Iusta, per hanc duplicem scribenda est: & puto, si Iuro certum sibi sonum habuit, Ius, quoque eundem habiturum. Neque tamen semper eodem sono profertur v, sed aliquandò pleniore obscuritate, quo modo vulgus Italicum dicit Dux. Interdum hiatu rotundiore, vt in verbo Columna, & Alumnus. quidam sunt ex Vmbria & Ethruria qui propius ad ipsius o, accedunt mollitiem. Omnino autem Latini cùm Græcos casus verterent, confiteri coëgere nos, sonos illos esse cognatos, Πρίαμος, Priamus. Quo etiam modo nunc pronunciant Romani. Quare, quod illi ἰόβας, nos Iuba, Aeoles secuti, qui ὄνομα, ὤνυμα dicebant. Itaque o, duplicem quoque sonum habuit: latiorem, & exiliorem, vt cum ipso Y, conueniret. Productis enim labiis & cohærentibus, Y, est pronuntianda, quomodo Gallorum quidam proferunt aduerbium, Nunc. Græca enim vox est νῦνγε. Sic etiam in multis aliis, quorum v, breue est, ea prolatio seruari debet, vt Numa, νυμᾶς: Romulus, ῥώμυλος. Habet igitur v, tot sonos, exilem ipsius I, latiorem ipsius o, obscuriorem suum & medium quendam ipsius Y, Græcæ. Quamobrem cùm suum sonum seruare illi volebant veteres, addebant o, ne in exilitatem illam Græcæ vocalis degeneraret: sic enim scribebant, Oufentina. autor Festus est. Restat etiam sonus alius, post G, & Q. & S, à superioribus

bus valde diuersus, implens scilicet consonantium illarum vim, Lingua, Aqua, Suadeo. quanquam post sibilum hoc tertio exemplo etiam à prioribus distet sanè: auditur enim aliquantum, ac propius accedit ad consonantis lineamenta. In prioribus autem exemplis, aut nihil, aut vix auditur: sed crassitudinem quandam apponit duntaxat: aliter enim dicas Tingo, aliter Tinguo. Germani nostrates penè per digamma Aeolicum proferunt, suspenso ipso G, parumper: Rhenani, & qui in Belgio sunt, longè mollius, & satis Romanè. At Erasmus in libro de pronunciatione falsò putauit V, eodem modo subiici ipsi C, sicut & ipsi G, in exemplo pronominis CVI. est enim ibi V, vera vocalis: I, autem consonans, vt suo loco dictum est. Illud quoque igitur falsum erit, quod veteres prodidere V, cùm post G, vel Q, præcedit, aut E, aut I, aut AE, Græcæ vocalis Υ, vim obtinere: neque enim vllum sonum similem gerit. Si enim ita esset, Græci ipsi non tam laborarent: haberent enim ad manus suam literam, & scriberent ΚΥΙΝΤΟΣ, quod apud nos est, Quintus. Sed ipsi & scribunt, ΚΟΙΝΤΟΣ, & pronunciationem illam nullo modo queunt assequi. Quemadmodum autem I, & V, fiant consonantes, suo loco dictum est.

Diphthongorum quoque ratio non constat hodie nullam enim ex pronũciatu nostro percipias: neque tamen frustra inuectæ sunt. verùm non est nunc laborandum, vt ora distorqueantur, ad

eiuſmodi explendam ambitionem. Satis tamen conſtat, A E, proximam fuiſſe Græcæ A I, & O E, vocali V. Nam & Moeros, & Muros, legimus, A V, autem non vt nunc pronuntiant Itali, à quibus audias ſonos duarum explicatum, ſed declinauit olim ad O, quomodo Franci nunc rectiſſimè vtuntur. Quorum ſiquis dicat Caurum, etiam Corum audias. Græci neſcio an benè pronuncient: à quibus intelligas priorem vocalem: alteram autem ſono ſimiliore conſonantis Aeolicæ. Sic & E Y, iidem. Nos æquè malè, atque ipſam A V. Græcam vero O Y, ridiculè Galli penè per o, proferunt, & ineptius adhuc magis cùm diphthongos diuidunt ac diſſoluunt, earum vt ſonus audiatur. Nec defuere qui Græcam inueherent in Latinos, quoniam veteres ſic enunciabant, Terrai, Frugiferai. Item alteram, E I, iis in vocibus quæ vtriuſuis ſono tum E, tum I, ederentur, vt Treis, Parteis. Verùm priſcos vnica ad id litera contentos fuiſſe idem Nigidius autor eſt.

CAPVT IX.

Origo & cauſſa, quare I, & V, è vocalibus factæ ſint conſonantes.

QVanquam igitur mutantur ſoni, manet illis tamen priſtinæ genus poteſtatis: at tam I, quàm V, penitus amiſſa priori vi, in aliam ſunt tranſmutata. Nam cum ſequente vocali vellent eas pronuntiare diſiunctim, ſic, Victor, Iuſtus, ſubiit ſanè vocalis illa, ac præcedentis mutauit vim. Quorum altero vt Græci carent,

rent, scilicet I, ita ipsum multæ nationes retinuere. Hebræa, Arabica, Germanica, Scythica, Armenica, Illyrica. Quod iccirco à Græcis factum non est, quia longiore semper tractu vtebentur in pronunciando, ipsóque in hiatu consisterent: quod vel ex eo declaratur, siquis animaduertat eam literam etiam ante vocales frequentissimè contra communem cæterarum naturam produci: quare non potuit in alium sonum spurium degenerare. At Latini paruo posito momento ob soni gracilitatem facilimè in subeuntem proximam transiliere, vt non penitus abesset ab sono ipsius G, à qua tamen quantum distet, suo loco videbimus. Quemadmodū illud quoque, An Græci alteram habeant: V, scilicet. neque enim hîc de his cognoscere possumus antè, quàm & ipsius G, cui est I, proxima: & ipsarum Φ, ac P H, atque à naturā perspexerimus. Hoc igitur iam agamus.

CAPVT X.

Consonantium potestates.

A C B, quidem Græci hodie aliter, aliter pronunciant Latini. Nam pressis labiis Latini, at Græci laxiore labro superiore, & inferiore applicato dentibus superioribus: quanquam veteres Græcos non aliter, quàm nos vtimur, vsos esse palàm est. Varro nanque cùm nostrum balare, verbum magis commendat, quàm Græcorum μῆλα, sanè vtrunque factitium à sono pecudum contendit: ostendítque eos debuisse imitari

vocem ouis Balantis, vt βῆλον, non μῆλον nomen imponerent. Quòd si vt ipsi loquuntur nunc, nō vt nos proferimus, olim pronuntiassent, sic quasi propemodum per Aeolicum digamma, non rectè corrigeret eos Varro: neque enim valant pecudes, sed balant. Vasconibus quoque hoc est vitium peculiare, vt eo modo pronuncient B, quo & Græcos dicimus. Itaque lusimus in eos epigrammate, vt eorum Viuere, Bibere, sit. Contrà quædam nationes nimis crassè pronunciant per P, vt Pullam, pro eo quod esse deberet, Bullam, dicant.

Multo diuersior vsus est ipsius C, ídque non solùm in diuersis nationibus, sed etiam ipsa in Italia. Ac sanè idem esse nostrum C, quòd Græcorum sit K, iam receptum est: explosáque eorū sententia, qui aliter autumarent. Tantóq. magis Scauri Grammatici, qui putarit nomina, in quibus A, secunda esset statim sede, per K, scribenda esse: sic: Kalendæ, Karus. Etenim si propterea fiat quod Kappa, nomen includit vocalem illam, sanè nulla eiusmodi vocalis addatur in contextu dictionis: aut ea consonans nulli præterea voci ab aliis vocalibus incipienti apponetur. Hoc autem falsum esse vel ipsi ostendunt Græci. præterea ipsum C, eadem ratione non apponeretur nisi sequenti E, vt Cepe, cæterorúmque elementorum par item esset ratio. Quin Kappa nomen maius est, quàm quanta sit hæc potestas, ad quam arctare conatur ipsum. Alii ita censuere, Græcis tantum vocibus attribuendam, qui æquè falsi sunt. Etenim id si verum esset, etiam

Chre-

Chremetem,per x, Græcum ſcriberent. Quod ſola aſpiratione ab ipſo K,diſtat. Nulla igitur ratio eſt. Ipſius ergo ſonus c, cùm ſit idē cum ſono ipſius K, cauendum nobis maximè eſt, ne addatur aſpiratio (id quod Thuſcorum non pauci faciunt: ſed ii frequentius, qui Arnum flumen accolunt) ſed ſiccisſimè eſt pronunciandum, nō mucrone, ſed latiore parte linguæ interioris adducta ad palatum, atque aſtricta, vt quàm tenuiſſimus quámque expeditiſſimus ſonus transſabeat. Galli turpiſſimè per ſibilum edunt: vt non diſcernas, Cellámne, an Sellam, audias. Germani noſtrates non tam craſſo ſibilo: at Germani Belgæ, & Hiſpani,non aliter, quam Galli Circumpadani,& Veneti, & Flaminii, & Ligures,ſibilo tenuiſſimo,& balbo. Qui omnes redarguuntur eò, quòd in fine dictionum Græcum ſeruari ſonum ſatis patet: vt Hic, Nec, Ac, Alec: neque enim ſibilo terminantur, ſed in ſicciorem ſonum,qui appoſita vocali debuit perpetuari. Acquirit tamen craſſiorem ſonum pro vocalium ratione: craſſius enim dicas, Carus,Collum, Cuma, propter latiorum vocalium hiatum, quàm Cera, Cippus, propter exilitatem. Eandem inibimus rationem addita aſpiratione, vt craſſius aliquãto pronũcies χάεις, χόρος, quàm χέω, χῖος. Item diphthongos prout ad vocalium certarum ſonum propius accedent. Si autem s, præcedat ipſum c, vulgò non audias: at qui volunt eos emendare, etiam ineptis conatibus vaſtant pronunciationem, quam tu è Thuſcorum conſuetudine commodius temperabis.

Similima huic eſt Q, atque adeò, vt ineptiuſculè quidam eandem eſſe contenderent. Galli nihilo ſecius eam proferunt, atque ipſum K, atque etiam craſſius, horúmque imitatores Ligures Taurini. Qui verò caſtè atque integrè in prouincia verſantur pronunciationis, includunt aliquantum poteſtatis ipſius V, ſine quo ea de cauſſa Q, nunquam ſcribitur. Non minor aliorum error, qui cùm huius vim ſimilem eſſe proderent poteſtati ipſius C, malè cauſſam aſſignarũt, propterea quòd mutuò inter ſe conuerterentur: quoniam diceremus, Coquus, Coci, & Arcus, Arquites, & Cum, Quum, & Sequor, Secutus. Etenim mutationis ratio fallaciſſima eſt. Omitto flexionum terminationes, quibus in M, S, mutari videas, Titus, Titum, & in in D, Paris, Paridis. hoc enim factum ſit diſcriminis gratia in caſibus. At pro R, S: pro S, T, inuenias ἄῤῥεν, ἄρσεν, θεσσαλὸς, θετταλός. Non igitur à mutatione, ſed à ſono ducendum eſt argumentum. Sed neque, vt ex Varronis authoritate contendunt, Q, erit à literis potius excludenda, quàm aliæ literæ quærendæ: Nam in elementis ita euenit, quemadmodum in rebus: vt plures eſſent ſoni, quàm eorum notæ. Quæ fuit cauſſa, vt etiam diphthongos comminiſcerentur. Itaque fruſtra litigant, ſic: ſi alia eſt Q, ab ipſo C, propterea quòd V, ſequente alium percipimus ſonum: ergo erit G, quoque alia à ſeipſa, vel cùm neceſſariò ſequatur V, vel ſi fortuitò. Intelligo neceſſariò propter ipſam, vt Lingua: fortuitò, propter vocem, vt Ligus.

Hic enim dicimus nos, consultius quærendam aliam figuram, ipsi G, qua hanc capiamus potestatem, quàm prudentissimè inuentum Q, excludendum. Fatemur enim G, aliud, atque aliud esse, non minus, quàm ipsum V, cùm sequitur vel Q, vel G, aut alias consonantes. Non erit igitur idem cum C. Nam si sit: ergo alterum pro altero ponatur. idem igitur erit & Qui, & Cui. cùm tamen vtrunque sit monosyllabum: & alterum claudatur vocali, posterius autem consonante. in priore non audiatur secundi sonus elementi, in altero autem audiatur. Neque verò politissimus autor Catullus initio statim pulcherrimi, ac diuini poëmatis, sic scripsisset,

Peliaco quondam prognatæ vertice pinus.

neque enim idem sonat ac si dicas,

Peliaco collis surgit de vertice.

Est autem sonus is & Græcis, & Gallis inimicus. Hispani non semper, Vascones semper, Itali facilimè obseruant.

Proximum ipsi C, est G. Itaque Cneum & Gneum, dicebant: sic Curgulionem & Gurgulionem. appulsa enim ad palatum lingua, modicello relicto interuallo, spiritu tota pronunciatur. At Calabri, & Campani, Vmbrique, atque alii eius tractus, etiam sibilo eius sonum faciunt crassiorem, Contrà Flaminii, & extrema Picenorum pars, ac togata Gallia versus Z, vt quantum distat Lombardorum C, ab ipso C, Thuscorum, tantum Flaminiorum G, ab ipso G, aliorum: medio inter vtrosque nos proferimus rectissimè.

D, tam Græci, quàm Vascones, atque etiam

Arabes aſpiratius pronunciant, ſubdita ſcilicet dentibus lingua. Nos ſiccius, vix appoſita ac celeriter abducta. Huic affinis eſt T, pertinacius appulſa lingua. at Græca cũ his coniuncta Θ, non vt Galli proferunt, excito de gutture ſpiritu craſsiore, ſed vt Græci ipſi interpoſito ſuauiore flatu ſubiecta lingua laxiore ſpatio dentibus, quàm in D.

F, PH, V, quum eſt conſonans, tres ſonos, ſuum quæque edunt: ſed ita, vt & cõgeneres intelligas, & non vnũ. Ac digamma quidem Aeolicũ, quod noſtrũ eſt V, ab ipſa Φ differre palàm eſt. Aeoles enim, qui haberent Φ, etiam digamma quæſiuere. Ita F, ab ipſo Φ, diſtare videamus, cùm ante F, ponamus N, at ante Φ, & PH, noſtrum ponamus M. & M. Tullius irriſit Græcum teſtem, qui primam literam Fundanii, neſciret exprimere. Itaque nõ defuere, qui Phamam, quàm Famam ſcribere mallent, propterea quòd Græca eſſet vox. Puto autem fuiſſe F, validiſsimum aſtricto ſuperioribus dentibus labio inferiore. Mox ſequi Φ, dilutiore vi. Quo more etiam in præſentia vtuntur Græci ipſi. Tertio loco molliſsimum V, quomodo nunc quoque dicimus, aut non multo attentius. Par enim eſt: vt retineat etiamnum quippiam veteris vocalis, vnde ortum habuit. Quare notat Victorinus ſic ſcriptum inueniſſe, SERꟼS: quaſi duplicis VV, nota eſſet, vt SERVVS, diceretur. Sed multa marmora barbariſsima fuere innouantibus poſteris in veterum contemptum. Quod autem aiunt V, ſemper eſſe ſimplicem, nunquam duplicem conſonantem, ſiue in principio, ſiue in medio ſit: & ipſis habere debe-

debemus fidem, qui tunc incorruptas pronunciādi tenebant leges:& facit ad id, quod statuebamus mollissimo sono esse. Quòd si quis obiiciat, præteritum Audiui, dicamus mediam syllabam illam sua, non consonantis natura produci: sic enim Audire, sic Ouum quoniam ὠόν. Itaque non produxit primā in Oue, quoniā nō potuit: fuerat enim, ὄϊς. quare sonus nō fuit multus interpositæ.

L, geminant atque aspirant etiam cùm solum est, Gabali, Aruerni, & Ligures Taurini locis aliquot. cōtrà nostrum vulgus vix adduci potest, vt geminent. Græci nunc sic pronunciāt, vt aliquid aliud intelligas, quasi succedat I, consonans ipsi L, & sequentē præeat vocalem: quā pronūciationem audias hodie apud Thuscos, quum dicunt, Gli:& apud Vascones, quum postponunt aspirationem: apud Hispanos, quum gemināt. Sic igitur Græcus, ἀλιάδα: Tuscus, Agliada: Vasco, Alhada: Hispanus, Allada: omnes æquè malè, si ad Latinitatem sese conferant. Sed Græcis hoc corruptè dici puto. Quin veteres obseruabant exilius esse quum geminaretur, Mella: plenius quum finit syllabam, aut ante se in eadem syllaba habet consonantem, vt Sol, Flauius: medio sono esse, quum inchoat, vt Lux, Caelius.

Huic aliquo modo similis est R, sed longinqua tamen: eodē enim oris modo editur. Sed vda est L, at R, spirituosa: illa simplici fertur tractu, hæc vibratur. Itaque ob eā vibrationē aspirationē accepit à Græcis, exit enim quasi bulliēte voce. Apud nostrate vulgus vix duplicatā vsquā audias. Quidā distēta ac rigida lingua ignauius efferunt.

In M, nullam vocem Græcia terminauit: Barbaris, nobísque modus nullus. Tres sonos habere animaduerterunt: crasſiſsimum in principio, minimum in medio, mediocrem in fine. Sit omnium vnicum exemplum, Mimum: & ſi geminata mutatur, Mammam. Initio enim collecta vox ad interiora narium, mugit: in medio penitus fallit, obſeſſa ſcilicet ac ſtipata vocalibus: in fine auditur mediocriter, abeunte iam voce: & quum geminatur, prior implet aures etiamnum magis, quàm quũ eſt in fine dictionis. Eſt & alius ſonus quum terminat dictionem, & altera dictio ſequẽs incipit à vocali: vt, Equidem ego: neque enim aut Galli, aut Lombardi rectè tum proferunt: ita enim proferunt, vt finem alterius cum initio ſequentis coniungant. Nos mediocri ſono, & ſanè dimidiato, vt intelligas, ſi voles, poſſe elidi: percipiáſque differentiam ſi dicas, Multum ille: &, Multa ille. neque enim totum ſonum abolebant: neque enim intelligeres, ſítne, Multum, an Multa, an Multi, an Multae, an Multo, an Multam, Itaque libato tantum ſono, ſtatim tranſabit vox, & in ſubeuntem ſeſe dat.

N, ab M, differt gracilitate: clauſo enim ore, & effuſo ſono in nares M conformatur: at N, aperto ore, & lingua in palatum repercutiente vocem. Splendidiſsimo ſono eſt in fine, & ſubtremulo, pleniore in prĩcipiis, mediocri in medio, Ninon. præcedẽs aũt ſeipſum penè dimidio minor eſt: vt Brẽnus, & ſequẽte G, vel C, ſiue exili, ſiue aſpirato, longè adhuc mutilatior, Ancile, Anguſtũ, Anchora. ita verò, vt etiam diuerſam literam putarent:

rent: nec dignarentur vulgari figura, sed aliam quærerent, exẽplo Græcorũ: qui vt aliã ostenderent, inepte alienissimi soni figurã substituêre, ipsius scilicet Γ. Hæc igitur cùm G, aut C, præceditur: at quũ præcedunt ipsum N, optimè à Græcis pronunciatur. Rectè à Germanis, à Gallis malè: sic enim proferũt, vt nihil intersit, vtrum dicas, Magnus, an Mannus. Itali hoc committunt in N, quod Græci in Λ, suo: vt nescio quid spurii inuexerint, quod literis exprimi non possit. Videntur enim omittere ipsum G, & aspirare ipsum N: sicuti Insulani Græci faciunt vulgò, sequente I, aut E I, aut O I, aut Y. Nam Bysantios ego ita loquentes audiui, vt nos pronuntiamus.

S, facilima omniũ literarũ, neq. enim sine ipsa efflare posimus. Quare non est merita vt à Pindaro diceretur Σαυκίβδηλον. Dionysius quoq. cũ R. generosissimam vocat, at ipsum S, expellit, reiicitq. ad serpentes, maluit canem irritatam imitari, quàm arborũ naturales susurros sequi. Pronunciãda verò est masculo ac cõstanti tenore, nõ dimidiato, vt Itali, & Galli, qui per Z, proferunt. Idem n. sonus est in Misi, qui in Missus: sed duplo maior: non est igitur alia vis, sed duplicata: distat enim non substantia, sed quantitate. Itaq. ipsum X, Latinum malè pronuntiant, præsertim Itali in Flaminia, vt parum distet à Z. Quin iidem pessimo consilio atque vsu addunt in pronunciatione, E, post S, in quod desinat dictio, & post X.

CAP. XI.

An T, semper eodem sit sono.

AC de literarum quidem poteſtatibus hæc. Quoniã autẽ quædã ſunt cõtrouerſæ, eas ſeorſum tractare commodius viſum eſt nobis. Ac primùm quidem de, T. Eius, vt diximus, ſonus fit appulſa lingua ad radices dentium ſuperiorum: quem ſonum apud Græcos receptum eſt variare cùm ſequitur N, vt ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ. emollitur enim atque accedit ad D, noſtrum. Eius rei cauſſa eſt, quia ſuſpẽditur pronũciatio in ipſo N, ad palatum, vt lingua non ita citò demittatur ad dentes: ita potius D, quam T, exprimitur. Sic etiam nõ tam plenè efferatur, quum ſequitur ipſum L, Altus. Ergo quum non ſemper eodem ſono vſui ſit, quæſitum eſt, quum præcedit vocalem I, atque hanc alia ſequitur vocalis, an rectè cõſuetudo teneat, vt aut Galli per integrum ſibilum, aut Itali per dimidiatum edant: vt in exemplis, Iuſtitia, Amicitia. Igitur qui mutari contendunt, nituntur conſuetudine, ac præterea Grammaticorum quorundam autoritate, qui Litium, & vitium, obliquos à Lite, & vite, ſine ſibilo iubent pronunciari, vt à rectis duobus Vitium, & Licium differant. Vtuntur præterea argumento de Græcis ſumpto: Nam ſi illi Π, ſuum in B, ſoni flectunt poſt M: ſi apud eoſdem Γ, eſt aliud quid ante Γ, K, X: ſi apud nos V, poſt G, & Q, transformatur: ſi denique T, ipſum apud Græcos poſt N, ſonum mutat: poterit & hic mutare. Poterant etiam ſubtilius addere: ſi C, & G, craſsius ante A, O, V: exilius ante E, & I, editur: eodem modo etiam T. Contrà aliqui ita ſentiunt, vſum nunc minimi eſſe & precii, & autoritatis, multáque

mini-

minime integra haberi. M. quoque Tullium, cùm vsui quiddã dedit, id iccirco fecisse, quoniã apud populum dicebat quem sibi attentum, non reclamantem volebat: atque nihilominus sibi scientiã reseruasse. Neque enim, quæ barbaries admisit, fouẽda: sed quæ omisit, vindicãda. Neque nũc extare vsum quempiã nobis: Barbaros enim omnes esse nos: atque, vt minimum dicant, peregrinos. Consuetudinẽ, quæ legem habeat reclamantem corruptelam esse non cõsuetudinem. Non negare sese tenuiorem esse sonum ipsius T, ante I, quàm ante A, aut O: sed eundem tamen sonum esse. Nunc verò nullam esse rationem, quare in sibilum transeat: neque proba esse argumenta superiora. Consonantes enim à sequenti vocali nullas mutari, sed à præcedentibus consonantibus aut à sequentibus ob sonorum dissimilitudinem. sicuti soni crassitie quæ in B, & P, sit, effici vt N, in M, mutetur. Græcos quoque habuisse autores linguæ nostræ nos, qui nihil eiusmodi commẽti sint: sed à Gotthis, Vandalis, Langobardis, inuectum sibilum illum. Præterea pudere vehementer debere illos, qui quum alios veniunt oppugnatum, ipsi vitiosa arma afferunt, quorum culpa conuincantur. Licium enim à ligando dictum sicut & Lictorem, nõ iisdem literis quibus obliqui huius vocis, Lis, scribuntur, scribi. Rationẽ autẽ huius prauitatis esse, propterea quòd Barbari omni in pronunciatione multum ponunt spiritus ita vt pleraque in sibilum degenerent necessarió. Quo errore etiam ipsum C, diximus ab ipsis pronunciari.

CAP. XII.

De I, consonante.

COnsonantem I, semper in principio simplicem esse obseruarunt: in medio autem non semper duplicem: nam in Periurus, simplex est; in aliis autē multis pro duplici accipitur: Maius, Pompeius. Adducunt argumentum ab antiqua scriptura, per geminum enim iI, scribebantur, MaiIus, PompeiIus, quorū prius priorē claudat syllabam: quomodo etiamnunc quidam pronunciant Lombardi: sic etiam, vt suprà dictum est, claudit tertium casum relatiui Cui: alterum autem sequens sequentem inchoabat. Igitur nō solùm quum incipit ab eo syllaba, vt dixere, consonans erit: sed etiam, quod omisere, quum terminabit, esse possit. Quin etiam sequente consonā vt in pronomine Huic. neq. enim v. hic est consonans, aspiratur enim: neq. est diphthongus, & est monosyllabū, atque idē I, est, quod prius fuit in secūdo casu, Huius, sicut in Cui est, qđ erat in Cuius. Ad hanc autem naturam non potuit v, aspirare, sed transiit in pleniorē, scilicet in B, caelebs: neq. enim temerè à cœlo & vita deduxit Caius, minimè meritus hoc, q à Quintiliano notaretur: sed sibilus sequens in causa fuit: quemadmodum è contrario in eius sonum aliquem mutatum est ipsum B, Aufero, Abstuli. Proprium autem est ipsius I, consonantis, in pristinam vocalis formam redigi: & augere numerum syllabarum. Hócque commune habet cum v, consonante, vt diximus. Martialis versus est:

Sed norunt, cui seruiant Leones. Et in obscœno carmine ita positũ est: sed detestãdũ nõ meruit recitari. In Vergiliano autẽ versu etiã omissum est,

Tityre pascentes à flumine reice capellas.

Fecit enim verbum illud Tribrachum extrita A, quæ fuerat in origine simplici, Iacio. qua sublata, necessariò in veterem vocalis naturam restitutum fuit I. quo exemplo etiam in BiIugo, & QuadriIugo, idem euenit. Non rectè igitur antiqui, cùm REIICE, ita legunt, vt primam corripiant, statuúntque I, simplicem ibi consonantem esse: redarguuntur enim quum aliorum, tum eiusdem poëtæ autoritate è tertio Georgicôn, vbi producitur illa syllaba: consonantis igitur ratione duplicis, nam suapte natura breuis est:

Reijce: ne maculis infuscet vellera pullis.

Inuenias etiam, quum natura media quasi quadam sit inter consonantem, & vocalem: legimus enim Stellio apud poëtam bisyllabum, & apud Terentium Iniuria, trisyllabum: item Oppressio, & Beneficio, quadrisyllabum, aliáque talia pleraque, oppresso sono ipsius I, sicut etiam in voce illa Dies, facta monosyllaba. Accidit autem hoc aliis quoque vocalibus, Ea, Mea, Tua, Sua, monosyllaba apud eosdem comicos facere cogimur: & apud alios poëtas:

Vno eodémque tulit partu. Et Propertium:

Eosdem habuit secum, quibus est elata, capillos.

I, indifferens est nunc consonans, nunc vocalis apud Comicos, in aduerbio, Iam.

CAP. XIII.

Affectus finalis à potestate.

QVoniam verò literarum finis est,cõstituere dictiones,iccirco secundum earũ potestatẽ factũ est,vt certis significationibus aliæ aliis potius seruirẽt:in metu enim,ac dolore efflamus:itaque A,A,dictũ est,multũ enim hiatũ præstat:eadem de caussa,etiã aspirationes interiectionibus ascitæ sunt,affectum enim notãt,confertus enim spiritus editur. Ita consonantibus fictitia nomina suis quæque farcta sunt. Quid enim mollius,quàm vox ipsa hoc significans:quid impeditius,quàm Bambalio,habes,& Baubare? quod passiua voce quum protulit Lucretius, etiam plus tumultus excitauit,Baubantur. S, valde seruit ad spiritus elisionem:

-- *sale saxa sonabant.* R,autem rudiorem atque asperiorem, vt Murmur. vtrunque coniunctum implent valde,Stridere.& magis cùm terminant dictionem,Stridor. Aspiratæ consonantes multò acrius vrgent his adiunctæ, Fragor.quippe etiam mollissimam omnium literarum etiam exasperant, φλοῖσβος,φλάω,παφλάζω. C,seruit hæsitantiæ. T,timori,AT, AT. M,vastitati,Malũ,Mõs, Mirum. etiam sonum ipsum audias,quasi præsentem,in quibusdam vocibus,λίγξε. & apud Virgilium cuius diligentiam non affectatam, ac diuinum iudicium nemo est assequutus omnium vnquam poëtarum: percipies enim lignatorum operam illis vocibus:

-- *sonat icta securibus ilex.* & illud quantũ est?

-- *tremit ictibus ærea puppis.*

Illa autem etiam cum naui dilabuntur.

Labitur vncta vadis abies. --

Tinni-

Tinnitui sese dat N, Canere, Hinnire. Sed omnia exequi non est præsentis operæ, neque in omnibus hoc inuenias: fortuitæ enim multæ sunt voces, vt in vltimo libro est disputatum.

CAP. XIIII.

Vitia potestatum allata vocalibus, aut consonantibus.

NOn solùm id, quod rectè atque ex officio faciundum est, cognoscere oportet, sed etiam quod prauum est cauere: ita in scientiis quoque perfectè proficimus. Ergo postquā meras potestates perscrutati sumus, ipsa quoque vitia, quæ vitemus ex antiquorū obseruatione, sed more nostro, hoc est, Peripatetico, sunt declarāda. Deprauantur aut vocales, aut consonantes singulæ, aut coniūctæ. Omne autem vitium fit aut Defectu, aut Excessu, aut Mutatione. Mutatio duplex, aut literarum, aut locorum. Ita fit peccatum, aut in substantia, cùm altera pro altera ponitur: aut in quantitate, cùm maior, minórve efficitur: aut in qualitate, cùm sono suo defraudatur, detorqueturq. in degenere, aut peregrinū: aut in loco, cùm trāsfertur, vt σφάγανον, φάσγανον. Igitur cùm alia pro alia subditur, quod faciūt Parisiēses, cōmuni nomine, non proprio, Rusticitatem veteres Latini, Barbariem Græci appellarunt. In quantitate autem error per excessum, Labdacismus: cùm crassius ponitur, vt diximus, L Locus, pro Locus: sic Metacismus, cùm M, mugiunt: sic in vocalibus Platyasmus, quum hiatu vasto putant grauitatē afferri actioni. Huius est generis etiā, Iotacismus, cùm ipsū I, exiliter maximè proferūt, atq.

ita,vt etiam ſupercilia tollāt:eſt enim exceſſus in ſono:ac quanquam exilitas ſit defectus,tamē etiā defectus capit incremētū.Sic cū alias cōſonantes aſpirant,aut craſsius edunt,dicitur δασύτης. Crates,pro Grates: Bibo, pro Viuo,aut etiam Fifo, ſic & pro illo, Pipo. Contraria huic ἰσχνότης, cum defectu peccamus: ſic E,& O,exiliter nimis pronunciant quidam Germani,quum tamen I, verſus E,deuoluant. Eſt autem exceſſus & ille, quum addunt literam,quemadmodum E, addunt Hiſpani,& Vaſcones ipſi S, ſi coniunctum ſit, Eſcribere,Eſperare,Eſtare:vt vitarent σιγμισμὸν,quod vitium eſt cùm ipſum S, craſsiſsimum, ac penè ſibilantes edimus. Eſt etiam in defectu,κολόβωσις, id eſt,mutilatio, quum aliquid omittimus: quod Galli faciunt, qui multas literas inculcant, vt originem,vnde deprauatum eſt verbum: repræſentent: paucas autem exprimunt. Contrà eſt Battologia,qui & Battariſmus,à Batto, qui Cyrenas cōdidit,homine linguæ impeditioris. Geminant enim aut initia, ſic, Popons, pro Pons. aut fines, Paulala, pro Paula. hoc etiam dicitur ἤχησις,& ἠχισμὸς,ab Echo. Vitium autem initiorum vocatur ab Eraſmo Titubantia:commodius Hæſitantiam dicas tu: hærent enim primæ ſtatim conſonanti:falsò ab eodem τραυλισμός. qualitatis enim vitium eſt τραυλότης, ſiue τραυλισμὸς, cùm C,aut S,nō quimus rectè efferre:ſicut nobis ſemper defuit lingua ad ipſius R, aſperitatem.hi Latinè Balbi dicti ſunt:quo vitio laborauit Ariſtoteles. Et Alcibiades qui R, in L detorquebat quanquā in ſubſtantia poſsis etiā peccatū dicere.

Sed

Sed hi Balbi ab Erasmo malè appellãtur Blæsi. Est.n. Blæsitas vitium oris, sicut & κοιλοςομία: sed blæsi distorquẽt literas, ex oris tortura: κοιλόςομοι autẽ è palato loquuntur aut è naribus. βλαισὸς autẽ & ῥαιβὸς, sunt vitia crurũ distortorũ, valgiorũ & vacciorum, vt apud Galenum videre est.

CAPVT XV.

Vtrum F, *sit muta, an semiuocalis.*

POstquam vidimus potestatem, quæ est forma elementorũ, qua species constituuntur, iudicare iã poterimus F, mutáne sit, an semiuocalis: sic enim Galenus quoque τὴν χρείαν priorem τῇ ἐνεργείᾳ dicit. Ac mutam quidem esse, veteres sic pote contendunt: Principiò, inquiunt, nomen habet tantum semiuocalis, at nomen non mutat substantiam: Item si esset semiuocalis, dictionem quampiam clauderet, at nullam claudit: Præterea nulla semiuocalis ante L, aut R, in eadem syllaba poni potest, sed F, ponitur. Quartò, nulla semiuocalis ante L, aut R, posita cõmunẽ facit syllabam, at F, facit. Ad hæc, Græcis idẽ est Φ, quod nobis F: sed Φ apud illos muta est: igitur & apud nos F. Sextum argumentum, præteritorum initia, finésque non geminari nisi à muta incipiant: quare cum Fallo geminet sic, Fefelli, non erit semiuocalis. Postremò, F, pro, P. & aspiratione accipitur, vt olim Phuga, Phama: at P muta est, igitur & F.

Hæc argumenta septẽ numero vt qualia sint videamus, memoria est repetendum, quod suprà dictum est: Mutas non inde appellatas, quòd parum sonarent, sed quòd nihil: nullo enim conatu

adduci queas, vt B, nulla addita vocali proferas. Neque quod pro ratione adducunt, ratio est: Mulierē informē dictā, pro deformi: est.n. in eo vocabulo, Forma, æquiuoca vox: Nam & pro specie accipitur, & pro certa partium proportione, quibus figura constituitur perfectior. Hanc igitur negat præpositio, non illā. Sic formosū, à formato aliud est: sic locutus est Euripides: Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος. At mutæ nomen penitus vocē tollit, Græcorū sanè imitatione, qui ἄφωνα, nō δύσφωνα dixere: non κακόφωνα, non μικρόφωνα, quoniā nullam sibi retinerent vocem. Ea enim sunt natura, vt magna pars, nisi clausis labiis, aut dentibus, aut vtrinque conformentur, vox edi nequeat: Idque declarat Plato quoque in Theæteto: τοῦ δ' αὖ βῆτα, inquit, οὔτε φωνὴ, οὔτε ψόφος· οὔτε τῶν πλείστων στοιχείων. Semiuocales autem solo eduntur spiritu: adducta nanque ad palatum, vti diximus, lingua solo spiritu pronūciatur L: tremula, atque vibrata paulò inferius, R: si spiritus ad nares ascendat introrsum, vt idem vult Plato in Cratylo, N, pronunciatur: simplici mugitu editur M: Ipsum verò sibilum, satis constat, nullius ope vocalis indigere: quare factum est, vt etiam aspirationis loco poneretur, ἕδος, sedes. Ex quibus in summa illud constat, spiritu penè solo enunciari semiuocales, sicut vocales sanè solo, à quibus hoc illæ differant: quoniam vocales hiatu simplici, semiuocales operosiuscula efflatione pronunciētur, mutæ nulla. Hāc autem horum nominum aptissimā caussam, nostræ scientiæ magistra autoritas Græcorū ostendit. Nā si propterea essent semi-

ſemiuocales,quòd incipiant à vocalibus:profectò cùm à vocalibus non incipiant apud Græcos earum nomina,non erũt ſemiuocales. Igitur Latini priſci cùm animaduerterẽt P, quidẽ nullũ penitus habere ſonũ,niſi vocalis addatur:addita,verò aſpiratione,habere vel maximum,intellexere: quippe inferioribus dentibus ad labia leniter applicatis exiens ſpiritus,ſibilum imitatus, ipſius F, imaginẽ reddidit:quo factum eſt,vt propter ſoni ſui facilitatẽ,obiret plerunque munera, quæ ipſi s, debebantur. Id quod itẽ agnoſcimus in ſemiuocalibus:Siquidẽ pro aſpiratione quoq. poſitũ fuit, vt Felena, pro Helena. Atque iccirco etiam Θ, & X,à Græcis ſemiuocalium in numerũ ſunt relatæ:quarum tamen tenues eſſent mutæ. Aſpiratio enim tenuium literarum naturam animarat ita,vt nullius indigens adiumenti ſonus appoſitus in aliam ſpeciem ad ſeſe traheret. Eſt enim aſpiratio quaſi vocalis quædam, aut etiam vocaliũ anima ipſa:quare mutæ appoſita ſemiſſem conſonantis illi reliquit, alterum ſemiſſem ſibi vindicauit,vnde & ſemiuocaliũ nomẽ ſit ſecutũ.

Soluuntur ex his argumẽta: Ac primum quod afferunt non debere vim à nomine mutari:tantũ abeſt,vt negemus vt aſſeuerem antiquos perpẽſa huius literæ poteſtate,ſummo ſtudio nomen, quod à Græcis acceperant,inuertiſſe: ídque indidiſſe ſecundũ vim,quã compertam habuere. Neque talem putaſſe,quia ſic appellaretur: ſed nomen impoſitum propterea,quòd talis eſſet.

Aduerſus ſecũdũ argumẽtũ:negamus neceſſe eſſe,omnia nomina omnibus claudi ſemiuocalib.

Neque verò rectè sic eos argumẽtari: Cæteræ semiuocales claudunt nomina: igitur si F, est semiuocalis, claudere itẽ debet. Neque enim dictiones efficiunt, vt literæ semiuocaliũ, aut mutarũ naturã sortiantur: sed literæ faciunt vt dictiones sint: partes enim totius caussæ sunt. Neque si qua litera non claudat cõtinuò nõ sit semiuocalis. Sed ea regula constituta est ab iis, qui ham mutam putabant esse. Præterea hoc eodem argumento à mutis excludam: Cæterarum pleræque mutæ claudunt Lac, Adad, Volup, Caput: at F non claudit: non est igitur muta. Quid, quòd priscorum testimonia aduersantur negãtibus nomina claudi ipso F. nã vt omittã eos vsos esse AF pro AB, præpositione: ipsius sanè literæ nomẽ suo sibi sono F, clausere, etiã contrà quàm à Græcis accepissent.

Tertia ratio negabat vllam semiuocalem ante L aut R in eadem syllaba poni posse. At hoc tibi negamus nos: quis enim hoc sibi persuasit, nisi qui mutam putaret F? petit igitur, quod probare debet. Sed & hoc falsum est: semiuocales enim Græci anteposuere θλάω, χρῶμα.

Quartũ argumẽtũ quo aiunt, Nullã semiuocalem ante L, & R positam efficere syllabam communẽ, ridiculum est. Si nanque superius argumẽtũ verũ est, hoc erit falsum: hoc enim ab illo tollitur. nã quod ibi negabant, nunc hic ponunt. Quo enim modo communem syllabam efficit, quæ ne syllabam quidẽ facit? Quid? si semiuocalis facilitas in caussa est, vt mutæ postposita, mora tã pusilla trahatur in syllaba, vt etiam corripi possit, in qua tamen muta sit: quanto aptius atque commo-

commodius id inter duas ſemiuocales fiat? Mutarum enim ratione minimè fieri conſtat: ſiquidem vbi duæ ſunt mutæ, non id euenit, vt in verbo, Tracto, quod natura ſua dibrachum eſt. Sed vbi muta cum ſemiuocali, vt in verbo, Agrum. aut duæ ſemiuocales, vt in verbo ὄμνυμι.

Quintam rationem, ex iis, quæ diximus, ſolutam videmus: Φ, nanque ſemiuocalis eſt, immutata ipſius P, per ſpiritum poteſtate. Sicut etiam Θ, & X, cùm tamen T, & K, mutæ ſint, vt dicebamus. Quo inſtituto in alias quoque ſpecies eædē mutantur mutæ. Addito enim ſibilo ipſis C, D, P, fiunt ſemiuocales, præſertim cùm fateantur ipſius Ψ, quàm ipſorum P S, eſſe ſonum faciliorem.

Sexta obiectio ſeipſam damnat: nam ſumpta regula hac, Non geminari præterita, niſi id per mutas fiat: concludit per, Fefello, mutam eſſe F, cū tamen inueniamus, Steti, Spopondi, Scicidi, quæ incipiunt à ſemiuocali. Neque verò ad id confugiendum eſt, vt S, nullam ibi vim habere dicamus: ſiquidem eius ſibili tanta eſt vis, etiam ipſis in præteritis Græcis, à quibus hic fluxit mos, atque adeò in verborum initiis ita viget, vt ipſam impediat geminationem ςάζω ἔςαχα. At ſi S, nullum erat, vtique eo abiecto geminatio admiſſa fuiſſet. Sed quid agunt hi? nónne Momordi, geminauit? quid enim aliud eſt M, hic dicere, mutæ vice fungi, vt aiunt ipſi: quàm dicere M, mutam non eſſe ſed ſemiuocalem? Quæ quia diruebat iſtum canonem, ad mutæ functiones, atque vices eos miſerrimè compulit. Quare ſi eis neges verū eſſe illud apoteleſma, probandum erit ea ratione:

quia non admittit ſemiuocales. At ego contrà, non ſolùm Momordi, hoc obiiciam: ſed illud ipſum etiam, Fefelli. Igitur id, per quod probant, maiore eſt in controuerſia, quàm hoc, quod quærimus: vt omittamus Græcorum & prudentiam, & inſtitutum, à quibus morem noſtrum induximus, qui σέσηπε, dicunt. & λέλειπε, & μέμηνε, & γένυφε, atque alia eiuſmodi. puerile enim eſt abducere à geminandi poteſtate ſemiuocales, mutíſque aſperioribus attribuere: cùm aſperiores literæ prohibeant in quibuſdam geminationem.

Poſtrema pertinacia, vt cùm quinta cohæret, ita cum illa quoque ſoluitur ſpiritu mutatum P, in F, & mutatam ſpeciem, argumento etiam ipſe ordo eſt coniunctarum in dictionibus: quippe ipſum P, ante ſe non patitur N: at F, patitur, ita vt etiam ipſum M, in ſe mutet, Anfractus, erat enim AM, ab ἀμφί.

Ludicrum quiddam additum ne res quidem meretur, vt diluamus: Audent enim fingere modum neſcio quem, vnde F, geminetur: ſcilicet per mutationem: vt Offendo. at ſemiuocales non per mutationem, ſed ſuapte natura geminari, Olla, Flamma, Ennius, & alia. Quaſi verò interſit poteſtatis per mutationémne, an per naturam geminetur: geminatur enim, quia eius natura ita fert. Quaſi verò non cæteræ quoq. mutæ geminentur: Obba, Acca, Reddo, Iuppiter, Rettulit: quaſi verò ipſum quoque F, non idem patiatur, Offa. Quaſi verò omnibus ſemiuocalibus idem eueniat vſu: Non enim duplicibus. Quaſi verò vete-

veteres vllam conſonantem geminarint. Hoc enim negat cùm Feſtus, tum Varro: & tamen eo quoque tempore & mutæ erant, & ſemiuocales.

CAPVT XVI.

Vtrum, Ω, an, Η, ſit longior.

QVanquam Ω, & Η, Græcæ ſunt: tamen quia noſtratium dictionum aliquæ ab illis profectæ, harum vocalium ſemina retinent: feſtiua nobis quæſtio tractanda eſt, vtra ſcilicet longior ſit. Duas ſententias conſtituamus: alterā ab origine, philoſophicè: alteram ab ſocietate, mathematicè. Ab origine, ſic: Quæ proportio materiæ ad alterius proportionem, eadem & compoſiti ad compoſitum: ſed E, eſt materia ipſius Η: & O, ipſius Ω: ergo ſi O, eſt longius quàm E, ita Ω, quàm Η. Quòd autem O, ſit longius, quàm E, probant per regulam: Quinti caſus ſyllabam vltimam aut eandem eſſe cum poſtrema Recti ſyllaba, aut minorem. Igitur ὦ λόγε, cùm non ſit eadem cum λόγος, minor erit. Ratio autem Mathematica eſt contra hanc, à proportione ſocietatis: Quæ eſt proportio totius ad totum, eadem eſt partium ad partes: ſi æqualia inæqualibus demas, quæ remanent, ſunt inæqualia. Ergo cùm EI, diphthongus ſit longior quàm OI: exempta vtrobique I, communi vocali, erit quod remanet E, longius quàm O. Quod autem EI, ſit longior quàm OI, patet ex accentu. Nā in fine poſita EI, nunquā aut antepenultima

acuetur, aut penultima circunflectetur: at si οι, sit in fine, vtrunque fiet. οἶκοι, φιλόλογοι. Afferre etiam illud possumus ε, ante λ, apud Homerũ productum aliquando, μέλως ἐλώεια. ο, autem nunquam: repugnat enim naturæ eius productio.

Hæc argumento etsi sunt magis exercitatoria, quàm necessaria: tamen etiam pertinent ad veritatem: neque enim illud Quintiliani recipiendũ est: Grammatico expedire, etiam si quædam nesciat. Nam quem tandem ille fingit è quadriuio extra encyclopædian? Dicamus igitur, ε, esse breuius, quàm ο, plus enim temporis in hac ponitur proferenda. Diphthongorum autem obiectio illa nulla est. Nemo enim ignorat, α, esse longius quàm ο. & tamen idem euenit ipsi αι, quod ipsi οι, euenire dicebant: posita enim in fine acuitur antepenultima. Præterea eidem οι, non id contingit semper: non enim Aduerbiis, non Optatiuis, οἴκοι, ἀκούοι. Et in secundo libro vsus is reprobatus est: nam si iccirco non acuitur antepenultima, cùm postrema est longa, quia resolui potest: igitur accentus acutus in quartam à fine reciperetur: quod est absurdum: sic, τύπ͵ϊσας participio fœminino in quarto casu: idem monstrum sequetur etiam si penultima longa resoluatur, sic τύπτϊεα. nec tamen ad id respexere. Vsus tamen Atticorum, si accentu rem metiare, huic sententiæ aduersatur, & fauet priori: dicunt enim, μενέλεως.

CAP.

CAPVT XVII.

Locorum affectus à potestatibus inuestigantur.

HAe ferè sunt potestates cuiusque soni singulares: ex quibus si quid prætérea in medium afferatur, possit tolli controuersia. Neque enim optimi artificis est (vt ait Galenus) omnia persequi. Nunc secundum loca sedes cuique debitas videamus. est enim potestatis pars, comitē aut vicinam literam aut pati, aut non pati. Igitur literæ aut sunt in dictionibus, aut nō sunt. si sunt, patiuntur mutationem aut in substantia, aut in loco. In substantia bifariam: nanque aut abolentur à principio, à medio, à fine. Sic nomina tria inuenta sunt, Aphæresis, Latinè ablatio: Syncope, Latinè concisio: Apocope, Latinè abcissio. Aut transmutatur in aliam, Græcè, μεταβολή. Patiuntur in loco, Latinè translatio, Græcè μετάθεσις, transpositio. Si non sunt, addunt, aut principiis, πρόσθεσις, Latinè appositio: aut mediis, ἐπένθεσις, Latinè interpositio: aut fini, Græci dixerunt hāc παραγωγὴν, productionem. Hæc sunt genera. Species autem, sic: Nanque aut sunt eiusdem notæ, & potestatis, aut diuersæ. Itē à numero: vna, aut plures. Affectus autem non omnibus iidem, aut æquales: neque enim eiusdem generis consonans aut principiis, aut finibus additur: neque duplices geminantur, vt nunc vsurpant Itali, vt exprimant vitia linguæ degeneris à Latina: ponūt enim duplex z z. Accidunt autem hæc, aut ex vsu: vt quase, quasi: aut ex arte, & hoc aut ex inflexione: vt, ago, egi: aut ex deductione, & hîc bifariam: nā aut à peregrina, vt Patroclus, πάτροκλος:

Auo, Punicum, vnde nostrum, Aue: Marath, Hebræum, vnde Mare, nostrum: aut à Latino, & hinc dupliciter: aut enim simplex fluxit, vt, à Titulo, Tutus: non, vt ait Varro, è contrario: nam Titulus, παρὰ τὴν τιμήν: vnde & τίειν. aut compositum, à suis partibus, vt abigo. De quibus suo quoque ordine, agendum est. Sed quia transpositio facilior est, ab ipsa, cum venia, incipiamus: nihil enim nocet.

CAPVT XVIII.

Transpositio.

TRansposítione sanè interest vtrum intelligas, relatas in priores sedes literas, an dilatas in posteriores. Nam si dicas Fretum, quasi Fertum, à Feruendo: vtrum intelligas R, antelatum ipsi E, an E, postpositum ipsi R? Sed omittamus exemplum: fortasse enim fuit Feruetum, atque inde nulla transpositione, sed extritione, factum Fretum. In rem ipsam intendamus vocalísne, an consonans transponatur. Rectius sanè iudicemus, consonantem, non vocalem transferri. Differuntur enim difficilia: difficultas autem in consonantibus: quare qui statim non possent, mox in proximam sedem transtulere. Est etiam à Græcis exemplum, σφαγεῖν dicimus; vnde σφάγανον. quare cùm φάσγανον dicatur, consonans, non vocalis translata videatur.

CAPVT XIX.

Abolitio, Ablatio, Concisio, Abscißio, Præpositio, Interpositio, Appositio.

ABolitio est, cùm tollitur litera. genus hoc est, ablationis, concisionis, abscissionis. Quæ prius tractanda sunt, quàm Præpositio, Interpositio, Appositio: propterea quòd tollimus quod est: at quod est, prius est, quàm quod non est: est enim habitus priùs, priuatione. Si autem ita consideres, iam ablatas esse: tunc è contrario & Sycopam, & alias primo tractes loco. Ne sit igitur fraudi, siue quasi ablatas, siue quasi auferendas contemplemur. Additur ergo diuersa in principio: Edurus, apud poëtam, pro Durus. In medio, Mederga. quæ euitandi hiatus caussa inuenta est. maximéque pertinet ad v, vocalem: Alcumena, Aesculapius, Hercules. i, quoque eius vsus sit particeps: Nauita, Ναύτης, Nauta enim primum fuit. &, c, consonans, Sicubi, Comburo. & aspiratio vehemens: Mihi, Prehendo. & ante medium, post principium: Loumen, pro Lumen. & in fine: vt, Comperior, pro Comperio. Additur autem similis, A H A H, in principio: in medio, Reddo: in fine Nausicaa. Quod autem veteres adducunt pro exemplo ex Horatio:

Reducet in sedem vice.

item ex Terent. Phormione,

Sectari in ludum: ducere, ac reducere.

hoc est, librariorum manum, non autoris fidem implorare. neque enim in his iambicis vel in illo dimetro, vel in hoc tetrametro, necessaria spōdeo

ſedes eſt. Sed è Lucretii libro primo poterant afferre:

Redducit Venus: aut redductum Dædala tellus.

Quemadmodum autem s s, & r r, & l l, geminata debeantur ſuperlatiuis, ſuo loco dictum eſt: contrà quàm recentiores deprauarunt. Contrà autem tollitur ab initiis: vt Natus. fuit enim Gnatus, à Generor. De medio: vt, Periculum. de loco ante medium qui eſt: Pratum, quod fuit Paratũ. Hæc à Nigidio Figulo Interciſio dicta fuit: poteſt etiam Conciſio dici. vt, ſermo breuis, qui vocabitur conciſus. Ratione carminis interdum factum eſt, vt apud Homerum, αἴγυπος, pro αἰγυπιὸς. & ἀδροτῆτα, pro ἀνδρότητα. & apud Oppianũ, μόλυβος, pro μόλυβδος. Interdum ob tædium prolixæ dictionis: Periculum. Aliquando ob difficultatem: vt, ἐσθλός, quod aliis eſt ἐσθλός. Aliàs ob vtrunque: Bruma, βραχὺ ἦμαρ. Aufertur à fine: vt in pleriſque verbis, & luſit Auſonius:

Qui reminiſco putat ſe dicere poſſe Latinè:
Hic, vbi Co, ſcriptũ eſt, faceret Cor, ſi cor haberet.

Sed & in vſu communi adiiciebant m, & appellabãt ἔκθλιψιν, extritionem. Item s, Multi' modis. Sed in ſcribendo. nanque aiunt M. Catonem ſic ſcripſiſſe: Die hanc, pro Diem. Pindarus poëta nõ ſolùm eliſit, s, ſed etiã eiecit exulem: cùm poëmatium condidit, in quo nullus penitus ſibilus reperiebatur.

CAPVT XX.

Mutatio in communi.

Mvtatio eſt parte incolumi vel manifeſta, vel occulta, partis alterius abolitio, aſſumptióque

ptióque extranei: neq. enim mutaretur sine symbolo. Appello nūc symbolum, quod philosophi, communem quandā rem à natura collatā. Quanquā enim elementū indiuisibile est: tamen quia sonos quosdam latentes inter se affines habent, iccirco ea soni parte incolumi, altera inducta est. Ac manifesta quidem est in duplicibus. Etenim, z, cùm sit ex s, & d, in Medentio, d, remansit: sibilus abiit. hæc mutatio per ablationem, non per transmutationem facta est. At verior in verbo Plautino, Sicilisso, s, remanet: d, in alterum s, abit. σικελίσδω. Occulta autem in Cassantra, ex Cassandra. communis nanque sonus est quidam d, t: neque differunt, nisi mollitie quadam, aut exilitate. Alia mutatio, ex inflectendi modo, haud ita vera est. Cùm mutantur ea, quæ habent inter se cognationem, aut genericam: vt, vocalis in vocalem, consonantis in consonantem: aut quæ secundum speciem fit: vt, certa vocalis in certam. At participium actiuum præsentis temporis à præterito perfecto cùm deducimus: duas diuersas consonantes recipi, vocalémque transmutari constat.

CAP. XXI.

Mutatio, quæ fit ex consuetudine. Vocales.

GEnerica mutatio hæc, atque huiusmodi est: cæteras nunc secundum species exequamur: ac primùm eam, quæ ex vsu facta est: certissimis enim sonis cognationem ostenderunt: nā quod veteribus fuit, Magester, Amecus, Menerua, Quase, Nise, Sibe, Here: nunc per i, Magi-

ster, & reliqua. Sic olim Leparenses, postea Liparenses, autor Festus. Contrà I, ponebant, vbi nos E: Ni, apud Plautum, & Vergilium, quod nos Ne. & E, pro V: Auger, nos Augur: illi Hemona, nos Humana. & pro O, illi cōpes, nos Compos: Aeolum more, vt toties diximus: qui ἔδοντα, quod Attici, ὀδόντα. Sic etiam Helus, pro Holus. & Hemone, pro Homine. Vbi etiam O, pro I, quoniam Homonem, dicebant: Nunc Hominem. etiam E, quod nos, A. Cato enim Dicem, Faciem. quæ post illum Dicam Faciam. Item O, in A, vt iam ostendimus, Hemona, pro Humana. Et pro E, Amplocti, pro Amplecti: nam eiusdem fontis est πλέκω, & πλοκή. Sed etiam in aliis: Vostris Vorti, nunc Vestris Verti: vt primus omnium Africanus emolliuit: nam quod erat Vortex, & Vorsus: ipse Vertex; & Versus, maluit. Sic etiam in I. Olli, nunc Illi. Item quod erat V, fecimus O, Isthuc, nos Isthoc. contrà illi Voltis, non Vultis. illi è contrario Fulguribus, vt apud Lucretium, nos Fulgoribus, Cuncha, Gungrum, Fretu, Lauru, Huminem, Fruns, Acheruns: nos hæc omnia per O. De V, & I, satis suprà dictum est: aiunt enim C. Cæsarem primum omnium Optimum, & Maximum, quod erat apud priscos Optumum, Maxumum pronunciasse. O, Thuscos, Vmbrósque caruisse, memoriæ proditum est. Quare qui Epistulam, & Adulescentes malunt dicere, Vmbros sese, non Romanos profitentur. Nam contrà Romani Polchrum, & Hercolem, & Dauom, & Seruom, protulere.

Ex

Ex diphthongis autem, illi OE, nos V, Moeri, nos Muri. adhuc antiquitatis vestigia remanent in Mœnia, posteritatis autem in Munus. origo autem erat ab OI: μοῖρα, rata scilicet cuiusque ciuis pars. Apud eosdem AE, integra mansit, quam nos in I, mutauimus: Exquære, apud Plautum: nos Exquire. A V, in O, & è contrario: Claudius, Clodius: Aula, Olla: Plostrum, Plaustrum.

CAPVT XXII.

Mutatio Consonantium ex consuetudine.

CONsonantes autem veterum sic mutauit vsus: posuit enim B, pro D, Duonum, Bonum: Duellum, Bellum. quod & in Græcis notauimus, δὶς, Bis. & eandem, pro F: illi AF, nos AB: illi Sifilum, nos Sibilum. Sicut è cõtrario, illi Bruges, nos Fruges.

D, posuimns pro R. illi Aruena, nos Aduena: illi Aruocati, nos Aduocati. & eandem pro S: illi Asuersa, nos aduersa.

F, posuimus pro PH, Fama, quod fuit Fhama. & Fuga, quod fuit, Phuga.

G, posuimus pro R. Arger illi, nos Agger. illi Argrego, nos Aggrego. Itali quoque hodie Arger dicunt. curiosè nimis Victorinus, vt diximus, Anger: sicut contrà, Agchora, non Anchora.

M, posuimus pro S. Committere, quod illi Cosmittere.

R, posuimus pro D. Meridies, olim Medidies.

quia μέρος, & μέζον, & medium, cognata erant. Elisimus, Carmena, Camena. & eandem pro s. Odor, Vapor, atque eiusmodi: olim Odos. Sed & ab illis Passes, dictum fuit: quod nos Passer. Vulgatum quoque illud est, Valesius, Fusius: nos Valerius. Item illi Casmena, quod postea Carmena, quod retinuimus in Carmine. Item Osrena, posteri Orrena, Aeolensium imitatione qui non dicunt ὄρω ὀρῶ, sed ὄρσω.

s, posuimus pro c. Suscepit, olim Succepit: sed ita puto, à veteri voce posteros deduxisse, quæ fuerit Sus: priscos autem à communi Sub. Et eandem pro aspiratione: nam quod est nobis musa, illis fuit Muha. Et pro m, Prorsus, quod erat Prorsum. Etiam elisimus: nam illi Casmilla, Coesna, Dusmus: nos detraximus sibilum. In quibusdam tamen mansit solus, Strenna: sed cum aliis, Stlites, Stlatum, non mansit: Lites, Latum.

t, posuimus pro d. Adque illi dixere, nos Atque. sanè melior priscorum ratio: nam & mollior sonus est, & origo seruatur. præpositionis enim vis adhuc manet, vt dicamus, Tu atque ego: & sit, Tu & ad te ego. Sed voluere discrimen esse inter præpositionem, & coniunctionem. Eiusdem modi fuit, Sed: nam è contrario olim erat, Se Et: disiungit enim, Tu curris, Se Et ego sedeo. Separata enim est actio mea ab opere tuo. aduersatur enim vox illa, Se, vt seorsum, securus, segrego, separo, & alia innumera. Etiam Aud, non Aut, & illi dixere, & nos dicere deberemus: nam si negatiuæ Haud, addita est aspiratio differentiæ caussa:

caussa: sanè cætera elementa ad quærendum discrimen non sunt mutanda. quin fortasse potius vtrunque ſicciore elemento scribendum sit, Aut, Haut. Græcum enim fuit, αὖτε. Omnis autem disiunctio vim obtinet negationis.

V, posuimus, pro F. Seruus. at Aeolicè sic scribebant, Serfus.

Aspirationem supposuimus: illi, Belena: nos Helena. detraximus autem multis, Charum scribebant, nos Carum, vnde & Carere: quoniam deficiente annona carebant, atque ibi tum illa cara erat. Aiunt remansisse in tribus, Orchus, Pulcher, Lurcho. Orchus tota Græca fuerat, & translata aspiratione à vocali ad consonantem ὅρκος. videtur ex epitaphio Næuii poëtæ, aspiratè pronunciatum:

Postquam est Orchio traditus thesauro.

Lurcho, contra analogiam aspiratum fuit: nam Mucco, à muccis: & Bucco, à buccis: ita Lurco, à lura, ob ingluuiem: sed ratio significationis potior fuit, ob sonitum voratoris. Sic φλᾶν, aspirationem admisit. At quare Pulcher aspiretur, ratio declarat: fuit enim Græcum πολύχειρ, id est, fortis: sic omnium doctissimus poëta.

-- *satus Hercule pulchro.* *Pulcher Auentinus.*

Igitur Romani qui omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum, & formosum putarunt, qui esset fortis. Itaque fortis quoque pro pulchro positum est apud Plautum in Milite: neque sine ratione: exemplo enim Græcorum factum est, qui καλὸν, æquè & formosum, & bo-

num significarunt.at bonus fortis est: malus autem, κακὸς, imbellis: vnde Caculæ, qui in numero militum non essent, παρὰ τὸ χάζεσθαι, quod est cedere. χάζεο τυδείδη.

Iidem veteres multa inuertêre: Catamitum, pro Ganymede: Melonem, pro Nilo: Lubedontem, pro Laomedonte. etiam inueni vbi Saguntum pro Zacyntho dixerint: quæ nos omnia funditus euertimus, non solùm elementa immutauimus.

CAP. XXIII.

Mutatio per inflexionem. Vocales.

POteramus sine flagitio, non exequi partem hanc ab inflexionibus: neque enim certa nititur ratione, & puri Grammatici interest. Sed nequid omitteremus, apposuimus: non tam vt omnia complecteremur, quàm vt principia ipsa statueremus.

Igitur A, breue in longum mutatur, vt Rectus fert primæ declinationis, & sextus casus: è contrario longum in breue, Par, Paris. A, breue in E, breue, Parco, Peperci: nam parco est, partem arceo id est, contineo: Pars autem natura corripitur, à πάρος, quoniam pars præcedit totum: sumptum nomen à messoribus, & vindemiatoribus, & lignatoribus, & pastoribus. A, breue in E, longum, Facio, Feci. A, longum in E, longum, Fallo, Fefelli. A, longum in E, breue, Stas, Steti. A, breue in I, breue, Cado, Cecidi. A, breue in I, longum, Peccata, Peccatis. A, longum in I, longum, si à sexto singulari

lari primæ deducas sextum pluralem, Bona, Bonis.

E, breue in E, longum, Sero, Seui. E, longum in E, breue, Fides, Fidei. E, longum in A, breue, & longum, Anchises, Anchisa, sexto casu, & Anchisa, quinto. E, in I, breue, Culmen, Culminis: in I, longum, Eo, Iui. E, breue in V, breue, Pello, Pepuli.

I breue in I, longum, Audio, Audiui. I, longum in I, breue, Ambire, Ambitus. I, breue in A, breue, Siquis, Siqua, rectus fœmininus: in A, longum, Siqua, aduerbium. I, longum in A, longum Qui, Qua, aduerbium: fuere enim olim casus quarti, postea facti sunt aduerbia. I, breue in E, breue, Rapio, Rapere: in E, productum, Turris, Turres. I, breue in V, breue, Rapio, Rapui: sic enim volunt: nam nos putamus fuisse olim Rapiui. Sed sunt alia exempla, Alitis, Alitum: in V, longum, Quis, Cuius. I, longum in V, longum, Qui, Cuius. Sed & in O, quod & prius fuit, Quoius.

O, breue in longum, Pulmo, Pulmonis. O, breue in A, longum, Amo, Amaui: in A, breue, Do, Dare: in E, productum, & correptum, Lego, Legere. Legerunt: in I, correptum, Homo, Hominis: in I, productum, Scindo, Scidi: in V, correptum, Domo, Domui, in V, productum, Sequor, Sequutus. O, productum in V, productum, Erato, Eratus: in I, breue agnitum.

V, breue in longum, Domus, Domū. V, longum in V, breue, Penu, Penuris. Sic enim scripsere pri-

mũm, quod nos Penoris. Sed eſt & aliud exemplum, Cornu, Cornua. V, breue in A, breue, Cornum, Corna: in E, correptum, Genus, Generis: in I, longum, Bonus, Boni: in breue, Caput, Capitis: in O, breue, Fœnus, Fœnoris: in O, longum, Bonus, Bono.

CAPVT XXIIII.

Mutatio Diphthongorum ex inflexione.

FOrtaſſe & aliæ quædam ſint mutationes, quæ addentur, ſiquis inueniat: ſed ſiquæ ſunt, non multæ ſuperſint. Diphthongi autem ſic tranſeunt: AE, in A, Quæ, Quarum in I, longum, Cædo, Cecîdi, diphthongus enim ibi fuit, à Græco κάζνω. Contrà ex I, factum eſt, OE, Incipio, Incœpi: quoniam fuit, Cœpio. Inuenias autem etiam inter ipſas mutationes, ſi Nigidium ſequare, cui rectus pluralis fuit, Bonei, ad differentiam ſecundi caſus ſingularis Boni. & fecit Turreis quartum pluralem, ne eſſet, Turris vnus è ſingularibus. Quod ſi ita debuit, debuit & variari quartus pluralis ſic, Domous, ne eſſet vnus è ſingularibus, Domus. Sed nos præclara ingenia admiramur, conſuetudinem ſequimur. Sic etiam relatiuum variabis: rectus ſingularis, Qui: tertius caſus, Quoi: rectus pluralis, Quei. Veteres autem etiam tertium ſimpliciſſimè ſcripſere, Qui, non Quoi. ſic enim legimus illud Vergilianum:

--qui non riſere parentes:
Nec Deus hũc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

eſt enim poſitum pro, Quoi ſiue Cui. Scriptura autem communis etiam recto, fecit vt & ſenſum inuer-

inuerterent Grammatici, & pessimè Historiam, aut fabulam, quam afferunt, adaptarent.

CAPVT XXV.

Mutatio consonantium, ex inflexione.

MAior adhuc restat labor: sed sanè sit cum venia, si gratia carebit. Boni enim artificis partes sunt, quàm paucissima possit, omittere. B, C, D, G, M, N, Q. R, T, mutantur in S. Iubeo, Iussi: Parco, Parsi: Lædo, Læsi: Spargo, Sparsi: Premo, Pressi: Pono, Posui: Torqueo, Torsi: Vro, Vssi: Flecto, Flexi. Videretur autem etiam aspiratio in S, mutari in Traho, Traxi: sed acutius inspicienti patàm erit, aspirationem in gutture mansisse, atque induisse proximi elementi pronunciationem, ipsius scilicet C, additúmque potius esse sibilum, sicut in, Pressi, M, mutatum, sibilum additum: in Torqueo autem Q, ablatum, atque in cæteris alia. Contrà, S, in D: Paris, Paridis. Item sic dixere: quemadmodum B, in geminum S S, Iubeo, Iussi: ita & D, Cedo, Cessi: & T, Concutio, Concussi. Sed profectò prudentius contemplabimur, consonantes illas in simplex S, mutatas, alterum autem esse præteriti ipsius. Ita G, mutatur in suam comparem: vt, Pingo, Pinxi: nam in C T, mutari quod aiunt, falsum est, in verbo, Agor, Actus. Sed eadem proportione affinitatis in C, mutata assumit T: sicut faciebat in verbo Fingo, in præterito assumebat S, in supino T, Finxi, Fictum. apparet id è contrario: namque C, in G, Grex, Gregis. Quod autem statuunt, C, in V, eo exemplo, Pasco, Paui, abiecto sibilo, puto

non ita esse:sed verbum vetus fuit πάω, quod significauit & sequi, & assequi: vnde etiam ἐπάων: quasi ὁμῶς, vt ὀτρίχες. Aeoles enim & decurtabant, & tollebant aspirationem:iidem verò addebant σκω, inde factum est nostrum Pasco. Eiusdem originis fuit & παύω, quoniam in pacato, non in hostico pascebant:vnde etiam Pax. Ab vtrouis autem præteritum illud fluxit: neque enim Pasco, fuit primigenium: sicuti neque Nosco, Noui: sed γνώσκω, fuit γνόω, γνῶς. Sic neque in T, mutatur, vt putabant in verbo, Irascor, Iratus: fuit enim Irascitus, quod postea desitũ est: & abiecit sibilum, qui retentus est alio verbo, Pascor, Pastus. Non est igitur S, quod mutetur in T, vt prodidere:in eo nanque verbo mansit incolume: neque C in T mutatum: etenim fuit Pascitus. N, abiicitur, Scindo, Scidi. neque mutatur in V, vt scripsere, in verbo Sino, Siui. Aliquãdo enim fuit, Sinui. Q. in suã germanam Sequor, Secutus. Nec trãsit in X, vt voluere, in Coquo, coxi: sed assumit sibilum. Neque R, in V quod aiunt, in Sero, Seui: fuit enim Serui:quod extritum est, ad differentiã eiusdem verbi in alio significatu: vix enim mutatam eam literam inuenias inflectendo. At S, mutatur in N Sanguis, Sanguinis: quoniam fuit Sanguen. In D, vt diximus, Paris, Paridis. abiicitur ex duplici remanente altera parte, Perdix, Perdicis. Trãsit in R, Flos, Floris: in T, Nepos, Nepotis. Sed non est verum, quod profitentur, in V, consonantem mutari sibilum eo exemplo, Bos, Bouis: assumpsit enim Aeolicum digamma, vt in Oue, & Ouo. Neque mutari in T, in verbo Paciscor, Pa-

ctus,

ctus,vt ſenſere,iã colligi poteſt ex iis, quæ ſuprà diximus,ſed T,eſt peculiaris ipſi participio,Amatus,Doctus,Lectus,Auditus , Latus : ſed in Pos, Poris.T,in x,tranſire,iidem malè docuerunt,illo exemplo,Flecto,Flexi.ſed in ſibilũ,vt ſuprà diximus:quod coaluit cum c, & fecit duplicẽ. x,in v, conſonantẽ æquè malè mutari arbitantur . in ea voce Nix,Niuis:Verùm νίφω,& νιφετὸς, παρὰ τὸ νίπτω,vnde etiam noſtrum Neptunus: non, vt Cicero prodidit,à nando.Inde noſtrum,Ninguo,& Ninguis in recto:& niuis,conciſum:& aliud conciſum,Nix,mutato G,in C,& concreto cum ſibilo in x.in obliquis autem manſit priſca vox.Neque rectè ſenſere,aſpirationem in CT,transferri, Veho,Vectum:ſed ita fuit,vt diximus.Habet aſpiratio aliquid ſimile cum C : itaque alicubi in Vaſconia quod alii Hodie dicunt, ipſi ſua lingua Godie.Ergo Veho,faceret Vehſi, aſſumpto ſibilo,vt Duco,Ducſi.poſtea,Vecſi:& ſupino mutato ſibilo in c, vt diximus,Vectum.v,quoque abiici notauere. Citant Solinum in collectaneis: quaſi verò is ſit autor veteris Latinitatis:eius verba ſunt:Tatius hominem exiit, quaſi verò apud probatiſsimum quenque RedIIt, ExIIt, AdIIt, PraeterIIt, deſideretur.& fortaſſe apud Solinum Exuit,legẽdum eſt.Mutatur quoque in ſeipſam, recepta vocalis priſtina natura: & è contrario, Gaudeo,Gauiius:& Perſoluiſſe apud Tibullum: quoniam Soluo,fuit ὅλον λύω. Molleſcit verò adeò,vt etiam abeat,vt apud Catullum eundem,

Non ita me diui,vera gemunt. iuerint, pro Iuuerint:quemadmodum etiam in libro de Comicis dimenſionibus obſeruauimus.

Proprium trium liquidarũ L, R N, C, T, non mutari in quibusdam nominibus: Sal, Salis: Cicur cicuris: Titan, Titanis: Halec, Halecis: Caput, Capitis. Proprium & L, & R, assumere sibi alteram: Mel, Mellis, Far, Farris. Ipsius autem C, assumere etiam T: vt, Lac, Lactis: nisi sit à recto prisco: dicebant enim Lacte, à Græco, amputatis duabus literis, Γάλακτος. Obseruarunt etiam id, L, P, S, X in præteritis non mutari: Caelo, Caelaui: Stupeo Stupui: Lasso, Lassaui: Laxo, Laxaui, Sed his adderẽt etiam R, Torqueo, Torsi. & C, Dico, Dixi: coaluit enim non autem mutatum est. & P, Scalpo, Scalpsi: nam si duplicis literæ figuram haberemus in hoc, vt habuimus in Dixi, posuissemus. B autem non mansit semper, sed in comparem suam mutatum est: Scribo, Scripsi.

Proprium X, quod mutatum fuerit in compositione in declinatione elidi: Effero, Elatus: quoniam verbum quoque mutatum est.

CAP. XXVI.

Mutatio in deductis à Græcis. Vocales.

QVæ à Græcis deducuntur, in iis ita fiunt vocalium mutationes: Breues aut longæ in æquales: aut in inæquales: contrà natura cõmunes in illas. Igitur longæ Græcæ in longas nostras, ὠόν, Ouũ: breues in breues, ὄνος, onus: breues in lõgas ME, ab eo quod fuit μὲ: longæ in breues, ὀρείχαλκον, orichalcum: κρηπὶς, crepida: φὴρ, F E R A: in natura comunes, ἐγώ. Corripitur maximæ parti poëtarũ: producitur Statio, Catullo, Cornelio Gallo. Item verba ἄγω. Comunes natura, in

natura

natura communes:vt Pharſalia,Sicania. Eædem in breues perpetuo,Humus,ab ὕω,ὗμαι. & in longas perpetuo, Vdus,ab eadem origine. ſic πλύω, ſputum. Idque non ſolùm ob vſum, ſed etiam ob partes,nanque poſitione interdum fit hoc: vt ἐν: à qua In, natura breuis, aliquando fit poſitione longa:vt Indigena.aliquando fit natura,propter naturam poſitæ conſonantis: vt,Infelix, Inſolēs: ab s. aut F,incipientibus quum coniungitur. Hæ ſunt in communi præceptiones:ſigillatim autem ſic recenſeas.

A in A,mutatur,κάλαθος,Calathus:in I,κάναστρον, caniſtrum:in O,ſi Copo,à κάπηλος venit:in V, θρίαμβος,Triumphus:στραγγαλίζειν,ſtrangulare: κραιπάλη,Crapula: non,vt dixere, quòd caput grauaret.Quod autem aiunt A,in Y,apud Græcos verti eo exēplo,ὄλυμπος,quaſi ὅλος λάμπων,falſi ſunt, eſt enim ὅτι ὀλύων πόδας,ὄλιποις, montis nomen ob altitudinem: quem quum aſcenderent,interrogati quò irent, dicebant, in cœlum,vnde cœlo cōmunicata vox. A,etiā ſibi aſſumit I.more Aeolico,φαισὶν,φασίν.Ita αἰσκηπιὸς,nos Aeſculapium.

E,in E,breue,θεὸς,Deus:in longum,ἕδος, Sedes: & per abſciſsionem,δέω,De:ſic enim dicūt εἴκοσι, δυοῖν δεόντοιν:nos duodeuiginti.In I,τέγγω,Tigo: In O,ἐμῶ,Vomo:in V,ἑνὸς,Vnus.Abiicitur ἐρεύγω, Ructo:ſed puto Eructo, fuiſſe ſimplex non compoſitum.

H,vt diximus in ſui dimidium,κρηπὶς,Crepida: ἥρως,Herus.In ſe totam,πηνελόπη,Penelope.Nunquam autem H,in I,tranſit, vt barbari inuertere, atque etiā corripuere in Paracletus, Eleeſon, E-

leemosyna, Iordanes. Neque, quod possent suspicari, Vestis ab ἐσθὴς, sed ab Vae, & ἐννυσθαι, Græca origine, Latina terminatione. Malè corripuit Iuuenalis in Satyra XIIII CALPE: neque enim fuit vt χρέμης. In AE, diphthongum nō mutatur H, vt dixere, sed in E, illo exemplo, σκηνή, SCENA: si enim diphthongum quispiam comminiscatur, id nulla faciat ratione. sed in A, frequens eius transitus est apud Dorienses, & nos Aeolensium imitatores, κιθαρισής, Citharista.

I, in A, θιγγάνω, Tango: in E, ex diphthongo, ποινή, Poena: etiam solum καρκίνος, Cancer, in I, lōgum, λίβις, liuidus, φίλος, Filius: & voce vsitata mãsit, ὁμιλία, Homilia: falsò enim transmutandũ iudicarũt. sic λιτὸς, Litus, quòd esset terra tenuis: & nostrum Mitto, παρὰ τὸν μίτον, quoniã qui mittit elongat. Abiicitur, γνώριμα, Norma, è medio: sic etiam à fine, περὶ, Per. Additur ναύτης, Nauita.

O, in seipsam breuẽ. ὄϊς, ouis: in lōgam, ὅλος, Solus: in A, ἀροτρόν, Aratrum, vt voluere: sed commodius à sup. Aratũ: sicut Rutrũ à ruendo. neque bonum est exemplum, ab ὀξὺς, acus: sed acus, ab ἄχυρον, tam pro arista excussa, Acus, Aceris propriè, quàm metaphoricè pro instrumento sutorio. In E, γόνυ, Genu, Aeolum more, qui ἐδὺς, quod alii ὀδὺς. sic Euander, εὔανδρος. In I, ὄμβρος, Imber. in V, ἰόβας, Iuba πάτροκλος, Patroclus: ὀδυσσεὺς, Vlysses. Sic in principio, medio, fine. In V, lōgũ, βροτὸς, Brutus. In AV diphthōgum ὀρείχαλκον, Aurichalcũ. Abiicitur ab initiis, ὀδὺς Dens. A fine, ἀπὸ, AB.

Y, in V, τυῤῥηνὸς, Turrhenus: πυῤῥὸς Purrus: ἰλλυριὸς, Illurius: δύω, duo: δύω, verbum, Dumus, tã breue

breue, quàm longum est his exẽplis. In o, ἀγκύρα, Anchora: φῦλλον, Folium. In E, ἀλκυὼν, Alcedo. In I, breue λύγος, vimen, vnde nostrum Ligare, non à legendo, vt Varro. In A, κωνὸς, Canis.

Ω, in se totã, ὠὸν, Ouum. In sui dimidium, ἐγὼ, Ego. In V, longum, φὼρ, Fur: non vt Varro, à Furuo. In AV, ὦς Aeolicum, οὖς commune, Auris, Latiné. In V, breue, ἥρως, Herus. In E, φράτωρ, Frater: sic enim mutarunt Aeoles, quod erat φρήτηρ, & integrum, φρεάτηρ: non autẽ plagiariorum falsæ etymologiæ.

CAP. XXVII.

Diphthongorum mutationes, A Græcis.

AI AE, αἰνείας, Aeneas. In A, longũ, κραιπάλη, Crapula, extrito I, more Aeolensium: sicut è contrario quoque, vt diximus. In E, breue, βαίνω, venio. Imperitè nanque verbum hoc ita sunt interpretati, quasi versus nos eo. Habes deductionis nostræ exemplum, in Fenestra, παρὰ τὸ φαίνεσθαι. aut mutata, aut abscissa, saltem ab ἔφανον. Non sic in Plegethonte, & Phaethonte. neque enim ab ἔθεσθαι, diphthongum traxere, sed παρὰ τὸ θέειν, vt ex Cratylo Platonis, & Aristotele in primo de cœlo, & M. Tullii multis locis diximus in libro de insomniis. neque diphthongum illam redigi ad sonum breuem: quippe δαὶ, dixere: sicut etiam ᾗ: & γέα, sicut γαῖα. Abiecta A, remanet I longũ, quoniam Aeolensium more facta est diphthongus. E I: ἀχαιὸς, Achiuus: Aeoles enim ἀχεῖος, vnde etiam sine digamma inuenias Acheus. quod ego non per diphthongum scripserim Latinis AI, sed per E, ex diphthongo Aeolensium, vt Lyceum, λυχεῖον: eos enim maximè sequimur.

AY, manet in Taurus, ταῦρος: mutatur in v, σαῦρος, Surus: quem & lacertum piscem vocant. Abiicitur, παῦρον, Parum: nisi à parte ducatur: nam Paulum, inde venit omnino.

EI, ante consonantem, semper, in I. si sit naturalis verbo, θησείδης, Thesides. at ξεινοφῶντα nō sic; nisi Græcè loquamur syllabæ gratia, vt nos in hēdecasyllabo dactylū fecimus Xeinia. hæc aūt mutatio semper fit sequente consonante, non autem L tantum, vt dixere, illo exemplo, Nilus, νεῖλος. Diximus autem literam naturalem, quæ esset ipsius dictionis, θυσεῖ, θησείδης: nam in ξεῖνος, aduentitia est: iccirco nō seruatur à Latinis. Ante vocalem ipsum I solitarium nunquam mutatur, Sophia, Comœdia: neque diphthongus semper, Thalia, Alexandria, Nicomedia, Langia, Lampia, Argia, Lycius: sunt enim θάλεια, & eiusmodi: & λυκεῖος, si Lycie apud Statium scriptum est: nam etiam Lycee, legimus. At sæpius intus productum, vt in Acheus, dicebamus. Dareus, Penelopea, Adrastea, & Seruius Thaleam, dici debere autumat. Est autem E, longum Aeolensium imitatione, qui δημοσθένη, pro δημοσθένει dicunt: & ἤδειν, pro εἴδειν: & μῆνον, pro μεῖον: vnde & μῆς, ex interpretatione Platonis: & πλῆνον, pro πλεῖον. Interdum mutatur in E, correptum, more Dorico, expuncto I: φοινίκεον, Puniceum, vt apud Vergilium τυφωέα, Typhoea, pro τυφώεια, & φοινίκειον. In fine vocum quoque vnica litera scriptum fuit in vetustissimis codicibus, Orphi Calliopea: & Vlysi, quod erat ὄρφει, ὀδυσσεῖ. Horatius diuisit, *Laboriosi nec cohors Vlyssei*. Itaque etiam in

meris

meris Latinis pronunciandum monent, Idem, Eidem: Iſdem, pro Eiſdem, eorundem more Aeolenſium.

EY, manet, φεῦ, heu. Abiicit Y, Achilles, ἀχιλλεύς. Itaque etiam Achilleus legitur, cuius obliquum ſecundum poſuit Horatius,

Heu pernicacis ad pedes Achillei. Neque enim verum eſt, vt aiunt, in V, mutari, illius verbi exemplo, φεύγω, fugio: nam ab aoriſto ductum fuit ἔφυγον. ſic ἐρεύγω, Ructo, dempto E, & poſito frequentatiuo.

OI, in OE, ποινὴ, Poena. Patitur autē multa diphthongus hæc: diuidunt eam Aeolenſes, κοΐλον, κοΐλον. Eorum legibus nos Troia τρωΐα, ſicut Maia, μαῖα, Aiax, αἴας. Interdum mutatur eius pars, interdum aufertur, arbitrio eorūdem, ποιητὴς, Poeta. Vertitur in EI, vt οἴ. HEI: in V, φοινίκειον, Puniceum.

OY, in V, noſtrum, Muſa, μοῦσα. In V, breue, Bubulcus. In O longum more Aeolenſium, βοῦς, βῶς, Bos. In breue, βούλομαι, Volo: abiecto Y, more eorundem, qui ἄμπελος, dicunt pro ἀμπέλους. dico, abiecto in mora, non in ſcriptura. nam OY non eſt illis conſonans. Sic enim dicunt θυγάτηρ, ſicut Iones θυγάτηρ. Qui autem putant hanc diphthongum ad Gallos manaſſe ex μοῦ, & σοῦ: non ſemel ineptiunt. Eorundem enim in aliis vitium eſt, E, vocalem ſic deprauare. Sic enim corrupêre nomina mutarum: ſic vulgò quum volunt interrogare Quid? aut Quæ? ſic Rex, Fides, Vicē & alia infinita penè. OY eadem in E, ὀδοὺς, Dens. πούς, Pes. etiam aliquo modo mutata eſt, cum ex λούω,

Lauo factum est.

Ωι, diphthongus spuria in legitimam OE, κωμῳδία. Comœdia. In O, ᾠδὴ, Ode.

Υι eiusdem notæ atque ordinis est. recipitur in vocibus Græcis integra Harpyia, ἅρπυια.

ΟΥ, Latini valde distortā, Ionibus reliquere.

CAP. XXVIII.

Consonantium mutatio in deductis à Græcis.

B Græcorum & facilè & legitimè transit: idē enim esse suprà ostendimus βοῦς, Bos. In V, digamma, ἄβα, Auus. In affinem huius PH: θρίαμβος, Triumphus.

Γ, in G, γόνυ, Genu: aut in similem, vt Γάϊος, Caius. nam quemadmodum apud Athenienses αὐτόχθονες, & apud Thebanos σπαρτοὶ, ita Latinis à vetustate, & Opici, & Indigenæ, & CaI dicti sunt. In N, aut ei propinquam, ἄγγελος, Angelus. Abiicitur, γνώριμα, Norma.

Δ, in D, δόλος, Dolus. In L ὀδυσσεὺς, Vlysses. In B, δὶς, Bis. In S. nam quo flexu illi, ψαμμώδη, nos eorum exemplo, Arenosum.

Ζ, in Z, iccirco apud nos etiam figura eadem cū eadē potestate recepta est. ζέφυρος, Zephyrus. In SS, μάζα, Massa. In I, ζεῦγος, Iugum.

Θ, in TH, θράσων, Thraso. In D, θεὸς, Deus. In T, θρίαμβος, Triumphus.

Κ, in C, Calare, καλεῖν: Calones, κάλον. In cognatam suam Q, Quatuor, κάτερα. pro καὶ ἕτερα, sine aspiratione apud Aeoles. nam quum dixissent, Vnum, Alterum, Tria: pro quarto dixere, & alterum. Sic apud poëtam,

Alter ab vndecimo. &,

Aurea

Aurea mala decẽ misi: cras altera mittam.

Sic etiã, Quinque deduxere: vt esset & vnum præter quatuor, ἐ ἕνκε. In G, κυβερνάω, Guberno. Λ, in L, λίψ, Libs. In D, μελετᾶν, Meditari: falsò enim negarunt.

M negarunt mutari, attulerunt exemplum illud, τηλέμαχος, Telemachus: sed frustra fuere: nã ex μῆλα, Balare factum est. Et extritum est ἅμματα, Amenta: σάγματα, Sagus, Sagitta.

N, in N, nostrum, Ninus, νῖνος. In D, καίνω, Cædo. ἐκάνετε, ἐκάνετε τὸν ἑλλενώαν τὸν ἄειστον, ex Euripide. In L, nam quinquagenarii numeri nota fuit Græcis N, nobis L. sic quod illi νύμφας, nos Lymphas: & apud Vergilium sic legêre quidã:

Dant famuli manibus Nymphas. In M, παίγνιον, Pægnium. Additur à Græcis nostris nominibus, κάτων, Cato. Demitur à nobis in illorum, σίμων, Simo: & in nostris ab illis defluxis additur, ὀδοὺς, Dens.

Ξ, falsò negarũt mutari: nanq. ἄξονες, Asseres, nõ ab assidẽdo, vt dixere. Suprà declarauimus Acum & Acutũ, vnde duceretur: itaq. ab ὄξος, nõ putauimus fieri Acor: nam potius ab ὠκύ.

Π, in B, πυξὸς, Buxus: πυῤῥὸς, Burrus: ἀπὸ, Ab: ὑπὸ, sub: accipit aspirationẽ: τρόπαιον, Trophæũ.

P, nimis ĩprudẽter mutari negarũt, vt ἀὴρ, aer: nã mutatur, καρκῖνος, Cãcer, ne esset Carcer, & in L, παῦρο, Paulum. sed potius est diminutiuum, In D, si γαυριόω sit. vnde fiat nostrum Gaudeo.

Σ, in D, μέσον, Medium. Tollitur non solùm in prima inflexione, vt dixere, πυῤῥίας, Byrria: sed etiã in aliis, ἅλς, Sal: & in principio, σκύτος, Cutis: alibi seruatum Scutum. In X, αἴας, Aiax.

Contrà quidam ſcripſere Vlyxes. In R, κυϐερνήτης, Gubernator: quoniam Aeolenſes κυϐερνητὴρ, & κυϐερνήτωρ, qua forma verbalia noſtra ſunt. Quin Eretriēſes, vſque ad prouerbium dicebant, σκληρότηρ, quod [illegible]is eſſet σκληρότης. quod & in Francis notabis. E cōtrario S S, in X, noſtrum μασσάω, Maxilla: nam Mala per ſyncopā curtatum fuit. Man dere quoque à μάσσω ductum fuit, ſed ſanè non pauca eget interpolatione.

T, in S, ὀσσᾶ, Oſſa. ſed commodius ſit dicere, ſubductum fuiſſe: alioqui tranſlatitia ſunt inter ſe, θετταλὸς, Theſſalus.

Φ, in PH, φορμίων, Phormio. In F, φύω, Fundus. φώς, For.

X, in CH, Chromis, χρῶμις. In G, ἄγχω, Ango. In K, λόχος, Locus. In Q, λέγω, λέλοχα, Loquor, neque enim à locis, vt Varro vult. Sic & ἀχελῶος, Aqua. Omnis enim aqua dicta eſt eius amnis nomine & à lauando, quoniam erat ἀχελῶος: quod & Macrobius docuit nos, & Vibius Criſpus: & non ignorauit doctiſſimus omnium poeta,

Poculáque inuentis Acheloia miſcuit vuis.

neque enim ab æquore, aqua: ſed ab ea, æquor.

Ψ, in PS, ψύλλιον, Pſyllium: & in proximas BS, vt λὶψ, Libs: ἄραψ, Arabs.

Aſpiratio manet, ὁμῶς. Homo: eſt enim animal ſociale, non ab humo, vt ſomniarunt. Adimitur, ἁλκυὼν, Alcedo: ἅμμα, Amentum. Mutatur ἕδος, Sedes: ἕρπων, Verpus, lumbrici genus, trāſlata vox ad obſcœna, ob exilitatem, non à vertendo pellē, vt aiunt: ſed medium digitum propter gracilitatem ſignificauit metaphoricé. Manet cum con-

ſonan

ſonantibus, Tholus, θόλος. Adimitur, vt θρίαμβος, Triumphus. Additur, τρόπαιον, Trophæum.

Subtilius autem intuenti etiam id deprehendetur, aliquas etiam ſi mutentur, remanere: vt, Τροῖα, Troia: etenim I, & eadem, & nō eadem eſt.

Digamma interponitur, vt diximus, ὄϊς, Ouis. Præponitur, ἴς, Vis. Interponitur, & C, σπέος, Specus.

CAP. XXIX.

Mutatio ex deductione in ſimplicibus.

IAm multæ operæ prouinciam capeſsimus: ſibi enim quiſq. placuit in verborū deductione. Ergo quæ ipſi non inuenere, nolunt eſſe ita: doceri enim turpe putant. Aliqui autem, inter quos Varro, etiam malignè eruerunt omnia è Latinis, Græcíſque ſuas origines inuidêre. Nos cùm ſciremus Magnæ Græciæ nomine priſcos Auſones, atque Latinos frequentatos, reddidimus ſuis quanque natalibus vocem.

Deductio, eſt creatio noui verbi, ex prioris elemētis Prius igitur de ſimplicib. mox de cōpoſitis.

A, breue in breue, Paro, Pario: in longum, Paro, Pareo: in AE, Aqua, Aequor. A, longum in longum, Vado, Vades: in breue, Vado, Vadum: Ater, Atrox: feroces enim fuſceſcunt ira. In E, apud Græcos, βάλλω, βέλος. apud Latinos, Paſco, Pecus, non eſt: nam πόκος, Homero fuit lana: quo nomine etiam nunc faſciculum certum, ſiue penſum vocant in Italia alicubi, ſed genere fœminino. Itaque à lana vetuſta vox πέκος. In O, Vena, Venox. In V Mare, Muria. E, breue in A, longum, Legere, Legare, quoniam ad legendum, hoc eſt,

dicendum mittebantur, παρὰ τὸ λέγειν.

E, longum in breue, Sedes, Sedile. In I, Veha, Via: vt vult Varro. In O, Tego, Toga, Græcorum exemplo, λέγω, λόγος. Et longum in o, breue, Sedes, Solium. In V, Tego, Tugurium. In V, longum, Dies, Diu. In AE, Sequor, Sæculum.

I, longum in breue, Dicere, Dicare: in longum, Simus, Simia: non autem παρὰ τὸ μιμεῖσθαι, vt ineptiunt. I, breue in breue, Mina, Minax: in longum, Via, Villa, Vilis. In A, non mutatur illo exemplo, Generis, Generatim: ſed à plurali recto ferè deducitur. Viritim, Oſtiatim. In E, correptum Illicio, Illex. In V, Specio, Specula.

O, breue in longum, Vomer, à Vomendo, vt vult Varro: in breue, Volo, Volones. Longum in longum, Donum, Donaria: in breue, Moles, Moleſtus. In A, longum, Dico, Dicax: in E, longum, Tutor, Tutela: in breue, Bonus, Bellus: fuit enim Bonulus, Bonellus. In I, & longum, & breue. Amo, Amicus, Amita. In V, Tego, Tegula. ſed Tega, prius fuit: Stolo, Stultus.

V, longum in longum, Pus, Putidus: in breue, Scutum, Scutulatum: Rus, Rudis. Breue in breue, Lutum, Lutoſum: breue in longum, Puer, Puſio: Suo, Sutilis. In A, Veredum, Veredarius: niſi ſit à plurali quod & puto: Cudo, Quatio. In E, Pignus, Pigneror, quia fuit Pigneris. In I, Cures, Quirites. In O, Pignus, Pignoratio: ſed ab obliquis potius: Decus, Decor, commodius exemplum eſt.

CAP.

CAP. XXX.

Mutatio in diphthongis ex deductione.

OE,in V,Poena,Punio: Moeri, Muri, vt diximus.

AV in V breue, Raudum, Rude:nam ῥάβδος, fuit virga dempta ex arbore impolita:inde Raudum æs: & ab ea ruditate, Rus.

CAP. XXXI.

Consonantium mutatio ex deductione.

B,in M,Globus,Glomus.

C,in G,præcedente N, Centum, Quadringenta. In R,Seco, Serra: sed puto primam syllabam fuisse originis: canina autem litera geminata, strepitum imitatos. Geminatur Pecus, Peccare: non vt grammaticorum ineptiæ, pedē capere.

D,in T,Cudo,Quatio. fuit enim vetus verbū, κύδω,adhuc durat κυδάζω:significat strepere:vnde κύδος,conuitiū,& κύδος, gloria,strepitus ille popularis.

G,in C,Genero,Cneus:Gula,Curgulio: Viginti, Vicesimus:Pertingo,Pertica,rusticum instrumentum ad fructus decutiendos.

L,in X,non mutatur exemplis illis, Ala, Axilla:Mala,Maxilla,vt aiunt:non enim ab Ala,Axilla: sed ab Axilla Ala, extrita, vt ait Cicero, elementi vastitate: sic enim censuit M.Tullius. Veho, Vexi, Vexum, Vexulum, Vexillum, & κτ̀ συγκοπὴν, Velum: Ago, Axo, Axa, Axula, Axilla, Ala: Masso, Maxo, Maxa, Maxula,Maxilla, Mala, vnde μασητῆρες: Pango, Paxo, Paxus, Paxillus, Palus:vt non parū errent qui ab, Ala putent, Axillam, diminutum duci. Axo

autem & alia, sic sunt dicta, vt Faxo, Graxo. Etiã falsò mutãt in R, illo exemplo, Tabula, Taberna. nam Tabula, fuit diminutiuũ nominis, quod nũc non extat, à quo Taberina, vt Suterina, Tonsterina. Sed in his, E, abiit. in Taberina sublatum est I. Omnino autem à Tabula etiam Tabulerna, sicut Nasiterna. est autem Taba, & Tabula ἀπὸ τὸ τάζω, quoniã tabulata in ædibus, & vlmis planiciem extendebant.

N, in L, Vnus, Vllus: Vinũ, Villum: non mutatur, vt dixere. Sed fuit Vnulus: & vinulum. In S, mutatur, Findo, Fissus. In T, Canis Catulus. sed à Cato, deducunt potius, & placet: at iidem, à Canis, Catus ipsum, trahunt.

R, in N, Murus, Munus fuit enim Munus, onus muris reficiendis, vbi primùm vnum in locum è vicis conuenissent ad condendum oppidum: inde Munimenta. Id oneris cùm remittebatur virtutis ergô, Donum dicebatur. Ab AEre autem non fit AEneus, vt dixere, vt mutetur R, in N: cuius rei argumentum est, quòd etiam AEsneus, dixere. Itaque fuit AErineus. Sic AEternus, ab AEthere: & fuit AEtherinus: vnde Sempiternus, quod fuit Sempæternus: mutatur enim AE, in I, Quæro. In Quiro. & abiecta est aspiratio, vt in multis. Sic à Vere, Verinus, Vernus, I, enim abiecere, quod mansit in Matutinus, & aliis eiusmodi. Nulla igitur ratione corripuere secundam syllabam. Mutatur R, in L, Niger, Nigellus, quia fuit Nigerulus, & in S, Ardeo, Arsum. Assum, vnde Assare.

T, in D, Quatuor, Quadra.

x, additum est in Vix, aduerbio, à Vi, quod negat facilitatem. vnde Vices: nam quod per vices fit, videtur difficile esse,& vix fieri. Fortasse etiam rectum ipsum fuit, Vix, Vicis.

z, tota Græcorum est. neque à Latinis in Latina deriuatur.

Demitur aspiratio, Fingere, Pingere.

CAPVT XXXII.

Mutatio in compositis. Vocales.

COmpositio, est coalescentia similiũ aut specie, aut genere: neque enim vnum fierent, nisi esset ea similitudo, quam Græci vocant σύμβολον. Dico autem, compositionem non actionem, quæ præcedit ipsam concretionem: est enim in prædicamento motus: sed ipsam mistionem duarum vocum, partim diuersarum, partim similium. Est autem modus quidam inter ipsa: Nomina enim nominibus propiora sunt: facilius enim dicitur, Pontifex quàm Proconsul. nam consuetudine extortum hoc fuit: erat enim per initia, Proconsule. Sic etiam verba cum diuersis partibus desinunt esse, vt Mancipium.

A, breue in A, breue, Comparo, Paro. In A, longum, Indago.& ratio est euidens, concreuerunt enim vocales duæ. A, longum in A, longum, Gnarus, Ignarus. A, breue in E, breue, Sacrum, Consecro: Caput, Princeps. A, longum in E, longum, Arma, Inermis. In E, breue, Tibia, Tibicen, tibia canens. A, breue in I, breue, Ago, Abigo. In I, longum, Instigo, ex coalescente o,& A, insto, ago. verbum agasonum,& armen

tariorum. Sic, Tibia, Tibicem, ex I, & A. In O, Historia, Historiographus. In V, Salsus, Insulsus. In Troiugena quoque videtur A, in V mutatum. In diphthongum, Musa, Musæum: si μουσεῖον sit, in E, vt suprà diximus.

E, breue in E, breue, Ferus, Efferus, Hercisco, Nouerca, noua diuisio familiæ, non vt nugantur. In E, longum, à RE, Rettuli. E, longum, in longum, Telare, Protelare. In I, longum, Ledo, Collido. In I, breue, Lego, Colligo.

O, in O, longum, Solus, Consolari: à viduis, quæ cùm se solas relictas lamentarētur, oratio leniēs desiderium dicebatur. In Homicida, non vertitur in I, sed ab obliquo fuit, Hominicida. In V, vertitur, à solo, Exul.

V, breue in breue, Iubeo, Fideiubeo: neque ferè cum alia voce compositum inuenias: à longa tamen fit, Ius habeo, quam quantitatem retinuit etiam in Iubilo: nisi sit, ab ἰὼ ἰὼ, vocibus triumphatorum: superstites enim vitam Apollini acceptam ferebant, cui canerent pæana in victoria. ἰὼ βιῶ, παιάν. V, in E, breue, Iuro, Peiero. In I, breue, Cornicen. V, in seipsam, consonans in vocalem, Pituita, quadrisyllabum Catullo. contrà in Auceps.

CAP. XXXIII.

Diphthongorum mutatio in compositione.

AI, in I, vt diximus. Aeternus, Sempiternus.

AV, in O, Plaudo, Complodo. In E, Audio, Obedio.

bedio. vbi ob, nihil detrahit, ſed cauſſam finalē dicit. In v, Claudo, Includo.

CAP. XXXIIII.

Conſonantium mutatio in compoſitione.

B, mutatur in C, F, G, L, M, P, R. Succurro, Suffero, Suggero, Sulleuo, Summitto, Suppeto, Surripio. id Aeolenſium more, qui κάππεσον, κάββαλεν, dicebant præcedentem ſequentis vi pronunciantes. Neque tamen in omnibus his literis ſemper eadem connixio eſt. Malim enim Suſlimen, quàm Sullimen dicere, & Submurmurare. at Plautus Summanare, à manu, furari, ſicut à Vola, Inuolare: item Subrepere. Cum D, autem integrum manet, Subdo: cum N, Subnixe: cum S, Subſilire: cum T, Subticere. Ante ſeipſum quoque non mutari par eſt: nam ſi aliorum ſonos ſequitur, ne obturbet, ipſum ſe fouebit: vt in ſimplici Obba, quæ eſſet ob bibendum: ita igitur dicetur, Obbibo. Neque mutatur ante T, in S, vt dixere, in Suſtollo, nanque fuit vetus vox, SVS, quæ motum cœlum verſus ſignificaret, ὕποθεν. fortaſſe autem fuerat, Subs, ſicut, Abs: quanquam hoc videtur fuiſſe ἄψ. & à Sus, fuit Suſum: fecit autem ex ſe Suſtuli, non enim à ſuffero, venit. Eadem eſt ante C. Suſcipio, quod veteres Succipio, vt diximus, Aeolenſium more, quemadmodum ſuprà declaratum eſt, quos priſci etiam in aliis obſeruarunt, vt eſt apud Plautum, in Aſinaria.

Suppendas potius me, quàm tacita hæc aufe-ras. Quod nos Suspendas. Pari exemplo, Suspicio, Sustineo, Suscito, Susum, Cito. Exteritur ante M, aliquando, Omitto.

C, mutatur in G, Negligo, Neglego: sicut Negotium, nec otium.

D, in C, Quicquid, Quidquid, Accurro, Acquiro: in G, Aggero: in F, Affero: in L, Allego: in N, Annuo: in P, Appono: nam quòd in Aperio, sublatum est, factum fuit poëtica licentia, nam etiam Apparere, dicimus. In R, Arrogo, in S, Assideo: in T, Attollo. Sed inuenias, Adrepere, & Adsum, & Adniti. Consules enim auribus, & materiæ: sicuti Plautus cùm iocatur: & maluit Assum dicere, quàm Adsum: vt subinferret, At ego, Elixum Volo. Ante M, manet, Admitto. Eximitur sequente S, coniuncto, Aspiro, Ascendo, Astruo: item G, coniuncto, Agnosco. Contrà, additur inter vocales, vel mutata altera, vt Redigo, vel neutra, Prodest, Mederga, Redhostire.

M, in N, ante omnes, præterquam ante B, P, & seipsam. Imbuo, Impono, Immoror, Concio, Condo, Confero, Congero, Coniuro, Conlutibilis, Connitor, Conquiro, Conrugo, Consequor, Contueor, Conuolo, Anxur. Sed aliquando etiam sequentis L, aut R, naturam subit, Colligo, Corrigo: fuit enim Cum, præpositio, non Con, alia ab illa, quæ in compositione tantum inueniretur: Nam etiam in aliquibus integra mansit, Cumprimis, quod verbum, qui diuisere, vt duo facerent, paucæ fuere lectionis, neque meminere etiam à veteribus, Cumprime. sicut, Apprime.

Item

Item si esset Con, vt dixere, quænam illa sit, quā audimus in Comes, Comitium, & clarius etiamnum, in Mecum, Tecum? Præterea sequente vocali, quis vnquam adiecit N? atabiicitur consonans in hac præpositione composita cum vocalis initiis: ergo talis est, qualis abiectionem patiatur, ea autem est M. Nam alioqui interponimus consonantes, vt diximus Mederga, Redeo: etiam sequente aspirationis crassitudine, Redhostire. At in Cogo, quod fuit Coago, & Cohortor, & Coorior, & Cooperio, quid dicant? Postremò ineptè putent I N, aliam esse, cùm per N, aliā cùm per M, scribitur. Sed curto fuere prisci Grāmatici iudicio, quorum nostri nomen potiùs, quàm merita sunt sequuti. At satis constat sonū ipsius V, in Cum, rotundiorem fuisse, qui etiam nunc manet. Vmbri enim, non Latini obscuriorem illum alterum in vsu habebant, quem in Nunc, Gallis pronunciari, admonebamus suprà. M, abiicitur, Circuitus, & Caseus, si à cogendo, vt vult Varro, non à Casa, vt nos iudicamus, deducatur. Item in Cognosco, nam γνώσκω, integrum fuit, neque enim est additum, G, vt putarunt, erat enim γινώσκω.

N, in M, ante B, P, M. Imbuo, fuit enim à Græco, Buo, priscum verbum, ϐύω, & significauit infercio. Immortalis, Impono. In C, etiam volunt illis exemplis, En, Quid, Ecquid: En, Ce, Ecce. Abiicitur qua lege M, suprà, Ignauus, Ignotus. In C, non vertitur in Ignominia, vt putabant: sed est vt Gnomon.

R, in L, Intelligo, hoc autem vsu, non lege fa-

ctum est:nam Interluo, & Subterlabor,& Perlitus,& Superlatiuum. At Politianus,cùm mauult, PELLEGO,videbatur in hoc,vt in cæteris sibi,nõ posse esse princeps literarum,nisi solus esset: sed aliunde poterat diuinum ingenium sibi parêre gloriam, quàm ex deformatione Latinæ puritatis. Abiicitur in verbo, Peiero.

S,in F,Diffundo:neque enim fuere duæ præpositiones,vt sunt arbitrati Grammatici,Di,& Dis: sed Dis,Græca. nam binarius numerus primus est,qui diuidi potest:quod igitur bis facimus,discontinuata opera fit.iccirco præpositio hæc ex vno plura demonstrat,Diuido. quoniam quæ secta sunt,bis videntur. Seruatur in multis, Discolor,Disgrego,Disiungo,Dispono,Disquiro,Diffideo,Distuli. Ante cæteras tollitur , Diligo,Dimoueo,Dignosco,Dinumero,Dirimo , Diuido, Diiudico. Inuenias tamen Disrumpo. Ante B, nondum venit in mentem,an ponatur hæc præpositio.

X,ante F,mutatur : Effigio.ante vocales manet,Exaro,Exeo,Exilis,Exoletum. Non abiicitur ante D,sed ipsum D,tollitur,Exuo,ἐκδύω. Ante alias manet,Excio,Exlex, Expono , Exquiro, Extero. In aliis autem non eximitur, sed E, præpositio est,non E X,Ebibo,Edico,Egero,Eiicio, Eligo,Emineo, Enato. Eruo , Euado. Inuenias tamen ante F , integrum , EX : sed in eo verbo, quod quia nolo hic ponere pudoris gratia , aut per te ipse intelliges : aut si non intelligas, non docebo. Cum vocibus autem ab S, incipientibus si componas,quid facias?tollas sibilum? nõ enim

ne-

neceſſarium eſt,nanque in x, ſyllaba poteſt terminari:ſed ſoni ſuauitatem ſequendam cenſeo: Itaque commodius dicemus,Exequor, Græcorum exemplo: qui certis locis ἐκ, aliis, ἐξ, dicunt. Sed recentiores,vt ſapere videantur, omnia obturbãt: at nos veterum ſequimur ſimplicitatem, qui Exul,ſcripſere,quanquam ab Ex,& Solo,duceretur.Hoc itaque cùm rectè ſic ſe habeat,peſſimo argumento probandi rationem malè iniuere. Nam inquiunt,ſi poſt x,liceret ſeruare s,initio vocum compoſitarum:pari ac ſimili lege etiã liceret poſt Ψ.ſed nõ licet: neque enim dicimus, Abſſectum neque Obſeſſum:ſed vnica s,fuitcon tentus vſus. Vbi dupliciter peccant: primùm, cùm putant s,quod in Exequor eſt, præpoſitionis eſſe non verbi:hoc enim falſum eſt: nam ſignificatio verbo debetur,ergo & partes. & remanet veſtigium præpoſitionis Græcorum lege, quos imitamur, Ecſequor. Alterum errorem videas manifeſtum,cùm putant Abs,eſſe integram & natiuam præpoſitionem, cùm tamen ſit Ab, per apocopen,ἀπὸ,quod & patet in OB: neque enim neceſſe habeas dicere Obs.ſed per apocopẽ ὅπως. nanque ὄπι, fuit ſimplex. ὅπως compoſitũ. Obs tamen fuiſſe in quibuſdam, videmus illis exemplis, Obſcurus,à cura: Obſcœnus, παρὰ τὸ κοινοῦ,vnde Cœnũ noſtrum. At in Abſcedo, Abs eſt,& Cedo:ſed nihil ad rem.

T,mutatur in R, ſi à patre, non à parente, fit Parricida:ſed hoc plus placet nobis.

CAP. XXXV.

Ordo literarum, quatenus dictionis partes sunt. Quæ cuique syllabæ debeatur.

ORdinis nomen Græcum est. Dicebant militibus Tribuni: Hactenus tibi licet: Hîc consistes: Eò progrediere: Huc reuertere: ὅρον δός, inde ordo. Aeoles autem non aspirant, quorum instituto sanè libens accedo: nihil enim helluonem magis sapit, aut Barbarum, quàm è gutture insufflare aduersus eum, qui cum loquare. Est igitur ORDO, loci ratio, qua quid aut præit, aut sequitur: vel ante, vel retro: vel dextrorsum: vel sinistrorsum: vel sursum, vel deorsum. Nam prioris ratio est præeundi: posterioris, sequendi. In militia, vt diximus, nata vox. sic & Græci τάξιν, ab aciei directione: Translata in ciuitatem pro statu hominum, liberorum, seruorum. Inde patrum, plebis: additi & Equites. Et Lex Othonis Theatralis. In plebe etiam fuit ordo: classiariorum, proletariorum, duicensorum, capitecensorum. Ab his ad corpore carentes res fusum significatum, vt etiam ordo in numeris dicatur, non solùm in rebus numeratis: non temere. Est enim & numerus & mensura caussa rei numeratæ, vel mensuratæ, non quidem vt sint, quod sunt: sed vt à nobis cognoscuntur, aut tot, aut tantæ, sed hæc altioris sunt operæ. Est igitur in literis ordo, potestatis pars, secundum quam licet ipsis aliam atque aliam sortiri sedem, propter vim qua inter se aut conueniunt, aut dissident. Quamuis autem in syllabis cognoscitur, non tamen à

syllabis

ſyllabis fit,ſed facit ſyllabas: eſt enim forma ſyllabarum Ordo:ac propterea non ad loca, quæ de ſyllabis ſtatuunt,referēdus, vt fecere veteres:ſed hic retinendus,vbi agitur de elementis:Elemēta enim ſyllabarum materia ſunt:ordo autē forma, aut poteſtatis pars,aut ab ipſa pendens poteſtate. Eſt igitur vnum ex duobus principiis ſyllabarū. Quum autem duplex ſit ordo: vnus ob compoſitionem,quo quid aut præit, aut præitur: alter in diſcendo: vt de quo elemento primùm ſit ſcribendum: prior ſpecies ordinis vera eſt: quippe ex qua ſyllabæ conflantur: is enim literarum finis,qui partium propter totum. Alter modus,qui qualiſve ſit, ſuo mox dicetur loco. Eſt enim accidentalis quanquam ab ipſa profectus ſubſtantia. Nam cuius forma eſt eiuſmodi, vt prima prodierit in lucem atque vſum ſermonis, hoc de ſeſe præſtat, vt prima quoque dicatur, proxima nanque eſt naturæ communi. Ac quanquam de ſyllaba nondum dicimus, tamen hic tanquam de principiis ſyllabæ ſcribentes, nomine tenus ſyllabam referemus.

Omnis igitur literarū cohærentia,aut in eadē ſyllaba fit,quam propterea Græci σύστασιν,quam nos in philoſophia aliquando conſtitutionem, aliâs concretionem,hic facilius coniunctionem dicamus,per quam ſyllaba,quæ literarum coniunctio quædā ſit,conſtat.aut in diuerſa deſtituuntur literæ,neque ſub eundem tenorem veniunt,iccircóque διάστασιν vocant Græci: nos diſcretionem, diſiūctionémve nominamus:ipſáſque literas diſſitas.Id autem vocum dignoſcitur proportione:

quarum vt quæque initia obseruamus, ita & syllabis ascribenda iudicamus. quoniam enim ab his incipiunt voces per syllabas, ipsæ quoque syllabæ incipient. Exemplum est Conspiro: quia ab N S P, nulla vox incipit, ne syllaba quidem incipiet: sed N, prioris erit syllabæ finis in diastasi, cum sequente, propterea quòd à cæteris duabus inuenias principium dictionis, Spes. Neque verò euenit id propterea, quod ex Cum, & Spiro, compositum est, vt quasi in partes pristinas reducatur: sed idem modus erit etiam in Pulchro: erit enim Pul, prior syllaba. Altera autem à duabus incipiet consonantibus: iccirco quia vocis initium inuenias tale, Credo. In Excedo, autem si quis quærat, vbi sit distinctio faciunda, intelligat non esse necessarium scindere X. nam quanquam est duplex vi, figura tamen vna est, & indiuisibilis, quemadmodum suprà diximus, alioquin non esset elementum. Neque si sit facta vis dictionibus, per concisionem, vt Extinxti. duarum enim literarum vltima erit syllaba, quia Lynx, dicitur.

Proprium autem est coniunctionis, certas vocales, certásque admittere consonantes. Disiunctionis autem, omnes quidem vocales, non omnes consonantes: vt N, non admittit ante se P, aut B. Et in coniunctione Q, non aliam admittit, quàm V, & ad diphthongos conficiendas non omnes concurrunt vocales. Eas igitur se mutuo anteire, aut consequi diuersis in syllabis, iam declaratum est. In eadem autem syllaba præeunt, A, E, O: subeunt, E, V. Quinetiam vetere in diphthongo E I, subit,

ſubit, I, vt Queis, pro Quibus. ſcriptum à Vergilio eſſe vnica litera, conſtat ex Gellianis narrationibus. In interiectione tamen; Hei, manet adhuc. At Græci poſtpoſuere etiam ipſi Y, in Harpyia: & Ω, & H, & A, ᾠδῇ, ᾄδω. Sed & poſt V, in eadem ſyllaba inuenitur V, Suauis, Suadeo.

Conſonantes autem ſic ordinantur: Omnes penè conſonantes anteeunt duas liquidas, L, & R. Duplices autem non anteeũt, præter Z: antecedit enim ipſum M, ſi verum eſt, quod placuit quibuſdam, Zmyrna. Exempla liquidarum ſunt, Blæſus, Brutus, Clarus, Craſſus, Draco, Flaccus, Frango, Gloria, Graccus, Plico, Precor, Stlatum, Trica. At Q, neque liquidas, neque aliam quampiam præcedit. Neque D, niſi vnam ex ipſis: non enim L. Cæteras B, nullas præcedit, ac ne ipſum quidem N, in verbo Abnuo. Sed in Abdolas, amplectitur ipſum D, quoniam inuenias, Bdellium. Etiam in Aetna, diſiuncta ſunt T, & N. At verò, C, D, G, P, non reſpuuntur. Exempla ſunt, δνοφερὸς, Cneus, Gnatus, πνέω. Igitur coniuncta erunt in Cydnus, δάκνω, Agnus, Sypnus. M, in eadem ſyllaba cum nulla ſequente eſt, præterquã cum N: vt in Mnemoſyne: & ipſum ante ſe vnã aut alteram tantùm patitur: D, apud Græcos, δμωή. & S, Smaragdus: & ſi verum eſt quod aiunt, etiam Z, Zmyrna. quòd ſi verum eſt hoc, duplicẽ præcedere, etiam vtrauis eius pars idem munus obire poterit, tam S, quàm D. Habet autem ipſum M, eandem rationem cum P, & C, & liquidis: vt poni poſſit ante S. Nam quemadmodum dicimus,

Ex, ἀψ: ſic etiam Hyems, Sirems, ἅλς, Mens, Ars. Nam M, & N, inter liquidas quoque recenſuere. Sic ante x, tres ponuntur, Falx, Lanx, Arx. quod commune habent inter ſe, non autem cum M. E' contrario ipſum s, antecedere poteſt B, C, D, F, P, Q, T, σϐεννύω, Scaliger, ἄσδω, quia eſt in Z, σφενδόνη, σμῶος, Spes, Squilla, Stolo: cum cæterarum nulla. Veteres hic quum alios admiſere errores, tum inſignem illum, qui negarent ante D, poni: at tanto nobilius ac verius: coëunt enim adeo, vt literam efficiant vnam, Z. Nullæ mutæ inter ſe coëunt, niſi B D, vt Bdellium. quod etiam videbatur quibuſdam aſperiuſculum, iccircóque mitigarunt interpoſita vocali, Bedellium. Sed tamen apud Græcos eſt βδάλλω. Qui negant Z, præponi ipſi M, in Smaragdo, fortaſſe vera dicunt. Sed eorum argumentum falſum eſt: ſic enim aiunt: In fine carminis dactylici non poſſet collocari vox illa, neq. enim præcedens ſyllaba finalis in præcedenti dictione poſſet corripi, nõ enim poteſt abiici ipſum Z, ſicut abiicitur S. Sed falſa eſt comparatio: interpoſito enim interuallo non coniunguntur voces: itaque non fit poſitio ad productionem. Quam qui ſibi confinxere, vt euadant hanc incommoditatem, modò mutam cum liquida excuſant, modò ſibilum, modò aſpirationem tollunt: ſed tot monſtris opus non eſt: multa ſunt exempla, multæ rationes. Nam quemadmodum dicent illud Homericum dactylo comprehendi? ἄσυλα ῥέζων: aſpiratio enim cum ipſo R, producit præcedentem, quod eſt manifeſtum in

verſu

versu Theocriti ex Herculillo, ὅ ῥ' οἱ ὕπερθε. finis enim senarii dactylici est. Item I consonans inter duas vocales semper lōga est. Ergo quomodo dicamus, Regia Iuno. Est & illa ratio inuicta, si diphthongi finales, non semper corripiuntur sequēte vocali, sed etiam poëtarum arbitratu producuntur: sequens syllaba initio vocum, fines præcedentium non mutabit. Sed hæc alibi propria opera sunt expedita contra ambitionē Grāmaticorum.

CAP. XXXVI.

De disiunctione, siue disiitis literis. Vocales.

DIsiunctio accidit omnibus vocalibus, & mutua inter diuersa, & sua cuique ab seipsa. A, cum cæteris, Aer, Sais, Tetraon, Phaülus. E, cum cæteris, Ei, Eo, Eunt, Ea. I, cum aliis, Fio, Fiunt, Fiat, Fiet. O, cum reliquis, Cous, Coa, Coeo, coit. V, cum reliquis, Sua, Suem, Sui, Suo. Item cum seipsis, Nausicaa, Deest, DiI, Coopto, Suus. Sunt hæ disiunctiones numero quinque & viginti. Quarū viginti inter se reciprocæ sunt: Nam vt quæque præcedit cæteras, ita præceditur ab illis.

CAPVT XXXVII.

Consonantium disiunctiones.

D, disiungitur à B, Abdomen: & quidem mutuo, Adbibo, B, ab N, Abnuo: sicut M, à D, Admitto. B, præcedit F, sed mutatum, Aufero: neque enim est αὖ, vt ait doctissimus Gellius: eius acumen laudamus, iudicium non sequimur. Præceditur autem à tribus liquidis, ídque com-

mune habet cum ſuis comparibus, Album, Ambo, Arbor: Alpes, Ampulla, Arpinas: Alfenus, Arferia. ſed M, ab hac excluditur, vt diximus. Item præceditur ab ipſo C: ídque commune habet cũ M, T, S: Pyracmon, Flecto, Flexum: eſt enim Flecſum. Præceditur etiam à G, Egbatana. ídque habet commune cum D, Migdonides: & cum M, Agmen.

T, præceditur à C, & P, ſiue tenuibus, ſiue aſpiratis: ſed plus Græcis, quàm nobis, κτάω, πτύω, φθονέω, χθών. quorum exemplo intelligamus διάστασιν in illis, Actus, Aptus, Aphthonius, ἄχθος. Ipſum C, præceditur ab X, Excutio. Item ſuum par, Exquiro. Habet hoc commune cum L, Exlex: cũ P, Expuo: cum T. Extulit.

M, præcedit B, & P, vt diximus, & ſeipſum, ac præterea nullam, Ambo, Amplum, Ammentum: neque enim antecedit N, vt dixere: nam in Amne, eſt σύστασις: exemplum, Mnemoſyne.

L, & R, ferè omnes præcedit, Arbor, Arcerra, Ardeola, Corfinium, Corgo, Periurus, Perlego, Permeo, Pernox, Perpes, Perquiro, Perrexi, Perſono, Peruolo: Albion, Alcon, Aldus, Alfenus, Galgulus, Saliuncula, Almon, Alnus, Alpes, Alſioſus, Altellus, Alueus. Iccirco diximus, Ferè: quia L, non præcedit Q, neque R. Ita N, quoque multas præcedit, Ancon, Andes, Anfractus, Coniunx, Angeria, Conlutibilis, Anquiro, Conrugo, Conſul, Antes, Conuolo, Anxur, Zinziber. Ante B, M, P, nunquam.

S, interdum obſidetur vtrinque à C, in ipſa duplici

plici excipiens aduenies c, initio subeuntis dictio nis. Excoquo: idem est Ecscoquo.

Duplices nullam præcedunt, neque in constā- tia, neque in distantia: sed vocales semper in con stitutione. ζῆλος, ξηρὸν, ψαύω. at non retinent eam pertinaciam in subeundo: dicunt enim Ariobar- zanes, Persæ, & Xerxes: & nos Anxius, vt ostendi- mus iam: Græci, κάμψω: Arabes etiā Alzit, & Al- zibib, oleum, & vua: & alia multa etiam extra ar- ticulum.

CAP. XXXVIII.

Ordo discendi Elementa.

IS est ordo, qui est principium, ac quasi forma syllabæ: nunc autem diligenter ordinem na- talium, atque vsus earum videamus. Neque e- nim rectè fecere prisci, aut Latini, qui quem à Græcis, aut Græci quem à Syris accepissent, or- dinem retinuere. Sed vt quæque prima nata fuit litera, ita prima quoque sese offert ad pronunciā- dum. Iccirco & à vocali, propterea quòd vocales syllabarum formam ferunt secum, & à notissima earum rectè omnia idiomata ordinem auspica- ta sunt, Chaldæi, Arabes, Scythæ, Græci, La- tini. Est enim A, prima, notissimaque infantis vox, cum qua vitæ huius spiritum primum hau- simus: neque re vlla eget alia, quàm hiatu oris so- lo sine vllo cæterorum motu instrumentorum. Ludunt enim Græci, qui à Phœnicibus Al- pha, bouem dictum autumant: cuius peco- ris quasi auspicio quodam Cadmus vrbem The- bas condiderit: cuiusque opera seminio illo

fabuloſo ciues ſuos, quos ideo σπαρτοὺς vocauit, collegiſſe: à terra enim oriundos mentiebantur, eo dimetientes, & nobilitatem ſuam & poſſeſsionem peregrinis inacceſſam: quo iure quaſi parentem ab occupatorum amplexibus arcerent. Sic & Gai, & Opici, in Italia ab eadem terra ſeſe nuncuparunt. Cæterum Græcorum in mentiendo audaciam ſuperauit quorundam ſtultitia, non in credendo ſolùm, ſed etiam in prodendo. Nos autem Arabicæ linguæ non totius ignari, ſcimus & à Syris hodie, & à Mauris qui inde aduecti ſunt, Taur, bouem dici: putamúſque in Græciam à Cadmo eam vocem tranſlatam. Igitur vocales duæ quæ eſſent ampliſsimi ſoni A, & O, præponēdæ aliis fuerant, quemadmodum huic illa eſt antepoſita: quæ autē eſſet obſcuriſsima poſtponenda V, eiúſque ſimilis altera ei appoſita Y. Duæ autē mediæ, E, & I, medium in locum conueniſſent. Sed de E poſt A primo ſtatim loco ſcribēdū fuit, propterea quòd eſſet magiſtra quaſi quædā omnium conſonantium: Quarum nomina, paucis exceptis, aut in eam deſinerent, aut ab ea inciperēt. Ante alias autem conſonantes de Sibilo primo loco agendum fuit: vocali enim proximus eſt: ſimul & de Aſpiratione: nam paulo compreſsiore ſpiritu Aſpiratio, paulo tenuiore Sibilus effertur. Atque etiam de Aſpiratione prius, quàm de Vocalibus dicendum fuerat. Sed quia affectus potius quidam eſt, quàm elementum, poſtremam omnium commodius ponemus. Octauo eam loco Latini conſtituêre, veterum imitatione. Nam quum à Simonide E, vocalis ſonus, vbi perpetuo

pro-

produceretur, notatus fuerit figura H, qua Athenienses vsi essent antea ad aspirandum: atque ille eam post E, cui substituisset, statim reposuisset: Latini receptam ab Atticis & figuram & potestatē, Simonidæ ordinem sunt secuti. Nam Latini ipsam F, cùm interponeret, sanè numerum auxere: cui sedem eam quare assignarint, haud facilè explicari possit. Nam & inusitata litera apud multos Græcorum est: & si spiritum eius in pronunciatione respicias, ipsi D, anteponi debuit: si originem contemplere, post G, statui: fuit enim ex duplici, Γ, vnde etiam digamma appellata: partes enim totum anteire debent. Primores autem consonantum in cunnis sunt B, G, M. quare Arabes atque Hebræi, Græcíque longè quàm Latini sapiē tius, qui statim post A, ponerent B. post quem G, non C, vt nostri. facilius enim G, quàm C, pronunciatur: quanquam inter linguæ vitia aliquos inuenias in C, aliquos in T, hæsitantes. L, quoque facilima fuit, atque inter primas reponenda: lactentis enim ætatis est: itaque vdam Græci appellarunt: minus commodè communicato nomine etiam ipsi R. quam equidem iudico postrema in se de recensendam sed ante duplices tamen, quarū vnaquæque eo loco statuetur, quo eius origo fuit: vt Ψ, prima sit, quia B: at Ξ, vltima quia C: media autem Z, quia D. Q, nouum inuentum Latinorum, aut statim post C, aut omnium vltima col locaretur. N, autem post L: idem eius filum pronunciationis vtrique fuit. Neque verò idem ordo apud omnes sit nationes, sed vt cuique frequentior est litera, ita prior alia esse debet. Quē-

admodum etiam illud intelligas, apud Vmbros prius de v, quàm de o: contrà apud Romanos.

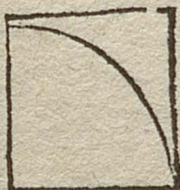
CAPVT XXXIX.

Figuræ Elementorum & earum caussæ.

NVnc de figurarum caussis dicendum est: de antiquis figuris loquor: quas qui Atticas, nõ antiquas voluerunt appellare, ostenderunt, quàm & multum scirent, & parum saperent. Neque enim Atticarum cognomento circunlatæ vllæ vnquam literæ fuere, sed Ionicarum: pars enim Ioniæ Attica regio fuit. Nam quũ in duas partes vniuersa esset Græcia distributa, Peloponnesum, Dores, cæteram regionem Iones obtinuere. Duos super hac re versus ponit Strabo certis incisos columnis, quos qui volet, leget. Nam iidem quum in Asia Ioniam recensent, colonias pro matrice ac primaria regione supposuere. Quorũ mores in luxum, ac mollitiam Barbarorum quũ abiissent, puditum est Atticos Ionicæ appellationis. Cæterùm nomen & illorum vsui in literis, & Doriensium mansit consuetudini. Iccirco autem dictæ sunt antiquæ, quia recentiores aliis notulis vti maluere, quibus etiã maximam horum partẽ descriptam videmus: quare etiã Maiusculæ sunt appellatæ: à notioribus igitur incipiendum est.

Ac figura quidẽ accidit literis, per lineas. Quáquam autem figura est spatium lineis contentũ, paucæque literæ, aut totæ concluduntur lineis, vt D, B: aut partes earum, vt P, Q, R: quædam verò etiam vnica tantùm linea describuntur: tamen est eis attributum figuræ nomen, propterea quòd non essent veræ lineæ Mathematicæ, sed potius superfi-

superficies angustæ quædam. Omnis autẽ linea, aut est obliqua, aut recta. Nam quod Galenus diuidit in curuam & cauam, id est per accidens: eidem enim lineæ contingit, vt & caua sit & curua: sicuti obliqua dimetiens linea quadratũ, inferiori triãgulo curua erit: superiori caua: neq. enim in linea obliqua cauum à curuo melius distingui potest, quàm in puncto dextrum à sinistro, superum ab infero. Sed eadem linea distinguitur figuræ vnius cauum, ab alterius figuræ curuitate. Omnis igitur litera, aut linea, aut lineis constat: item aut recta, vt I: aut rectis, vt H: aut obliqua, vt O: aut obliquis, vt Q: aut recta, & obliqua, vt P: aut obliqua & recta, vt G: aut recta, & obliquis, vt R, B. Hæc est diuisio à substantia: ab accidenti autem sic: nam transuersum, & perpendiculare, & diametrale, & iugale, & decussatorium accidentia sunt lineæ vel rectæ vel obliquæ. Perpẽdicularis vna, I: duæ H, eæque iugatæ: Duæ angulares ad mediũ perpendiculum, A: vna perpendicularis cum vna iugata, L: cum duabus, F: cum tribus, E: Duæ perpendiculares iugatæ diametro quadrati, N: & alio situ Z: duæ diametrales X. Sunt & curuæ inordinatæ S: nam Græca ex æquo respondet sibi, Σ: sunt simplices, vt aliæ: compositæ, vt ꞷ, & F: quarum illa originem suã repræsentat, o, o: hæc nullam Γ, Γ, potestate.

CAP. XL.

Caussæ singularum.

NVnc singularum caussas videamus. A, tota Græca est: hoc satis habebamus: sed ne illi ipsi quidem sine caussa: à Syris enim. Quid Syri?

Quidam dixere latum sonum in angulum desinere, iugúmque ipsum præscribere metas latitudinis. Sed eorum audaciam arguit & Λ, Græcorum, à quibus ipsum illud A, fluxit: & Δ eorundem, cuius iugum præscribat hiatum nullum: nam quo pacto aut ex ore, aut in ore triquetram possint figuram constituere sanè nescio. Differt autem vtram ineas ratione. Nam si propterea simplicissimũ putes elementum, quia primum est: ita sanè scribas sicut Arabes, qui positæ lineæ perpendicularis calcẽ sinistrorsum versus produxere, quasi in figuram nostri L, aut G, Hebræi inuersi. Sin hiatum contemplere, patula facies ei potius debeatur, quam etiam quadratam primum finxisse Hebræos par est, item Chaldæos: vel vt ante hos fabulantur quidam, nescio quos Aramæos. eámq. linea dimetiente dissectam, sic ⍂, quam postea concinnarunt. Sic igitur esto diuaricata propter hiatum. Huic autem cum soni exilitate atque obscuritate contraria esset Υ, vnde & ψιλὸν acceperit cognomentum, figuram quoque opposuere inuersam, bifurcatam. Huius itaque sono quum proximum sit V, nostrum, non valde ab eius figura diuersam faciem habuit. sed subducta columella, furcas biuias contrarias ipsi A, retinuit. cuius naturæ ipsum quoq. esset contrariũ pronũciationis obscuritate. Ac sanè aliquãdo fecit, vt dubitaremus, vir doctissimus Ausonius poëta, an V, notula fuerit in vsu Græcis. ille .n. Græcã negationẽ ο Υ, vnicã fuisse literam illis versib. professus est:

Vna fuit quondam, quæ respondêre Lacones
Litera: & irato Regi placuere negantes.

Sed

Sed videtur allusisse ad sonum Græcum & ad figuram nostram: exprobrat enim hoc illis Nigidius Figulus, qui nesciuerint figuram vnam inuenire, qua v, nostratis exprimerent sonum.

o, suis sibi à natalibus vsque figuram attulit, expressa pictáque oris rotunditate: sicut i, soni maximè exilis, excusso omni tumore, ac ventre, quã tenuitatem cum e, faciat pinguiusculam, iugulauimus obeliscis quibusdam: quorum sanè numerus potius seruiuit decori, quàm necessitati: sed aut duobus extremis satis efficere poterant sic, ⊏: aut medio vno, sic, ⊦: sed illa propius accedebat ad c, apud nos: hæc autem apud Græcos ad aspirationis notam. Nam quominus summo tantum essent contenti, in caussa fuit Γ, Græcis: quemadmodum Latini imo solo nequiuerunt esse contenti, propterea quòd eam figuram L, occupasset: placuit itaque ternis rostris faciem efficere pleniorẽ. Vsi autem antiqui sunt longiuscula forma, ipso i, describendo, quum geminaretur: ídq. decoris gratia, sic, Iulii. Huius consuetudinis literam lõgam vocat Plautus in Aulularia. quam interpretes iccirco, pro L, sunt interpretati, quia Barbarorum vsu sic nunc scribimus.

b, item Græca est, sicut m, n, t, z, vel sono, vel figura: at c, ex dimidio Græca est: subtracta nãque columna ipsius K, cuspis nuda remansit, sic ∠: cui ad faciliorem scripturam angulum ademere. Sicut etiam ipsi Δ, quod fecere vt esset D: sic ex Σ, creauere s, subducta basi, & angulo hebetato, vt non amplius Scythicum arcũ imitaretur, id quod notabat Athenæus ex priscis fabulis. sic ex Π,

quod abſcidiſſent de Π,finxere ipſum P.circuli e-nim quàm anguli ductus facilior: propterea quòd vnica linea vnico abſoluitur motu: at Angulus duabus lineis ergo duobus motibus,igitur quiete interpoſita.hoc enim in naturalibus declaratũ eſt. Poſtea quum noſtrum hoc P,concurreret cũ illorum litera,quam Caninam vocat Perſius,vt à noſtra diſtaret,caudam addidere,R,ſicut & ipſi C,ex quo cognatam effingerent G.atque eodem conſilio eidem addita alio modo cauda vt fieret Latina litera,qua Græci carent ſic,Q, quam poſtea in hunc modum clauſere.Q.Eſt etiam ratio,quare ſubdidiſſent caudam: deferendus enim ei ſemper comes ſuus fuit illi,ſic,QV.

Factum autem eſt, vt non ſolùm Angulorum hebetatione,& virgularum additione, ademptione,Græcas in vſum ſuum transferrẽt Latini,ſed etiam integras ſeruatas inuerſa figura reponerẽt: nihil enim aliud eſt noſtrum L, quàm illorum Γ. quoniam illorum Λ, nimis prope eſſet ipſum A, cuius iugi deſcribendi poſſent obliuiſci.ſimul turpe fore arbitrabantur, ſi vocalis nota plus egeret operæ,quàm conſonans: cùm pronunciatio è ſimpliciori penderet poteſtate. Digamma quoque inuerſum Ⅎ, duplex eſt F. Quare non malè excogitauere, vt Ψ, Græcam exprimerent per antiſigma,Ↄ.neque, quominus id reciperent, in cauſſa fuit,vt aiunt,ſoni mollitia,quam ipſum Ψ,repræſentat,noſtra P S,non aſſequuntur. nam quod argumentum adducunt,id eſt nullum.ἅρπαψ,quia facit,ἅρπαβος.eſt enim vbi non faciat,σκὴψ,σκηπός:quare quod officium præſtat illis,nobis non denegaſſet.

Age

Age verò quid prohibuit, quominus illi aliqua figura exprimerent nostrum Q: nam qui à Romanis viuendi leges accepissent, etiam loquendi nō negligerēt. erat enim eis in promptu ἀντίκαππα, ϰ. neque addere v, quod ne Latinis quidem fuerat necessarium. Nam quem sonum, ipsum Q cū v, iunctum habet, potuit etiam seorsum, si attribuissent, per se obtinere. Ita etiam Angelo, si non est N, in ἄγγελος, non est Γ, geramus morem morosis istis, & antigamma statuamus sic ⅃. quod ipsummet sit hoc quod neutrum illorū quiuit esse.

Acceperunt autem non solùm easdem eadem potestate, & figura, eodem vel inuerso situ, sed etiam & figura & situ eadem, potestate verò longè dissimili: vt X, quæ illis esset aspirata, nobis esset duplex: & quæ illis esset media simplex Γ, nobis esset aspirata geminatu F. Sed & vocalis notā ab Atheniensium institutis vsque repetiuimus ad aspirationē, cuius illi vsum inuertissent. H, enim nunc pro E, longa: olim pro aspiratione Attici posuere, ita etiam, vt insererent: quos Latini sunt secuti, Heraton: etiam in medio, ΚΤΑΗΩΝ. quod ne nos quidem negleximus, Prohœmium. Quare postea semper tenuit consuetudo, vt centenarii numeri nota esset H. quod fuisset illius vocis initium. sicut apud nos, eadem ratione, C.

I, autem & V, consonantium figuras non excogitarunt, poterant tamen sic fieri, Ɨ, & Ѵ, nisi Aeolicum illud mauis Ⅎ.

CAPVT XLI.

Literarum notæ cum poteſtate numerorum ſignandorum, & Nominum.

FVit & certus vſus literarum, qui etſi ad potēſtates potius referendus eſt: tamen quia ſine figura cognoſci non potuit, huc, vt opinor, cōmodiſsimè diſtulimus. Eſt autem duplex: quippe vel ad numeros digerendos, vel ad certa nomina indicanda. Igitur Vnum per I, ſignabant, quoniam minimo ſpatio eſſet virgula, ſicut vnitas nullo: Ac repetebant ſanè vnitates, ad quinque vſque, quem numerum per V, deſcribebant: non propterea quòd ea nota eſſet dimidium ipſius X, quo denarium deſignarent: neque iccirco, quia olim ſcripſerant QV, & poſtea Q, ſuſtuliſſent: ſed quoniam eſſet quinta vocalis: cum qua repetitis, atque appoſitis vnitatibus, ducebantur ad numerum Denarium: quem iccirco X, litera notauere quia in numero atque ordine vulgari ſtatim ipſum V, ſequebatur. Quo conſilio etiam Centenarium numerum quum ſtatuiſſent per C, ſequēti elemento, ſcilicet D, Quingenarium depoſuere. Ratio autem Centenarii à prima litera ipſi nominis accepta fuit: ſicut & Millenarii, per Quinquagenarii autem notā non à nomine, ſed Græcorum inſtituto excogitarunt: nam quum illi per N, pingerent quinquaginta, priſci Latini qui huius elementi loco ponerent identidem L, in hunc quoque vſum ſubſtituêre: & monuimu apud poëtam ſic ſcriptum legi ſolitum à doctioribus.

Dant manibus famuli Nymphas.

San

Sanè verò Lymphas à Græco νύμφη ductum nemo negat. & τρίγλη, quasi τριγλύφη, vt volūt. In nominibus quoq. designandis vsi sunt certis literis, iisque eorum primis: C. Caius: P. Publius: & inuersa, vt Ɔ. Caia diceretur. Ergo Publiam si legeremus, etiam inuerso ꟼ, scribendum fuit. Sed de his suo loco inter nominum rationes, ac prænominum disputatum est.

CAP. XLII.

Potestas mutua quarundam cognatarum literarum, quas Græci vocant ἀντιστοίχους.

POstquam de communi omnium, déque singularum diximus potestate, nunc elementorum cognationem quādam videamus. Propriū igitur est Nouem literarum, in quincunce, quasi dispositarum triplici serie, cōstitui: quas iccirco Græci ἀντίστοιχα appellarint, quia inter se mutua subirent sede. Nos elegantissimè dicere vicarias possumus. Cognatæ verò, atque etiā coniugatæ rectè vocabuntur. Sunt tenues tres, C, P, T: quibus addita aspiratio, totidem creat Græca prudentia, vnica sua quanque notula insignitas, X, Φ, Θ. Mediam autem inter C, & X Græcā, habemus G. Itaque & ἄγκυρα, & Anchora dictū est: & Cneus, & Gneus. Inter P, & Φ, fuit B. quare & βιστάκια, & φιστάκια, & πιστάκια dici consueuisse prodidit Athenæus. Inter T. & Θ. situm est D. iccirco ἐνταῦθα, & ἐνθαῦτα dicere Græci sine flagitio instituêre: & nos Adque in Atque mutauimus. Quincunx igitur sic disponetur: Tenues tres, Mediæ sub his, imæ Aspiratæ. Vt quam

proportionem ipsæ inter se habēt propter speciem, à qua tales dicuntur, eam habeant ad cognatas propter affectionem. eiusdem enim speciei sunt C, P T, P, B, Φ. quippe aspiratæ sunt semiuocales, tenues sunt mutæ, mediæ inter eas. at inter se habent proportionem affectionis, id est potestatis, quam Græci τὸ ἴδιον, vocant. Has autem coniugationes quartus ordo etiam augebit. Nam quemadmodum tenues aspiratione mutabantur: ita per sibilum additum in alium ordinem transibunt. eo enim duplices euadunt, ex Quincunx C, & S, nostrum X: ex P, & S, Græca Ψ: ex T, & S, fieret aliqua pari exemplo: neque repugnat aut communi potestati pronuntiandi, aut Barbaræ Vasconum consuetudini, qui Itse, pro Ipse pronunciant. Sed Matricem suam Græciam secuti sunt Opici nostri: à quibus recipere vnà cum vocabulis quibusdam placuit vsum diuersæ duplicis, Z. Diuersæ sanè, propterea quòd & media cum sibilo iungitur, non aspirata: & postponitur illi, non anteponitur. Duplices igitur in suas compares soluuntur cùm inflectuntur: Faex, Faecis: Grex, Gregis: σκὴψ, σκηπός: λὶψ, λιβός.

C	P	T
G	B	D
X	Φ	Θ
Ξ	Ψ	Z

CAP. XLIII.

Natura quædam propria, I, vocalis.

EST & natura quædam propria I, vocalis: Nã quum cæteræ vocales ante vocales corripiantur (hoc effecit facilitas pronuntiationis, nihil enim moræ inter simplices hiatus inferebatur) vna tantùm obtinuit quadam quasi prærogatiua, certis vt locis Græcorũ more produceretur,

tur, ἴοντες, ἴουσι, δῖει. id quod nõ penitus ſine ratione factũ eſt: Multũ nanque tẽporis ponimus in exilis vocalis pronũciatu, propterea quòd flatus cunctabundus exit inter oris anguſtias: iccirco Græci in multis, Latini parcius produxere. Quemadmodum in verbo, Fio: quo in verbo veteres dum legem volunt conſtituere, errarunt: ſic enim dixere, Semper in eo produci I, niſi ſequatur E, vt in Fierem: Hoc enim falſum eſt: nam in futuro Fiet, item longa eſt: vbi enim eſſet multiſyllabum multitudine ſyllabarum, vocalis breuitati quaſi ſupplementum miſêre. Sed illi perſtant in ſententia addũtque, Non ſatis eſſe, vt E, ſequatur: ſed id quoque opus eſſe, vt E, ſequatur in prima perſona: at Fies, Fiet, non eſt in prima: verùm adhuc errant: nam Fiemus, prima eſt: itaque addere debuerant & id, Vt eſſet ſingularis. Sed ne ſic quoque procederet è ſententia: ita enim priſcos eſſe locutos conſtat, Fiem. Cuius rei argumentum habemus ex analogia ſecũdæ, & tertiæ perſonæ: & præſto eſt Catonis autoritas: Qui ita & pronunciauit, & ſcriptum reliquit. Sicut & illa Dicem, Faciem. Eius enim vocalis ſonus cum infinitiui vocali coniunctus eſt, Amabo, Amare: Docebo, Docere: Audibo, Audire: ſic, Dicere, Dicem: Fieri, Fiem. Præterea, quam afferunt regulam, non bene exprimunt. ſic enim dicunt: Produci, niſi in iis cuius perſona prima habebit E. at Fierem, eſt perſona prima, ipſa autem perſonam primam non habet. Poſtremò non eſt ratio hæc vlla, ſed obſeruatio: at obſeruatio neminem cogit;

ſed oſtendit, quid inuenerit. turpiter autem quidam recentiorum corripuere in Fio. In ſecundis autem caſibus pronominum quorundam & relatiuorum, quare corripiatur in promptu ratio eſt, quippe ante vocalē: at quare producatur, ſicut ne aliarum quidem rerum, nullam cauſſam aſsignarunt, Illius, Iſtius, Vtrius, Vnius: quare eam ſic eruamus nos: Quæ ad hunc modum exeunt, non ita olim pronunciabantur: nam conſonans in multis, non vocalis reperietur, Cuius, Eius: ſic erat, Ille Illeius: ſic quaſi diphthongus Græca remanſit, ac longa fuit. Ergo vir doctiſſimus Terentianus non fuit veritus producere in Alterius, quum tamen cæteri corriperent. Neque enim verum eſt. quod aiunt, corripi propterea, quòd ſyllaba vna numeroſius ſit, quàm cætera eiuſmodi: neque enim eſt Altrius, quemadmodum Vtrius: ſed ſanè quomodo fuit Vtereius, ſic Altereius. Neque verò eorum ratio bona eſt: ſed vſus contentus fuit communi regula, vocalis ſequentis vocalem. Analogia autem etiam in cæteris conſtat. Nam ſecundus caſus, Poſſeſſiuus dictus eſt: Poſſeſsiuorum autem multa ſic inuenias, Petreius, Luceius, Locutuleius, à petra, luce, locutione. Quæ autem Græca ſunt, non ſolùm diſyllaba vt dixere de Chio, Dia, ſed etiam multiſyllaba, vt Sophia, & Ionium. Theocritus enim illud produxit in Syringa: hoc autem etiam omnes Latini. Nam quod addunt à Statio, Templa Lyciе dabis: non facit ad præſentem obſeruationem: eſt enim λυκεῖος, cum diphthongo. Geminata

minata quoque & in seipsum concreta, syllabam potest producere correptam, vt in decima satyra Iuuenalis:

Eloquio sed uterque perit orator. esse enim debuit, periit. Diuisa contrà passa est moræ diuisionem, Mihi, pro Mi. & interposita alio elemento, *Ti*, Tibi: *Si*, Sibi: quemadmodum suprà diximus: Ti, enim, & Si, olim fuerant. Cuius rei argumento sunt alii casus, Tis, Te, Se.

CAP. XLIIII.

Proprietas quædam mutarum, & semiuocalium.

PRoprium mutarum, vt vocales natura correptas habeãt, Ab, Ad, At. sed c, variat: Lac enim longum est, sic Hîc, aduerbium: Hic pronomen breue: & Hoc, apud Plautum, vt docuimus in libro de comicis dimensionibus. Disputant, an Fac breue sit: verùm apud Plautum eundem in Curgulione longum est.

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro. Altera enim est syllaba spondei. Sic etiam apud Ouidium in primo de Remedio:

Durius incedit: fac ambulet.

Nam litigiosi Grammatici peruerterũt, cùm volunt deprauare, vt legatur, Obambulet: nesciunt enim quid sit, obambulare. Neque enim in vetustissimo codice aliter, quàm vulgò legitur: & ambulantẽ vult videri, ob vitium: nã obambulare, nihil est necesse. Duo quæ afferunt argumenta, nulla sunt. Primum ab exemplis, vbi corripitur: nam in illis Face, scriptum est, non Fac. Alterum ab analogia: nam si Apocope

in aliis non produxit vocalem, Fer, quod erat à Fere, ne in hoc quidem debuit. At enim non semper sequitur nos proportio illa: vt in Fio, Fies, Fierem, eadem vocalis nunc longa, nunc breuis est: & vsus extorquet multa. Apocope quoque multa produxit breuia, quum moram, quam subducebant ex consonante subtracta, reponerent in vocali: Pecus, breuem habet finalem: Pecu, longam. Quare illi iidem dedere manus, adducti Ouidii manifesta autoritate, in primo de Arte:

Hos fac Armenios: hæc est Danaeïa proles.

Quanquam autem hæc eorum natura est, tamen aliis quoque competit, sed vario sanè euentu, Mel, Vel: En, Nomen: Ver. Per. M, semper corripitur. Sibilus varius est, Suus, Suos. Dicimus autem commodius nos, quàm veteres dicebant, mutas habere vocales breues: at illi aliter locuti sunt, Mutas esse breues, duplices autem longas: Neque enim consonantium affectio est, vel corripi, vel produci: sed quarundam natura est vt patiantur vocales corripi: duplicium autẽ efficere, vt illæ producãtur. Si enim consonantes producerentur, aut corriperẽtur, nõ egeremus vocalibus in pronunciatione: neque enim tenores, aut tempora in consonantibus sunt: Z, enim producit non est producta ipsa. Sic non rectè dixere liquidas esse breues: neque illa oratio proba est, Liquidæ breuem efficiunt syllabam. Nam quòd duplices longam faciunt, mora ac difficultas in caussa est: at liquidæ breuem facere non possunt: si enim possent, vbicunque pone-

ponerentur, facerent: hoc autē falsum est: sequitur enim tam L, quàm R, longas: vt ἄλλον, ἔρως. Sic duplices aut duplicatæ, non producunt quālibet syllabam: nam τάξις priorem producit natura, non positione: sic, γλῶσσα. Non faciunt igitur vt sit breuis, sed permittunt, neque mutant: nullam igitur habent actionem: vt in Patre, nihil mutant, sed patiuntur talem tantámque esse, quāta fuerat in Pater. iccirco à Græcis & molles, & vdæ dictæ sunt: at mollis nō est agere, sed pati.

CAP. XLV.

De aspirationis potestate secundum loca.

INterest aspirationis omnibus interdum præponi vocalibus: vni autem Y, semper, nisi more Aeolico: eam enim non aspirant, vt diximus. In medio autem inter, A, E, I, O, Atheniensium imitatione, qui Κ Τ Α Η Ω Ν, scribebant. exempla sunt, Hamus, Herus, Hio, Honor, Humus: Vaha, Vehemens, Mihi, Oho. Præterea anteponi diphthongis omnibus, Hau, Heu Hei, Hae, Hoedus. Huius sonum me puero non audisses: nunc maximè obseruant literati: quidam etiam putidè. Indocti verò etiam locis non necessariis, ita, vt latrare videantur: id quod irridebat in Arrio Catullus poëta: cuius sales quum Politianus exultabundus iactat sese intellexisse, non est assecutus. neque enim satis est deprehendere aspirationes, quæ ibi tum essent ascriptæ: sed opus fuit cauto, ne lepidissimi poëtæ festiuitas refrigesceret. Nam quare, multa verba cùm proposuisset, Chommoda & Hinsidias, clausit epigramma fluctibus potius Ionii maris, quàm

Adriatici? Sanè quia ab Ione cùm dicta esset tum regio, tum mare, factum est ab Arrio, vt ab hiatu, quem aspirando affectabat, Hionii dicerentur. Consonantibus tribus apponitur, quarum exempla sunt, Chremes, Philippus, Thraso. Non temerè autem dubitatum est à nobis olim, vtrum R, ab aspiratione antecedatur vocalium more, an antecedat eam ritu consonantium. Ratio dubitandi fuit: nam quum aspirationis loco ponebant, B, præponebant ipsi R, vt Bretor: ergo si vices gerit, videtur etiam locum vindicare. Præterea R, nulli consonantium præponi potest: ergo neque ei, quæ consonantis habetur loco. Sanè verò aspiratio ante vocales statuitur. neque valde differt ab Aeolico elemēto. Potest & illud augere dubitationem: excogitaturos fuisse Græcos aliquā notā qua concretā aspirationis & illius literæ significarent potestatē, sicut cùm complexi sunt, alia tria, Θ, Φ, Χ. Sed notula imposita ipsi R, ostenderunt eundem vsum aspirationis in eo fuisse, qui & in vocalibus intelligeretur. Contrà tamen Latini etiam in vetustis monumentis postposuere. Caussa aspirandi fuit soni volubilitas, atque vibratio, vt dicebamus. In omni autem vibratione recipitur aër per interualla: quare intra ipsum potius elementū aspiratio ipsa, quàm præposita percipiatur. Latini autem spreuere illam asperitatem. Nam quemadmodum extra ipsum R, eam deprehendas aëris crassitiem? geminetur enim, quod apud Græcos fit, nō possis præponere sic, Pyhrrus. sed si postponas sic Pyrrhus, non potius videare

videare priorem literam, quàm posteriorem onerare. Quidam minus sapienter etiam Romam aspirant, cùm tamen Romani ipsi de suo R, omnẽ exemerint vsum aspirationis. Stultius autem, qui etiam Renum fluuium: neque enim Germani ei elemento apponunt flatum vllum: Lenissimè enim sua lingua pronunciant, iudicem, & annulũ, Richter & equum, & alia. neque par est nobilissimæ gen- Ring, tis fluuium à Græculis rationem nominis acce- Rosz, pisse: sed qua nunc voce pruinam appellant, for- Riff. tasse aquam omnem gelidam, atque inde etiam Renum nominarint. In φροῦδος autem & φροίμιον videris quemadmodum proponatur ipsi R, fuit enim πρὸ ὁδοῦ.

CAPVT XLVI.

De modo, ac ratione scribendi.

POstquam literarum originem, numerũ, caussas, atque vsum contemplati sumus: interest veri philosophi illud quoque indagare, vter sit modus naturæ propior in scribendo: ísne, quem Hebræi sequuntur, à dextra nostra in sinistram introrsum: an noster, qui à sinistra in dextram extrorsum excurrit: est enim motus vna ex causis literarum: quare motus ipsius ratio siue modus literarum quoque generationis erit affectio. Atque illi quidem tuentur se mundi origine, quasi cum naturæ legibus omnia instituta sua tum incorrupta nacti sint. Cæterùm hoc nihil iuuerit eos: quippe multarum artium inuenta post illa rudimenta emersere. quare consultò factum sit, vt multis cum aliis eorum legibus, hoc quoque sit

emendatum: atque iccirco à rationibus deducenda sint consilia huius consuetudinis. Poterunt afferre, motum cœli esse à dextro in sinistrum: atque ita eorum tractum in scribendo cœlestẽ motum imitari: à dextro enim in sinistrum ducunt. Huic rei summa cura certis in locis respondimus: & in libris de Cœlo, & in Commentariis de Insomniis. Cœlum neque dextrum habere, neque sinistrum. Ad hæc multæ sunt rationes, quibus peruersè scribere arguuntur. Principio motus manus naturalis extrorsum est. quies enim intus ad pectus & oculos in fœtu. igitur primus motus extrorsum explicatur. quare pugna quoque sic cietur, & cætera opera, extento brachio, non retracto. Præterea nobis relinquitur sub oculis ad contemplandum, quid, quantúmque descriptum sit: quod illis calamo ac manu tegitur. item in dextrum humerum conuersa facie sunt statuæ, atque imagines: sic enim & creditæ sunt opus suum respicere, & contra hostem stare: quare Aquilarum rostra in signis ad eam quoque partem picta fuere. Ergo obtutus noster suapte natura plus dextrorsum versum fertur. Illud verò argumentum, inuictum est, eos ipsos inter scribendũ literarum ipsarum virgulas ac lineas directas aut transuersas à sinistra inchoatas, in dextram desinentes terminare. Quæ igitur partis ratio, ea dẽ etiam sit totius: & quemadmodum linearum tractus, ita literarum quoque ordo seruãdus erit. Sed textrinam prius inuenit gens illa, quàm scripturã. Textores enim tramæ primum filum introrsum iaciunt: id autem coacti, non natura, quoniam dextra

dextra manu cùm incipiunt,& sinistræ operā vicissim petunt, sic motus fuit auspicandus. Verùm iidem ipsi, vbi cætero operæ naturæ legibus ad mouendum liberè vti possunt, poliúntque telas, aut pannos, aut sepum inducunt,& furfures: tum verò extrorsum versus à sinistra in dextram, iure suo vt fruatur manus in excursum, faciunt.

CAP. XLVII.

Elementorum affectus ad principia syllabæ constituendæ.

HActenus quæ cuiusque esset natura literæ, visum est: Nunc antequam de syllaba dicimus, explicanda est earundem ratio, quam ad syllabam ipsam constituendam inire debeamus. Consonantibus igitur conuenit omnibus dictiones inchoare, atque etiam terminare, præter G, Q, Z: his enim nulla præfinitur. nam confessum est VESPERVG, ita scriptum esse, sicut PONT. MAX. item FORTITVD. sicut TERT. & EXERCIT. De P, non oportet dubitare: Volup. enim & apud Ennium, & apud Plautum etiam nunc quibusdam versibus extantibus de seipso facit fidem. Vocales autem æque omnes, & incohant, & claudunt, Ama, Ede, Oro, Iui, Vsu. Item diphthōgi, AEneas, OEbalia, EIdus, Euge, Aurum: & claudere, Væ, Euœ, Hei, Hau, Heu. Vocalis vna Græca ab initiis exclusa fuit sine aspiratione, nisi more Aeolico, Y. A duabus consonantibus potest incipere, sicut à duabus vocalibus, vt Cras: sed etiam à tribus, vbi sunt liquidæ cum C, P, T, sibilo præcedente, Sclopus,

Scrupus Splendor, Spretus, Stalatum, Strepitus, & apud Græcos etiam addita aspiratione, σφραγίς, In duas possunt desinere, Hyēs. & in tres, Stirps. Quarum quædam iam sunt declarata. sed hîc per conclusionem quãdam collecta sint pro principiis syllabarum, more Peripatetico.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER SECVNDVS.

CAPVT XLVIII.

Quæ sit forma syllabæ, quæ materia.

QVEMADMODVM ex elementis primis quatuor naturalibus in vnũ coalescentibus fit id, quod mistum dicimus, & ex puncto fit linea: ita ex literarum constitutione id confieri dixere, quod ab ea comprehẽsione συλλαβὴν Græci vocant: quam ob caussam etiam sic definiuere: Syllaba est comprehensio literarum sub vno accentu, & vno spiritu indistanter prolata. Quam definitionem & falsam esse, & eius partes malè cohærere ostendamus. Nam sicut litera ipsa est quiddam indiuisibile, non autem priuatio diuisionis

sionis:ita syllaba erit quiddam diuisibile, non autem ipsarum partium comprehensio:atque id ex eo manifestum est, cùm dicunt, syllabam ex binis aut pluribus literis conflari: at comprehensio nõ diuiditur in literas:neque enim vnio materiæ & formæ corpus ipsum est. Malè etiam dixere prolatam:accidit enim syllabæ proferri:potest enim & scribi,& in mente reponi ipsa:quare ita dicant rectè, Quæ proferri possit. Tertius error ex his manifestus est:nam si sub vno accentu est,erit & sub vno spiritu, & sine interuallo: suum enim quæque syllaba accentum habet : vacant igitur hæc. Postremò pessimo consilio putarunt omnẽ syllabam multis concrescere elementis : accidit enim huic rei,quam syllabam appellant numerus elementorum Si enim esset essentia syllabæ, ergo substantia reciperet intentionem & remissionem:hoc autem falsum est: atque hac ratione, syllaba hæc Stirps,esset magis syllaba,quàm hæc, Ab: at maior est per quantitatem,non autem magis per substantiam. Nam quod aiunt monogrãmatas vocales,non esse veras syllabas, ridiculum est. Quid igitur sint? Imò verò verissimè sunt hoc,quod falsò nomine syllabæ vocant:quoniam & priores sunt,& simpliciores, & hoc ipsum sunt, quod aliis communicant literis. Syllabæ igitur nomen falsum est,atque aliud quærendum: vtemur tamen vsitato vt intelligamur:definietur autem sic, Syllaba est elementum sub accentu. Itaque & materiam habebis,& formam:est enim elementum materia: id autem per quod accentum potest suscipere,forma.

Accidit autem numerus elementorũ ſyllabæ, ſicut plantis foliorum & ramorum, & radicum, & fibrarum. Nam animalibus quoque ſatis eſt, ſi vnum inſtrumentum habeant ſentiendi: neque enim deſinunt eſſe animalia. Itaque ſi animal defi nias, falſò apponas, pluribus conſtitui. Hoc autem quod dicimus accidere, aut ſit quod Græci proprium vocant, aut eſto etiam differentia ſpecies certas diſtinguens in rebus naturalibus: at in ſyllaba DE, nulla forma eſt ſeparans eam ab hac ſyllaba, E: ſed pars illa tantùm materialis ſcilicet, D, accidens ipſi E. Numerus autem eſt à ſingulis ad ſenas vſque, A; Ab, Abs, Mars, Stans, Stirps, σκῆπτρος: dempta enim diphthongo tot remanent. Germanis etiam longè maior. Intelligo autem nunc diphthongorum vocales numero notularum, nó ſono ſeparatas. Aut igitur ſola vocalis eſt: aut cum alia, vt in diphthongo: aut conſonantem vnicam præcedens, Ab: aut duas, Abs: aut tres, Stirps: aut vnam ſequens, Da: aut duas, Draco: aut tres, Strenna. Quare licet non admiſerit vſus, tamen quantum earum natura fert octo eſſe literarum poteſt ſyllaba: ſiquidem trinis obſideri conſonatibus diphthongi ſonus patitur. Eam tamen aſperitatẽ mitiorem fecit vſus, exhilarata triſtitia confragoſæ pronunciationis: vt alternis, ſi tres præcederẽt conſonantes, duæ ſubirent. & è contrario.

Schrăpts

CAP. XLIX.

Conſonans, quæ inter duas vocales eſt, vtri applicetur.

PRiore libro de Syſtaſi & Diaſtaſi diximus: vt literarum mutuam cognationem, quæ pars erat

erat potestatis intelligeremus. Nunc verò videndum est, quod & veteres disputarunt, ad vtram syllabam constituendam comparetur consonans, quæ inter duas vocales sita sit. Ac Herodianus quidem ita sensit, qualemcunque vocalem hærere præcedenti consonanti: si dictio inueniatur, ab eadem incipiens consonante. non quòd hoc illius caussa sit: sed quia per hoc illud cognoscatur. vt in verbo Fero, quod bisyllabum sit, R, posterioris vocalis esse, non prioris: idémque in compositis debere obseruari. Nam quanquam ex Ab, & Actus, componitur, Abactus, tamen vbi duo hæc in vnum conuenere, B, coire cum A, sequenti in syllabam, non cum præcedenti. Sed aduersus hanc sententiam sic argumentantur: in Abigo, si B, accedit ad secundam vocalem, ibi prima non poterit corripi, propterea quòd iam sit A, præpositio, quæ semper & vbique longa est. Item in Circumago, non fieret elisio ipsius M, si sequenti applicaretur: præterea in Abhinc, & Adhuc, B, & C, aspirarentur. id quod est absurdum, ac nusquam receptum. In eandem sententiam videtur inclinare Quintilianus, atque in vocibus compositis syllabas diuidere pro modo partium, in Aruspice, & Abstemio. Vt has rationes soluamus, animaduertendum est, cùm ex duabus vocibus vna fit, non accentum solùm, sed literarum quoque exigi cohærentiam: neque enim ita pronuncies, Abactus, compositum, vt Ab, Actus, disiuncta. quanam igitur pronunciatione efficietur, vt B, à sequenti vocali subtrahatur? Ad hæc, si pituita à petendo vitam du-

catur, nisi cohæreat T, cum V, semper sit V, consonans: at non est. Sic in hac voce. Etiam, duæ essent syllabæ, Et, Iam: est enim consonans I, in Iam: sed pronunciationis tractus cogit nos elementa coniungere. Postremò, eorum regula hæc est, & vera: Nulla syllaba aspiratione terminatur. Igitur in his vocibus, προθύςερον, & ἄχιππος, apud Lycophronem, & ἐφίππιον; quid comminiscentur? aut enim in aspiratam desinet prima syllaba; aut id fiet, quod nos censemus. Nam argumenta illa omnia ridicula sunt: ac primùm quidem putidum. Nam in Abigo, licet B, subtrahatur pronunciatione, non tamen est A, præpositio, sed vocalis ipsius AB, non enim propter B, fit A, aut longum, aut breue, sed vsus autoritate: neque enim fieret vnum compositione: sed fit tamen: quare quam quisque potest, sedem occupat. Neque verò dicamus, quòd is, qui ita corrupit versum Ouidianum,

Siue quis Antilochum narrabat à Memnone victum. quanquam in compositione, si velim pertinacius cauillari, ostendam in voce hac Amarum, etiam corripi, si illorum ἔτυμον sequamur. quoniam à Mari, venit. Alterum argumentum sic diluimus, auferri M, in Circumago, quia subiens vocalis non patiatur. non tolli autem, si nolis. vt apud Ennium,

Tum delecta virûm sunt millia militum octo.

quod & in Comitio, manifestum est. Negamus enim hoc, semper postremam consonantem accedere ad subeuntem vocalem: sed id tantummodo euenire, cùm eiusdem initii reperitur, vt diximus,

mus, vox. Quare cùm nulla vox à B, incipiat aspirato, disiunctis sedibus hæc duo inter se erunt. Sicut in Adhibere, nemo nostrum dicat præpositionis consonantem, cum initio verbi coniungi: impeditur enim. Hoc igitur impedimentum etiam ab ipsa aspiratione allatum est.

Ex his sequitur, in simplicibus tantùm, si syllaba incipiat à vocali, necesse esse etiam præcedentem vocali terminari. In compositis autem non necessariò: Comitium, Coeo.

Item quemadmodum syllabarum initia à vocum initiis mensurantur: ita & fines à finibus. Quare in voce hac Isthic, debuit etiam esse aspiratio, quam malè faciunt, cùm omittunt recentiores. Cùm enim reperiatur similis literarum societas in verbo Est, potuit prima syllaba esse Ist, postrema Hic: at in verbo Illhic, non potuit: propterea quòd nulla vox in eandem definit geminatam, neque ab eadem geminata vlla incipit.

Illud quoque hinc constat, in quamuis vocalem desinere syllabam posse, quauis sequente cōsonante. Itémque syllabam non finalem qualibet consonante terminari, quæ geminetur. quòd si duæ diuersæ sint, in F, G, P, S, nequeunt desinere. His enim nō finitur syllaba, nisi geminatis. Quòd autem etiam addidere, B, & T, errarunt, Abnuo, Atque, Abseco, AEtna. In Q nullam terminari verum est, quia V, habeat comitem: Sed in C, non est verum, Ecbasis, Ecquis, Ecdosis, Pyracmon. Quòd autem addiderunt exemplum Acne, falsum est. Sed C, transit cum N, ad finalem voca-

lē:quia dicimus, Cneus,Cnidus.Sicut & illud errarunt idem in Actus: dicimus enim Ctesipho. In D, autem desinit sequentibus ferè omnibus si antiquorum more maneat incolumis in compositione, Adbibo, Adcurro. & reliqua. In L, desinit, cùm mutæ sequuntur; Album. Calcar, Caldus,Algeo, Alpes, Altus. & ante semiuocales,excepta R, Calfacio,Almon, Alnus, Alsiosus. & consonantes duas,Aluus,Saliuncula. Eandem proportionem nactum est R, Arbor, Arcus, Ardeo,Argus,Arpi, Artus. Item ante semiuocales, etiam ipso L, vicissim non excluso, Arferia, Arma,Arnus,Arsus,Perlego.& vtranque consonantem,Peruicax, Periurus,etiam ante ipsum Q, Arquites.

In H, nisi per Apocopen syllabam exire negarunt. Ah, Vah. fuisse enim Aha, Vaha. & verisimile fit ita factum esse: sæpe enim dolentes etiam nunc sic geminatum pronunciamus.

In M,si sequatur B,P,Ambo,Amputo.

In N, subeunte C, D, F, G, H, Q, S, T. Ancon, Andes, Anfractus, Angerona, Anquiro, Ansanctus, Antes. & more veterum ante R, Conrugo. & in paucis ante duplices duas, Anxur,Zinziber.

His rationibus deduci potest, syllabam terminari posse quauis consonante, cuius natura sit apta geminari.

Item constat, veteres ea sententia falsos esse, s,syllabam finiri ante C,in Abscōdo:etenim,Scalam,dicimus. Neque verum esse,in X,definere syl

labam

labam ſequente vocali. quippe diximus, Xenia: & Anxur, eorum ſententiam iugulat.

Omnis autem litera præcedens I, aut V, conſonantes neceſſariò ſyllabam terminat, ſi eas conſonantes aliæ ſequantur vocales: vt Cuius, Periurus, Aduolo, Cauum. Nam in Cui, & Huic, nulla ſequitur vocalis. Item ſi ipſa geminetur, MaiIa.

In X, autem deſinit ſyllaba præcedens C, & cõparem ſuam, Q, & P, & T. Excurro, Exquiro, Expono, Extendo. item L, Exlex.

Z ſemper initium ſyllabæ facit, nũquam finẽ.

Nulla diphthongus in duas deſinit conſonantes: non quòd eius natura repugnet; vt diximus: ſed quia vſus ſic obtinuit. Duplici enim poteſt terminari, Fæx, Faux.

CAP. L.

Syllabarum affectus.

QVoniam ſyllabarum ſubſtantia partim ex materia fit, quæ ſunt literæ ipſæ: partim ex forma, quæ eſt ipſa natura recipiendi pronunciationem in partem dictionis: ſyllaba iccirco affectus quoſdam nacta eſt ſecundum materiam, vt numerum elementorum: alios autem ſecundum formam, vt tenorem, ſpiritum, tempus. De numero igitur primũ diximus: materia enim quàm forma prior. De numeri autem affectionibus nunc.

CAPVT LI.

Syllabæ præpositio, geminatio, appositio, interpositio, ablatio, extritio, abscissio, transpositio.

CVm igitur ab singulis ad senas literas syllaba augeatur: quibus affectibus eius partes obiectæ sunt, iisdem etiam ipsa agitata est. Nam quemadmodum præponebãtur elementa, sic & syllabæ, Durus, Edurus. Interponuntur, Imperator, Induperator. Apponuntur, Videri, Viderier. Hoc autem amplius, quòd ab nullo geminato elemento incipiebat vox: at incipit à syllaba geminata, Pupugi. In nullum geminatum desinebat: at in geminatam desinit, Scindidi. Contrà, Elementa in medio geminabantur, syllaba autem nulla: vicissim quoque aufertur, vt apud Vergilium,

Inter se coisse viros, & cernere ferro. pro, *decernere*: sic enim legunt; Abscinditur, Vaha, pro Vah. & apud Homerum, δῶ, κρῖ, λίπα, pro δῶμα, κειθὴ, λιπαρόν. quod & lusit in poëmatico monosyllaborum doctissimus Ausonius. Exteritur è medio Deûm, pro Deorum. Transponuntur, Queibam, & Adeibam: quod Adiebam, & Quiebam fuit postea. Mutari verò syllabas vt elementa, omnino constat ex eo, quòd vocales mutantur ipsæ: quare syllabam ipsam mutari necesse est. Ac quemadmodum ex vna litera duæ fiunt, Mihi, ex eo quod erat, Mi, & contrà: ita euenit syllabis quoque, Aquai, Aquaï, & Cui, Cuï. è contrario apud Varronem,

Et te flagranti deiectum fulmine Phæthō. Et sicuti quædam ex elementis semper præponuntur, vt

z, &

z & v, consonans, & Q: nunquam postponuntur: Alia è contrario postponuntur semper, vt, v, quando neque consonans neque vocalis est: nonnulla sine discrimine vtranlibet sortiuntur sedem: ita syllabæ quoque, quæ ex illis sunt constitutæ.

CAPVT LII.

Affectiones à forma syllabarum. Accentus.

QVæ verò syllabæ accidunt propter formã per quam syllaba hoc est, quod est: ea sub accentus appellatione, tripartita diuisione complexi sunt: Tenore, Spiritu, Tempore. Hoc igitur loco, quid sit Accentus, quóque modo hæc contineat, videamus. Canere Latini ab hiatu dixere Græca voce ἔχανον: nam Aeoles ab eo quod est χαίνειν, non apponunt incrementa præteritis, sed dicunt χάνον, demúntque aspirationes, quasi rem Barbaram. Est autem canere, vocem modulis certis tollere, aut premere: certísque tẽporibus producere, aut corripere. Idquod cùm in pronunciando necessariò eueniat, quibus legibus syllabas moderaremur, eas leges Accentiones, Accentus, Accentiunculas, Moderamenta, Voculationes Latini vocarunt, Græcos imitati, qui eadem de caussa προσῳδίας nominabant. Cùm igitur vocem quantitate metiamur, & syllaba in voce sit, vt in subiecta materia, & quantitas triplici dimensione constituatur, Longa, Lata, Alta: necessariò syllaba quoque iisdem rationibus affecta erit, vt Leuatio aut Pressio in altitudine: Afflatio aut Attenuatio in latitudine: Tra-

ctus in longitudine ſit. Hæc igitur tria interdum vni eidémque ſyllabæ aliter atq. aliter cùm poſſint contingere, videmus eandem longam aliquãdo circunflexo, aliquando acuto inſigniri: alteram verò nunc tenuem, nunc aſpiratam: non poteſt fieri, quod quidam profeſſi ſunt, Accentum eſſe modum quantitatis ſyllabarum: vnam enim tantùm vim ex tribus complexi ſunt. Sed nos ſic definiemus, Modus ſyllabæ. Intelligo nunc modũ, quod Vitruuius & Horatius Modulum, id eſt, mẽſuram propoſitæ rei.

CAPVT LIII.

Quomodo diſtinguantur inter ſe tria membra diuiſionis, & Tenorum ratio.

MOdi igitur ſyllabæ tot ſunt, quot dimenſiones: Altitudo, Latitudo, Lõgitudo. Quare falſi ſunt veteres, qui Accentum ſyllabæ qualitatem definiuere. Graue enim & leue in Elemẽtis primarium eſt. Inde tranſlata ratio eorum ad dimenſiones quantitatum, propterea quòd locus ſit ſuperficies ambiens locatum : motus autem fiat in loco: graue & leue ratione & motus & locorum dicatur. Igitur in voce quæ eſſet affectio aëris, inuentæ ſunt rationes quantitatis, ſecundum aëris dimenſiones: ídque mathematicis lineis deprehenſum eſt: nam altitudinis ratio eſt linea perpendicularis. Iccirco cùm vocem tollere mus, ea linea ſignata eſt. Sed cùm eadem linea ſecundum ſuperiorem partem indicet altum, ſecũdum inferiorem notet profundum: faciendum fuit, vt leuatio vocis diuerſam notulam haberet, à de-

à depreſſione. itaque excogitarunt virgulam aſcendentem, eo tractu quo ſcriberemus, in dexteram ſcilicet noſtri partem ſic / . quæ autem depreſſam indicaret, quaſi caderet contrario ſitu, \. Cadit enim manus noſtra cùm pingimus eam. Atque hanc quidem ſuo nomini reliquere, Grauémque appellarunt, ab inſtrumentis ſcilicet vocis: propterea quod in guttur aut pectus eam demitteremus. Alteram autem priorem illam ab effectu potius nominarunt, Acutam: ferit enim aures, quarum viribus obiecta eſt: ac ſanè plus ponas ſpiritus latioris in graui voce, anguſtioris autem in acuta. Quare & pueri acutiùs canunt, quorum guttur anguſtius eſt: & latiora, craſſiorá que inſtrumenta grauius ſonant: vt etiam ab illis grauem ſonum dixerit Pythagoras. Ita omnibus in rebus certiſſima ratione ſibi ipſa reſpondet natura. Euenit autem vt duæ ſyllabæ inter ſe concurrerent, quarum prior priorem haberet, id eſt Acutum: altera poſteriorem, id eſt Grauem: quare eæ cùm coaleſcerent, concreuerunt in vnum etiam ipſi apices, ſic, ʌ, quem Græci cùm περισπώμενον dixere, abuſi ſunt licentia inuentionis: neque enim circuntractus fuit, ſed συσπώμενον rectius nominaſſent. Noſtri quoque Circunflexum cùm appellarunt, ad celeritatem potius pingentis manus reſpexere, quæ vnico motu virgulam arcuatam fecit, angulo dempto ſic, ⌒.

Hos omnes Græci τόνους, vocauere, tranſlata ratione à fidibus, quarum intentione aut remiſſione acutior grauiórve redderetur vox. Inde nos Tenores, propterea quòd noſtrum tenere inde

duxiſſemus, ſcilicet παρὰ τὸ τείνειν. nam quod nixu quodam arceremus, id beneficio τῶν τενόντων fieret: & tranſlata fuit ſignificatio ab helcyariis, & aurigis currus inhibentibus: item militibus prædam diuidentibus. Hoc potes etiam percipere ex maximi poëtæ Oppiani piſcatione quadam, atque ante eum ex Theocrito: quorum verſibus trahentium tenentiúmque nixu primarii nerui τένοντες extantes declarantur.

Si igitur Latum à Longo, & vtrunque ab Alto diſtinguitur ſpecie, ſpecie quoque Tenores à ſpiritibus, & à temporibus diſtinguentur. Verùm non ita eſt: perpendicularis enim linea à duabus tranſuerſis decuſſatis non diſtat ſpecie. Sed in corpore quadrato mobili eadem linea nunc latitudinis, nunc altitudinis, nunc longitudinis erit: neque enim differunt, niſi accidente. Id quod ſanè pertinet ad Metaphyſicum: & tactum eſt à nobis atque explicatum in quarto hiſtoriarum de animalibus.

CAP. LIIII.

Spiritus.

ALter ſyllabæ dimenſus eſt Latitudo, ſecundum quam ſyllaba eſt aut Craſſa, aut Tenuis. nam præterquam aut producas aut tollas vocem, dilatare ſpiritum potes, atque addere vel vocalibus, vel conſonantibus. In tenui autem pronunciatione minus exit ſpiritus: nam & hoc errarunt veteres, cùm in tenui negarunt ſpiritū eſſe: ſine ſpiritu enim non eſſe vocem in quarto hiſtoriarū, & in ſecundo de anima declarauimus:

Nullum

Nullum enim animal pulmone carens, vocale est: sed sonum emittere aliis instrumẽtis constat. Iccirco ψιλὴν, Græci vim illam vocauere, nostri leuem: propterea quòd crassum in corporibus videretur esse graue: & lene, quia facilius labe-retur. Hoc quoque ex philosophia deprõptum est. Nam corpora latiora, vt laminæ plumbeæ, diutius fluitant in aqua: breuiora autem citius e-uadunt ad fundum. At eadem ratio est corpo-rum grauium ad descendendum, & leuium ad ascendendum: Nebula enim angustior citius as-cendet: sic & spiritus præterfluit commodius fauces, quo est arctiore superficie. Qui student voculis mutandis, maluere dicere Læuigatio-nem, malè: neque enim ipsa ψιλὴ læuigat voca-lem, sed nota est vocalis læuigatæ. Catullus au-tem eo, quo diximus, epigrammate vtrunque coniunxit,

Audibant eadem hæc leniter, & leuiter.

Alteram Græci δασεῖαν, nostri Densam: stipa-tur enim spiritus vberior ac frequentior inter fauces: itaque & Crassam, & Flatilem vocauere. Nam Aspirantem æquè perperam, atque illam læuigantem. Atque olim quidem tũ apud Athe-nienses, tum apud nos, sola crassa notã, quã suprà diximus habuit, H, quæ in ordine literarum po-neretur: vbi autem deesset ea vis, is defectus, de-fectu quoque notulæ signaretur. Postea ve-rò vsus obtinuit, vt secta hæc litera, aspirandi notã exhiberet dextra sui parte sic, ⊢: sinistra aũt quæ contraria esset, contrariam quoque signaret sic, ⊣. Neque iam inter literas, sed tanquam apex

literis imponeretur. Mox ad celeriorem motum anguli illi, vt in aliis multis hebetati, reductæque notulæ in cōpares semicirculos dextrū læuúmq. sic, c, ɔ. Quæremus autem & hoc veteribus indiscussum: propriáne hæc affectio sit vocalium: an etiam communis consonātibus: videtur enim coaluisse cum τ, in Θ, & cum aliis duabus. Verùm in libro superiore, ne omnia turbaremus: secuti sumus priscorum simplicitatem. At hîc exactius interest philosophi contemplari haud ita esse: flatus enim crassitudo antecedit vocalē, non sequitur: sic, ὕστερον. ergo cùm præponitur consonans ad cōpositionē, idē flatus eiusdē elemēti est, πρωθύστερον: non autem consonantis, nisi quatenus ex ea & aspirata vocali vna syllaba fit.

CAP. LV.

De tempore.

SYllabæ moram maiorem minorémve lōgitudinis linea dimetimur: productione enim vocis comparatur. Itaque tardi sermonis, aut citi dicimus hominem. Iccirco cui syllabæ plus impenderent temporis, eam Longā dixere: cui minus, Breuem: vtrunque autem sub quantitatis ratione continetur: sed ita, vt inter se referantur, atque relatione sint contraria, sicut magnum & paruum. Iccirco vno pluribúsve temporibus cōstitutas, dixere syllabas. At omne tempus quantum. Sed de numero videndum est. Antiqui sic dixere: longam constare duobus temporibus breuem vno tempore. Sanè rectè: cùm enim syllaba breuis prior sit & natura & tempore, quàm longa: ita eius mensuram agnouere, vt vnū tempus

dicerent:

dicerent: quod tempus cùm protraherẽt ad alterum tantùm, non immeritò & longitudinis additione,& geminatione tractus metiti sunt. Itaque figura quoque longæ transuersa linea signata est sic, - . Breuis autem dimidio tantũ erat explicanda: sed inter scribendum excurrentis interdum manus error fallere potuisset: quare eò deuentum est, vt notula, quæ circunflexo aduersaretur, aduersam quoque ei figuram haberet, sic, ᴗ. propterea quòd non nisi longa syllaba circunflectatur.

CAP. LVI.

Non esse plures accentus, quàm quot dicti sunt.

CVm igitur syllabas non nisi prædictis modis tribus dimetiamur, non nisi accentus septem erunt: quorũ Primus extrema duo, mediũ habet vnum: Alter duo extrema tãtùm, sine medio: ac Tertius eiusdem modi est. Iccirco erat aliquid, quod dubitaremus. Etenim relatiua si carent medio, graue & acutum, quo modo mediũ habuere circunflexum? aut si inter ea hoc fuit: quare inter tenuitatẽ & aspirationẽ nõ fuit, quæ erant cõtraria per positionem? In vtroque enim exit spiritus: quare etiam mediocris potuit. Ac de longa quidem ac breui mora iam suprà dictum est, quemadmodum in musicis, ita in syllabis certa ratione alia atque alia, plus minúsve moræ poni. Nã si longa sit natura, & subeat duplex, aut duplicata, vt τῆξις γλῶσσα, videtur in ea plus poni temporis, quàm si simplex consonans sequatur. Itaque etsi longũ breuéq. ratione cõparationis medio carent: ipsæ tamen quantitates,

in quibus sitæ sunt relationes, possunt magnitudine addita aut dempta, medium recipere. Omnis enim quantitas apta nata est fieri vel maior, vel minor, quatenus quantitas est. Dico autem secundum rationem quantitatis, propterea quòd corporatione substantiæ eius affectus immunia sunt. est enim maior homo, vt est quantus, non vt est homo. Sic inter aspirationem extremam & extremam exilitatem spiritus, siue nuditatem, aliquod fuit medium: vt inter T, & Θ, fuit D, & alia quæ suprà diximus. Id quod manifestum est, si idiomata ipsa comparentur: nanque Arabes aspirant suum D: & Græcum X, si ad Hebraicum comparetur, non iam sit extrema, sed media aspirata: è summo enim gutture Græcum, Hebræum ex imo penè pulmone prodit. In graui quoque & acuto ratio par: ex vtriusque enim compositione factum est tertium quiddam medium, sicut ex elementis naturalibus corpus aliquod, cuius motus extremorum loca non appetat. Harum autem differentiarum notulæ quæ medias illas naturas indicarent, aliis atque aliis consiliis sunt institutæ. Nam in tenore composito figuram excogitarunt. In spiritibus mediis non ita, propterea quòd certis consonantibus includeretur, B, G, D. In temporibus autem omnē tractū qui vnū tempus superaret, breuitati necessariæ opposuere. Dico necessariam breuitatem: idcircò quia est etiam breuitas indifferens in breui vocali, quæ sit muta liquidáque affinis.

CAP. LVII.

Tres notulæ ab accentuum ratione excluduntur.

Ergo

ERgo si accentus est modus syllabæ: non erunt accẽtus tria illa, quæ Græci ὑφὲν, διαςολὴ, ἀποςροφὸν: nos Coniunctionem, Disiunctionem, Auersionem nominamus. Falsò autem inter accentus relatas à veteribus videamus. Nam Coniunctio, dictionum duarum affectus est compositarum, quoties eæ nulla facta partium mutatione ita cohærent, vt propter seruatam integritatem non cohærere etiam videantur. exempla in promptu sunt: Ante‿uolans, Ante‿malorum: & apud Lucretium, Semper‿florentis: huic indicio figuram aptè attribuere pando semicirculo supposito, sic, ‿ sumpta similitudine à subscudibus carinatum: quibus asseres coagmentantur. Contraria huic Disiunctio: quæ, quas voces posses temere componere distanti pronuntiatione iubet pronunciari, vt in exemplo Vergiliano,

-- *in litore conspicitur, sus.* ne *vrsus*, legatur. Ei itaque eundem locum attribuere quasi parietem herciscentem familias. ac satis quidem fuerat virgula perpẽdicularis: verùm ne acciperetur pro vocali ı, curuam pinxere: cuius tamen cornua præcedentem complectendo dictionem, præscriberent ei metas quasdam. Auersionem autem nostri Conuersionem dixere: at si Græcam vocem contemplere, ἀποςροφὴ, illud nõ hoc signant, est autem affectio non syllabæ necessariò, sed literæ per se, syllabæ autem per accidens: neque enim semper syllabæ defectum ostendit: sed semper literæ aut literarũ quæ cuiuspiam syllabæ partes sint. Exemplum vtriusq. est,

Mult' ille. desiderantur enim duæ partes illius syllabæ, TVM, vocalis scilicet cum postrema consonante. exemplum syllabæ est.

Dura vi' est, quæ sternit iter dominatibus altis. desit enim A, vt sit, VIA. Est igitur nota defectus literæ: accidit enim vt sit aut literarũ, aut syllabæ integræ. Defectus autem duobus modis vsu venit: aut per Synalœphen, aut per Suspensionem: ac Synalœphen quidem dixere veteres, cùm elisis literis, vicinas coniungerent: vt in exemplis positis constat. Est metaphora à glutinantibus sumpta, quum delibutas ferruminatione particulas componunt, vt vnum faciant, hoc fuit ἀλείπτειν. Id quod quum non posit euenire in syllabis quibusdam, nisi demptis mediis literis, iccirco Latini Collisionem affectum hunc appellatum maluere: nam sanè affectio syllabæ illius deficientis est Collisio, non autem Coniunctio: neque ex illis vocibus vna fit. neque semper vnus pes, neque semper continuatur pronuntiatione, vt in altero exemplorum superiorũ. Quare melius nos quàm Græci. Alter modus est, per Suspensionem: quoties non excipiente aliqua dictione, prior amissa vocali suspenditur: idque aliquando simpliciter fit, vt apud Poëtam,

Mortalin'. pro *mortaline.* Aliquando autem multipliciter, vt apud Catullum,

Vide'n' vt perniciter exiluere? hîc enim est amissa non solùm vocalis, sed etiã cõsonans: Vidésne.

Hanc affectionem Græci nominarunt ἀποστροφὴν, quoniam auersi ab ea litera, quam sustulimus, suspendimus pronuntiationem. iccirco in superio-

periore parte quasi habenulas inhibendo excursui dictionis appendêre, eadem forma quam fecerant Disiunctioni: propterea quòd idem esset officium limitibus præscribendis. Totum autem genus hoc sapientes πάθη appellarunt, rectè. Sed quum syllabis vniuersum attribuerent, errasse ostendimus.

His ergo constat, vt in elementis, tanquã partibus, & eorũ corporibus, vel syllabis, vel dictionibus, & materia, scilicet figura forma est, qua inter se differunt hoc ipso quo sunt: sic in eorum affectionibus, vtrunq. esse iam planum fecimus.

CAPVT LVIII.

Caussa finalis Tenorum, primum de Acuti accentus vsu.

POst accentuum substantiam tam ex materia quàm ex forma, quæ erant duæ causæ quib. constituebantur, nunc caussa finalis contemplanda est: eorum ergo vsus, cuius gratia sunt instituti, deinceps videndus est. Ac quod ad nostra quidem tempora attinet, nihil turpius putamus, quàm cantiunculis, & vocularum tremulis assultibus gesticulari. Itaque seruata temporum dũtaxat ratione, seuerioribus sæculis omissus est fœmineus ille tinnitus, vnóque ductu multæ voces eodem tenore pronunciatæ. At veteres aliter consueuere, quorum leges fuere hæ: Syllabæ aut sunt in priuis vocibus, aut in iis quibus oratio constituitur: priuæ voces sunt, Amor, Ergo, Pereo: ex quibus possis orationem texere sic, Amoris Ergo Pereo. Primo modo nullum est nomen impositum, propterea quòd

dictiones non propter ſeipſas, ſed propter oratio nem ſunt inuentæ: iccirco ſecũdo modo nomen indidere, συνέπειάνque appellauere: nos Conſequentiam dicere poſſumus: quã illi alia voce paulò aſperiore, συναρπαγὴν, & molliore συνεκφώνησιν τῶν λέξεων. Nos commodius, Ordinem continuum orationis definimus. Quum igitur Græci tam in vltima ſyllaba ſingulariũ ſeparatarúmq; vocum, quàm in altera, ac tertia à fine ſede acutum imponere conſueuiſſent: in conſequentia ſine contextu orationis, quos accentus in fine ponebant acutos omiſère, próque eis graues ſubſtituere: ídque eo egêre conſilio, propterea quòd acutus accentus videtur tollere ſyllabam ita, vt ſequens ſyllaba prematur: in qua tanquam fini ſuo quieſcat vox. Quum igitur nihil haberent, quod ſequeretur, nihil quoque metuêre: at cùm eſſet vox, quæ ſubiret, cauêre ne tãquam vna fieret cum præcedente. Id quod etiam in Encliticis euenire videretur. Igitur acuunt τούς, & περί, & τόν: quæ quum contexuere, grauibus inſigniunt, τοὺς, περὶ, τὸν ἄθεσιν. Nos verò hanc eandem animaduertentes rationem, qua acutus accentus tollit vocem in ſyllabam, quã acuit, vt ſequens prematur, in fine vocis non ponimus, ne expectemus aliam ſyllabam ſubeuntem, in qua vox conquieſcat: id quod Latini ſuis libris omnes teſtati ſunt, Nullam apud nos ſupremam ſyllabam acui. Acutus enim poſitus, aut exigit alias conſequentes ſyllabas, aut non. Si exigit, igitur non eſt ponendus in fine vocum ſeparatarum: ſi non exigit, ergo in conſequentia quoque poni potuit. Sed falſi

Græci

Græci sunt, cùm putarent, grauem accentũ nihil ad vocem pertinere, sed ad syllabas tantùm, vnde etiã Syllabicũ vocauere. Iccirco adducti sunt, vt crederẽt, turpe esse, edere dictionẽ, quæ nullo accentu insigniretur. quasi quum iura quoq. absurdũ censent, hominẽ intestatũ mori. Id autem eueniebat, nisi acutũ in fine saltem reposuissent: cùm dictio in syllabis præcedẽtibus neque illum haberet, neque circunflexũ. Sed ea ratio, aut perspicienda fuit etiã in consequentia, vbi grauẽ collocassent: aut ne in primis quidem vocibus admittenda. Apud nos igitur aut in penultima, aut in tertia à fine sedem ei statuêre. Occupare autem alias initio propiores, Græci sibi licere noluerunt: quos etiam prisci Latini secuti easdẽ posteris, imitatione potius, quàm consilio ducti, leges præscripsere. Nam quamobrem non liceat mihi vocem tollere in quarta à fine, nulla ratio musica potuit persuadere: possunt enim eodem tenore tam in voce, quàm in tibia, aut fidibus deduci multæ vel breues, vel longæ. Quòd si iccirco noluere, quia duabus syllabis sequentibus immine- re acuta syllaba videatur, in quibus tractus vocis non moretur: quod fieret si essent plures: videamus quàm nõ rectè seruarint hæc. Est eadẽ ratio tam apud Græcos, quàm nobis, sed diuersus modus. Nam vtrique negant ante tria finalia tempora singula, id est, ante tres breues syllabas acui posse syllabam. quare si duæ postremæ sint longæ, quoniam solui possunt in quatuor breues: nõ potuit in præcedenti vlla syllaba acutus collocari. Ratio hæc vna communis. At modus

diuersus sic: Græci, si vltima longa sit, & penult. breuis, vltimæ longitudinē, ex qua fieri duæ breues possent, obseruarūt: at si penultima longa sit, & vltima breuis; miseræ huius penultimæ, tanquā ibi nulla esset, nullā rationē habuere. Latini contrà vltimæ longitudinem nō curarūt: penultimæ ius suum attributum retinuere. Ergo iam deprehendimus accentuum horum cantillationē ridiculam, non natura, sed vsu quodā gesticulatorio constare. Videamus verò, quod & suprà tetigimus, quàm ipsa sibi suis non constet legibus. Principiò Græci diphthongos aliquot, quas producebāt in pronunciando, quod attinebat ad accentuū sedes, pro breuibus habuere, vt τέτυπται. præterea Latini eadē ratione vltimas omnes neglexere. Postremò antepenultimas omnes Græci longas nullo detracto tempore, acuto accentui postposuere. Quare si vna ex his vel in fine vel in proxima fini sede soluatur in duo tempora, sanè in quarto à fine tempore acutus ille Græculus, quem ab ea sede exulare iubent, inuenietur. Quare sapienter à posteris factum est, qui præter quàm in quibusdam partibus orationis, vt in exclamationibus, indignationibus, interrogationibus, nullū huius putidi seruitii iugum ferre voluerint. Nam si ante acutum in eadem voce plurimæ syllabæ graui pronunciantur κακοφαρμακευτεῖς: quare post illum totidem non possint? Quòd si respondeant inclinari nequire tantum numerum: quare, vbi nulla est quæ inclinetur, hunc eundem ipsum statuêre? vt in præsenti exemplo, nulla syllaba secuta.

CAP. LIX.

Grauis accentus sedes.

GRauis accẽtus locupletissimus fuit vsus: Nã quũ acutus non plures duabus sedibus occupasset, hic qualẽcunque premit syllabã: quare syllabicum, vt suprà diximus, appellarunt. Non, vt putarunt, propterea quòd non interesset dictionum: sed quia passim quamcunque syllabam vindicaret: sunt enim dictiones quæ præter hũc nullum habent. Omnis igitur dictio aut habet acutũ, vt Ámor: aut grauem, vt Fàx: aut circunflexum, vt Mîles. Quare præter eum accentum tam præcedentes syllabæ, quàm quæ subeunt, grauem suscipiunt, sic, Àmôrìs. Non rectè igitur Quintiliani præceptores, quos ait ipse sic se docuisse, vt priore acuta pronunciaret, Átreus, quo necessariò posterior grauem susciperet. nam ad hunc modum grauem susciperet per accidens: vt ipsa hæc vox, Átreus, per se graui terminatur: vt non solùm syllabæ sit accentus: sed etiam dictionis: quemadmodum multa alia quoque proferuntur, Ἀλὲξανδρεὺς, ἔξω τῆς συνεπείας. Quamobrem grauem accentum interdum primarium censeri necesse est: aliâs autem accessorium. Cuius etiam proprium sit quantamcunque syllabam nullo discrimine admittere: & quotamcunque sedem accessoriè. Postremam autem legitimè, & primariò.

CAP. LX.

De vsu locisque circunflexi.

CIrcunflexus accẽtus si, vti diximus, ex vtroq; illo constat: necesse est, nullã nisi lõgã sylla-

bam admittat. Nam ſicuti affectus is compoſitus eſt: ita & ſubiectum corpus compoſitum agnoſcemus. At verò omnis breuis ſyllaba ſimplex eſt: Eius autẽ ortus ad hũc modũ iam declaratus eſt. Cùm aliquando duæ coaluiſſent, prior acuto elata, altera depreſſa graui. vt δίδοϊ: certè etiã affectus ipſi in vnum coiere, ſic, διδοῖ, ex legibus autẽ, quas ſuprà recitauimus, nõ poteſt niſi aut in fine, aut in proxima fini conſtitui. in præcedentiũ autem nulla poteſt. ſi enim diſſolueretur, acutus in quarta inueniretur, ſic, Aêneùs. Áeneùs. Quare ne in penultima quidem ponitur, ſi ſubeat ſuprema longa. Hac enim diſſoluta, diſſolutáque circũflexa, idem error eueniret: vt quartam à fine acutus accentus tolleret. ſi autem ſubeat breuis, tum verò circunflectitur. quoniam in ea & penultima cum graui, & antepenultima cum acuto ſit. intelligo autem hoc apud Latinos, qui nullam finalem acuũt: nam apud Græcos inuenias longam ante breuem vltimam, quæ longa accentũ nullum propriũ habeat: ſed vltima acutũ, σηπός. Hinc ſatis conſtat, quod dicebamus, grauem accentũ etiam ad dictionem pertinere, non ſolùm in συνεπείᾳ, vt demonſtrabamus, ſed etiam in cõpoſitione citra conſequentiã: ex eo.n. & acuto fit circunflexus. Item, non ſolũ in eadẽ dictione, ſed etiam in eadem ſyllaba & acutum & grauẽ inueniri: ſic enim quidam pronunciãt γλῶσσα, & eiuſmodi vt & moram intelligas, & in eadem ſyllaba & leuatum & depreſſum ſonum audias in ſuo quenque tempore ſic, γλόὸσσα. Conſtat & Eraſmi lapſus, qui Planè, aduerbium, quum apertè ſignifi-

ſignificat,& quum affirmat,differre ſic pote prodidit,quòd illud priorem circunflectat ſyllabam: hoc,quòd acuat poſteriorem.vtrũque enim cùm ſit ſpõdiaca dictio, non potuit penultimã circũflectere. Aduerbia enim eiuſmodi ſemper produxere vltimam quæ à ſecunda fuere declinatione. iccirco quod erat Apprime, Vergilius coactus eſt Apprima, dicere.fuere autem eiuſmodi aduerbia pleniore ſono, & originis analogia.à ſexto caſu, ſicut Falſo,Raro, Cito, ſic etiam Plano. quorum quædam ad arbitrium poëtarum correpta ſunt interdum, Sero, apud Martialem, & Cito apud omnes. At in E, quæ deſinerent, nullum,præter duo,Male, & Bene.& à tertia totidem Sæpe, Pene. quibus iccirco facilè potuit breuitatis ſyllaba contingere,quia in ipſis nominibus breuis quoque fuit.

CAP. LXI.

De Ἄρσει & Θέσει.

SYllabæ igitur modus quo tollitur in ea vox acutior, dictus eſt à Græcis ἄρσις, rectè ſanè. in alteram autem ſubeũtem cùm demittatur, vox, θέσιν appellarũt, minus commodè. Principiò θέσις ſignificationem habet latam: nam in acuta quoq. ponis vocem: eſt enim poſitio, collocatio: itaque melius κατάθεσις dicta fuiſſet. Sed ne id quoque cuiuis accentui graui conueniebat: nam initium quadriſyllabæ dictionis grauem accentum habet. at nunc quis dicat me vocem deponere, quã nondum leuaui? ergo Aequabilitatẽ vocis potius appellaſſent. vnde etiã in muſicis ὁμοτενεῖς quidã

dicuntur tractus, in quibus ἄρσις est nulla.

CAP. LXII.

Quemadmodum accentuum leges soluantur.

NVllam, inquit Quintilianus, Latinam vocē aut acutus aut flexus accentus cludet: sed in eum locum introductus acutus est à Grammaticis pro aduerbiis tantùm, & præpositionibus, in cæteris veterum mansit lex. Tres igitur caussas assignauere Grāmatici, quibus aduersum priscā puritatem nouam inueherent pronunciationē. Distinguendi ratio, vna fuit: altera, Ambiguitas vt posset euitari: tertia, Necessitas pronunciandi. Nam vt Ponè, aduerbium, à verbo Pône, distingueretur, accentus mutatus est: eodem modo Coràm, aduerbium, à Córam, præpositione. hæc sunt exempla primæ rationis. Ambiguitatem autem sustulerunt in voce, Intereà loci, translato accentu in tertiam à fine: vt ne quis duas putaret partes. Tertium consilium fuit à necessitate pronunciationis: vt quum encliticas ponimus, præcedentis dictionis postrema fuit acuenda, Hominésne, Feræ'ne. Has tres partes siquis acrius contempletur, inueniet duas esse tantùm: vnicam enim priores duas, vtrobique enim vitamus ambiguum: in secunda partium, in prima, vocum. Ita in duo membra diuides, sicut & tertiam in duo. Nam necessitas pronunciandi, aut per se est, vt in encliticis: earum enim natura ita fert, quod & nomen, vt inclinent in sese accentum: aut per accidens, vt cùm exempta syllaba, decurtata dictio-

ne, coëuntibus in vnum extremis, fit circunflexus. Cuius rei exempla multa sunt, Arpinatis, Arpinâs, Nostrâs, & alia eiusmodi. Sic etiam putarunt in tertio diuini operis legendum, vt respondeat cæteris præteritis:

... cecidítque superbum
Ilium: & omnis humo fumât Neptunia Troia.

vbi circunflexus potius mansit, quàm concreuit. In Græcis autem sæpenumero creatur ex duabus, vt diximus νόος, νοῦς.

CAPVT LXIII.

An admittenda sint, quæ superiori capite à veteribus recepta sunt.

HAec veteribus cùm placuissent, qui contradiceret, nullũ habuere. Verùm interest philosophi placitis humanis anteponere rationẽ: Nihil enim pretiosius veritate: ea enim hominis solius sola meta est. Quæ igitur ratio soluebat accẽtuũ leges, ob cõponẽdas voces, eã falsam esse cõuincimus exẽplis eiusmodi vocũ, quarũ syllabæ sequentes translatum illum accentum, longæ sunt, vt in Malesanus. Si enim acui potest vltima prioris vocis compositæ, poterit & in simplicibus: si non in illis, ne in his quidem: neque enim substantia rei mutari potest ab accidente: neque id quod ἴδιον Græci vocant, mutabile est, ab essentia enim fluit: cúmque illa mutuò conuertitur, quippe cui soli, & semper competit. Quare doctissimus quoque vir Gellius ita sensit libro septimo. Igitur in istis vocibus, quos nos non acui diximus, ea caussa est, quòd syllaba insequitur natura lõgior, quæ non fermè patitur acui priorem

in vocabulis syllabarum plurium quàm duarum: intelligere voluit priorem penultima. Dixit autem, fermè, quia Grammaticorum istas regulas tum obseruabant. At enimuerò si eam caussam, qua sunt adducti, probauero nullam esse, etiam legem ipsam probauero nullam: sublata enim causa, tolletur & effectus. Ergo in voce hac, Antemalorum, & Præuolantes, & antecursores, & Anteambulones si ratio hæc frustra est, & tamen vna dictio intelligitur: eodem modo & aliæ intelligentur. Quid? nónne etiam tribus partibus quædam compositæ sunt? si igitur Donatus, aut alius quis in hac voce Exaduersum, vult acutũ transferri supra Ad, quod erat supra Ver, in Versum, antequam componeretur: eáque ratione adductus fuit, vt vna dictio videretur: non absoluit consilium suum: adhuc enim extra septũ illud istius accentus, posita est particula Ex. quare frustra laborauit, vt rerum confunderet naturam. Atque iccirco intelliget ὑφὲν inuentam à Græcis, cuius figura duceret oculos ad compositionem: forma autem, id est, continuatus spiritus pronunciationis, cogeret aures vnum audire. Hoc quoque è Græcorum obseruationibus constat planius: nam quum ἔκδουλον dicant, non audent ἔκδουλους, sed ἐκδούλους: & adhuc maiore ambiguitate ἐκδούλων: duæ enim veræ partes constructæ non coniunctæ possint intelligi. Præterea quis dicit Mústela cum acuto in prima? Quis hoc modo, Cómpono? Quis etiam Præ'curro, & eiusmodi? Quid, quòd idem monent Tepefácis dicendum πα-

ροξυ-

ῥοξυτόνως, & cætera à facio? Quare vbi sylla-
ba patitur, transferendus accentus erit, quemadmodum vbi numerus syllabarum non repugnat. Habemus quoque Festum autorem grauem, veterúmque sententiarum accuratum & narratorem,& interpretem: is in abuerbio Adéo, mediam præcipit acuendam: ergo, vt faciat differre à verbo A'deo quo tollit vnam ambiguitatem, alteram ponit, dicam enim duas esse partes, sicut Vsque eo. Cum aduerbiis enim iungebant præpositiones veteres, contrà quàm negant Grammatici, Derepente, Insimul, Inibi. Vltimam acuunt quidam in tribus tantùm, poné, Ergó, Pené: alii nullam excludunt: non desunt, qui priscorum adoratis vestigiis, pro illis pugnent: verùm memoriæ proditum est, Aeolenses, quorum exẽplo ac iudicio penè omnia Latini compararunt ad loquendum, nullius vocis postremam acuisse, præpositionibus exceptis. Ego malim Latinè, quàm curiosè sapere: putóque maiores nostros inter se, cùm loquerentur, sine istis legibus peregrinis intellexisse. Nam si hæ distinctiones sunt arcessendæ: sanè longè plura inuenias, maioréque vel ambiguitate, vel necessitate. Nam præpositiones à nominibus ipso contextu, ipsóque sensu valde differre illico intelliguntur. At omittam Face, verbum, & FACE nomen, aliáque infinita, quibus modis discernes casus, & numeros binariorum, & ternariorum nominum? adeò vt cùm dixerint, Mea interest sapere: posterorum multi ignorarint pronomen MEA, vtrius esset casus: quartíne pluralis, an sexti singularis. Quid? dif-

ferentiæ istius caussam, quam statuebant, miserè subuertêre. Cùm enim præpositionem hác Circúm, vltima acuta pronunciarent, ne Circus locus ad ludos esse videretur: Vbi eam postponerent casui, Mistíque altaria circum, translato in primam accentu, sublatam prius, vt putabant, contrà quàm putabant, redintegrarunt. Fumat, autem Vergilianum præsentis temporis est, non præteriti, vt dixere: euersas enim incendiis vrbes complures dies fumare, miserrimis exemplis experti sumus & Nostras, atque alia eiusmodi, Sarsinas, Arpinas, per apocopen relicto tantùm sibilo, in quo nullus esset accentus, factum dicimus. Itaque transferri accentus potuit, Græcorum exemplo, πόλλ᾽ ἀγαθά. Nam sicuti illis turpe fuit, vocem sine accentu esse: ita apud Latinos supremam syllabam acui. Id quod etiam ex præteritis quartæ coniugationis deprehendi potest: nam audîuit, mediam circunflectit: concîde, vt sit, Aúdiit: non mediam accentu afficit, sed transfert in præcedentem. & tamen acutus ibi potuit poni, vt in πρωτοτόκος. Sic in Mercuri, remanserat acutus suo loco, licet Grammaticorum superstitione translatus fuerit.

CAP. LXIIII.

Vsus Temporum.

TEmporum vsus satis ex iis, quæ suprà diximus, patet: quod simplicissimè tum pro rei, locorúmque ratione diuisimus in longũ, & breue. Quædam, igitur vocales erant semper breues,

E, O, his singula tempora sunt attributa: earum cõparibus longis bina, H, Ω. Tres sunt cõmunes, A, I, Y: ita vt quibusdam in vocibus semper sint breues, vt neutra pluralia, καλά: in aliis semper longæ: vt in casu quarto plurali primæ, μούσας: in quibusdam indifferentes, vt in φαρβαλία, & σπανία. Varientur quoque per dialectos: nam Dores vltimam illam quarti μούσας corripiunt: exempla multa apud Theocritum, quare pro suo quæque captu, vt sors feret, tempus aut tempora nãciscetur. Hæc est ipsarum substantia: à qua, natura fluit certa quantitatis, quæ natura est τὸ ἴδιον, neque vnquam fallit. Quòd si quærat philosophus, quomodo erit propria hæc ipsarum communium? incerta enim est. Primùm respondebo, vt numero, secundum totum genus, vtrunque competit, par, & impar: sed certo numero, alterũ tantum: si communibus vocalibus in genere vtrunque conuenit, corripi, & produci: at vni cuipiam designatæ, alterutrum tantum. Præterea acutius adhuc: hoc ipsum esse earum proprium, variari: hócque ipsum quod est, variari, perpetuum esse, nec variari: sicut esse corruptibile, est affectio rerum naturalium, quæ hac ipsa scientia comprehenduntur, quòd corruptibilia sunt: hoc enim ipsum, esse corruptibile, nõ corrumpitur: semper enim tale est. Accidit autem extrinsecus augeri ipsas productiones, vt suprà quoque monuimus, per consonantium concursum, quam positionem appellarunt. Additæ muta & semiuocalis breui vocali, semissem temporis afferet: duæ mutæ geminatæ tantundem,

sed necessariam productionem, quam illæ solum contingentem: neque enim necessariò producebant. RR geminatum plus afferet moræ. Sic etiam longæ vocali hæc elementa superuenientia component pro rata, plura tempora. Ita alio modo producit mediã: Tenebra: alio Abba: illa. n. potest & produci, & corripi: hæc corripi non potest. Itaque in illa posuere vnum tempus ac semis: in hac duo tempora. Si autem longam natura sequatur muta cum liquida, non minus apponent temporis, quàm duæ mutæ, neque enim potest corripi. Sed addent æquè vnum tempus. Scio aliter à veteribus positum esse, sed neque rectè, neque perfectè: nam sequente simplici, vnicáque consonante longam, voluere affici duobus temporibus ac semis. Ergo non plenè dixere: debuerant enim ostendere, nulla sequente cõsonante quanta esset. Et ridiculè putarunt ab vna consonante addi tẽpus. Omnino autem hæc omnia ad ostentationẽ literatoriam sunt inuecta.

CAPVT LXV.

Spirituum officium, & loca.

SVpererat officium sedésque spirituũ, quæ declararemus: sed qui meminerit, quæ de H, déque coniugatis dixerimus consonantibus, is facilè intelliget commodius abs sese huc ea vocari posse, quàm à nobis repeti debuisse. Accentuum ratio, figura, vsus, tribus caussis expedita sunt: Formali, Materiali, Finali. Absolutáque contemplatio partium materialium, quibus dictio, quod est subiectum argumentũ præsenti operæ, constituitur. Nũc de ipso toto quid sentiẽdũ sit, videamus.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER TERTIVS.

CAP. LXVI.

Dictionis nomen, atque definitio.

PARTIBVS, partiúmque affectibus inuestigatis, quibus subiecta materia nostri operis componeretur: nũc de ipso toto agendum est. Quod Græci δίκην vocant, Caussam nos appellamus: quare addito iuris vocabulo, etiam Græcum sonum mutuati sumus, & Iudicium nominauimus: Qua in Caussa, siue Iudicio propterea quòd orationis vsus maximè viget, Latini postea verbum Dicere, sumpsere ad significandum, quoties loqueremur. At sicuti vox hæc Dicere, contextum magis verborum, quàm singula verba significat: ita è contrario, verbale nomen hoc Dictio, non solùm dicendi actum, vt est apud Liuium, sed etiam vnicum quoduis notauit verbum: ex qua origine, atque vsu, cùm definitionem satis commodè possimus elicere: tamen vt sapientius agamus, paulò altius est contemplandum. Sicut in speculo ea,

quæ videntur,non ſunt,ſed eorum ſpecies, vnde etiam nomen obtinuere, vt Species appellarentur, atque iccirco à Catullo dictum eſt imaginoſum, ab rerum imitatione, quas obiectas repræſentaret: ita quæ intelligimus,ea ſunt re ipſa extra nos,eorúmque ſpecies in nobis. Eſt enim quaſi rerum ſpeculum intellectus noſter, cui niſi per ſenſum repræſententur res,nihil ſcit ipſe. Argumento ſunt muti, qui nutibus loquuntur ex vſu oculorum:aures,quarum officio ſunt deſtituti,nō potuerunt conferre ad vocum receptionem,quas exceptas redderent viciſſim. Itaque fuit quaſi, quod Plato de aliis rebus dicit,ἐκμαγεῖον quoddā intellectus noſter, in quod res ipſæ certo modo receptæ conderentur,promerentúrque ad humanam,diuinámque ſapientiam communicandam. Igitur harum rerum notiones ſuæ cuiuſque fiũt, in cuius intellectum recipiuntur. At enimuero cùm homo animal ſit non ſolùm ſociale, vt formica,ſed etiam diuinum:opus habuit officio quodam atque inſtrumentis,quibus hanc ſocietatem non fortè aut inſtinctu oblatam, ſed prudentia, atque conſilio quæſitam,comparatámque conſeruaret:quare & doceri debuit,& docere. Neceſſaria igitur fuit illa quoque naturæ facultas, qua ipſæ illæ notiones, quæ in intellectu ſitæ erant, ſenſibus concipi poſſent. Per ſenſilia ergo eruendæ fuerunt illæ ſpecies:at ineptus ad id fuit Tactus:non enim ad eum poterant elici res immateriales, qui maximè materialis eſt. Ineptus æquè Guſtus:qui cùm tactus quidam ſit, tanto minus potuit ſeruire,quòd minore ambitu,quàm tactus, præ-

præscribebatur. In odores quoque transfundi non poterant, quibus exceptæ, à discente perciperentur: est enim Odor res minimè posita in potestate hominis. Duo igitur sensilia reliqua facta sunt, Color, & Sonus: ac Sonus quidem interpres fuit animi dupliciter: vel vt sonus simplex: quippè supplosione pedũ, & applausu manuum, & crepitu digitorum, atque aliis eiusmodi declaramus cuipiam animi nostri affectiones: vel vt sonus in specie, scilicet vox: eáque fuit duplex: altera rudis, Sibilus, Vlulatus, Gemitus, Cachinnus, & reliqua talia: altera conformata, vt Verba, & Nomina. Alterum sensile fuit Color: omnis autem color cum figura, vtrunque enim in corpore est: Igitur duobus quoque modis factum est: nam aut rudi, vt nutu, & gestu: aut perfecto, idque dupliciter: aut Pictura, aut Scriptura: vnde apud Græcos vterque artifex dictus est communi nomine γραφεύς. Ergo rerum notiones à rebus in mentem primùm per sensus sine medio humano profectæ sunt: intelligo autem per sensus omnes, eáque scientia αὐτοδίδαξις dicta est: aut per medium humanum, quoniam non ab rebus, sed à notionibus, quæ essent in docentis intellectu, prodiere in duos sensus, Auditum per locutionem, Visum per scripturam: vnde postea in intellectum ipsum insinuarentur. Quemadmodum autem res naturam non mutant sed eædem apud omnes sunt, ita & earum notiones: tam enim Equus ipse, quàm eius species apud omnes est: neque homini solùm, sed quibuscunque animalibus tribuit natura aptum sensum ad percipiendũ. At nomina rerũ, & literæ non eædẽ sunt

omnibus. Sicut igitur imagines rerum sunt notiones intellectui: ita voces sunt notionum illarũ notiones,& vocum ipsarum scripta quoque sunt notiones,vt talis ordo naturæ sit:Equus,equi species in intellectu,equi nomen in voce,equi repositio in scriptura. Prima igitur duo à natura sunt: nam equi principium & forma,& materia,& finis natura est: Equi quoque speciem ab equo eductã intellectus agens in intellectum possibilem impressit. At altera duo ab arte,aut casu sunt: quanquam enim natura fecit vocem loquentis,& atramentum,calamum , manum : tamen & voci flexuum anfractuum,articulorum,temporum,spiritum,ordo ac sedes fortuita fuere: & eodem modo scribẽtis manus cursus mora,series. Multa sunt in operibus nostris naturalia:vel ipsa Ambulatio: ac fortè fit,vt tantum faciam spatiorum, vt rectã incedam,vt properem,vt subsistam,vt alternem, vt diuaricem,vt vacillem, vt suspendam gradũ, vt reuertar. Possum etiam hæc aliquando simul miscere,quæ coire queant. Itaque equi crus semper suo loco est: at Q litera in nomine equi, apud Græcos nulla. quare arbitrio eius qui hoc primũ nomen inuenit,factum est,vt sic appellaretur. Ex his itaque definimus Dictionem, Nota vnius speciei, quæ est in animo,indita ei rei , cuius est species,secundum vocem,pro arbitratu eius,qui primo indidit. Dico Notam vnius speciei:quoniam oratio multarum specierum est:& dictio composita rei compositæ est : omne autem compositum pro vno accipitur : ita eximitur hæc dubitatio. Sed quæremus etiam super definitione , vna

enim

enim est res omnis definitio:non copula,non alio instrumento,sed natura:neque enim aliud est, Animal rationale mortale,quàm Homo. Quare si in definitione vna est notio, & plures dictiones, videbitur dictio notionis pars, non totius tota imago. Sic est respondendum: in rebus singulis esse multa suapte natura,quæ vnum fiunt ab vna forma: vt esse, vegetari, sentire,intelligere: hæc omnia ab vna anima vnum fiunt in homine: in quo ita sunt,vt vnum alterum complectatur, & capiat:quam seriem & in octauo historiarum, & in XII. Metaphysicæ satis declarauimus. Ergo definitum vnum est & re, & nomine: ipsa enim res est vt est, definitio autem vnius rei & vnum dicens, quia dicit definitũ:sed per multa dicens illud vnum, quoniam vnum illud per multa est constitutum. Non rectè verò veteres definiuere,qui Dictionem partem orationis dixere. Principiò malè factum est, cùm per partem definiuere: est enim dictio etiam extra orationem: itaque coacti sunt addere, Constructæ: ergo non constructa oratione Dictio nulla erit. Præterea est dictio quædam, quæ etiam sit oratio perfecti sensus, ac quidem tota, vt imperatiua, Lege, Scribe: & interiectiones, HEV. Postremò pessimo consilio fecere, vt adderent, minimam: quis enim dicat minimam partem hominis manum? Nam sicuti in multis rebus naturalibus, ita in oratione partes sunt, non vniusmodi: aliæ enim sunt diuisibiles: aliæ non, vt literæ. Diuisibiles autem duplicis sunt naturæ: quædam diuiduntur in consimiles, quædam in condissimiles: vt,

ſanguinis pars ſanguis eſt,& oſſis os: at pedis pars: non eſt pes. Hæ partes non poſſunt minimæ dici in homine, qui in alias vltimas ſecantur partes: ita neque dictiones in oratione: quare coacti fuere ſeipſos interpretari: Minimas, inquiunt, intelligimus quo ad ſenſum. ergo malè omiſere in definitione, quod per interpretationem addendum fuit. Dubitare poſſit aliquis ſic: Nomina, quæ notiones ſunt figmentorum, non eſſe dictiones: rei enim nullius ſunt notæ. Hoc ſic eſt accipiendum, Hoc quod dicitur ENS, aliquando verum eſſe, vt Deus: aliquando non verum, & hoc dupliciter: aut enim eſt Priuatio, aut eſt Fictio. Priuatio, vt Vacuum: Fictio, vt Phœnix. Itaque ſanè horum nomina non ſignificant eodem modo ipſa, quo modo Deus Deum: ſed priuationem per habitum ſic: Quia Plenum ſignificat locum tactum vbique à corpore: eius contrarium Vacuum ſignificabit: quod quanquam non eſt, tamen per illud, quod eſt, intelligitur. Ficta autẽ facilius percipiuntur, ſunt enim quaſi orationes falſæ: idem enim eſt Phœnix, & oratio hæc, Auis rediuiua, ſui cauſſa. Dictionem Græci λέξιν, vnde noſtrum Legere, & ab hoc Legati, quorum ſcilicet officium eſſet, dicere.

CAP. LXVII.

Vtrum Dictiones à natura ſint, an arbitrio inuentoris.

VErùm quod diximus, ita indita eſſe nomina vt inuentori libitum eſſet: neque nunc primum à nobis inuentum eſt, & olim commouit huius ſentẽtiæ autor Ariſtoteles quoſdã Platonis de-

défenſores, cuius ſententia in Cratylo videtur eſſe hæc: Sermonem rem eſſe naturalem, non ab arte. Id quod cogebantur ita ſentire, quippe qui nihil ſcientiarum adipiſci nos profiterentur, ſed reminiſci tantum. Quod & ex eo dependebat, cùm dicerent animas in corpora alia atque alia tranſmigrare, quemadmodum è Pythagoræ inſtitutis referebat ipſe Plato in Atlantico. Habebant autem etiam, vt ſibi videbantur, rationes: nam loquendi inſtrumenta, & materia ſunt naturalia, Pulmo, Septum, Guttur, Palatum, Lingua, Aër, ergo & ipſa nomina. Trahi præterea nos à rerum cauſſis, quibus moti ductique, ſic potius, quàm ſic loquamur. Quòd ſi contingit vt eandē rem aliter nos, Græci aliter appellent, nihil mirum: diuerſæ enim cauſſæ ſunt eiuſdem rei, quarum vna illi, altera nos agamur ad nomina imponēda. Verùm hæ moræ defenſiones errorū ſunt. Atque equidem ſæpenumero miratus ſum mortalium vel audaciam, vel pertinaciam, qui tuerentur errores, quos ii, qui commiſere, ſi viuerent, emendarent. Neque enim erraſſe turpe eſt: eſt enim initium ſapientiæ: ſi non ei ipſi qui fallitur, at aliis non fallendi. Verùm errores fouere, id verò vel extrema dementia eſt: vel vt iſti faciũt, qui ſemel atque iterum deiecti, malunt cõfodi, quàm conciliari. Principio argumentum eſt nullum: Materia & inſtrumenta ſunt naturalia, ergo & figura impoſita. Quis enim dicat, currus aut carpenti figuram naturalem eſſe, niſi Anaxagoras? Is ita dicebat, Niſi carpenti figura fuiſſet in ligno, non fuiſſe futurum vt ineſſet. Sed nugabatur: neque

enim inerat, sed inesse tantùm poterat. Itaque à maioribus nostris Facies dicta est à faciendo: fit enim quod non est: itaque etiam pretium persoluitur artifici. Et Accidens à Latinis appellatur, quoniam casu factum est, vt Dei imago potius fieret, quàm scamnum è ficu Horatiana: si enim naturalis facies fuisset illa, omnibus ficubus inesset. Sic etiam Vocem esse naturalem fatemur: item Flexus, & Tempora, & Modos: sed eorum seriem, aut misturam fortè, aut arte factam constat. Si enim natura eorum esset autor, vnus omnium modus esset, vna enim natura: velut in auiculis manifestum est: eæ enim sua in specie æquè idẽ cantillant omnes. At quod ab arte est, & discunt, & dediscunt. Quod autem aiunt in rebus esse quædã peculiaria, id sanè verum est: at cùm addunt iis nos excitari ad certas voces creandas, falluntur. Nam quæramus sic: aut nota sunt nobis ea propria & peculiaria, aut non sunt. Si non sunt, non ducimur: sed non sunt nota maxima ex parte: nam quotus quisque rerum ipsarum naturas compertas habeat: fatemur sanè nos, non pauca esse dicta à certis caussis: sed ipsæ caussæ, quæro porrò, an caussas habeant. Si non habent, ergo nomina erunt fortuita: sin habent, ad vltimas tandẽ procedendum erit, quæ præterea nullam habeãt. Si dicant ab effectionibus cõparari nomen caussæ, ergo erit circulus, vt caussa ab effectu, effectus à caussa dicatur: quare vtrunque erit fortuitum. His rationibus repulsi aiunt à Prouidentia regi nos. Nugæ. Si enim in rebus ciuilibus, in bellis, in re diuina, destituimur rectis consiliis, atque adeo illa

illa Prouidentia: ſanè putida illa fuerit, quæ maximis in rebus neglectos nos, apprehenſos manu trahat in nominum veras cauſſas. Sanè verò pulchram Prouidentiam, quæ Canis & Vrſæ etiam (ſi diis placet) caudatæ nomen in cœlum tulit. Quid Cani cum cœlo? quia herbas exurit. At neque exurit Canis, neque herbiuorum animal eſt. Atque vni quidem rei diuerſa nomina impoſita ſint, vt Ventum à veniendo dixerint Latini, à ſpirando ἄνεμον Græci. Eſto: diuerſi, inquiunt, affectus totidem nomina exegêre. At diuerſas res quare iiſdem vocibus diſsitæ nationes appellarunt? Quænam? inquies. Illyrica, Arabica, Iudæa, Germanica, Latina, Scythica. Air, vocant Scythæ quam pro calamo aromatico circunferunt: at Veneti arborem quandam, quam puto eſſe albam populum, non enim memini, ſed arbor eſt. Zith oleum dicunt Arabes, at Græci ex hordeo potum. Gelon, Hebræis migrans, at cùm migrabant flebant: Græci autem ridens. Mane eſt illis numerus, nobis pars diei. Num, eſt nobis interrogationis particula, illis piſcem notat. Bagoa nomen eſt Perſis & Medis impurum: at in eo apud Hebræos eſt & celſitudo, & excellentia: Cantabri autem ſic appellant glandem faginam: pulchræ verò cauſſæ cohærentes iiſdem principiis, Rex, Glans, Eunuchus. Illyrii Fluuium eodem nomine vocant, quo Itali diuitem. Nolo dicere quid Mauris ſignificet ZVB ſed longè diuerſum eſt ab Illyrico ſignificatu, Dentes enim ſic appellant. Abba eſt nomen quo Deum veneramur, Syri appellant ſic τλὼ ςολλὼ. Rub

Liguribus Taurinis numerum significat vicenumquinum, Illyrii mappam intelligunt. ΠΑΣ Græcis quid sit, etiam pueri sciunt, Illyrii Canem sic vocant. Vaccam iidem Craua vocant, at Ligures sic Capram. Agè verò quot Latina aliter accipit Germanns: Araneam vocat Spinam: Vicem, Malum: Altum nominant senem: Album, quod nos medium: Glut, appellant prunas, nos collan: carbonem, Collum. Quid quòd etiam contraria iisdem vocibus sunt comprehensa? Nam Germanis est Caldum, quod nos, frigus. Sed iam modus sit. vt etiam intelligāt certis nationibus Illyricis, & Cantabris notas affirmatiuas, aliis gentibus negare. quare etiam eandem vocem contraria significare passi sunt Latini, Vescum & Obessum, & alia. Et iidem Pythagorei mutanda nomina suasere malefortunatis: propterea quòd cum eorum genio iam imposita non conuenirent. In quo si nos illa prouidentia deserit, quanto magis despicabitur, cùm matellam poscemus?

CAPVT LXVIII.

Vtrum nomina sint penitus fortuita, an certo consilio.

CVm igitur nomina à rerum natura non fluxerint, rectè definimus, notam esse rerum Dictionem, vt libuit inuentori. At libido duplex est vno modo. cùm impetu actus primum quód que obuium sumam: altero, cùm iccirco libitum mihi fuerit ita facere, quia id ratio quæpiam persuasit. Ergo cùm priores orta cum rebus nomina contēderent, sunt explosi. Alii cōsultius accepere:

Na-

Natura quidem non ortas, sed arte, ac prudentia factas Dictiones. Nam substantia, inquiunt, sensu non aprehenditur, sed affectiones: puta, Magnitudo, Qualitas, Motus, Actio, Passio. Quare his affectibus moti atque instructi nomina imposita sunt. Afferunt igitur exempla duo: Lapidis, & Petræ. Nam Lapis, inquiunt, à pede lædendo dictus est, habuit igitur nomen à duritia, & actione: Petra verò, quia pedibus teratur: ab eo quòd patitur inuenerit appellationem. Hinc deinde digressi, multa millia monstrorum conficiunt. Alii contrà, omnia casu facta nomina, multò audacius affirmant: Nimirum quibus vniuersi mundi compago, series, temperatio, casu, ac temere orta constituuntur seruantur constituta. Atque hos posteriores, postremos esse sinamus: neque enim merentur dici homines, qui ipsi esse nolũt. Nam quod ad vocum attinet rationem, quis mẽtis compos, ab amando amatorem negabit esse dictum? Illis autem sic respondeamus: Principiò, non necessariò concludere tribus quatuórve exemplis omnium naturam vocum: Deinde, ridiculè attribuere pro caussis Latinas appellationes. Lapis enim, & Petra, vtrunque Græcum fuit, λᾶς, & πέτρα: nam Laterem pro quo solo barbarè petram capiunt, πλίνθον Græci vocant. Sic igitur cẽsemus: Multa nomina temerè extitisse primùm, sine flexu, sine ornamento. quo tempore nondum rerum naturæ cognitæ fuissent: ab his multa simplicissimè ducta, vt flexiones: alia immutatis particulis, vt denominatiua, & alia eiusmodi: nõnulla distorta sunt cõpositione. Quòd autem in quædã

principia deducantur, in quibus necesse sit sistere intellectum, id & ex rebus patet naturalibus, vbi nullum est infinitum, & in vocibus ipsis sic constabit. Amaritudo ducetur ab Amaro: Amarū à Mari: Mare vnde deriuabitur? ab Hebræo, Marath. Quæro porrò, vnde sit hoc. Vt fingas quod velis, diuertendum est ad vnum, in quo conquiescas, quòd aliorum caussa sit: ipsius nulla sit caussa.

CAPVT LXIX.

Plures esse voces primarias.

SI igitur ad certas voces cæteras referimus, operæpretium fuit quotnam essent illæ, inuestigare. Etenim si quemadmodum res ab re, ita nomē à nomine procedat: ab hoc nomine DEVS, potissimum, omnia deducerentur: at ab hoc pauca deducuntur. Duo igitur modi restant principiorum: vnus in Materia, & forma: adde etiam si vis τὴν στέρησιν, siue Carentiam, vt delicatiores, siue Priuationem, vt ex Topicis M. Tullii colligere potes, voces. Verùm extra hæc omnia, inuenias multa, Calidum, Magnum, Filium, Armatum, atque alia eiusmodi. Alter modus est in decem prædicamentis: sed neque à substantiali nomine deducas substantiale, neque à relatiuo relatiuum, neque ab aliis generibus eiusdem generis alia. Nam à Cæsare cùm dicis Cæsarianum, potes tam prudentiam intelligere, quàm equum. sic à patre patrimum cùm deducis, à filio eadem lege non potes. & quæuis dictio in prædicamento relationis est, est enim nota, cuius est. verùm

hoc

hoc ipſum nomen relationis, non eſt relatio: neque ab ipſo relatiua ducta ſunt. non enim quis, aut qualis, Quicquam cum verbo refero, tanquã cum origine ſui, habet affinitatis. Certus igitur atque finitus primogeniarum vocum numerus eſt: ſed nunc quidem, non autem ſemper: multa enim finxere veteres: vt etiam apud Pindarum inauditũ aliàs conquerantur Grãmatici, τὸ ἶπος, pro eo quod alii πίεσμα dicerent. Satis autem nobis ſit, ſcire, multa à Græcis deducta eſſe, in quorũ principiis ſani fuerit hominis acquieſcere.

CAP. LXX.

Non eodem modo rem ab re duci, & nomen à nomine.

QVæ verò deducuntur, non neceſſario rerum ordinem ſeruabunt: vt quemadmodum res ab re, ita illius nomen ab huius nomine excipiatur. Nam quantum à quantitate eſt, ſi rem ſpectes. at contrà quantitas à quãto dicta eſt, vox à voce, non quantum à quantitate. Ratio huius rei eſt, propterea quòd cognitio noſtra contrarium habet ordinem, quàm natura: prius enim natura notam habuit quantitatẽ, quàm eam poneret in quãto. Contrà, nobis ea, quæ cõcreta vocant notiora ſunt iis, quæ abſtracta nominãt. Itaque antiqui, Quale, dicebant: Qualitatem non dicebant. M. enim Tullius primus eam vocem commentus eſt. Et adhuc in multis abſtracta deſiderantur: vt in pingui. neque enim ferè ante Plinii tempora, Pinguedinem, legimus. Nunc quoque animum hoſtilem dicimus: Hoſtilitatem an dicat quis, non memini. Illud ſcimus,

à probatis autoribus Ingratum vſurpari, Ingratitudinem explodi. Harum legum rationes cùm ignorarent recentiores, falſò putarunt, eundem ordinem deberi nominibus ſignificantibus, qui ſignificatis rebus ineſt.

CAP. LXXI.

Dictionis affectus.

DIctionis affectus ſecundum definitionem ſunt exequendi: ac primùm ſecundum materiæ rationem: nam ſicut in ſyllabis literarũ numerus recenſetur, ita in dictionibus ſyllabarum. Accidit autem vt dictio ſit vel monogramma, vel polyſyllaba. Exempla autem ſunt eo initio, atque ordine. A, Amor, Amator, Amatores, Amarorie, ad ſuperlatiuorum, atque adeò dithyrambicorum vſque numerum: neque enim Græcorum audaciæ lex vlla certa poſita fuit, qui vel ipſos pedes poëticos ad octonas ſyllabas produxere. Patiuntur quoque dictiones ſicut & literæ, & ſyllabæ: commutantur enim: & appellatur in genere ἐναλλαγή: quemadmodum cùm ponitur declinabilis pro indeclinabili, & è contrario. Flos apprima tenax. & μέμνηϲο καλὸς ὤν, pro εὖ. & καλὸς ποιῶν, pro καλῶς. Dico autem in genere: nam ſi particulas ipſas ſpectes, dicitur ἀντιμερία: vt cùm nomina pro nominibus, verba pro verbis, & alia ſuo quæque in genere, ſuis congeneribus ſupponuntur, de quibus omnibus locis ſcriptum eſt. Itẽ tranſponuntur, vt ſi quis dicat, Plebis Tribunus, Patriæ Pater, Conſcriptos Patres. Et quomodo ſyllabæ præponebantur dictionibus,

ctionibus,aut postponebantur, aut interponebā-tur:ita & dictiones orationi. Anteponitur à Iu-reconsultis ECCE: sic, Precium ob caussam da-tum,caussa non secuta.condici posse.vt:Ecce Me-nius decem dedit, vt tutò sibi in foro esse lice-ret. Citra illam vocem, Ecce, oratio perfecta erat.Sic adduntur pronomina sine emphasi.Ego amo,vos militatis.In medio,coniunctiones com-pletiuæ,Tu quidem aberas,ego feriebam. Et in fine,apud M.Tullium ad Atticum:Triginta erāt dies, ipsi: Geminatur, Ah Corydon, Corydon. Eximitur, Quos ego. Mutantur autem vt lite-ræ ac syllabæ, quatenus illæ quoque mutantur. Ad hæc & diuiduntur,vt apud Ennium, -Cere, diminuit, brum. Et è contrario componuntur, Malesanus. Et sicut literæ atq; syllabæ incolu-mes cōiungūtur interdū:interdū verò vitiatæ:ita & dictiones. Nā aut ex duobus integris vna fit: vt,Manucapio. aut duab.corruptis:vt, Mancipi, aut integra & corrupta:vt Cumprime.aut è con-trario:vt,Omnipotens.Hoc autem fit,aut in dua bus Latinis: quales eæ sunt.aut duabus Græcis: vt,Menelaus. aut Latina & Græca: vt,Mustela. aut Græca & Latina:vt,Epitogium.

CAPVT LXXII.

Dictionis species, qua ratione sint inuestigandæ.

SI igitur dictio rerum nota est,pro rerum spe-ciebus,partes quoque suas sortietur. Videa-mus ergo in magna autorum controuersia, quot, quæ've sint.Quod Græci,ὄν,vocant: apud nos au tem vsitato potius, quàm Latino caret nomine:

id partim significat res permanentes: vt, equum, album, decempedam: quarum natura postquam perfecta est, diu perstat: Partim fluentes, quarum natura est, esse tandiu, quandiu fiunt: vbi verò sunt absolutæ, non sunt amplius. In hac partitione tota vis orationis nostræ consistit: complectitur enim etiam Deum: nam postquam perfectus est, diu est: hoc autem diu fine caret. Cōstantium igitur rerum notam, Nomen dixere: eorum verò, quæ fluūt, Verbum. Nam tametsi nomina quædam rem fluentem significant, vt Annus, at non rei fluxum. Quin hæc vox, Fluxus, quanquam videtur actum fluendi indicare: non tamen mensuram ipsius fluxus connotat: id quod verba ipsa faciunt. Quoniam verò hæc omnia ad orationem comparata sunt, quæ quippiam alteri inesse ostendit, vt Amorem in Cæsare, id aliquando seiuncta nota signatur: vt, Cæsar currit. aliquando propius ac felicius naturam imitari instituimus: sicuti nanque Cæsar ipse, & ipse cursus vno eodemque corpore continetur: ita inuenta est à priscis nota idem efficiens suo significatu, quæ quasi insitione quadam vnum statueret. Quare velut ex Equa & Asino fit Mulus, seruatis vtrinque aliquot vtriusque naturæ particulis: ita ex Nomine & Verbo confectum est Participium: quod sic appellarunt, vt hac quoque in parte Græcos, qui μετοχὴν dixissent, imitarentur. At enimuerò vocabulorum ratio diuersa est: nam Græca vox actionem significat: vt, ἐποχὴ apud Mathematicos, cœli pars quæ sidera continet: & Pyrrhonis affectio, quā in dubitādo mentis cursum inhibebat.
Ve-

Verùm Participium non ſic videtur: Analogia nanque alia eſt in Mancipio, paſsiua ſcilicet quòd manu caperetur. ſed fuit ſicut Municipium. In oratione autem etiam pro modo vſúque loquendi deerat adhuc aliquid: interdum enim nomine nō ſuppetente, aut iam ſemel dictum ne repeteremus, nutu aut digito indicauimus aliquid: exempli gratia, Lanceam ſi petam, & imminentibus hoſtibus clade ſociorum turbatus præcipitē conſilia ſuppetiarum, nomen non edam: ſed indicatam petam: huius quoque rei nota inuenienda fuit, nutus ſcilicet ipſius, atque indicationis. Quare Pronomen inuētum eſt, quòd eſſet Notarum, id eſt nominum nota: ſicut indicatio digito aut capite facta erat nota lanceæ. Niſi enim ſic inueſtiges, non potes, quin veterum errorem committas. Quorum definitionibus nequeas Nomen à Pronomine diſtinguere. his poſitis, illud quoque ex rebus explicandum fuit: Nam omne quod eſt, aut fit, aut eſt cauſa, vt Deus: aut eſt effectus, vt ridere: aut vtrunque, vt Homo. Cauſſarum igitur naturam per nomina indicabantur: at cauſſarum modus non potuit: itaque excogitandæ fuere notæ, quibus hoc quoque explicaretur: quas à ſitu nimis ruditer veteres appellarunt præpoſitiones: ſed de hoc ſuo loco. Igitur Cato quū eſſe poſſet efficiēs cauſſa, & poſſet idem eſſe finis, hoc nomen Cato efficientem cauſſam indicauit ſic, Cato ædificat, ratione verbi intelligis ipſum eſſe cauſſam: at ſine verbo ſi ſit, nihil intelligas: quare addita præpoſitione A, ſtatim efficiētem declarabit: ſi autem apponas Ad, aut Propter, finem

explices. Porrò vt his notis Nominum modi declarantur, ita verborũ quoque modi, qualitatésque temperandæ fuere: Nam quum signantur eæ res, quæ dum fiunt, sunt: aut temporis finibus certis præscribuntur, vt Hodie lego: aut qualitatis modum recipiunt, vt Bene curro. Iccirco hic quoque notas suas habuere, quæ cùm verba ipsa moderanda suscepissent, verbis ipsis appositæ, aduerbia dici meruere. Restabat etiamnum aliquid, quod in rebus positum deberet etiã notis insigniri. Nam res vna est, aut forma, vt Animal rationale: aut accidente, vt Lac albũ: aut subiecto, vt Album & dulce in lacte: aut mistione, vt oxymel: aut cumulo, vt aceruus. Ergo quæ fierent vnum, vt vnum quoque dicerentur, commenti sunt sapientes coniunctiones, quarum natura suo loco acutissimè explicata est. Sic igitur in præsentia satis est dicere, Lac est album, & dulce. Atque his quidem septem partibus vniuersus rerum ambitus, modúsque contineri videbatur: nisi animorum affectus quidam superfuissent, qui neque iunguntur verbis, neque nominibus cohærent: sed eorum vis in animo tota sibi consistit. Nam vox hæc, Dolor, affectum significat: sed Heu, non hoc ipsum, quod dolor est, quin dolore affecti animi nota est. Igitur quum orationes indignatione, atque dolore, atque aliis euentis interrumpi soleant, maluere interponere, vnde & interiectio est appellata. Ac potuit quidem etiam anteponi etiã postponi: sed qui anteponeret, temere nimis, non reddita caussa aut irasci, aut minitari videbatur: qui postponeret,
leuiter

leuiter dolere. Itaque & consulto interposuere, & perturbationi animi seruiere.

Ex his vt patet partium numerus, ita excludũtur falsò ascripta: etenim Appellatio, idèm quod nomen Articulus nobis nullus, & Græcis superfluus, nisi quum rem notam repetit subiicere intellectui. at tunc est relatiuum. Idem enim est, ὁ δοῦλός μου, quod δοῦλος ὃν οἶδα: alioqui otiosum loquacissimæ gentis instrumentum est. Infinita quoque verba à verbis receptis separanda non esse, ex definitione constat. Præpositiones autem idem esse quod Coniunctiones, negamus ex his, quæ diximus. Nam Vocabulum qui addidere, ne meriti quidem sunt, vt refellantur: genus enim est vt Dictio, non nominis species, vt ineptiunt. Nihil enim distat à voce Vocabulum, nisi quia flexus atque articulos in voce habet. Idem enim est Mendicus & Mendicabulum, Saburra & Sabulum, Statio & Stabulum. Erunt igitur Dictionis species octo: Nomen, Verbum, Participium, Pronomẽ, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, Coniunctio.

CAP. LXXIII.

Qua ratione inuestigandæ sint species, quæ inflectantur: & quare non plures sint aut Personæ, aut Numeri.

HArum autem partium quædam cùm inflectantur, quædam eædem, eadémque facie perpetuò sint: quæ & quare ita afficiantur deinceps dicendum erit: si prius inflexionis ipsius rationes, atque necessitates eruamus. Elocutio ab

vno,pluribúſve proficiſcatur, nihil intereſt: ſed vnũ pluráve ſignificet:ſcilicet vnius, pluriúmve nota ſit. Forma enim orationis, Significatio eſt: Significatio autem, à re eſt, non à loquente: loquens enim efficiens eſt. Omnis autem numerus ternione continetur:nam Vnum numeri initium tantùm eſt:Dualis primus numerus imperfectus: Ternio autem primus numerus verus. Quòd enim æquales in partes poteſt diuidi, Finiti habet rationem:quod non poteſt, Infiniti. Et Ternio ipſe & numerum continet, & numeri principium:at Dualis non niſi in principium, idque vnum, reſolui poteſt: itaque Potentialis potius numerus ſit: quippe numeri potentiam, id eſt, Vnitatem bis continens. Ternio autem actualis, qui quidem diuiſibilem fecerit indiuiſibilem. Quare Græci quoque περιττὸν nominauere: Nempe quem ſi diuidas, inuenias infiniti habere aliquam imaginem, quæ ſuperſit. Ergo in rerum natura ſeparatus in corporibus non reperitur pũcti fluxus, vt lineam efficiat, quæ prima dimenſione obtinet vnitatis proportionem: neque lineæ fluxus, vt ſuperficiem ſeorſum deſignare nobis liceat, verùm quum ad Tertium perueneris, vt ſuperficiem ducas in ſeipſam, corpus efficies; præter quod nihil eſt, quod, quóue metiamur. Videmus igitur omnia principio, medio, fine cõtineri:ſanè hæc tria ſunt. Motus præterea, aut eſt à centro, aut ad centrum, aut circa centrum: neque ab his vllus eſt alius. Nam qui in animali inuenitur voluntarius, ex his compoſitus eſt. Sed & in ſacris tã veteribus, quàm noſtratibus, ter ple-

raque aut fiunt, aut dicuntur. Et vnam Dei substantiam tres, neque plures personas esse verò credimus. Et Grammatici ipsi genus illud, quod tres caperet articulos, omnegenus appellarunt. Quare quum de duobus loquimur, dicimus, Ambo: quum de tribus, Omnes. Hæc ita sunt Tria. Sed & hæc eadem tria, duo sunt. Nanque principium numeri vnum est: Numerus autem ipse, plura. Ergo in oratione quod significatur aut vnum est, aut plura: quare duo tantùm numeri inuenti sunt, quibus dictiones afficerentur. Nam Dualem Aeoles vt superfluum omisere. At ordo significandi accepit Ternionem, à caussa efficiente: ea enim quum sit principium, rectè Prima dicta est: itaque cùm de se loqueretur, Primam constituit personam. Finis autē eius est, cōmunicare quod sentit cum quopiam: ergo Secundam rectè dixit. Materiam autem ipsam, de qua loqueretur, Tertiam. Est igitur Prima efficiens doctrinæ: doctrinæ enim caussa oratio: Secunda Finis. docetur enim: Tertia materia, de ea enim agitur: Oratio autem Forma, sunt enim Propositiones forma conclusionis. Quarta autē sub tertiæ ratione cōprehensa fuit, propterea quòd à prima semper esset tertia: pro materia enim habebatur. Verùm Personæ vocabulo abusi sunt veteres. nam Primam quidem vt loquentem, Secundam vt audientem agnoscimus: hæ sanè personæ sint. at Tertiam quare personam dicam, quæ muta res sit: hoc factum est propter rei nobilitatem. Est enim Homo sibiipse omnium rerum regula quædam, si sese

intueatur, quare, etiam Paruus mundus appellatus est: itaque de seipso semper loquendum præcepit, quasi de re cognita sub ratione regulæ, cuius mensura cætera cognoscerentur. iccirco personæ nomen ad ea, quæ persona carerent non temere translatum est. Sanè Persona intelligitur status hominis ab animo, aut fortuna. Neque verum est, quod aiunt, significare indiuiduam substantiam rationalem, vt vulgò vtuntur, cùm Itali numerant turbam nomine personarum: sed accidens notat, vt seruum, liberum, ingenuum, Heroëm, Senatorem, fœneratorem, militem. Itaque cùm definiuimus ab Animo, virtutem & vitia comprehendimus: quum Fortunam, libertatem & dignitatem, & contraria. Sic enim semper locuti sunt probati autores. Nam M. Tullius in octauo ad Atticum in epistola ad Pompeium cùm dicit: Mea persona ad improborum ciuium impetum semper habuisse videtur aliquid populare: non intelligit suũ corpus simpliciter, sed virtutem, ac fortunam suam, quæ meritorum nomine iam commemorat. Itaque in primo Rhetoricorum loca à personis explicat, nomen, naturam, victum, habitum, & alia eiusmodi. & in oratione pro Sylla sic locutus est: Si mihi propter res meas gestas hanc imponis personã. Cùm dixit Mihi, intellexit substantiam: cùm dicit Personam intellexit accidens: cũ dixit Res gestas, intellexit caussam personæ, & circunscriptionem. Et, Suscipere personam boni viri: &, Sustinere, idem alibi sæpe dixit. at neque suscipit substantiã, neque mutari potest sine interitu.

Igitur idem eſt, ſi dicas, Perſona Ciceronis: &, Status conſularis: ſic enim ad Atticum ſcribens, quum negat eſſe è dignitate conſulari, dicta quædam iacere in Clodium, poſsis interpretari, Non pertinere ad perſonam eius. Vnde autem dicatur, contrà quàm Gellius ſenſerit, quótque ſignificatibus aucta ſit, in libris Originum ampliſſimè narratum eſt. Fuit & aliud imitandũ, quod extabat natura: ſiquidem intererat, vt quod mas, fœmináve eſſet, & quod præterea neutrum, indicaretur. Quare quòd per marem fœminámque propagarentur genera, genus id dictũ fuit: quod autem extra hæc duo eſſet, non directo ſignificatu generis nomine accipi debuit (vt iocatur ſuper ineptiis Grammatici lepidiſsimè Auſonius) ſed per negationem. Neutrum enim, genus eſt, quia non eſt genus: ipſum enim nomen indicat, non eſſe genus. Hoc igitur eſt, quod non eſt. Hoc enim habent negationes, vt non ponendo ponant, veluti cùm dico, Nullus homo venit: hic actio eſt, ſine perſona: ſi enim non ſubeſt homo aduentui, non erit actio. Nam præceptores mei hoc errabant, cùm more medicorum Neutrũ genus ex vtriuſque participatione conſtituebant. Temporum autem rationem fuiſſe neceſſariam intelliget, qui motum, quid ſit, ſcit. Sed illud fuit animi officium, opúſque perſpicacis. Nam quum affectus varii ſint in functionibus humanis, puta Optandi, Imperandi, veritatem deſignãdi, verba ipſa, quæ actiones ſignificarent, inflexêre, eóſque flexus Modos appellauere: propterea quòd aliter, atque aliter animi propenſiones

temperarent. Videndum est igitur has dictionis affectiones, quæ, quótve partes orationis, quibúsve de causis sibi vindicent.

Substantias, quæ seipsis constant, eadē semper esse, qualicunque animi affectu notentur, manifestum est. Nam Equum pronunciaro vel optando, vel imperando, non mutabo: itaque cùm neque mei animi mutatione, neque tēporis mensura mutetur, quin idem equus sit: neque nomina, neque nominum notæ pronomina, tempore aut modo variabuntur. Simpliciores autem notæ, quæ vincula tātùm essent orationis, non magis potuere mutari, quàm vinctio ipsa in rebus. Si enim Cæsar cum Catone bellū gerit, neq. personam posis ei hosticæ conuentioni, neque numerum, neque alia apponere, vt varietur: idem enim semper est τὸ ὑπάρχειν ἐναντίον. Sic reiectæ sunt Coniunctiones, Præpositiones, Interiectiones, nudæ enim, & simplicis rei notæ sunt. Vnum venit in cōtrouersiam. Aduerbium: nempe cùm dico Heri, Cras, videor tempora discernere. Sed non ita est, haud magis, quàm quum dicam, Dies, Annus: tempus enim significat primo statim significatu: at verbū non tēpus, sed sub tēpore. Itaque non vna eadémque voce, sed diuersis diuersa tempora sunt aduerbiis significata: itaque etiam à numeris exempta sunt: cùm enim essent temperamenta quædam verborum, verborum numeros sequi satis fuit.

Erunt igitur Nomina variata per Numerū, & Personam, sicut & Verba: peculiaria autem illis alia, alia his, de quibus suo loco. Nunc enim causas

ſas declinabilium,& indeclinabilium vt perſcrutaremur,ſatis hæc hîc habuimus declarare.

CAP. LXXIIII.

Affectus ſpecierum dictionis alterius modi.

ATque his quidẽ affectibus rerum ratio explicabatur:ſed & alii fuere potius, vt ita dicã,materiales:Figura,& Caſus. Caſus enim ad diſtinctionem intellectionis ſunt inuenti, non ex ipſarum rerum mutatione. Figura autem non ſemper à re. Nam quoniam vel miſtæ, vel compoſitæ eſſent ſubſtantiæ,compoſita quoque nomina fuere quædam, vt Tragelaphus, Vulpanſer:aut ſubſtãtia & accidẽs,vt Equiferus. At quædam fuere figuræ, quæ nihil oſtenderent in re compoſitum,vt perſonare,inſiſtere, & alia talia. De ſpecie autem dubitari poſsit: nam quemadmodum qualitas intellecta per ſe, à nullo tunc dependet,puta Iuſtitia:at in Cæſare eam ſi contemplemur, videtur ab eo & conſtitui & pendêre, iccirco videri quoque possit deriuatum nomen Iuſtus, ſubſtantiam ipſam taquam ſui principium conſignificare. Illa omnino eſt in verbo materialis,Coniugatio: nihil enim refert quonam in elementum abeat, modò actio, aut paſsio ſignificetur:quare diuerſæ inuenias Coniugationis idem verbum, Lauo, Denſo:Lauare, & Lauere: Denſare,& Denſere. Ordo verò, neque à re ſumptus ſeruatur, neque immutat orationem, niſi certis modis tranſponantur: neque enim eodem dicas modo, Omne viuens eſt animal:& Animal eſt omne viuens:ſed ſtructura

omnino non mutatur. An autem sit proprius affectus cuiuspiam, suo loco dictum est.

Hinc colligere possumus, cùm alii sint è rebus nati, alii materiam ipsam vocis potius sint secuti, ex quibusdam constare necessariò veritatem, ex aliis non necessariò: nanque vitiato tempore, falsa fit oratio: vt, Vergilius iterum nascetur. Si autem vities genus, non fiet falsa, Vergilius bona. Figura autem etiam falsam facit orationem, vt si dicas, Vergilius est poesis. Modorum autem solus Indicatiuus pertinet ad veritatem. Sed de his suo loco.

CAPVT LXXV.

Quòd Persona, & Numerus accidat omnibus partibus, & quomodo; & an Sexus Verbis addi debeat.

STatuæ intellectio non vniusmodi est, ita nec voces: statuam enim interdũ agnoscimus, vt est signum Cæsaris, interdum vt marmor est: posteriore modo, percipitur vt substantia: priore, vt refertur. Sic imago in speculo & res est quædam per se, & signum alterius rei. Eodem modo quum voces rerum signa sunt, earum quoque naturam imitantur: vbi verò per se accipiũtur, ipsæ quoque tanquam res quædam intelligũtur. Quare tum Aduerbia, tum Coniunctiones aliæque eiusdem modi, cum Nominibus Verbísque & secundas personas, & tertias obtinebunt: sed non eodem modo: nam Nomina Verbáque res significant, personas consignificant: Coniunctiones, atque cæteræ tales partes, rerum modos signi-

significant, personas non consignificant, sed ipsæ sub persona consignificantur. Exemplum rei huius hoc est: tractabo naturam huius coniunctionis Quanquam: in ea narratione semper apponam verba tertiæ personæ. Exclamabo ad ipsam oratorum more: vt in fabulis, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni: quæ nihilo melius respondebunt mihi: apponam secundæ: conficiam Prosopopœiam, addentur primæ. Eodem quoque modo vox hæc, Patres erit numeri pluralis, quum significabit: quum significabitur, singularis: qua ratione etiam pluralis numerus, dicetur singularis. Sed restat quæstio, Quamobrem Verbo sexum non addidere, id quod fecerunt Nominibus. At fieri debuisse vel ratione videtur posse comprobari: Nam quum Verbum sub tempore id significet, quod Appellatio sine tempore: sicuti Appellationes secutæ sunt fixorū naturam, ita etiam Verba sequi debuere. At Appellationes sexum, iuxta sexum nominum fixorum, id est, substantiuorum, mutant: igitur etiam Verba mutare debuere: Curro enim cursum significat sub præsenti tempore, & albesco, album. Si igitur rectè dictum est, mulier alba, quo in loco, album, mulierem sequitur: eodem modo Albescit, quoque mutare genus debuisset. Satis igitur est colligere, fieri potuisse: breuitati autem consultum esse, quum factum non est. Quare Verbum, quum transiit in Participium, facilè ipsum genus recipere quiuit.

Diuiditur igitur in Declinabilē, & in Indecli-

nabilem, quaternis dispositis speciebus: ibi Nomine, Verbo, Participio Pronomine: hîc aduerbio, Præpositione, Interiectione, Coniunctione.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER QVARTVS.

CAPVT LXXVI.

Nominis essentiam, tam ab appellatione, quàm à re ipsa, statuit.

ACTENVS post partes, dictionis Substantiã ipsam venati sumus, eiusque Affectus: tum Species, earumque affectiones in communi: quibusque essent caussis in vsum profectæ. Nunc iam deinceps singulis libris singulorum ratio explicanda est, eodem ordine, quo res ipsas, quarum notæ habebantur, sunt secutæ. Nomen igitur primùm exequamur: esse enim notam rei permanentis, ex iis quæ suprà diximus, satis constat. Itaque in ipsa appellatione comprehensa est vis quædam actionis: quasi ipsum esset caussa quædam notionis. Nam vt à Moueo, moui, motum, Mouimen, Mo-

Momen: sic à Nosco, noui, notum, Nouimen, Nomen: est enim imago quædam, qua quid noscitur: instrumentum quasi quoddam cognitionis: ac veteres quidem rectam viam instit ere, cùm dicerent, quasi notamen. Verùm minus rectè bonam sententiam explicarunt: Notatum enim posterius est quàm Notum: sic Notamen, quàm Nomen: vt è contrario ab hoc illud potius sit. Fuit prius Noo, à quo Nosco: vt ἠρεμάω, à quo ἠρεμάσκω, apud Theocritum: Aeoles enim sic loqui consueuere. Multo minus audiendi sunt, qui à Græco ὄνομα, quod παρὰ τὸ νέμειν, sicut & νόμος, deduxere: quoniam quo pacto lex suum cuique tribuit: ita & nomen suam cuique imaginem rerum reddit, neque enim rectè deductum intelligas ex ipsa, quam temere auferunt, vocali. sed ὄνομα rei vt titulus fuit, à iuuando quasi ὀνήομα: cuius vsu rem agnosceres. Hæc est vocis origo. Res autem sic se habet in definitione. Dictio declinabilis per casum, significans rem sine tempore. Omnes enim partes siue species dictionis, per genus suum, scilicet per dictionem sunt definiendæ: vt constet error grammaticorum, qui eã partem grammatices appellassent. Aliud enim est grammatica, aliud grammaticæ subiectum Dictio, siue Oratio. Sicut neque verũ est quod aiunt alii, qui Grammaticæ partes quatuor fecere, Literam, Syllabam, Dictionem, Orationem. neque enim est grammaticæ pars Oratio, sed totum ipsum argumentum quod vocant ὑποκείμενον. Quis enim dicat Architecturam diuidi in ædes? Differentiæ autem illæ necessariæ sunt. nam Præpo-

ſitio non declinatur: Verbum remouetur per caſum, Participiũ per temporis priuationem: Hac tamen definitione non differt à Pronomine, niſi adhuc aliquid agas, ſic primò, vel ſine medio rem ſignificans. Nam pronomen hoc, QVI, Cæſarem ſignificat, ſed non ſtatim: primum enim refert ipſum nomen hoc CAESAR, deinde rem ipſam. veteres autem vt in cæteris definitionibus; falſi ſunt, cùm dixere ſignificari, ſubſtantiam aut qualitatem, propriam vel communem. Nam etiam aliud quàm ſubſtantiam ſignificant, vel qualitatem: quippe quantitatem, relationem, ſitum, priuationem, τὸ ἔχειν, τὸ πȣ͂. Illi verò etiam ridiculi ſint, qui in nominis definitione rem à corpore diſtinxere, nihil enim infelicius grammatico definitore. Nominis affectus etiam accidentia appellauere, quoniam Græci συμβεβηκότα. verùm ita intelligas, non κοινὰ, ſed ἴδια, quæ Quintilianus rectè propria vocat: ſunt autem ſex, Species, Genus, Numerus, Figura, Perſona, & Caſus. Atque horum quidem quinque à veteribus cõfeſſa ſunt, perſona autem turpiter omiſſa. Principiò, ſi iccirco reiecere, quia eadem vox ſine vlla variatione, quamlibet conſignificet perſonam, etiam à pronomine auferenda erit: neq. enim hoc pronomẽ Ipſe, vt primam aut aliam notet, variatur: neque hoc pronomen Ego, aliam, quàm primã indicat. Sed hîc quoque acrius iudicandum eſt: nam Pronomina perſonam ſignificant. At aliud eſt ſignifi re aliud conſignificare: vt hoc nomen Tempus, ſignificat menſuram motus, verùm non conſignificat motum. at nomen hoc Perſona, id quod ſu-

prà diximus ſignificat,ſed perſonam certam non conſignificat.ſic Pronomen hoc Ego, perſonam ſignificat quamlibet:pro quolibet enim nomine ponitur,ſed primam tantùm conſignificat:quare cùm per perſonas non varietur,non aſſignabit affectum perſonæ Pronomini.Poſtremò id falſum videmus eſſe,quod de Nomine afferunt: idem enim nomen vt alio flexu caſum, numerum,figuram mutat,ſic & perſonam. Nam ſecundæ perſonæ quinti caſus omnes ſunt,quos dixere Vocatiuos.Verùm neque hanc ſubtilem ſententiam illi intellexere, & omnino tertiæ tãtùm perſonæ nomina putarunt, adeò ineptè, vt niſi adiecto Pronomine,negarint poſſe dici, Homo curro. At ô bone,quod Pronomen agit, vicarius quidam: herus ipſe,Nomen ſcilicet pro quo illud ponitur, non aget? ergo non Pronomen à Nomine, ſed Nomen à Pronomine dependebit. At fuit aliquãdo, quum nullum eſſet Pronomen: tum miſeri mortales de ſeipſis nihil poterant enunciare. Cõcedunt pudentiores vſum verbi ſubſtantiui, & ſimilium,Homo ſum,homo fio,homo naſcor, homo dicor:at quid eſt,Homo curro, aliud, quàm Homo ſum currens? Itaque paulo modeſtius alii ſunt nugati, Appellatiua huic vſui conceſſere, Propria ſuſtulere: vt nõ nomini in ſuo genere cõpetat variatio per perſonas,ſed eius ſpeciebus aliquibus,proprio autem nõ. Verùm qui intelligat, quid grammatica ſit, facilè eorum reprimat audaciam. Eſt enim Grammatica ſcientia loquendi ex vſu:neque enim conſtituit regulas ſcientib. vſus modũ:ſed ex eorum ſtatis,frequentibúſq. vſur

pationibus, collegit communem rationem loquẽdi, quam diſcentibus traderet. Igitur cùm tam apud Græcos, quàm apud Latinos prima verbi perſona cum propriis nominibus poſita ſit: idque & à probatiſſimis, & frequenter factum ſit: debuere ab illis iſti leges accipere ſibi, non de ſuo fingere potius, quàm figere. Omitto illud Euripidæ, ἥκω πολύδωρος. & in oratione Demoſthenis contra Midiam, πασιμένης παμμένους ἔπαρχος, ἔχον χειροτονεῖον ἐν..., καὶ καταγίγνομαι καὶ ἐργάζομαι. Venio ad noſtros: Ouidius ſic loquitur: Hoſpita Phyllis queror: in epiſtola Heroina. In fine comœdiarũ Terentii verba illa ſunt: Calliopius recenſui. Suetonius C. Cæſaris verba refert: Tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem. T. Liuius in primo, Romuli hæc: Hæc tibi victor Romulus Rex regia arma fero. Idem in perſona Annibalis: Annibal peto pacem. Salluſtius in oratione C. Cottæ conſulis: En C. Cotta conſul facio. Neque verò ſubeſt ratio, qua poſſis dicere, Homo lego: & non poſſis, Cæſar lego. Imò verò multo rectius: Cæſar enim ego ſum, non alius. at alius homo æquè, atque ego. Quare in tertiam potuit transferri appellatiuum: proprium autem remanſit mihi in prima. Eſt & illud validiſſimum argumentum, Nomen eſſe notam rerum. ſiue igitur tempus inſpicias, ſiue dignitatem, primùm ſeipſum nominauit homo: at in homine, primo perſona, & ab eo aliis communicata. Quid illud? ſi Nomini, in communi, vt nomen eſt, competit caſus: & tamen caſuum variatio defecit aliquot nomina: ergo quid dicendum? Reſpondebunt, & re-

ctè

ctè casus quidem esse, vt in nomine Cornu, sed per diuersa elementa non esse manifestos. Ita etiam nos, personarum ordinem in nominibus esse indiscretum, quem in vocatiuis apertè postea explicarent. Ex his constat Linacri lapsus, qui ita scripsit, Sine certæ personæ adsignificatione significare: quintus enim casus certam secundam præscribit. Et ipse in participii definitione dicit, Capere à nomine numerum & personam. Est autem persona primò nominis affectio, secundò verbi quod ipsum sit Nomen secutum, vt diximus, quod, Prima: ad quod, Secunda: de quo, Tertia, Efficiens, finis, materia. Hæc est igitur nominis essentia, significare rem permanentem: at prisci id esse proprium eius ridiculè prodidere: qua inscitia etiam in aliis substantiam cum accidente confudere.

CAP. LXXVII.

Quo quisque ordine affectus tractandus sit.

ORdinem quoque horum affectuum veteres inuertêre: nam vt quisque à Nominis ratione enatus fluxit: ita debuit explicari. Ac nemo debet dubitare, quin & Numerus, & Persona primas sibi sedes occuparint: sed numerus prior fuit. Nam primum & secundum, quod est in persona positum, est relatiuum: prima enim dicta est, propter secundam. At Numerus non est relatiuus, sed absolutus: absolutum autem prius relatiuo. Post personam autem genus editum est: videmus enim in pronominibus primitiuis genera confusa. Post Genus emersit Casus, quē expressit

ambiguitas:cùm primum sic essent locuti, Cato interficit Cæsar. Itaque vt distinguerent orationem flexum apposuere. Vltimæ fuere Species,& Figura: ac Species quidem multo magis necessaria, itaque Figuram præcedet: sine Figura enim constabit oratio, sine Specie non omnis cõstabit. Neque enim dices,Cato est iustitia. Atque ipso quidem Casu Species fuit præstantior: materiæ enim affectio simplex casus est: Species autem etiam ipsi rei necessaria est ad significandum:mutat enim Species modum significationis, Casus autem non mutat. Sed serò & à philosophis ipsæ sunt Species introductæ,Denominatiuorum, & eiusmodi:at Casus vsu tantùm exorti facilè sunt, ac propterea priores fuere.Sic igitur recensebuntur:Numerus,Persona,Genus,Casus,Species,Figura.Sed prisci ita peruerterunt: sicuti cùm ante Verbi, aliarúmque partium definitionem, propria eorum narrant.

CAPVT LXXVIII.

De Numero.

AC de persona quidem iam dictum est:coacti enim disputatiõne id fecimus: de Numero autem est hîc agendum. Numerus est quãtitas, quæ per se ipsa diuisa ac cumulata vltimo termino ab aliis distinguitur. Est enim Binarius numerus duæ vnitates, Ternarius tres:quæ sua natura non sunt simul,sed cumulatione, siue aggregatione,siue appositiõe dicas,nihil interest. Distinguitur autem omnis numerus ab alio numero vnico tantum termino,eóque vltimo: vnã

enim

enim habet dimensionē quantitas discreta, quippe longitudinem: fluit enim vnitas discōtinuata: neque enim rectè dicitur fluere. Cùm igitur omnis numeri vnitas initium sit, non different numeri inter se hoc termino vnde fluunt, sed eo in quo sistuntur. Hoc enim Quaternio à Ternione distat, vnitate scilicet postremo apposita loco. Occupatum autem est consuetudine, vt Vnum, etiam numerus diceretur: quare id quoque secutū fuit, vt numerus alius diceretur Singularis, alius Pluralis: neque enim mediū vllum est inter vnum & plura: quoniā plura ex vno frequētato facto sunt. Quare Iones non rectè fecere, qui Dualem numerū à plurali discerpsere: atque iccirco seueriores Aeoles neque recepere, neq. in Latinos trāsmisere. & nugacitas illa Ionum in multis temporibus verborū personas aliquot non potuit eruere in eo numero: in nominibus autem pauculos casus expressere. His autem, quæ diximus, infelicissimè grammatici obstrepunt: egressi enim è septis suis non possunt quin ineptiant. Singularis, inquiūt, numerus verissimus numerus est, propter ea quòd repetitus facit numeros, inque eum ipsi resoluūtur. Principiò, hoc est disputatū in diuina philosophia, Vnitatem non esse numerum, sicut neque punctum quantitatē: neutrúmque esse in prædicamento quantitatis, nisi tanquā principia. Multis autem argumentis deiiciuntur de statu suo. Si enim numerus est quantitas discreta, id est quantitates diuisæ per superficies, & coniunctæ per comprehensionē, imò verò ipsa quantitatū ratio comprehensarum: non erit vnitas numerus,

non enim diuidi poteſt: idem enim eſt diuiſum, & diſcretum: ſicut idem cõcretum & indiuiſum. Sumptis quoque eorum principiis, directo aduerſus eos colligamus. Numerus, inquiunt, ſingularis rectè dicetur: quia geminatus, aut multiplicatus cæteros omnes creat. Ergo numerus non eſt: hac enim ratione punctum eſſet linea, linea ſuperficies, ſuperficies corpus. præterea Binarius, Ternarius, Quaternarius, non eſſet vnuſquiſque numerus ſeorſum: ſed Binarius, duo numeri: Ternarius, tres: non eſſet igitur quantitas, ſed quantitates: numerus enim quantitas eſt, ergo numeri quãtitates. Nihil verò mirum hoc erraſſe, qui eũ malè iam definiuerant, Numerus eſt dictionis forma, quæ diſcretionem quantitatis facere poteſt. Principiò malè aſſignarunt dictioni: neque enim competit dictioni, vt dictio eſt: omnibus enim competeret dictionibus: hoc autem eſt falſum. Deinde formam dixere, cùm tamen numerus ſit accidens. Et malè dixere, diſcretionem quantitatis facere: ſed potius diſcretæ quantitatis modũ, aut differentiam notare. neque excluduntur Aduerbia illorum definitione: Nam Bis, Ter, formam habent dictionis, qua diſtingui poteſt quantitas. Proprium autem eſt Singularis, finitum eſſe: id eſt, certum: quia ſcimus quantum ſit hominum, cùm dicimus, Homo. At pluralis infinitus eſt, non quòd fine careat, nihil enim in natura infinitum: ſed quia ſit incertus. Si enim dicas, Homines: quot ſint, neſcias: itaque additur aliquid præſcribens, vt Decem, viginti. Accidit autem interdum, vt eadem voce diuerſus numerus intelliga-

telligatur: quemadmodũ est in secundo casu singulari secũdæ inflexionis,& in primo plurali eiusdem: in neutris pluralibus tribus, ac singulari fœminino: vt, SACRA. In quibus autem eueniat, in capite de casu dictum est. Secutus autem est numerus grammaticorum, suiipsius naturam in rebus ipsis. par enim & dispar, vt diximus, non simul adsunt eidem numero: sic neque pluralis, & singularis: sed satis est alterutrũ vni voci inesse. Ac quemadmodum numerus quiuis addita vnitate acquirit rationem pluris, ita aut numero syllabarum, aut temporum, plurales numeri nostri maxima ex parte, singulares superarunt: Poëta, Poëtæ: Dominus, Domini: Pater, Patres: Cornu, Cornua: pauca enim aliter inuenias. Sed & in aliis casibus ferè idem inuenies. Quare cùm idem numerus non possit esse vnus, & plures, & idem nomen vtrunque significare queat, vt Amor, Amores, consultum est huic rei, vt per syllabarum aut temporum appositionem, idem nomen esset seipso maius, & aliquo modo à seipso diuersum. Hoc autem, vt diximus, maxima in parte nominum est, non in omnibus. Sermo enim temere inter agrestia ingenia primùm ortus refragatur aliquando legibus doctiorum. Igitur quædam sunt nomina eiusmodi, vt numerum vtrunque obtineant, qualia diximus: nonnulla semper singularia: quædam semper pluralia: & in his quædam pro numeri natura numerum reddentia: quædam non: sed alia singulari numero plura significantia: alia plurali numero, singula. Semper igitur singularia, aut semper pluralia

vt essent, effecit aut natura, aut vsus. Natura sunt singularia, quæ certa sunt indiuidua, vt Sol, Cæsar. Item pluralia, quæ multa sunt, vt sunt hoc, quod esse dicuntur, vt Gemini, Pisces. Dico autem, Et sunt hoc, quod esse dicuntur: propterea quòd collectio illa plurium singularium maxima ex parte pendet ab intellectu: vsus autem tyrannide extortum est, vt quædam sine ratione essent singularia, vt fumus: nam quare non dicam duos fumos? & duos sanguines? Hæc igitur sine ratione. Quin etiam contra rationem: etenim Puluerem, & Arenam dicimus, totum illum cumulum, cùm tamen ipsarum partium minutarum potius esse debuisset. Pluralia autem quare dicas vnum diem, Saturnalia, Floralia, ratio subest. Comprehendit enim & ludos, & ioca & mercatus, & comessationes, & alia. At Ceruices quare dicebant, cùm Collum quoque dicerent; aut quare Colla, vnius tantum hominis? Emendat tamẽ sese aliquando publicus vsus tollendo quod statuerat, probatorum autoritate: quibus aliter placuit postea dicere: vt Ceruicem primus Hortensius pronunciauit: item Farra, & Mella, & Vina alii: & quibus placuit idem nomen proprium diuersis imponere: vt, mihi, & Iulio Cæsari Dictatori. Eadem quoque autoritate coacti sumus veterum singularem in plures diuidere. Vna Gallia est, singulis vtrinque montibus, totidem maris limitibus, & fluuio Reno præscripta. quare igitur in tres, quatuórve Gallias diuisimus? cùm vna Græcia, vna Italia diceretur. Ac sanè commodius Italia in plures potuit distingui: nam vetus Auso-

Ausonia, quæ & Oenotria, & Italia nominata fuit, ne Tiberim quidem attingebat. Postea Romani ne Barbari essent, vi extorsere, vt ad Rubiconem vsque fines extenderentur. Octauius rerum potitus, etiam nominū dominus esse potuit: atque etiam, si Diis placet, ad Varum vsque propagauit: vt Alpes ipsas quoque, quas natura fixerat communes, à barbarie vindicatas Latino nomini attribueret. Sanè verò, qui Nicæam in Italiam transtulit, potuit Italiam ipsam, ad sociam & participem vel nominis, vel gloriæ Romanæ Massiliam prorogare. Sed de his aliâs. Est & illud contemplandum: Nihil referre, vnum pluráve sint: an vnum pluráve putemus. Ita cùm ex diuisione prouinciarum ac præfecturis, Transpadanam, Cispadanam, Cisalpinam, Transalpinam, Belgicam, Celticam, Aquitanicam dixere, propterea quòd ita esse arbitrabātur: sic philosophorum quidem cùm plures Mūdos, Soles, Lunas intellexere: quod à nobis numero singulari prolatum fuerat, ab illis nō est vitiosius in verbis quàm in rebus multiplicatum. Itaque Iones etiā dicimus, & Veneres, & Cupidines. Itaque scribūt, Orbem terræ: &, Orbem terrarū. Nam Terra nomen proprium est in singulari vnius elementi, quæ Elementum est, atque idem semper in sui similes partes diuiditur. Cùm autē in plurali ponitur, est idem nomen literis, & materia, sed non substantia. Neque enim ex proprio fit appellatiuum, vt dixere: sed aliud est re, licet voce conueniat. Sicut in Casibus & Numeris idem quoque euenit: Nam, sacra generis fœminini,

numeri singularis, non est eadem vox cum pluralibus neutris: accidit enim, vt iisdem scribatur elementis. Terræ autem diuisionem auspicati sunt à familiaribus occupationibus, & ius ipsam iniuriam appellarunt: neque enim melius Terra debuit alii atque alii attribui, quàm aër. Itaque natura vindicat sese, & mortuos Tyrannos non maiore tegit tumulo, quàm vnum ex oppressis, sese omnibus æqualem ostendens matrem. Quæ verò singulari numero plura significãt, naturam ipsam in euentibus rerum sunt imitata: quippe vnus cumulus, vnus aceruus dicitur: at id vnum, plura sunt: ita Populus, Turba, non sine ratione simplici numero, multiplicem significatum comprehendere. Nam Thebæ, & alia eiusmodi, secuta sunt conuentum libertatémque ciuium: quorum omnium nomine, non vnius gererentur res: alibi enim appertius hoc declaratur: vt in Commentariis Cæsaris, Heluetii, Menapii, Aruerni. Multitudo enim in populis, non mœnia in vrbibus explicantur. Harum autem vrbium numerus cum singulari flexu profertur, vt apud Statiũ, Theba, sequitur vnionem ipsam in significando. Quæ igitur pertinent ad numerorum naturam, affectus, vsúmque, hæc sunt.

CAP. LXXIX.

De Genere.

NAturalia quosdam habent affectus propter se: vt, mouentur animalia, quia sentiunt: ergo vt euitent noxia, & vt commoda consequantur, mouendi facultate prædita fuere. Alios affe-

ctus habent propter alia non propter ſe: vt excrementa, ſunt, vt cuius ſunt, ipſis exonerentur. neque enim aliqui pili quibuſdam in partibus hominis vllum propter ſe finem habent: nulli enim vſui ſunt: ſed vt fumoſis exhalationibus illis vacet intus ibi corpus. Eſt & alius modus, vt generatio. affectus enim animalis eſt non propter ipſum, ſed propter ſpeciem. Niſi enim indiuidua certa producerent ſibi ſimile, interiret ſpecies ipſis deficientibus. Quare generandi facultas eis data eſt: atque aliis quidem alio modo: perfectis autem, per ſexum: in quibus mas, & fœmina diſtinguerentur. His de cauſſis, quæ voces ſexus eſſent notæ, qua ratione id iudicarent, eam rationem Genus appellarunt, à poteſtate earum rerum, quæ ſignificarentur. Sexus enim eſt alterutra poteſtas generandi. Neque rectè antiqui dictioni attribuere: Trium enim tantùm partium eſt, non autem Dictionis. Sed ipſi falſi ſunt, cùm non eſſet nomen poſitum ei generi, quod peculiariter has tres ſolas partes capit. Alii addiderunt ſic, Dictionis declinabilis: ſed falſò: neq. enim Verbi eſt. Eſt igitur illius ſubalterni: ſic enim media vocant: generis affectus terminatione ſexum notās. Sita enim eſt in fine vocis, vt Cæſar, Muſa. Neque verò impedimento eſt, quòd etiam maſculina terminatio cum fœminina concurrat: vt Murena, Aurata, quæ ſunt cognomina virorum. Hoc enim accidit à cognominibus animalibus: ſic Sylla, à prudentia, quaſi Sibylla: & alia, quorum ratio fuit hæc ſecuta. Neque Barbara obſunt, Iugurtha, Iuba: illis enim ea fuerit terminatio ad

hoc officium, vt nostra nobis. Quòd si qua est vtrique sexui communis, non destruitur iccirco definitio: vt, Legens, & Felix: intelligis enim vtrunque genus includi: quod non facies in Lectus, Lecta: aliter enim terminantur. Iccirco sapienter diximus, Notans, non autem distinguens: non enim semper distinguit, ob verborum scilicet penuriam: sunt enim res plures, quàm vocabula. Cætera autem, genera aut non sunt, aut hæc sunt. Ac de Neutro quidem diximus: nomen enim hoc, Neutrum, negat ipsum esse genus. Cum enim dicis, Neutrum genus est, significas ipsum esse, quia non est. Sicut ἀνώνυμα quædam herbæ dictæ sunt: quæ quia nomen non haberēt, nomen inuenere. Est autem Neutrum duplex: vnum, quod vtrunque simul reiicit genus: vt, Scamnum neque enim aut mas, aut fœmina est. Alterum, quod neque reiicit, neque statuit: vt, Mancipium. Addidere autem, quod Incertum vocarent: vt, Dies: sed hoc ab ipsa re, neutrum quoque est. Sextus enim non nisi in animali, aut in iis, quæ animalis naturam imitantur, vt arbores. Sed ab vsu hoc factum est, qui nunc masculinum sexum, nunc fœmininum attribuisset. hoc itaque nonnulli etiam Dubium appellarunt. At illud ferendum non fuit, cùm animalia quædam suis generibus non notarent: hanc negligentiam Græci vocarunt genus ἐπίκοινον, pessimè: nam κοινὸν, id quod Duo comprehenderet genera nominabant. hoc autem Alterutrum tantùm cùm recipiat, nō potuit habere præpositionē ἐπί: addit enim quātitatē mathematicis, vt ἐπίτριτον. Nostri melius promiscuum, quòd differret

à communi:quoniã cõmune idem æquè caperet vtrunq.sexum,& esset vox generica aut specialis capiẽs indiuidua:vt homo,cui aliquando fœmininum, aliquando masculinũ apponeres adiectiuũ. vt homo bonus,homo bona. At Promiscuo nõ itẽ: sed alterutro sub sexu captæ voci,vtrũq.sexũ assignares:vt passer albus,etiã de fœmella. Is autẽ defectus cùm in vsum furtim irrepsisset, timiditate quadã fotus est. Nã vt Mulus,Mula,Ceruus,Cerua, quare non Aquilus,Aquila, & cùm haberes θυῶος,θυωὶς,quamobrẽ non dixisti,Thunnus,Thũna. Nã quæ admittũt cõmunes terminationes,aunsim ego cõmuni quoq.genere insignire: vt hic & hæc ouis potius dicatur, quàm aut hæc, aut hic vel hæc,vt etiã veteres pronunciabãt. Atque illi quidẽ,cùm Taurum rectè dicerent,etiã ad conuiciũ Taurã,cõmenti sunt. Quare igitur voluptatis diuerticula quæsiuere: necessitati aũt nõ inseruiere? verùm nulla ars repẽte perfecta extitit. Ille verò in multis vocib.sic in vocũ terminatione fatalis defectus fuit, cùm tria genera vnica vnius vocis terminatione cõprehensa sunt, vt Felix: vna enim vox est,materiã si spectes:at si formã introspectes,tres sunt vna facie. Illud quoque ex antiquis est cautius accipiendũ: Nã cùm discrimẽ generum statuũt,per notã Pronominis, à posteriori accipiunt cognitionem:neque enim Cæsar,est generis masculini,quia ei proponitur hic: sed cognoscitur ita esse,q̃a ita præponitur:præponitur autẽ,quia est. Hæc de re ipsa. eorum autẽ voces etiã sunt declarandæ. Nã Mas,Osca dictio fuit cõcisa à Mamerte:Mamers enĩ & Mauors,& Mars, fortem apud illos significarũt: non quòd magna

vorteret vt aiunt: neque enim Latinæ voces fuere. Fœmina autem à fœtu: fœtus autem παρὰ τὸ φοιτᾶν: nam hoc verbo veteres rem Veneream significarant pudenter: sicut Latini, Coire: quid enim purius, quàm comitem esse? item consuetudo: sic Græci συνεῖναι, & συγγίνεσθαι, & alia multa, quæ in libris historiarum diligenter annotauimus. Disputarunt autem Grammatici Mascula genera an Masculina dicenda essent: & Festus in XII. Masculina mauult, quoniam Græci quoque ἀρρενικὰ καὶ θηλυκὰ, non autem ἄρρενα, & θήλυα. Idem Festus in primo, Fœmineum dicit Genus, non Fœmininum. Recentiores delicati malunt dicere, Generis neutrius, quàm neutri. sed antiqui sic inflexêre Vter, vtri, vtro: sicut, Vnus, vni, vno, vnum, vne: vt est apud Catullum. & Terentius, Mihi solæ. Et vt nomen generis differat à communi illa voce negatiua, prudenter, qua potuit, effectum est. Proprium autem Generum esse, pati mutationem, satis patet ex genere incerto, vt etiam Armentas, dixerit Ennius, quæ nos Armenta. Sed de his in historia originũ satis dictum est.

CAPVT LXXX.

Casus.

NVnc eo ordine, quem præcepimus, de Casibus agẽdum est, operoso sanè negotio. Casus igitur, per veterũ definitionem, quid sit, non satis cognosci potest: quippe, & Nomen per Casum, & Casum per nomen cùm definiant, neque hæc inter se sint relatiua, circularis erit cognitio: sic

ſic enim vocant philoſophi, quum ignotum per æquè ignotum explicatur. Nam ſi nomen eſt declinabile per caſum, Quæro, quid ſit caſus. Eſt declinatio (aiũt) nominis. quare per hæc nihil notum mihi fit. Sed addidere, Vel aliarum caſualium dictionum, quæ maxime fit in fine. At verò Caſus non eſt declinatio: Declinatio enim duo ſignificat: Actum illum inflectendi primo ſuo ſignificatu: motum .n. notãt eiuſmodi verbalia, vt ambulatio. Id nõ eſt caſus: nõ erit igitur hoc modo declinatio. ſecũdo, ſignificat caput quoddã ad quod reducuntur eiuſdem flexionis nomina: vt primam, ſecundã, & alias dicimus: ne ſic quidem erit caſus, declinatio. Caſus enim ipſi ad ea capita reducũtur. Quod autem ad aliquid reducitur, non eſt cum eo idem. Reducere enim notat motum: at omnis motus ſtatuit priuationem: igitur ſi idem eſſent, idem careret ſeipſo. Voluit igitur intelligere declinationem ipſam mutationem terminationis: ſed Caſus non eſt illa mutatio, ſed hoc ipſum quod iam mutatum eſt: Caſus enim Vocatiui eſt, Bone, quod iam eſt mutatum à Bonus, non nunc mutatur. Itaque vox hæc, Caſus, eſt præteriti temporis, declinatio præſentis. Præterea Species eſt declinatio nominis, hoc modo per terminationem: vt à Iuſtitia Iuſtus: hæc enim eſt definitio Denominatiuorũ. Quid, quòd illa verba, Quæ maximè fit in fine: perturbant, non declarant. Nam vox hæc, Maximè, accipitur pro eo, quod eſt potiſsimum. At potiſsimum remittit interdum amplitudinem ſignificati: vt quum dico. Potiſsimum hyeme pluit: ſignifico

non semper æquè pluere: quare ostendũt ea verba, euenire aliquando, vt Casus non fiant in fine vocum, sed alibi quoque. Quòd si eò confugiant, vt dicant, Maxime, idem esse quod, Semper: adderent potius vocem manifestam, Semper. Verùm ne id quidem faciunt docti: Definitiones enim ita sunt natura comparatæ, vt hoc aduerbio ne egeant. In ipsis enim signa vniuersalia, tũ numerorum, tum temporum necessariò, & semper intelliguntur. Idem enim dicas, Homo est animal: & Omnis homò est semper animal. Cùm enim à substantia confiant definitiones, ipsáque abesse nequeat: & de omnibus, & semper dicentur: erit igitur casus terminationis effectus diuersus à prima impositione: est.n. idẽ nomẽ alterius, atque alterius casus, quia alia atq. alia terminatione mutatus est. Is autem affectus est in prædicamento Qualitatis, in capite de figura. Intelligo figuram mathematicam, non autem istam falsam de qua mox. Est enim Figura terminus quãtitatis: igitur hæc vox Poeta, quantitate certa, & figura est: A, enim vocali clauditur. At vox hæc Poëtarum, alia quantitas alia figura terminatur. Est autem affectus is Nominum primò, & verò: Pronominum autem, quatenus illorum vicarii sunt: Participiorum, vt in ipsis Nominum natura inest. Sicut ego sum calidus, quia ignis calidus est, qui in me est: ita proprium accidens alicuius, potest esse hoc modo cõmune: quoniã substantia illa, cuius est proprium, est substantia imperfecta, & comparata ad vlteriorem finẽ, quàm suũ: cuiusmodi sunt elemẽta, quæ non sunt propter se,

sicut

ſicut neque materia prima. Illud in memoria habendũ eſt: Si quæ voces caſu diſtinguuntur, quæ tamen non ſunt mutatæ, vt Muſa, in Recto, & Vocatiuo, hoc defectu materiæ, non formæ euenire: Quæ fuit ratio, vt etiam æquiuoca nomina orta ſint. Dico autem diuerſam à prima impoſitione: inuentores enim nomen indidiſſe Recto patet ex vſu loquentium, qui præſentis tempoais primam perſonam, θέμα appellant, & Rectum ipſum θέσιν nominis.

Caſus eſſentia hæc eſt: igitur de numero eorũ, déque appellationibus nunc agendũ. Cadere dicimus moueri deorſum naturaliter: intelligo naturaliter, ſecũdùm graue. Nam alia, quæ ingreſſu, ant volatu, aut alio quouis modo deorſum mouentur, non ferũtur naturali motu grauitatis, ſed voluntario: quo motu etiam ſurſum ſubeunt. At naturalis motus ad vnum tantùm fit. Quare palus erectus, aut columna cum ruit, cadere dicitur: non quia tota deorſum feratur, ſed quia plurima eius pars. Tranſlatum eſt deinde, vt quoties aliter quid aut eſſet, aut eueniret, quàm aut prius erat, aut ſperabatur. verbum hoc vſurparemus: vt, Cadere cauſſa, in qua erat: Cadere ſpe: Excidere memoria. Corporis enim ſolius intereſt naturaliter mouere: ſed ad res corpore carẽtes tranſlatũ fuit. Huius verbi origo tota Græca eſt à præterito medio τοῦ χάζεσθαι. quo ſono integro præſentis etiam nunc Vaſcones pronunciant. Cùm igitur apud Homerũ dicãtur verba excidere ab ore, à mente quoque cadant neceſſe eſt. Quare cùm à cadendo Caſus ſit, paſsiua forma, vt Occaſus

Sol, quemadmodum suprà diximus, qui iam occidisset, in XII. tabulis legebatur: Casus appellatione etiam Rectum ipsum afficere ausi sunt, quia à mente caderet imponentis. Sed quum nos de affectu nominum scribamus, non erit ea recta sententia: reliquæ enim quoque partes Casus dicerentur: igitur non esset nominum affectus ex mutatione finali, sed sine mutatione cuiusuis vocis: vt HEV: vt appareat, quàm negligenter sibiipsis isti aduersentur. Sed ferendi eò erant, quòd vera dicerent, quanquam non secũdum ea, quæ proponerẽtur. At contrà, qui ita sentiunt, Casus omnes esse Rectos, quia à generali cadunt nomine: sanè ineptiũt. nam quid est hoc, quod generale nomen appellant? Nomen ipsum? At quis dicat, Cæsarem à nomine cecidisse, in quo nunquam fuit: quis Sputum? cuius ne vnam quidem habet syllabam. Materia igitur huius, ab illius non cecidit. Quòd si hoc ab illo contemplantur, quia illius species sit, sanè non cecidit: quis enim dicat speciem à genere cadere? in quo est vt pars comprehẽsa prædicatione: & in qua illud est vt pars constituens essentialis, vt omittam tempora verborum futura casus, quoniam à verbo generali cecidissent. Ergo alii subtilissimè dixere, Rectum esse Casum, quoniam ipse est qui cadit, cùm desinit esse Rectus, & fit Casus. Si enim Rectus est, qui declinatur, qui flectitur, nẽpe erit Casus. Itaque Aptota vocata nomina, in quibus rectus non caderet. Verùm ne hi quidem sunt audiendi: Nam quæro, Rectus antè quàm cadat, Casusne sit? si est casus ante quàm cadat, ergo sine causa,

ſa,id eſt, ſine mutatione & flexione erũt obliqui caſus. Sin hi caſus ſunt,ille non fuit: mutatum enim non eſt idem. Quidam vbi deiecti ſunt his rationibus,ad alia commenta confugêre: eũdem eſſe poſſe & Rectum & Caſum:quia ſtylus è manu poſtquàm cecidit,rectus adhuc eſt. Hîc fallacia eſt Recti & Erecti: iccirco duplex fuit vox, εὐθεῖα, & ὀρθή.interpretamur primam vocem rectam, alteram erectam. Rectæ ratio eſt à partibus,ne extremorum tenorem egrediantur: nam qui ſic definiunt, Breuiſsima extenſio, per proprium,non per eſſentiam definiuere. Erectæ autem ratio eſt à ſitu,& relatione vniuerſitatis: cuius ſcilicet partes extremæ non egrediuntur lineam mundi perpendicularem. Ita etiam curuus ſtilus poterit erectus eſſe, & ſtilus rectus, iacens: opponitur enim Recto Obliquum, Erecto autem Iacens. Iccirco dicimus in definitione Erecti,cuius extremæ partes non exeunt lineam mũdi perpẽdicularem. quoniam etiam curua erecta eſſe poſſunt. Verè autem Erectum ſic intelligas: nam Nutãs licet non ſit Iacens, non tamen verè Erectus eſt:ſed eſt,vt aiunt,in fieri: definitiones autem rerum ſunt perfectarum. Hinc Nominatiuum vocabimus εὐθεῖαν Rectum, quia breuiſsima nominis extẽſio eſt: vt linea recta: iccirco εὐθὺ apud Græcos ſignificat ſtatim. ὀρθῶς autem, quia ſtat: neque dum flexa eſt: erectum dicas,ſi lubet. Cæteras autem partes inflexi nominis, à Recto quidem Obliquas,ab Erecto autem caſus. Sed rectius fiat,vt obliquorũ nomẽ omittas: nullo enim modo poteſt cõpetere ratio curuitatis. Caſum

autem appelles illam terminatam mutationem, exemplo Aristotelis, τῇ πτώσει διαφέρειν τὰ παρώνυμα τῶν πρωτοτύπων.

CAPVT LXXXI.

Enumerantur Casus: explicatur vsus: recipiuntur Nomina.

CAsus, voce largius cũ recto quoque communicata, videamus quot sint & qui, & quare non plures, quàm à veteribus traditi sunt, neque pauciores. In omni actione est id quod agit, id quod fit, id quod factum recipit, priuatio, & finis cuius caussa fit. Quinque casus fuere necessarii: Agens, Rectus: quod fit, Secundus: cui fit, id est finis, Tertius: quod recipit, Quartus: priuatio, Sextus. Agit enim faber, facit formam freni in ferro; facit Cæsari, recipit formam ferrum, quod carebant ea. Ita constitues orationem, Faber cudit ferrum Cæsari ex catena. Interroges igitur, Quid facit ferro? Formam freni: ex catena. in catena enim non erat. Ac quanquã videtur forma illa esse finis: imposita enim forma, cessat artifex: tamen non est finis vltimus: est enim finis operæ, id est, actionis, non autem operis. fit enim propter equum Cæsaris. Sic & super Quarti natura poterat dubitari: videtur enim formam nõ materiam significare, cùm dicimus, Aedifico domum. At rudibus philosophiæ hoc veniat in mentem: Domus enim & materiam dicit & formã: Vocabulũ igitur hoc facit, non autem Casus. Cuius rei signum est, dicam, Cædo lapides: hic nihil est, præter materiam: Cæsura autẽ forma est, puta Iouis, aut Cæsaris. Ita in domo, si formã à materia intellectione distinguas, sic dicas, Lapides cuius sunt?

sunt? Domus: à forma enim hoc habēt, vt ne sint Pontis, aut alterius rei. Mutantur autem locutionibus Casuum rationes, aliter enim accipias in passiuis: sed simplex inuentio rerum talis ab ipsis principiis fuit. Quoniã verò sermo institutus est, vt dicebamus, quo cum altero sententiam nostrã communicaremus: iccirco Quintus casus inuentus est, cuius officium vocandi esset. Sapientius autem à nobis fit, quàm sit factum ab antiquis: cùm ordinis nomen indimus casibus, Primum, Secundum, Tertium, non autem officiorum. Nã cùm in varios vsus fusi essent, non solùm diuersa nomina, sed etiã superuacanea sunt sortiti. Quid enim Vxorium casum dixerunt Secundum? modestius alii Patrium, prudentus Possessorium. Nam Hectoris Andromache, non est Vxorius, sed Maritalis: sicut apud Valerium, Terentia Ciceronis. Ita cùm dicis Cæsar Sylui pater, Filialis sit, si sit Patrius ibi, Syluius Cæsaris. Sic enim Cicero: Cato, huius pater, qui Vticæ sese interfecit. Qua ratione etiam Genitiuum nominarunt. Quid? nónne erit etiã Carpētarius, cùm dicã, Carpentum opus Epei? Sed grammaticis nullus finis ineptiendi. Datiuum non ineptè dixere, Acquisitiuum melius: nam quòd contraria natura inuenitur; vt, Aufero tibi librum: hic etiam acquisitionem intelligamus: nam recipit ablationē. Accusatiuũ pessimè Latini, Græci mitius, αἰτιατικὴν vt caussa sit non accusatio. nam sic oportet dicas Sextum casum, Defensorium: nam quemadmodum est, Contra Vatinium: sic erit, Pro Vatinio. Sed & ridiculum sanè: etenim vt est, Accuso

Clodium:sic,Defendo Clodium:potior autem defensio esse debet. Salutatorium etiam Vocatiuum non malè:sed hoc generalius: etiã salutans, vocas: neq.enim Vocare primo significatu fuit, arcessere,aut ciere:sed,vocem edere: postea fuit, nominare. Sic clamare vocem contentam edere,postea appellare:vt apud Plautum transitiuè, non absolutè,Clama hominem,καλεῖν. Ablatiui quoque nomen nõ semper seruit,sed etiam dat: A Cæsare datur regnum Antonio: nisi dicas,auferri ab eo quod dat,id quod datur,& rectè. Septimus autẽ à Sexto non magis distat, quàm Genitiuum à seipso, quum aliud quàm gignere,& Datiuus aliud quàm dare significat. Is autem casus Septimus,vt voluere,vt nos Sextus,habuit rationem instrumenti:nam hoc quoque inter caussas numeratũ est. Ac Platonici quidẽ,inter quos etiam Galenus fuit, instrumẽtariam caussam ab aliis distinctam posuere: at Peripatetici(vt omnia)sapientius ad genus caussæ efficientis: est enim Malleus efficiens Annuli: neque ipse sine Aurifice, neque sine ipso Aurifex: sed ita vt si Malleo non agat, agat alia re,quæ illius loco sit. Adeò vt Aristoteles etiam ipsam motionem inter efficientes numerarit.Igitur in recto non potuit esse,propterea quòd simplex est. In sexto casu fuit, quomodo est efficiens in passiua locutione:vt idem sit,A Cæsare,& à Lancea vulnus factum est:vtrunque enim est agens. Itaq.& à Lancea & Lancea: quare quum neque Cæsar sine Lancea, neque Lancea sine Cæsare vulnus possit facere,& tamen Cæsar multo potior sit, quippe

pe agens à ſeipſo, tenuit priſcus vſus, vt præpoſitio hæc CVM, adderetur: ſicut, Theſeus cum Hercule. Verùm quia non erat ſocietas æqualis, ſed verus motus actiuus in agente, motus paſsiuus in inſtrumento, ſuſtulerunt præpoſitionem, qua verus comitatus in aliis indicaretur. Ratio igitur, & vſus ſequens rationem priſcus ad hunc modum fuit. Nunc verò cùm grammatici negant inueniri dictum à doctis cum præpoſitione, falluntur. Nam in quarto Faſtorum, in antiquis exemplaribus Florentinis ſic ſcriptum fuit:

Hæc modò verrebat raro cum pectine terram.

Verùm ita in codicibus doctiſsimi viri Gryphii emendatum inuenimus:

Hæc modò verrebat ſtantem tibicine villam.

Nec diſplicuit feſtiuitas priſcæ vocis, fulturáque caſæ tenuioris. Sed is loquendi modus fuit peculiaris illi poëtæ: cùm alibi, tum in primo Trãſformationum,

- - concuſſit térque, quatérque

Cæſariem: cum qua terram, mare, ſidera mouit.

Plinius quoq. in libro I X. de mollibus loquẽs piſcibus, ſic ſcripſit: Cæteri cirri, cũ quibus venatur.

Propriũ autem eſt Sexti, & Secũdi mutuò ſubire ſedes quaſdam. Quædam enim verba æquè ipſos reſpiciunt, vt Egeo, & eiuſmodi: ſed & alio vſu loquendi: vt, Imperator miræ fortunæ: & Mira fortuna. Vbi ſi multa iungantur cola, idem caſus ferè repetitur: Bonæ indolis, ſummæ ſpei, raræ fidei. Plinius variauit lib. V I I. Chromandorum gentem ſylueſtrem, ſine voce, ſtridoris horrendi, hirtis corporib. Alius dixiſſet, Stridore hor-

rẽdo: vbi etiã vocẽ à stridore oris malè separauit. Sed & Cicero eodem modo elegantiam cõdiuit varietate: Lẽtulum nostrum, eximia spe, summæ virtutis adolescentem. Vbi semper inuenies adiectiuum: nam exemplum ex inuectiua in Sallustium falsò adducunt, sic, Quos protulit Scipiones, & Metellos, ante fuerint opinionis. legunt enim docti, Tantæ, & rectè.

Rectus autem, & Quintus apud Atticos idem fuit: quos etiam poëta imitatus est:

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.

& in plerisque vocibus tam Nominũ, quàm Pronominum, atque etiam Participiorum adhuc ita est. Iccirco in oratione vtrunque simul iunctum inuenimus: vt apud Plinium in VII. Salue omnium primus, parens patriæ appellate. Nam ea verba, Primus, & Appellate simul coëunt in constructione. Illud autem ex Virgilio,

Nate, meæ vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi, qui tela Typhoëa temnis:

duobus modis aptari potest, vt eximatur ex eo modo dicendi: primò, vt solus sit magna potentia: secundò, qui solus temnis tela.

CAP. LXXXII.

Casuum ordo, quare talis sit.

EX his patet ordo: Nam efficiens cùm sit omnium primum, Rectum habuit: & quia primam habuit posituram. Secundum locum forma occupauit: est enim statim in animo efficientis, vt materiæ eam imponat: quippe, vti dicebamus, operæ finis est. Proximã huic sedem vindicauit is, qui vltimum finem significauit. Reliqui erant duo

duo: alter materialis, quem Accusatiuum dicebant: alter, qui significaret priuationẽ: iccirco meritò huic illum præposuere. Vocatiuus autem postremo loco fuerat collocãdus: verùm Sextus quũ totus Latinus sit, atque ab ipsis, cæteris additus, omnium vltimus fuit. Neque enim verum est, quod aiunt, ἐμέθεν, σέθεν. Sextum fuisse Græcis: nõ enim flectitur: sed est, sicut apud nos, cœlitus. Itaque etiam alios sic inuenias, οὐρανόνδε, οὐρανόθι. quare etiam plures casus sint. cæterum aduerbia loci sunt, vt θύραζε. Quid quòd illa addita terminatio non semper distinxit, nam etiam præpositio addita est, οὐρανόθι πρό. sicut & φι, quæ particula omnibus additur casibus, neque ipsos variat: & omnibus numeris: id quod ab Vrbano diligentissimè ex Homericis obseruationibus collectũ est.

CAP. LXXXIII.

De iis, quæ vnico casu constant, & pluribus. & an Aptota inueniantur.

QVemadmodum igitur interdum videmus nomen quodpiam, verbúmve voce conuenire: vt, face: neque tamen eadẽ est natura: ita quanquam quidam casus eiusdem vocis, limitibus iisdẽ contineãtur, nihil tamen impediet, quin sui quæque vox Casus naturã vsumque seruet. Sunt enim quædã nomina per omnes Casus variata, quæ iccirco Senaria dicta sunt, vt Solus. Quædã per quinq. vt Pater: quæ, Quinaria. Quaternaria: vt, Puer. Ternaria: vt Turris. Simplicia, quæ vnũ tenorẽ semper obtinẽt: vt, Frugi. Binaria autẽ: siue Bipartita quidã fecere, addúntque

exemplũ à Genu: propterea quòd in Secundo, & Tertio, & Sexto producat, in Recto, Quarto, Quinto corripiat vltimam syllabam. Apud poëtas tamen eam semper productam inuenias:

Nuda genu, nodóque sinus collecta fluentes.

est Genu, Quarti casus, sicut & Sinus fluẽtes. Neque necesse est inueniri defectus hos in omnib. numeris: vt quoniam sint, Singularia, & Ternaria, & deinceps, etiã Binaria statuantur. casu namque non consultò hæc euenere: quin etiam si consultò factum esset, ad id non cogerentur. sicut in natura animaliũ, sunt Bipedes, sunt Quadrupedes, Sexpedes, Octopedes, Tripedes autem non sunt. neque in arte. nam culinarii Tripodes sunt: quadrupedes vt essent, non placuit.

Antiqui igitur sic minutatim collegêre. Senaria Modum habẽt vnicum, vt Solus. Quinaria duos, Rectum eundem cum vocatiuo: vt, Mater. is primus modus est: Alter, cùm idem est Tertius cum Sexto: vt, Marcus. Quaternaria sex Primus, Genitiuum cum Datiuo, & Vocatiuũ cum Ablatiuo: vt, Aeneas. Secũdus, Nominatiuum cum Vocatiuo, Datiuum cum Ablatiuo: vt, Aper. Tertius, Genitiuum cum Vocatiuo, & Datiuum cum Ablatiuo: vt, Iulius: Genitiuum enim vnico i, scribebant. Quartus, Nominatiuum cum Vocatiuo, & Genitiuũ cum Datiuo: vt, Dies. Quintus, Nominatiuum cum Genitiuo, & Vocatiuo. Sextus, Nominatiuum cum Accusatiuo, & Vocatiuo: vt, neutra, Sidus, Scamnum. Ternaria quoq; sex fiunt modis: Primus, Nominatiuũ cum Genitiuo, & Vocatiuo: Datiuum cum Ablatiuo, vt

Turris.

Turris. Secundus, in iis, quæ sunt sicut Portus. vbi antiqui Datiuum eodem sono quo ablatiuum proferebant. Tertius in iis, quæ sunt sicut Poëta: nihil enim habent præterea, nisi Poëtam, & Poëtæ. Quartus in iis quæ sunt sicut THISBE: in quibus idem est Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus Vocatiuus, Ablatiuus. Quintus, in Græcis fœmininis in o, antiquorum more. Sappho, Sapphonis, Sapphoni. Sextus, vt in neutris Secundæ, scamnum.

CAP. LXXXIIII.

Veterum dicta examinat diligentius.

HAs minutias omittere aliquando in animo fuit: sed nequid desideretur, apposuimus: simul vt veterum errores castigaremus. Primùm, singulares tantũ casus sunt prosecuti: at enimuero plurales aliter sonant: iccirco tota hæc via non solùm inutilis, sed etiã falsa. Præterea capita quoque ipsa non omnia vera sunt, inter quæ illa emendes: nam Ternariorũ secũdus modus idẽ est cum primo: nam in Portu & Turri, iidem sunt casuum modi, si literas spectes, Nominatiuus, Genitiuus, Vocatiuus, vnus: Datiuus, vt prisci, Portu, & Ablatiuus vnus, & Tertius, accusatiuus. At enimuero differt Genitiuus, Portus, à nominat. suo syllabæ finalis productione. Itaque ad maiorem numerum referenda hæc erunt: ipsi enim Binaria agnoscebant, ex eiusdem vocalis diuersa quantitate. Quare Tertius quoque modus Ternariorum reiicietur in Quaternaria: nam Dea, aliter sonat, in Nominatiuo, aliter in Ablatiuo.

Quartus verò etiam ridiculus est. Quis enim dicat in Thisbe: eundem esse vel Genitiuum, vel Datiuum cum Recto? quem ab eo diphthongus longè diuidit: vt suspicari libeat, iam Diomedis tempore desitas esse diphthongorum pronunciationes. Quintus quoque modus explodendus est: Nam si veteres sequimur, vt Sapphonis, & Sapphoni dicamus: etiam Sapphonem, etiã Sapphone, addemus. integrum enim declinabant. sin cultioribus sæculis obsequamur, in aliã mox formam erunt redigenda.

Hæc igitur omnes sibi habent casus, eorum enim vsus omnibus præstò est: at casuum formam desiderant: verùm inueniuntur nomina multis defecta casibus: quædam etiam omnibus, præter vnum: vt, Sponte. is enim Sextus casus quum sit, sui vsum cum aliorum nullo communicat: quare hæc Græci rectè Μονόπτωτα dixere. alia verò quibus duo tantum relicti essent, Diptota: vt, Iuppiter, rectum tantum & vocatiuum habet, reiectis antiquorum, Iuppitris, Iuppitrem. alia, Triptota: vt, Iouis, Ioui, Iouem. reiecto Recto antiquorum, eo versu,

Quem Iouis ipse tremit. In quo Apuleius secutus est vetus carmen, quod recitatur à Martiano,

Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Et Tetraptota, & Pentaptota, à numero quoque dicas si inuenias: vt pronomen Ego, caret enim Vocatiuo. Hexaptota autem etiam Παντάπτωτα nominauimus, quoniam omnes casus complecterentur.

Si igitur, vt ostẽdimus, aliud est, esse Bipartita,

Tri-

Tripartita, Quadripartita: & aliud Diptota, Triptota, Tetraptota: satis constat veteres non rectè inuexisse, Aptotorum appellationem. Nam Frugi, & nihili, non carent casibus, vt dixere: sed Nihili, Monoptotum est, casus scilicet Genitiui: vt sit homo nihili, sicut homo nullius precii: & Frugi omniũ casuum est. omnibus. n. casibus iungitur, licet voce nõ varietur. Si enim id tolleret casuum naturam, nõ posses dicere, Turris magnæ: quoniam Turris in nominatiuo ius sibi certum occupasset, quo excluderet Genitiuum. Verùm, vt dicebamus, materia tantum, id est voce sola cõueniunt, forma autem distant: vt homo pictus, & homo verus. Illa verò etiam ἀπόδειξις est inuicta: Si nominis definitio est, per casus variari: ergo casus est, aut essentia nominis, aut ab essentia fluens: Omni igitur nomini competet. His autem capitibus vsi sumus appellationibus vulgaribus, Genitiui, Datiui & aliorum, ne si Primum & Secundum, & Tertium, vt polliciti fueramus, dixissemus, confusa esset oratio, in qua identidem eadem nomina inculcanda erant, Primus modus, Secundus modus.

CAPVT LXXXV.

Singulorum casuum ratio, quæ pertinet ad terminationes.

CAsuum ortus vsúsque is est. Verùm nõdum acquiescit animus: reddenda enim caussa est ipsius terminationis: si quidem casus Terminatio est. ac pleraque sanè ad Græcos referre, nobis satis sit, à quibus penè vniuersa lingua fluxit. Tres igitur ordines declinationum potissi-

mum ſecuti ſumus. Nam ex prima & ſecunda vnam conflatam videmus: ex eorum tertia, ſecundam noſtram: ex quinta illorum, tertiam, quartã & quintam. Igitur tertium caſum vt illi per diphthongum ſpuriam ſcribebant: ſic nos per legitimam ποιητῆ, μούσῃ, poëtæ, muſæ. Quarum caſum Aeolicè pronunciauimus, ποιητὰν, Θήϐαν: Poëtam, Thebam. Secundum autem quare non ſecuti ſumus, ſanè miror. Nam in v, ποιητοῦ, vt Genu, eſſe potuit. Muſas, autem in ſecundo, ſicut Aeoles, nó diximus, quia concurriſſet cum plurali Quarto: atque illi diſtinxere ſic, vt is vltimam produceret, Quartus autem corriperet. exempla ſunt petenda ex Pindaro, & Theocrito. Et ſanè veteres Latinos ſic quoque locutos conſtat: quod etiam patet ex Vergilio in vndecimo, - Nihil ipſa, nec auras, nec ſonitus memor. Sic enim legendum: non vt imperiti mutarunt, Auræ. Cùm igitur ex duabus vnam feciſſent, quam ob cauſſam potius vocalem ſecundæ, quàm primæ retinuere? propterea quòd rectius & facilius ex A, huius Recti Poeta, facies Poëtæ quàm Poëtu, Plurales autem caſus duo integri ſunt, Rectus & Quartus, ποιηταὶ, ποιητὰς. Tertius autem abiecit è diphthongo priorem vocalem ποιητὰς, poëtis. Quum tamen Aeoles valde amarent diphthongum illam φαισὶ pro φασὶ, & Αἰσκληπιὸς, pro Ἀσκληπιὸς, vt diximus. Secundus autem caſus, vt euitaret conſonantiam cum quarto ſingulari, diſtortus fuit, ποιητὰν, poëtam: ποιητᾶν, poëtarum: propterea quòd accentu nõ potuere apud nos diſtingui: neque enim vltimas accentu afficimus.

Itaque ſecuti ſunt alterum modum eorundem caſuum, ποιητάων: ſed effugere hiatum illum dum volunt, R, interpoſuere: maximè enim accedunt veſtigia huius elementi ad hiatum: nam etiã qui ipſum non poſſunt plenè pronunciare, idem ſonant, quod obſcurus hiatus. Secundæ autem declinationis caſus penè omnes Græci ſunt: ſolus ſecundus effugit illam obſcuritatẽ ipſius v, vt Homeri potius, quàm Ὁμήρȣ diceremus: ſed ita puto efferri ſolitum, ſicut in Optimus, vt aliquid eſſet, quaſi etiam in Optumo. Nam in veteri exemplari Terentiano, quod vidimus in manibus præceptoris noſtri Cœlii Rhodigini, ſic ſcriptũ fuit, Apollodoru. Quartum autem pluralem contrà euenit, vt pronunciarent: Cùm enim ex Ὅμηρος feciſſent Homerus, contrà ex Ὁμήρȣς, fecere Homeros: ſic enim proferebant, vt diximus, Aeoles Ὁμήρως. Secundi autem caſus ratio eadem quæ in prima, & altera longè maior. nam cùm dicerẽt, Ὅμηρον, nos Homerum, & Ὁμήρων in ſecundo, nobis non licuit ſeruare. eadem non fuiſſet vox, itaque caudam illam addidere, Homerorum, ſanè inſuauem, quam etiam caudata litera explerent, R, ſcilicet. ac per initia quidem, vt Græci loquebantur, ſic Nos locutos puto: vt cenſeã, & Meũm, & Deûm, & Liberûm, dixiſſe, pro Meorum, Deorum, Liberorum: adeò, vt contra omnes ſentiam, non per Syncopen ſic enunciari, ſed integras fuiſſe voces. Tertia maximè, vt diximus, à Quinta pendet. ſed exilem literam maluimus nos: πατρὸς, patris: ſicut etiam in Quarto patrem, ex πατέρα: addito illo mugitu ex priſcis, vt opinor, opicis: ſic

enim Græca ſuauitas fuit contaminata. Pluralis autem ſecundus nõ coactus fuit exire in caudam illam, neque enim cum quarto ſingulari conueniebat. Sed ea infelicitas contigit Tertio plurali, vt Patribus, barbaro ſanè exitu dicerent. nam Patris, non potuere: erat enim iam occupatus ſonus à ſecundo ſingulari. Quarta autem declinatio ſub hac fuit per initia ipſius linguæ. Sic enim dicebant, Anus, anuis, anui: poſtea etiam breuioribus vocibus, Anus, anus, anu: ſed miſta fuit cum Secunda, Anum enim dicunt. Sic etiam in plurali cum Tertia conuenit, Anuum, anubus. At quinta longè diuerſa fuit: nam terminatio quoque ipſius Recti, ſua ipſius priſcæ Italiæ fuit, Dies, Fames, Spes. Secundo caſu plurali ſecũdæ declinationis terminationem eſt ſecuta. Tertio autem caſu, Tertiæ: Diebus, vt Patribus: ſicut etiam Secundo ſingulari, Secundam: Domini, Diei: quam tamen bis mutarunt: nam & Dies, & Die, in eodem caſu dixiſſe, autor eſt doctiſſimus vir Gellius: vt vel hinc pateat, arbitrio loquentium & naſci nomina, & interire.

CAPVT LXXXVI.

De ſpecie.

SPecere vetus verbum fuit. In compoſitis nũc inuenitur, & in ſuis deductis: vt, Specula, Speculari: vox ſanè ipſa militaris. Cùm poſitis inſidiis aut è ſpecubus contemplarentur agreſtes olim Latini prælia inituri: aut ſupra Specus ipſas, edito ſaxo ſtantes obſeruarent, quid rerum agerent pro-

procul hostes. Specus autem Græcum est, σπέος. Inde Species, pro re visa, sicut facies, pro re facta. Ipsa igitur imago rei quæ in specendi instrumentum reciperetur, Species dicta. Ergo si res erit primi status, eius imago species primaria dicta est: vt, nomen Ilus, Regem Troianum repræsentabat, qui primus ita dictus est: iccirco Primitiuam speciem appellarunt. Quæ verò flueret à priore, Deriuatiuam, quoniam nomen alterum à priore per eius vim deriuaretur: vt ab Ilus, Iulus. Quòd si figura est decomposita, quæ à composita deducitur: erit sanè vltra speciem Deriuatiuam alia species, cui nomen non posuere, propterea quòd ad eam animum non aduerterant: à Iulus, Iulius: & item alia, Iulianus: & alia porrò, Iulianius: Verùm de figura illa, mox. Hîc autem consultius dicamus, multos esse modos, ordinésque in deriuatis, vt quædam primo sint: quædam deinceps. Duobus autem modis Primum dicitur: aut quod ante alia omnia sui ordinis est: aut ante quod nihil, licet post ipsum, nihil. Ita etiam primaria, seu primitiua: aliqua enim sunt à quibus nihil deductum sit. Quòd si hæc duo inter se comparentur, præstantiore ratione dicatur Primum, ante quod nihil est, quàm quod alia præcedit: prior enim ratio est absoluta, & longè validior. Deus enim antequam quicquam crearet, erat Primum, priore ratione. Nomen tamen tam Græcum, quàm Latinum posteriorem rationem indicat: & facilius Græcum πρῶτον (est enim πρὸ, τόν) etiam in duobus potest esse. vnde & πρότερον, πρὸ ἕτερον,

sic enim orta sunt comparatiua, ab ἕτερον. Latinũ autem morosius, superlatiuum enim est: nã Pri, vetus vox fuit, sicut N I. postea latiore vocali fusæ sunt, Ne, Præ: vnde aduerbium, pridem: comparatiuum, Prius: superlatiuum, Primum: nam ab aduerbio Pridem, Primum qui ducunt, errant.

CAPVT LXXXVII.

De Figura.

Γράφειν dixere, lineas ducere. Pictura primùm ab Sole & vmbra orta est, vnde μονοχρώματον: postea addidere lucem & vmbram: à potiori Latinis visum est denominare. vt à φέγγος, dicerent Fingere, & detracta aspiratione, Pingere. Est igitur Fingere, exprimere imitatione veram rem: iccirco dicta Figura in signis, & tabulis: atque hinc porrò in grammaticis. Figuræ physicis sunt, quæ extrema quantitatis eiusdem subiiciunt aliter, atque aliter oculis, quatenus extrema sunt. Rei naturalis diuina definitio. Principiò in plurali definiuimus vt facilius intelligeretur. Et diximus, Quatenus extrema sunt: quia colores aliter atque aliter etiam obiiciunt quantitatem oculis. Et quanquam etiam tactu comprehenditur figura: tamen primarium obiectum oculorum est. In re literaria modus idem: Nam sicuti coniunctione certarum partium corpora coalescunt, ita notarum notionúmve coniunctione voces componuntur, ita, vt alterius modi fiat alia vox, ex Magno, & Animo, Magnanimus. quare Magnum, Simplicis figuræ dixerunt, item Animum: at vtrũ-
que

que iunctum, Compositæ. Dubitatur: Si nomen est nota rei, an nomen compositum sit nota rei compositæ. Duplex est compositio: vna vera, altera non vera: & prior huius posterioris regula est. Connectuntur enim interdum res duæ, vt Animus, & Magnitudo: ergo nomen compositum, coniuncta illa tanquam vnum significabit. Alter modus est in iis, quæ sūt, sicut Indoctus: significat enim compositionem, positionis & priuationis, quæ in re non sunt: intellectus autem eas non potest apprehendere, nisi aliquo componat modo.

CAP. LXXXVIII.

Non rectè addi Decompositam.

HAec sic veteres: quæ à nobis sunt perspicacius contemplanda. Igitur etsi crescit quantitas, non tamen necesse est, vt mutetur figura. veluti cùm additur quadrato Norma, quam Græci γνώμονα vocant: augetur quantitas: figura nō mutatur. Interdum verò mutatur, vt si eidem quadrato apponatur Triangulum. Eodem modo aliquando crescit vox eadem, neque mutatur figura: vt Magnanimus, eadem facie est, qua magnus animus, licet maiore. Si autem addatur Animitas, fit diuersitas à diuerso: neque enim semper compositio figura mutatur. Quod etiam in rebus liquidis, & in prima Elementorum mistione constat. Quare hoc quod appellarunt veteres Figuram, mihi potius vocanda videtur Species, id est facies quædam: quanquam enim vsu, Animitas, non dicatur: at Analogia hoc non respuit, sicut Pietas, Felicitas, & alia. Quare duæ tantùm

quadratū norma

erunt quantitates: Simplex, & Compoſita. De compoſita verò, quæ à Græcis dicta eſt παρασύνθετος, non video, quare tertium faciat membrũ. Neque enim Magnanimitas à Magnanimo deducitur: ſicut neque ab Impio Impietas, ſed ex In, & Pietas, factum eſt. Quædam enim ſimplicia non inueniuntur, quæ inueniuntur compoſita. Exemplo eſt Epitogium: non enim Togium dicitur. Igitur non erit compoſitum, cùm partium altera nuſquam extet ſeparata. Item alia multa eiuſdem modi ſunt: Muſtela, Conſpicor: quarum partes deſiderantur. Sed fac ita eſſe, vt voluere: ſpecies erit quædam potius deriuata à Magnanimo, non autem Figura diuerſa, ſi ſpectes cõpoſitionem: nihil enim priori voci additum aut demptum eſt. Quare decompoſitum eſſet aliter: cùm priori compoſitioni, aliqua vox apponeretur porrò: vt, Incuruiceruix.

CAPVT LXXXIX.

Redit ad ſuperiora, ob Figuræ vſum.

QVa ratione componerentur dictiones, inter earum affectus commemoratum eſt: is verò affectus totus nomini competit, quanquam non ſoli. Euenit duobus integris: vt, Iuſiurãdum. Duobus corruptis: vt, Beniuolus. Integro, & corrupto: vt, Extorris. Corrupto, & integro: vt, efferus. Componuntur autem nomina & inter ſe, vt diximus, & cum aliis. cum Verbis, Lucifer: cum Participiis, Omnipotens: cum Pronominibus, Eiuſmodi: cum Aduerbiis, Beneuolus: cum Præpoſitionibus, Imprudens: cum Coniunctionibus;

nibus, Vterque: cum Interiectionibus, Væ Iouis. Partium autem numerus in compoſitis, à duobus ad plures, Semiuir, Imperterritus Cuiuſcunquemodi: & illa faceta vox, nulli Græcarum cedens, Incuruiceruicumpecus: vnica enim dictio eſt, non duæ, vt putarunt, & illa vetus, Solitaurilia: non vt ſunt interpretati malè veritatem, Sue, Oue, Tauro: neque enim in voce hac, Soli, eſt Ouis: ſed ſic fuit per initia, Sue, Soloce, Tauro: ſic enim pecudem lana tectam priſci appellarunt, quam ad ſacrificium egregiam habebant, id eſt è grege ſegregatam: integram, non tonſam: vnde & nomen, quoniam cum tota lana eſſet. Solon enim Oſci dicebant totum, vt Græci ὅλον. Igitur non in ſimplices ſolùm, ſed in compoſitas quoque partes reſoluentur: ſicuti dictiones non in literas tantùm, ſed & in ſyllabas: & naturalia corpora non in materiam modò & formam, ſed etiam in Elementa. Quoniam autem tam Recti quàm Obliqui inter ſe promiſcuò componuntur, Rectus flectetur, Obliqui non flectentur. Quare falſò excepere, Alteruter, quoniam in ſecundo caſu faciat, Alterutrius. Nam tametſi in Quinquaginta libris, itémque apud alios legitur, vt in libris Originum dictum eſt: at M. Tullium, & in Protagora & in Epiſtolis, ipſúmque Catonem in oratione de Ambitu, alteriuſvtrius ſcripſiſſe conſtat. Itaque cùm dicimus Alterutrius: vox illa Alter, hoc loco non eſt Rectus, ſed Genitiuus caſus, & priſco modo amputata vocali cum ſibilo, Sarti'tectis, tecti'fractis. Ergo non debuit excipi ab ea lege, qua dicebant,

Rectum semper flecti. Illud quoque errarunt: sic enim aiunt, Obliquũ hoc Alterutrius, siue fœmininus sit, siue à neutro Recto, necessariò exclusisse syllabas postremas prioris vocis Alterius, quoniã iam idem fecerant in Recto. sic Alterutra, & Alterutrum, non Alterautra, & Alterum vtrum. At enimuero hoc ridiculum est: Nam quòd in Rectis facta sit collisio, passa est vocalis, & consonans M, id quod patitur altera vocali subeũte: At dissimilis ratio in Obliquis: quod etiam sua ipsorũ ratione debilitarunt. Nam in rectis ob hiatum euitandum, elisam aiunt vocalem, ergo in obliquis cùm nullus sit hiatus, nulla esse debuit elisio. Neque enim quia elides sic, Patrem eius, vt dicas in carmine, Patr' eius: iccirco pro Patris eius, eodẽ modo audeas, Patr' eius. Quid quòd hæ voces duplici vsu receptæ sunt: nam Alter fuit, & fuit Alterus: ἄλλος ἕτερος. Itaque in fœmininis etiam durauit, Altera, alteræ vt diceretur aliquando apud priscos: quare soni commoditati seruientes, mollissimam quanque flexionem sunt secuti, vt Alteruter, potius dicerent, quàm Alterusuter: & Alterutrius, ab eo quod esset Alteri vtrius. Elisionis autem exemplum habeas ex Amphitruone Plauti, Culest qui donum dedit: pro, qualis est.

CAP. XC.

An alia sint nominum accidentia, siue affectiones.

HAec sunt ab antiquis Accidentia numerata. An verò satis fecere? Atque equidem puto eos vnum omisisse: Nam cùm declinatio sit affectus genericus quatuor partium: imò verò differentia

rentia eſſentialis, habuit etiam aliam ſignificationem. priore nanque modo communis eſt tam Nomini, quàm Verbo : eſt enim mutatio quædã terminationum. At in verbo, & in nomine aliud quiddam eſt vtrique ſuum & peculiare. Quorum alterum, quod eſſet Verbi, vocarunt Coniugationem. quod eſſet Nominis, Declinationem. Eſt autem declinatio non illa ſola inflexio communis, ſed certa & propria: vt aliter dicatur Poëta, aliter Dies declinari. Ergo affectus nominum quidam eſt, ſicut & ſpecies. Quare cùm Verbo attribuerint coniugationem, & rectè: Nomini Declinationem cùm non aſſignarunt, inconſultò fecere: cùm fruſtra timerent, ne quod eſſet genericum, Nomini adſcriberent.

CAP. XCI.

Nominum ſpecies venatur ex Elementis philoſophiæ.

STatim poſt definitionem Nominis, eius affectus poſuimus meritò, antequam ſpecies enumeraremus. ſicut animalis affectus ſunt, moueri voluntariè, & ſentire, priores ipſis ſpeciebus, Homine, Oſtrea, Leone: in quibus poſtea per differẽtias diſponuntur. At veteres more ſuo in hoc quoque nobis negotium exhibuere, cùm Species nominum prius, quàm ipſorum affectiones tractant. Nos igitur his caſtigatis, eas deinceps, earúmque origines atque cauſſas cõtemplemur. Rerum numerum penè immenſum totidem vocibus cùm aſſequi nequiuerit humana mens, neceſſariò comparauit, vt non ſolùm quæ eiuſdem ſubſtantiæ participes eſſent res, eodem quoque no-

mine significarentur, vt Equus & Homo animalis nomine, cuius natura constarent communi: sed etiam quæ re ipsa diuersa essent, veluti, Canis cœleste sidus, & Canis animal. Quarum sanè rerum substantiæ apud Auerroëm, vt aiunt philosophi, etiam plus quàm genere differunt. Nos autem quid sentiamus, aliis libris dictum est. ὁμώνυμα Græci vocant: nostris recentioribus aptissimo vocabulo Aequiuoca libuit appellare: quasi vocis hæreditate æquali rem inæqualem repræsentarent. Siquis Vnomina velit dicere, nihil vetat, sed Græca appellatio magis sapit, ὁμῶς enim simul significat, non autē ἴσως. Nam profectò vt in re nō sunt eadem, ita a nominis significato alio, atque alio sunt. Itaque sic verè possis dicere, Canis nō est Canis: id est, res Cœlestis, non est res Terrestris: at nomen & materiā habet, ipsas literas, C, A, N, I, S: & formam, id est significatum, ergo Canis cœlestis materiam eandem habet Elementorum, quā Canis terrestris, formam autem, id est significatum, non habet: ergo non est idem nomen: à forma enim est, quod est: iccirco Græci ὁμῶς: at Latini non ita rectè, cùm æquitatem illam interseruere. Itaque cōmodius fortasse nos, Vnonima: vt vnà, sit aduerbium, simul. Hæc autem non vno modo orta sunt: sed quædam temere, atque vt fors tulit: qualia sunt Alexander, & Achilles, tam in Regibus, quàm in Nautis nequam. Alia autem consultò: vt, cùm cuiuspiam similitudo ad imponendum idem nomen alteri simili traxit: ea similitudo fuit aut Substantiæ: veluti cùm dicimus, Xiphian piscē, & herbam ab instrumento bellico.
Aut

Aut Quantitatis: vt eſt in prouerbio, Montes & maria polliceri:& apud Callimachum, ὃς οὐδ' ὅσα πόντος, ἀείδει, in hymno Apollinis:& Mare Solomonis. Aut Qualitatis: vt cùm metallo & præuiæ diei parti, fulgoris nomen inditum eſt Græca voce, αὐρόν: priſca enim eſt, quod teſtatur αὔριον, ſcilicet ſequens mane: quod & Germani imitati ſunt, & Hiſpani, & Itali. Item ab aliis prædicamentis: vt cùm arbores maſculas aut fœminas, & Thura maſcula, & vires maſculas, & nigra toxica, ab actione, & relatione: & Regem, diuitem quempiam, παρὰ τὸ ἔχειν: Delphos, orbis vmbilicum. Hæc omnia nomina ſibi aliqua imitatione ſunt conſecuta. Ac reliquis quidem generibus euenire fatentur. Subſtantiam autem hoc vt admitteret, dubitarunt. Cùm enim non intendatur, non remittatur, non videbatur dari gradus ad ſimilitudinem in ipſa. Verùm facilè id intelligimus, eandem ſubſtantiam non intendi: ſed genus commune multis, arctari in ſpecies multas: quare non poteſt fieri, vt æquales ſint illæ: æqualitas enim in ſubſtantia, eſt identitas. Quòd & in octauo Hiſtoriarū dixit diuinitus Ariſtoteles: Species ſub eodē genere cōiunctione quidem generis illius vnū eſſe: differētiarum autē ſucceſſione, hærere. Eſſe enim tum in materia, tum in forma, tū in compoſitis certas aut affectiones, aut differentias inter ſe vicinas, & inæquales. In materia, vt oſſa in Homine, in Leone, differre per medullam: in Delphino paululum abeſſe in cæteris piſcibus pro oſſe ſpinā: in Sepia eſſe aliud: in inſectis aliud: quod nomine careat. Sic & in formis: Rationem,

Morgē. *Manna na.* *Dimmane.*

in anima Hominis: Instinctum naturalem in Formicæ anima. Sic in compositis: Artem in Homine: in Ape quomodo dicas vim illam fauificandi: in Psittaco mirificum nidum texendi? Itaque species sunt æquales in genere: inter se autem comparatæ, inæquales ab ipsarum differentiarum inæqualitate. Adeò enim sunt inæquales, vt altera vnũ genus interdũ constituat subalternũ, altera in multa distribuatur genera. exempli gratia: Corpus diuiditur per differentias, Mortale, & Immortale: hoc cœlum tantùm constituit: Mortali autẽ cætera omnia comprehendũtur. Sic intelligas Vniuocum, quod idem genus dispertit, æquè omnibus: vt animal. Analogum, quod non æquè, sed ordine quodã: vt sapere. Aequiuocum, quod nomẽ solum communicat: vt, Prata ridere, Mare irasci. Hæc postrema diximus, quomodo appellarentur. Analoga autem à Latinis Proportionalia: sicut ciuium ius non idem omnibus, sed suum cuique attributum, Senatori, Equiti, Plebi. Quod C. Cæsar dicit, Pro rata: nos, Pro portione: Vt cuiusque res fert: id est, rata pars, siue portio. Ditiores enim plus obibant muneris. vnde apud Athenienses, ἀντίδοσις. Vniuoca autem à Græcis συνώνυμα, prudentissimè: cum nomine enim rem communicabant: non enim τὸ συν, coniungit ea sub nomine: sed nomen & nominis rationem. Latinè Cognomina rectissimè dicas. Cùm autem res non omnes eodem modo sint: sed aliæ per se, vt Substantiæ: aliæ in aliis, vt Accidentia: atque hæc dupliciter, vt hoc sunt, quod sunt: & quomodo sunt, quod sunt: nam Albedo etiam sine niue ali-

aliquid est:intelligimus esse,quod est:& Albedinē appellauimus,percepimúsque esse vniuocā, quia eadem genere esset in niue, & in lacte. Aliquando intelligimus ipsam esse,quomodo est: licet enim aliud sit à niue: tamen non potest esse sine aut niue, aut alio corpore. Is igitur est modus, per quem est, id quod est: quoniam inhærentia, est essentia accidentis. hoc quoque opus habuit nomine aliquo:iccirco ab Albedine,Album deductum est:nam id quod est, posterius est, quàm id quo est. igitur etiam nomen hoc ab illo ductum. vnde orta sunt τὰ παρώνυμα, quæ παρὰ ἕτερον deriuarentur, sola terminatione à priore differentia: Latini Denominatiua commodè vocitarunt. Cōtraria autem Aequiuocis quædam sunt:nam vt illa vnam vocem multa habent: ita multas voces in his,vnum:Ensis,Spatha, Gladius. Græci hæc πολυώνυμα:quidam è nostris συνώνυμα falsò. fortasse autem explicatius essent locuti Græci, si μονώνυμα appellassent,quæ solo nomine extarent indicantia res diuersas.

Igitur colligamus sic:Communes res,quæ aut sua natura per se sunt,vt Homo: aut licet sint in aliis,si intelligātur sine eo in quo sunt,vt Albedo, Vniuocis nominib. sunt indicatæ. Sin quomodo in aliis insunt,accipiantur,Denominatiuis:vt Albū. πολυώνυμα autem eadē sunt quæ Vniuoca. Res autē singulares quarū natura ab aliis dissita est, si eodē nomine,quo illæ appellentur: nomen illud erit Aequiuocū:vt,Cæsar:neque enim quicquam mei in altero qui dicatur Cæsar erit: neque solæ substantiæ, sed etiam accidentia,quæ in ipsis in-

diuiduis sunt, vt hic rubor, hæc cicatrix, Aequiuoca est propria Cæsaris vnius: sicut & substãtia in qua est. Quare tam nomen hoc Cæsar, quàm hoc, Cæsaris cicatrix, plurali carebit: sed eius pluralis numerus erit vagus: velut quũ dicis, Homines: at, Hic homo, caret numero plurali: ἄτομα enim facta sunt, apud Græcos: apud nos, Indiuidua. Itaq. in Declinationibus, quod præponitur pronomen nominibus, Hic homo, Hæc cicatrix, nõ est nota indicans, & præscribens indiuiduum, sed sexum tantùm. Nã quo modo hæc cicatrix indicata, potest fieri cicatrices? Quinimo ne in eodẽ quidem Cæsare si plures sint, possis iccirco flectere ad numerũ pluralem. Etiam fac vt cætera paria sint, Tẽpus, Qualitas, Magnitudo: at loco different. Cõmunia autem, siue Vniuersalia loco non præscribuntur. Hæc omnia tã Vniuoca, quàm Aequiuoca veteres Substãtiua, sanè, ambiguè, vocauere. Substantiæ enim appellatione abusi sunt, pro Essentia: sicuti Græci nomine ὀσίας, in prædicamẽto. Nanque ὀσία etiam conuenit rebus extra prædicamẽto, vt Deo. At Substãtia neque extra prædicamenta, neque in omnibus: sed in iis tantum, quæ substant accidẽtibus. quare nomẽ hoc Albedo, non erit Substantiuum, quia substantiã non significat: iccirco alii Fixũ dicere maluerunt, propterea quòd rem indicaret, quæ nõ mutaretur alio atque alio subiecto. Sed anceps ea quoque vox fuit: nã Fixum videretur esse indeclinabile, opponitur enim Mobili. Itaque nos longè consultius Essentiale nomẽ appellauimus: quippe quod tam substantiæ, quàm accidẽtis hoc ipsum quod sunt, signi

significaret, Denominatiua autē eadem quæ Adiectiua: quæ etiam Accidentalia dicere posses, nisi nomina differentiarū impedirēt: nam à Ratione, Rationale duces: hoc est Denominatiuū, sed non est Accidentale. An verò sit Essentiale? Iccirco intelligendum est, οὐσίαν, siue Essentiam triplicē esse: Materiam, & Formam, & Cōpositum. Forma igitur dicitur Essentia quia dat essentiam: Materia, quia dantem gerit: sed propriè οὐσία est totum ipsum: à qua quod Substantiuum vocabant, nominauimus Essentiale. Denomiuatiua intellexere variari, ac propterea Mobilia vocitarunt: vt cō ueniat idem nomen viro & mulieri, si sit variatū: Albus, Alba. Hac de caussa in oratione semper Denominatiuum posterius esse debuit Essentiali: vir fortis, equus celer: verùm vsus obtinuit elegātiæ caussa, vt aliter quàm vulgus loquitur, loqueremur. Neque verò penitus temere factum est: nāque vt equus potest celer, & nō celer, ita celeritas esse potest & in equo, & in non equo: quare quod subibit, moderabitur. Quod si est Denominatiuū proprium, vt Sentiens, est proprium animalis: nihil refert vtrum præponatur: paria enim sunt, sed natura ipsa Essentiale prius est. ridiculè enim professi sunt, Fixū sequi Mobilis naturam, si præcedat Mobile. idem enim est, Animus peruersus: &, Peruersus animus. Sed ita intelligebant differre, si dicamus, Corrupta mente & corpore: &, Mente & corpore corrupto. Verum hoc non est, Fixū sequi Mobilis naturam: neque enim mutatur: sed ex duobus fixis diuersis genere, & numero, alterum apponi ipsi adiectiuo, quod ei simile sit. Verùm

ridiculè negatur posse dici æquè Corrupta mente:&,Mente corrupta. Neque verum est, Substantiua obsequi Adiectiuis: sed contrà, Adiectiuum prospicere ad vtrunque Substantiuum,aut ad id, quod propius est: & ipsi contra hanc malè explicatam sententiam etiam ex Ciceronis Philippica, dicendi modum obseruare. An verò Adiectiuum & Substantiuum sit affectus, aut species solius nominis,in sexto libro declaratum est.

Nominis igitur vel Fixi, vel Mobilis hæc ratio est. Fixum autem aliud Proprium,quod vnius tātum est: aliud Commune fecere: atque hoc Appellatiuum quare vocarint, sanè nescio. Verùm neque diuisio bona est,neque nominis impositio. Nanque etiam Mobilia, siue adiectiua, partim sunt communia,vt candor:partim propria,vt hic candor qui in Cæsare est. Itaque diuisio nominis in Fixum & Mobile,est sicut diuisio rei, inesse,& in modum quo est. Diuisio autem in Cōmune,& Proprium,non est Fixorum tantùm:sed generica nominis:sicut diuisio rei in vniuersalem,& indiuiduatam. Appellatiuum autem quare dixere? an quia sub se vocat multa? at etiam Adiectiui id interest: nihil enim differt Concretum ab Abstracto,nisi modo significationis, non significatione: at etiam propria nomina suam rem appellant.

Hoc autem ipsum quòd sunt aut Propria, aut Cōmunia,aut Fixa,aut Mobilia,recentiores Qualitatem nominis vocarunt: eáque inter accidētia cum specie,& genere,& enumerarūt. Item Cōparationem,atque alia eiusmodi,magno errore. Nā Homo & Cæsar,non differūt qualitate:neq. albū

ab homine qualitate differt, sed essentia: neque enim qualitatis qualitas est. Comparatio autem atque alia eiusmodi non sunt nominis qualitates genericæ. omnibus enim nominibus conuenirēt. At propria non recipiunt Comparationem: neque substantialia: sed Denominatiuorum affectio est. Sicut Patronymicum, non est Nominis qualitas, vt nomen est: sed vt Nomen proprium.

Illud quoque contemplandum est, Nomen hoc, Sol, & Luna, & alia eiusmodi, Commune sit, an Proprium. Nam species prior est indiuiduo: igitur si vnum indiuiduum explet totius ambitū speciei, id quod facit Sol, erit nomen speciei, non indiuidui. Nomen enim priori inditur. Hoc sic sensere veteres falsò: nam qui nomen imposuit rebus, indiuidua nota prius habuit, quàm species. Romanus enim qui vnicum Elephātum primus vidit, ei nomen indidit, Lucam bouem: nihildū metitus animo vniuersalem naturam illam. Sic etiam Soli, quòd solus esset: & eius consorti operis, Lucinæ, quam postea concisa voce Lunam diximus. Est igitur nomen hoc indiuidui indiuiduo impositum per se, speciei autem per accidēs. Itaque quum dicas ex Democrito, Mundos, & Soles, & Lunas, fiet quasi quum appellabis, & me, & Dictatorem, Cæsares, aut si speciei tunc voles, vt fiat: erit. indiuiduis autem alia tibi erunt quærenda nomina.

CAP. XCII.

Quid quoque loco statuendum: déque Propriorum natura, atque affectibus.

QVAE res, vt diximus, hoc habeant, vt sint aliquid prius, quàm sint alicuius: ea nomina quæ eas res sic significant, primo quoque loco tractanda erunt. Quoniam autem Singularia sunt notissima: Propria item nomina, quibus significantur, notisimo, hoc est primo loco, explicanda sunt: vt, Cæsar, Bucephalus, Athesis, Roma. Igitur à Latinis quæ nomina bina, trináve sunt vni homini constituta, an propria sint appellanda? Hoc sic agamus. Voces, quibus Romana capita recensebantur, fuere hæ, Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen. Horum autem natura, atque origo sic fuit: raptis per initia Sabinarum virginibus, atque ea de causa conflato bello, ipso in conflictu earum interuentu vterque populus cōciliatus, nō solùm animos mutuo beneuolētes conciliauit, sed etiā nomina comunicauit. Sic aiūt: putóque ita fuisse in aliquibus: nā in omnib. non constat: quippe ipsi Hersiliæ vnum nomen & fuit, & mansit solùm: item Romulo & Tatio: Numæ Pōpilio Sabino, & Metio Curtio item bina: Hostio Hostilio Romano totidem: Itaq. hoc sentio, à virtute cuiuspiam nomen primum mutuatos, vt ab Iulio, Iulii dicerētur, quorum Iulus autor generis fuisset: iccirco, Nomē appellatum, vnde Nobiles, id est noti essent. Inde vt dignoscerentur, additum aliquid notæ ab euētu: statimque Cognomen ortum fuisse: vt Pompilii, à cerimoniis, Numæ: Hostilii, ab rebus gestis, Hostio: Curtii, à celeritate, Metio: Herdonii, à strenuitate, Turno: Proculi, ab euentu natalium, Iulio. Postea

stea nobiliores quum liberos procreassent, & neque Nomen possent, neque Cognomen auferre vellent, aliam notam excogitarunt: quam quoniã infantibus imponerent, quos sola ea appellarent, præposuere: atque iccirco dixere Nomen. Hoc inde satis constat, quòd quæ primo loco essent olim Nomina, postea secũdo fuere: vt Iulius Proculus: Iulius prius fuit: at C. Iulius posterius. Quæ Prænomina ab euentis quoque orta sunt, aut natalium, aut alterius fortunæ: à fortitudine, Marcus: ab antiquitate, Caius, Γαῖος, à terra scilicet, quasi αὐτόχθονες essent: ab honore & dignitate, Titus: ab Generositate, Cneus: à generis defraudatione, Spurius: à numero liberorum, Quintus, Decimus: à decore, Decius, à cultu populi, Publius: à tempore natalium, Lucius: & item alia. Quæ sors etiam aliis obtigit nominibus. Nam Manius, à Mane dictum fuit. & habuit prænomen, Quintus. Aucta autem Republica, numeróque ciuium illustrium, factum est, vt aliorum nominum nouæ caussæ extiterint. quæ nomina, quòd accederent ad priora, cúmque eis vni attribuerentur, Cognomina dicta sunt. Horum origo fuit, à corporis habitu, Labeo, Crassus, Longus, Varus, Valgius, Sedigitus, Bucculeius, Plautus, Plancus, Varius, Pansa, Ruffus: ab euentis aliis, Posthumus, Proculus, Geminus: à rebus gestis, Aphricanus, Nero, Celer: ab actis, Salinator, Venox, Seranus, & alia eiusmodi. Quæ posteri à maioribus suis honoris caussa accepta quum retinerent, aliqui etiam

auxere, additis aliis insignibus, vt Publius, à popularitate: Cornelius, à viro forti, qui eam familiam primus illustrauit: Scipio, ab opera, quam patri præstitit seniori: addidit his vir summus ab Aphrica domita titulum Aphricani: hoc quoniã tandem accessisset, Agnomen meritò appellauere. sicut Agnatos dicimus, qui familiam augent accessione sua: & Agnata membra, apud Pliniũ, quorum additamento corpus auctius factum est. Quidam recentiorum assentiti sunt negantibus vocem hanc Agnomen, probam esse, sed grammaticorum superstitione commẽtitiam: verùm à M. Tullio in secundo Rhetoricorum posita est. Hæ sunt Romanorum caussæ nominum atque essentiæ, quæ sic definientur: Nomen, familiæ nota: Prænomen, proprium cuiusque: Cognomẽ, quod euẽtu accessit. Agnomen, quod euentus accessionem notat. Ordo patet ex ipsarum vocum vi: Materia autem Nominum sic pote est, vt quũ scribuntur, cætera omnia omnibus suis elementis explicentur, Prænomina non omnibus: sed aut singulis: vt, C. aut binis: vt, CN. aut trinis: vt SEX. pro Sextus. Ex his patet, non rectè aliquos prodidisse, Nomen esse vnius illius cuius est: rectius ab aliis Gentilitium, & ab illis ipsis nomen Familiarum. Græci Prænomine carent: sed posito nomine vnico apponũt patris nomen. Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου. Hoc idem etiam Arabes faciunt: sed etiam autoris nomen subticent, & patris tantùm ponunt: Auen, rois. Auen, pace. Auen, zoar. Græci verò etiam cognomine vsi sunt, sed rariore, vt Εὐπάτωρ, φιλάδελφος, Κεραυνὸς, Χαλκέντερος.

ρος. vt multi putent Πρίαμον & Ἀγαμέμνονα, & Ἄδραστον, & alia multa fuisse cognomenta à militibus excogitata: ille quòd filii cadauer redemerit: alter, quia diu ad Troiam sederit: hic, qui re infecta ab obsidione reuersus sit, vt dicãtur. Quin etiam Diis ipsis à potestatibus quibusdam sunt attributa: vt, Ἀπόλλων, Παιὰν, vtraque appellatio τοῦ φοίβου· ἐνοσίγαιος Neptuni: Παλλὰς, τῆς Τριτωνίδος· Ἀργειφόντης, τοῦ Ἑρμοῦ. Hoc ἐπώνυμον Græci, Agnomen autem φερώνυμον appellarunt. Videamus nunc affectiones. Proprium est Prænominis in viris iis, qui sibi cognomen illustre compararunt, aliquando subticeri: vt, Cæsar Dictator: intelligis enim C. E contrario positum, necessariò interdum aliorum appositione declaratur: vt, C. appones Cæsar: item addes, Dictator: aut, Dictatoris pater. Proprium item & id, certis familiis certa ascita esse Prænomina: vt, L. & C. Cæsarum: P. L. & C N. Scipionum: L. & M. Crassorum. Legimus etiam quædam quibusdam interdicta: veluti M. Prænomine cautum fuit S. C. nequis Manliorum appellaretur, ob M. Manlii Capitolini mala merita in Rempub. quanquam Senatus Cõsultum illud postea abolitum est vetustate. Illud quoque patiuntur nomina & cognomina, vt sedem inter se mutent in narrationibus: inuenias enim & Cæsonem Fabium, & Fabium Cæsonẽ. Etiam in Pacuuii Epitaphio Prænomen postpositum est:

Hic sunt Pacuuij Marci sita ossa.

Vt iam desinant altercari paucæ lectionis grammatici super verba Quintiliani, Victori Marcel-

le:an, Marcelle Victori scribendum sit. Illud etiã est obseruatum, multa Nomina facta esse aliis Prænomina: vt, Iulii Dictatoris nomẽ, mihi: quũ ita Paulus Mideburgius, qui postea Forosemproniensium Pontifex fuit, Mathematicus incomparabilis, Diuorúmque Friderichi, atque Maximiliani & alumnus & altor, persuasisset patri. Verùm ab antiquis quoque factitatum fuit: Nam Tulli, vox fuit Regi Hostilio Prænomen: at posteris in nomen recepta est. L. Sergium legimus: hîc Gentile est: at aliis Prænomen. Etiam Romæ in monumentis sic scriptum, SER. Et in lib. XXXIII. apud T. Liuium, Pacuuius Calanius: hîc est Prænomen: at Nomen est poëtæ, post Prænomen: M. Pacuuius. Proprium & illud Cognominis, atque Agnominis, si post Prænomen, aut Nomen, patris Prænomen ponatur, postremum locum obtinere: sic, C. Iulius, C. F. Cæsar: C. Cæsar, C. F. Dictator. Item duo Prænomina præponentur vni Nomini, aut Cognomini pluralis numeri: sic. M. &, Q. V. Tullii Cicerones. Itaque Prænomina verè nõ queunt flecti numero plurali, cætera omnia queunt: sunt enim generis, non viri: nisi sit Cognomen, aut Agnomen eius cui primum est attributũ: eius enim solius est tunc. Agnomen autem ab Antiquis etiam Cognomen dictum fuit: Africani enim Cognomen vocat M. Tullius in Sexto de Rep. Proprium etiam Prænominis, vt idem & patris sit, & primogeniti: vt, M. Tullius, M. F. Quod autẽ ait Probus grammaticus, Prænomina non esse solita imponi pueris antequam togam sumerent virilem,

lem, puellis antequam nuberent, falsum est: sed septimo die, quàm nati essent, quum lustrabãtur, Prænomen inditum fuisse constat. Sicut & apud Græcos, vt ait Aristoteles in septimo historiarum. Et ridiculum fuerit sex liberorum patrẽ vnum appellare, omnes respondere: hoc enim faciant, nisi nomine distinguantur. Hæredes esse non possint, quos ille nõ possit nominare. Est etiã præter hos certos legitimósque modos, vsus alius quidam nominum communiorum. Maior, Minor, Superior. Quæ tempora perpendũt semper, virtutem non semper: vt nolint dici Dionysium Tyrannum Maiorem, sed Superiorem. An verò Inferior in ea significatione inueniatur, non sine ratione disceptatum est: Iuniorem enim dicimus, Inferiorem autem nondum memini. Ex his patet, Male à Seruio dictum, Iulo Ascanium fuisse Agnomẽ. patet id quoque, ἐπωνυμίαν etiã Latinis Diis attributã, vt Græcis: Marti, Gradiui: Romulo, Quirini: Hersiliæ, Horæ.

Si igitur verum est carere plurali Prænomina, & Agnomina & Cognomina parta, excludentur etiam ab eiusmodi locutione, Alter Cæsar, Alter Tullius: virtutes enim & fortunam possis innuere, at Nomẽ non erit idem: sed sic dices, Cæsar alter à Cæsare. διώνυμα autem & τριώνυμα nõ rectè dices: nullum enim nomen est Binomen: sed res ipsæ. Omne enim quod est, vnum numero est. Itaque Irum Ouidius, Ausonius Istrum binominem dixere. Ita Xanthum, & Alexandrũ voces. vt etiam quæ πολυώνυμα suprà dicta à veteribus legas, malè sint appellata: neque enim Ensis

nomen est πολυώνυμον, sed ferrum hoc: quoniam & hoc, & aliis nominibus recensetur.

CAP. XCIII.

De Fixis, siue Essentialibus communibus, eorúmque speciebus.

FIxa communia sunt, quæ vniuersalis, vt vocant, rei sunt notæ: vt, animal. Intelligo autem Commune, sicut suprà diximus, sumpta significatione à ciuili consuetudine. Quod enim aut opus aut officium faciundum fuerit omnium ciuium opera, aut impensa, id dictum sit, Communi studio factum iri: quoniam munia sua quisque in vnum conferrent. Itaque id opus vt complectitur omnium ciuium functiones, Commune dictum est: ita nomina quæ eadem ratione vniuersitatis præditas res significarent. Hoc summum genus diuisere veteres in multas species, non omnes necessarias, & temere digestas: Nam & falsò sub Appellatiuo posuere Adiectiuum: & incondito, ac tumultuario vocum numero rem difficilem effecere. Ac si omnia rerum genera, quæ Subalterna vocant, sequi velint, & nequeant, & confundāt artem: sin nolint, ne congeriem quidem eam affectent. Eæ verò sunt: Ad aliquid dictum, Quasi ad aliquid dictum, Gentile, Patrium, Interrogatiuum, Infinitum; Relatiuum, Demonstratiuum, Similitudinis, Collectiuum, Diuiduum, Factitium, Generale, Speciale, Ordinale, Numerale, Absolutum; Temporale, Locale. Has dixere esse Communes nominum & Principalium & Deriuatiuorū: proprias autem seorsum Deriuatiuorum has, Patronymicum,

cum. Poſſeſſiuum,Comparatiuũ, Superlatiuum, Diminutiuum,Denominatiuum, in quo, aiunt, intelligimus cum multis aliis,Comprehenſiuum, Verbale,Participiale,Aduerbiale. Hæc eſt eorũ ſarcina: quam vt introſpiciamus, publicanorum more ſoluenda eſt.

Principiò malè dixerunt, has omnes Species eſſe Appellatiuorum: nam etiam ſunt Propriorum: Vafritia enim Vlyſſis, Adiectiuo nomine indicatur, quæ ei propria eſt. Item eius locus, in quo eſt,eius ſolius eſt. Et confundũt Adiectiuum cum Subſtantiuo:ergo malè diuiſit nomẽ in hæc duo,tanquam in genera. Nam ſi Populus eſt nomen Subſtantiuum,& Magnus Adiectiuum:quare Adiectiuum fecit ſpeciem Appellatiuorum, Subſtantiuum,autem non fecit? Species igitur attribuêre non ſuo generi: & ſpecies confudere cum ſuo genere cum dicunt, Patronymicum, & Denominatiuum: eſt enim Denominatiuorum ſpecies Patronymicum:apertius autem ipſum Comparatiuum: denominat enim gradũ, ſicut Poſitiuum,qualitatem. Sic etiam Abſolutũ quum ſit genus multorum, vt Factitii, Temporalis, Localis,in eundem ordinem cum ſuis inferioribus redegere: Nihilo felicius genus ipſum Ad aliquid cum ſuis ſpeciebus miſcuere: vt Ordinale, & Patrium,& alia. Sed & illud falſi ſunt, quum dicunt, Ad aliquid dictum: nanque apud Philoſophos & Metaphyſicos ſic excogitatum eſt, alia eſſe Ad aliquid: alia non eſſe,ſed dici. vt hoc ipſum, quod eſt, Eſſe pater:habet naturalem reciprocam Coniunctionem cum hoc, quod eſt,

Esse filius : etiã si nulla extet oratio, quæ hoc dicat. hoc aũt quod est, Esse caput: nõ habet ex seipso reciprocam Coniunctionẽ cum Corpore: sed ex eo quod est, Esse pars, ad Totum. Itaque hoc dixere, Dici ad aliquid : non autem Esse. Quare vt res sunt, ita notæ rerum : igitur nomina quæ Ad aliquid significabunt, erunt, Ad aliquid : quæ significabunt Ad aliquid dicta, erunt Ad aliquid dicta. Iccirco etiam bis errarunt : nanque idem est, Ad aliquid dictum: &, Quasi ad aliquid : quæcunque enim nõ sunt verè Ad aliquid, sunt Quasi ad aliquid : per formam quandam accidentalem, attributam ab intellectu. Hoc autem est dici Ad aliquid: id est, referri per intellectum sub certo modo, quia reipsa per seipsa referri nequeunt. Quin verò videtur nihil dici Ad aliquid, sed esse, neque enim intellectus facit Caput, esse partem Totius : sed ipsum ex sua natura pars est. & quẽadmodum Caput ipsum non refertur, ita neque Cæsar refertur : sed sicut illud quasi pars, ita hic quasi pater. Sed de his alibi : coacti enim sumus detergere horum rubiginosam orationem. Præterea si ponunt Interrogatiuum, quare non Responsiuum? hoc enim nobilius illo est : constituit enim orationem verum vel falsum significantẽ. Omnis enim Conclusio nobilior est ipsa Quæstione. Numerale posuit, quare non posuit Dimẽsionale? Continua enim quantitas nobilior est, quàm Discreta. Numerus enim accidit quãtitati discretæ: neque quodcũque est, vnum est: neque enim discreta quantitas est genus distinctum re ipsa à quantitate continua, vt philosophi veteres putauere:

putauere: sed affectus quantitatis. Igitur hanc per Quantum, illam per Quot, explicamus. Temporale quoque quum dixissent, addiderunt Aduerbiale: at Hodiernus, est Aduerbiale & Temporale: non igitur sunt species distinctæ, sed Temporali accidit, vt ab Aduerbio deducatur. Locale recensuerunt: quare non Situale? vt Supinus, Pronus, Ingeniculus, quē Græci ἐγγόνατον dicunt? Quare non memorarunt alia necessaria? Nomen Grammaticum: vt, Deriuatiuum, Genitiuus, Modus, Figura: Nomen Logicum: vt, Consignificatio, Conclusio: Nomen Mathematicum, Nomen Metaphysicum, & alia? quæ alia alio modo significant, quàm hæc vulgata nostra. Postremò pessimè sensere, quum dicerent, priores illas species esse, tam Primitiuorum, quàm Deriuatiuorum. Quis enim dicat, Patrium nomē aut Gentile, Græcus, Romanus, Latinus, Atticus, esse Primitiua? Vbi error maximus eorum patet, qui putarunt diuersum esse Denominationem à Deriuatione, propterea quòd sic in aliquibus inuentum esset: vt à Iusto Iustitiam deducebant. At hoc accidit contra rei naturam: nam Iustitia prior est, quàm Iustus. sed sicut res à re, ita vox à voce: quare vt Roma prior fuit quàm Cæsar, ita à Roma Romanus dictus: vbi & Patrium, & Deriuatiuum, & Denominatiuum vnum sunt.

Has nebulas Grammaticorū quū discussimus, duo supersunt, quæ agamus: primum emendabimus eorum definitiones, quà opus sit: deinde exactiore iudicio ad certa capita reducemus.

Adiectiuum,inquiũt, quod adiicitur propriis vel
appellatiuis, & significat laudem, vel vitupera-
tionem,vel mediũ,vel accidens,vnicuique.Prin-
cipiò definitio hæc nõ est ab essentia,sed ab acci-
dente. Essentia enim Adiectiui est, significare a-
liquid alicui quod insit: ad hoc, quod est Adii-
ci,accidens est: potest enim vel adiici,vel non a-
diici: accidit enim voci vt construat orationem:
quanquam hoc accidens est proprium fluens ab
ipsa essentia, Sanè etiam extra orationem hæc
vox Bonus, dicetur Adiectiuum: nec tamen adii-
cietur. Itaque peruersè quoque data est defini-
tio hæc: cùm præpositum fuit hoc quod est Ad-
iici, huic quod est Significare. Peruersa verò e-
tiam alia ratione. Cùm enim Laudẽ & Vitupe-
rationem posuere,addiderunt Accidens:quasi ve
rò ea accidentia non sint:atque est,veluti si dicas,
Coruus est crocitans animal,nigrum,coloratum.
Accidẽs igitur siue significet σύμπτωμα, siue συμ-
βεβηκὼς, siue ἐνδεχόμενον, genus est comprehen-
dens Laudem, & Vituperationem, non minus
quàm Album, & Nigrum, quæ ipsi pro exem-
plis apposuere. Malè etiam apposuere Vnicui-
que: non enim dantur definitiones indiuiduo-
rum, sed solæ species definiuntur. Verùm post
hæc maiorem errorem commisere:nam (omit-
to aliàs ineptias) sic statuunt, proprium esse Ad-
iectiuorum, suscipere Comparationem: At hoc
est falsissimum: nam quis audeat dicere hoc no-
men Medius,intendi posse,& remitti gradu Cõ-
parationis? Quis nescit,Hodiernum, esse Adie-
ctiuum? quis alia multa? Negligentia quoque
illa

illa non parua: etenim de iis, quæ Quasi ad aliquid dicuntur, vbi scripsere, interponunt de Synonymis nescio quæ, & Dionymis, atque eiusmodi, & falsò, vt diximus suprà, & non suo loco. Interrogatiuum, aiunt, est quod cum interrogatione profertur. Leuiter sanè nimis: quippe & Verba cum interrogatione proferuntur. Deinde dixere, Infinitum esse Interrogatiuo contrarium, profectò inanem modum docendi: Nihil enim est contrarium interrogationi: nisi non interrogare: aut sanè Responsiuum appellandum sit, vt aliquid assequamur: Responsio nanque nō est verè contraria Interrogationi: quippe aliquādo eadem: vt, Venit? respondebis, Venit. Neque forma ipsa interrogandi est verè contraria formæ respondendi: alioqui quæstio esset contraria conclusioni. At quæstio nihil affirmat: ergo non contradicit. Sed vsus tenuit, vt dicamus: Contrà respondit: quia ex altera parte item eum esse dicimus, qui respondet. Infinitum verò quomodo contrarium faciant Interrogatiuo? neutrū enim quicquam ponit: alterum quærit, alterum nescit. Quid quòd Infinita dixit esse Relatiua? qua oratione nihil turpius. Relatiua.n. omnia Finita sunt. Fiunt autem infinita appositis verbis non finientibus: vt Nescio sit is, qui tam indoctè scribit. sed ipsa Interrogatiua sunt Infinita: nihil enim statuit, qui interrogat. Diuiduū, inquiunt, est, quod à duobus, vel amplioribus ad singulos habet relationem. vel ad plures in numeros pares distributos: vt Vterque, Alteruter, Quisque, Singuli, Bini, Terni. Omitto barbariem

quum posuere, Amplioribus, pro eo quod esset, Pluribus. Rem ipsam agamus. Malè expressere vim horum exemplorum: neque enim hæc vox Vterque habet relationem à duobus ad singulos: sed à singulis ad duos transfert significatum. nam quum dicas, Vter? vnum intelligis ex duobus. Itaque colliges ambos in responsione sic: & & hic, & hic, per coniunctionem, Que: Vterque. Itaque non est Diuiduum, sed Diuiduo contrarium. Diuiduum potius erit, Alteruter, Vtercunque, Vteruis. Præterea non puduit distinguere hæc tanquam in specie, diuisa à specie numeralium. Imò verò Numerale est genus complectẽs duas species, Diuiduum: vt, Alteruter: & Indiuiduum: hoc autem rursus duas: Distribuens, vt Singulus: Non distribuens, vt Vnus. Itaque potius affectiones numerandi, quàm species sint: sicut & Ordinale. Hæc ita se habent. Nos autem hæc incondita prudentius digeramus, recepta prius nominũ significatione. Omne quod est, aut est Absolutum, aut Relatiuum. Absolutum est quod à nullo dependet. Relatiua, quæ mutuo naturæ nexu cõstant. Est autẽ Absoluti nomen minus consultò positum. quod.n. aliquando vinctũ fuerit, quũ desiit vinctũ esse, Absolutũ dictũ est. Verum verborũ inopia interdum premimur: vt emur autem receptis, vt intelligamur. Videamus igitur, an vllũ nomẽ rectè dici queat Absolutũ. Absolutũ pluribus modis intelligitur: Absolutũ à caussa: vt, Deus: à materia, vt motrices mentes orbium cœlestiũ: à subiecta substãtia, vt substãtiæ omnes à relatione, vt quæ ad aliud non referuntur. Igitur

tur ipſius nominis natura nullo horum modorũ abſoluta eſt: cauſſas enim habet, primum ſui autorem:pro materia,vocē,ſcripturámve, aut quid ſimile. Quum autē rerũ notæ ſint,ſiue ſigna quædam à relatione,non erũt Abſoluta. Nomina igitur omnia in prædicamento Relationis ſunt quatenus ſignificant. Verùm omni in relatione eſt ratio referendi, & termini ipſi relationis, & res ſubiectæ, quæ deferunt relationem: vt, Cæſar ſi Catonis filius eſt, tria hæc oſtendentur: nam ratio qua Cæſar ad Catonē vt filius, & Cato ad Cæſarē vt pater,eſt vis illa procreãdi tũ actiua,tũ paſsiua. Res deferētes relationem,ſunt duæ,ſubſtantiæ indiuiduæ. Terminus relationis filii, eſt Cæſar:patris,eſt Cato. Igitur filius in prædicamēto Relationis eſt: ſed connotat ſecum rē abſolutã ſcilicet ſubſtantiam. Non longè diſsimili ratione Nomen dicas ipſum quatenus ſignificat, eſſe Relatiuum. quatenus abſolutam rem ſignificat, eſſe Abſolutum. Sic dicas, Cæſarē eſſe filiũ militarem:vt relatiuũ filius,etiã militiã conſignificet rem abſolutam. Ergo ſic Nomina certis generibus partiamur:aut à Re ſtatim deducũtur,aut ab alia voce, A Re,aut abſoluta,aut relatiua. Si à voce,vt Hodiernus,ab aduerbio,Hodie,vocis illius naturam ſequentur. Quæ autem à Rebus deducentur,rerum naturam retinebũt. Oportet enim ſignum æquari rei cuius ſignum eſt. Itaque ſi ſubſtantiam indicabit,aut quantitatem,aut qualitatem,aut alia,inde ſumet appellationem. Perſequi autem tot ſpecies, eáſque certis nuncupationibus aſſequi, difficile eſt. Summa autē genera

Relatiuorum ſunt hæc:aut æqualia, vt Socius, vicinus : aut inæqualia, vt Seruus, Dominus.

CAPVT XCIIII.

Abſoluta ſubſtantiua, & eorum genera, ac ſpecies.

ABſolutorum genera hæc ſunt : quædã ſubſtantiam ſignificant: vt, Enſis. Quædã quantitatem, eámque duplicem: Continuam : vt, Magnitudinem, corpus : locum, forum : tempus, Annus. Et Diſcretam: vt, Numerum, Vnus, Duo. Alia ſignificant qualitatem: vt, Candor, Facies. Ex quibus ducas nomina generum, ac reddas ſuum cuique: Temporale, Locale, & quæ ſuprà. Factitia autem ad genus qualitatis, quatenus ſic ſonãt, Murmur, Turtur, Sibilus, Fremitus: quanquã ſignificatus ad alia genera referatur. Sic etiã Aduerbialia dicta, non quòd aduerbium ſignificent: ſed ab origine: quo conſtat, has denominationes non ſemper à ſignificato produci. Generale autẽ & Speciale potius ad dialecticum ſpectant. Sic Corporale & Incorporale reduces ad ſubſtantiã & alia genera: vt, Deus ſubſtantiale eſt, incorporale: Candor qualitatis incorporalis. An verò id, quod aiunt, verum ſit, Orationem eſſe incorporalem ? Nam de vocali, aut ſcripta oratione ſi ſentias, falſò intelligas. Eſt enim orationis Forma ſignificatio: Materia, papyrus atramentum, aër ipſe: Figura, ſtructura illa.

CAP. XCV.

Abſoluta diminutiua.

HOrũ affectus quorundã, Diminutio eſt : ita vt res ipſæ quibãt aut intendi, aut remitti.

Quare

Quare in ſubſtantia non videbatur inueniri poſſe ſignificatus Diminutionis. Verùm ab affectibus, ſiue accidentibus circunſtantibus effectum eſt, vt reciperet Diminutionem. Sicuti etiam dicimus, Maiorem equum: eſt enim quod ad quantitatem ſpectet, non quod ſubſtantiam. Igitur ſic reſoluimus, vt dicatur, Plus quantitatis in equo, non autem plus equi. Ita dicimus Homuncionẽ, & Homulum, quantitatem reſpicientes in homine, non hominis ſubſtantiam. Atque is ſanè error à vulgo, non à ſapientibus profectus eſt. Puellus autem ætatem ſignificat, non ſubſtantiam: ætas autem ſub tempore collocatur. Compoſita etiã ex vtroque inuenias. vt, Pumilus, & Pumilio, ex Puero & Homulo conflatum fuit. Abuſi autem ſunt veteres nomine Diminutionis: nam Minuere, eſt tollere quantitatem: Diminuere igitur, vtranque quantitatem ſtatuit in diuerſa: at ab Homine cùm ducis Homulum, decurtas potius, quàm Diminuis. Quæ fuit cauſſa, vt alii conſultius Deminuere dicãt. Eſt enim Diminutio affectus conſequens Diuiſionem. Omne enim diuiſum ita minuitur, vt eadem quantitas minor dicatur, quoniam partes ſeparentur: at in nominis Diminutiui ſignificatione nullæ extant partes: ſed Deminutiuũ eſt quod ſignificat minus quàm Primitiuum. Quoniam autem eſt ſpecies Deriuatiuorum, & Deriuatio eſt Figura, & Figura eſt affectus nominum generalis: igitur etiam Deminutio generalis nominum affectus erit: iccirco & Abſolutis, & Relatiuis, & Appellatiuis, & Adiectiuis, & Communibus, & Propriis competit. Quare nõ

inter genera nominum, sed inter accidentia propria recensendum fuit: vt, Homulus, Pulchellus, Romulus, Meliusculus est, Antonilla. Nunc igitur de Absolutis.

Quantitatem quædam imitantur, quædam non, sed ei cohærent tantùm. Quare Deminutiua secundum hæc tria dicentur: competit enim maius, vel minus soli quantitati. Dicimus tamen maiorem calorem analogia quadam significationis. Igitur primò indicabunt quantitatem: secundo loco id, quod hæret ei: tertio, quod eam imitatur. Quantitatem statim dicunt, Tantulus: & proxima huic in ipsa substantia, Auicula, Capitulum, Fraterculus, quæ ei cohærentia sunt. Sic Anniculus, non diminuit annum, sed notat paruitatem substantiæ, cuius motum, anni quantitas metitur. Ea verò quæ quantitatem imitantur, sunt sicut Regulus, cùm Regē paruum significat: propterea quod qui vasto corpore sunt, cæteros anteire robore videntur, item imperio: ita ii, quorum in potestate populares sunt, eam magnitudinem imitantur: atque iccirco deminutione notantur.

Quum autem variis terminationibus præscribantur, eæ non sunt præsentis operæ. Sed illud animaduertendum, quædam quibusdam flexibus Deminutiuorum efferri, quæ ad ipsum genus nulla ratione adduci possint: vt, Cuculus, & Cœnaculum, aliáque eiusmodi aliquot: nam quæ veteres afferunt exempla non omnia vera sunt. vt Auunculus Deminutum ab auo est: Abba enim auum appellabant: item patrem, & patris ac matris fratrem. Illi cùm patrui nomen quasi patrem alte-

rum

rum attribuerent, matris fratrem quaſi remotiorem puſillum auum appellarunt.

Finis igitur Deminutiuorum is, Tollere quantitatẽ, aut alia quæ remitti poſſunt: ſic Regulus, paruum regem imperio, Veraniolum dixit Catullus vrbanitate: ſicut Romulum, & Sergiolum, pueros: non adulatione, vt aiunt, qui idà Græcis ſumpſere: Romani enim non fuit adulari. Fraterculũ quoque gigantũ iidem malè dixere ab vrbanitate: ſed reſpexit ad Gigantum vaſtitatem. Probro: Meretricula, Puſio. Imitatione: ab Angui, Anguilla. Minus rectè etiam, qui contendunt, à Recto Fidis, & Apis, Fidiculam & Apiculam, ducta: falſa enim ratio eſt. Si à Fides, eſſet fidecula. Primùm videntur negare mutationem vocalium in deductis: Deinde ſatis conſtat cõmodius fieri ſi Rectus à ſecũdo caſu differat. Itaq. ſi nõ inueniatur apud autores Fidis, rectius facias, ſi neges vnquã fuiſſe. Et Ouidiana Apis, ex deteriore deprompta vſu ſit. Verùm ego arbitror inter vtrunque ſonum pronunciari ſolitum: vt in Niſe, Niſi: Here, Heri. Itaque quum Aedes, non Aedis: Sedes, nõ Sedis in recto legatur, tamen Aediculam, & Sediculam dictum legimus. His autem non erat hic locus, niſi huius quoque rei cauſſa nobis reddenda fuiſſet.

Ex his, quæ diximus, conſtat, Nomina in Aſter, à veteribus rectè inter Deminutiua eſſe collocata, temere à recentioribus ablata. Eorũ argumenta ſunt hæc: Si eſſent Deminutiua, non fuiſſet à Terẽtio addita altera nota paruitatis, apud quẽ legimus, Paraſitaſter paruulus. Itẽ Pullaſtra, grãdi-

usculam potius significat pullam: Præterea Apiastrum est miræ altitudinis. non igitur erit deminutiuum: quare Imitationem non Deminutionem dicent. Ad hæc sic respondemus: omnem imitationem indicare deminutionē: quare quod tollunt, id ipsum statuunt. Et quod additur à Terentio paruulus, significat corporis quantitatem ætate imperfectam, vt sit deminutio corporis: at parasitaster est artis deminutio: vt is sit, qui haud magna cum re parasitatur: & quia agit, siue imitatur parasitum citra parasiti modum est. Apiastrum autem non est diminutiuum ab Apio, sed ab Apibus ductum, vnde etiam μελισσόφυλλον, id est Apifolium dicitur à Græcis, Citraria enim est: quin ea Apium neque imitatur, neque similis eius est. At quod Apiastrum est ab Apio deminutum, sanè eo longè minus est. Verba Plinii sunt in xx libro: Nasci in Sardinia herbam syluestrē Apii similem, quod sit Apiastrum, Apio minorē. E Sallustii historia sumptum videtur. In Sardinia, inquit, herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, Apiastri similis: hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Pullastrā autem omnino minorem Pullam intelligimus: quippe Pulla, & Gallina iuuencula: idque tam contra eos, quàm pro eis facit: neque enim Pullastra, aut syluestris est, aut pullam imitans: vt quid enim minorem maior imitetur? aut quomodo imitatio in substantia, aut in quantitate naturali sita sit, quæ affectus animi, aut in ipso affectu posita est? Surdaster quoq. qua ratione surdum dicetur imitari? sed enim idem est, quod surbsurdus.

dus. Caussa autem huiusce terminationis à Græcis constituta est: φιλιππίζειν, ἀντωνιάζειν, est Philippum, aut Antoniũ agere: sic παρασιτάζειν, vnde Antoniaster, & Parasitaster: sic ὀγκιστὴς apud Galenum παρὰ τὸ ὀγκίζειν: sic παρασιταστὴς, & Aeolicè verso sibilo in literam vibrationem. Qui igitur imitationem tantùm attribuêre, non meminerãt surdastri: qui sustulere deminutionem ob Terentium, non videbant duas paruitates eidem posse euenire, corporis, & artis: qui omnino non putarũt esse Deminutiua, nesciebant imitatione significari inæqualitatem duorum, quorum minor sit is altero, quem imitatur.

Proprium Deminutiuorum habere deriuata, non à primigeniis, Hortulanus.

CAP. XCVI.

Collectiua, & comprehensiua.

IN Genere quantitatis, quæ reliqua sunt, ponemus ea, quæ vocant Collectiua. verùm vox à definitione dissentit. Colligere nanque est aliquo modo vnũ ex multis facere: at, Populus, aut, Vulgus, quod dat signum nobis colligendi? potius, Vterque, & Ambo, & Omnis, sunt signa Collectiua: illa autẽ, quæ sic ab antiquis sunt dicta, Comprehensiua potius iudicabuntur. At ipsi Comprehensiua dixere his non absimilia: cuiusmodi est, Vinetum, Rosetum, & eiusmodi. Verùm hæc nihilo distant, nisi modo ipso significationis: nam Populus rem vnam è multis constantem notat: at, Vinetum, vnam rem multas comprehendentem. Non est Collectiuis dissimile, Arena, Scopa,

Scala,& eiusmodi, quæ frustra plurali duntaxat numero dici debere contenderunt icirco, quia multa essent. Neque illis in mentẽ venerat, quodcunque est, vnum esse. At quod est, aut est vnum Substantia, velut dicebamus, vt Homo & Equus: aut Accidente, vt Homo & Album: aut Subiecto, vt Album & Dulce in lacte: aut Mistione, vt Posca: aut Aggregatione, vt Aceruus. Igitur in singulari si pronuncies, rectius designes vnum esse: vt, Cumulus, Grex, Turma, Thesaurus: vt etiã in plurali diuersis locis posita significes: vt, Cumulos arenæ, Italicæ & Aegyptiæ: Greges, tuum & meũ. Est præterea vnum Mathematicum: vt quadrantalis figura vnum est ex multis lateribus: sic Quadrigam debes dicere, vt & Alcibiadis & Hieronis Quadrigas possis. Est etiam vnum Dialecticum, vel Metaphysicum, vt Definitio, quæ constat ex genere & differentia: & Species quæ constat ex iisdem designatis à definitione: quæ tamen singulari numero proferuntur. Quare multo vsui nomina hæc Comprehensiua fuere. Multóque consultius est hoc excogitatum, quàm sit admissus mos pluralium, vt Thebæ, Pisæ: nam si sic necesse sit dicere, illud quoque necesse fuerit, vt ciuitates, nõ autem ciuitas appelletur. Sic grege legato, vna res legata est, vt ait Paulus, neque pars potest recipi, pars sperni.

CAPVT XCVII.

Relatiua substantiua.

RElatiua aut sunt Substantiua, vt seruus: aut Adiectiua, vt libertinus. Itaque affectio est nominis

nominis aut genus vtranque complectens ſpeciē, ſubſtantiuorum, & adiectiuorum : neque mirum: neque enim ſubſtantiam ſignificant, ſed eſſentiā referendi: itaque accidentis ſemper notæ ſunt. In priore genere continentur Ordinalia, Primus, Secundus: aut his ſimilia. Centurio, præfectus : & alia talia quæ diximus, vt Ciuis, Vicinus: Nepos, Filius: quæ vnum tantum terminum ſignificant. Videntur autem & Gentilia, & Patria ad hæc referri ſub adiectiuorum ſpecie : neque enim dicas Græcum, ſine Græciæ intellectu: ſed tamē Græciam, ſine Græci intellectione poſſe dicere videris. Verùm non ita eſt. Plato Græcus fuit: Regio Attica, Græca: ſi ſubſtantias ipſas reſpicias, non referes: ſi nomina impoſita, quæ gentem ſignificēt, non poſſis, quin referas. Terra illa non eſt alicuius terra : ſed patria eſt alicuius patria : Græcia autem Græcorum eſt, & Græci Græciæ, Itaque omnium nobiliſſima fuere Patronymica, quæ in voce ſubſtantiua , adiectiuorum plenitudinem ſunt conſequuta. Adiectiua enim ſignificant accidens & modum quo inhæret ſubſtantiæ : quare aliqua ratione etiam ipſam connotant ſubſtantiam. Hoc etiam amplius Patronymica , quæ etiam certa ſubſtantiam conſignificant : nam incertum quidem filium vel nepotem , at certum vel patrem, vel auum, tanta vi, vt etiā propria nomina referri penè cogant. Videtur enim Priamus referri ad filios hoc nomine Priamides : verùm non ita eſt: nam tametſi terminum nominat, non tamen eum refert ad hunc quem primario ſignificat: ſignificat enim filiū Priami, quē ad Priamū refert: conſignificat Priamum, ſed ad filium non

refert. Cæterùm eo præstant cæteris, vt diximus, quòd vtrunque terminum relationis simul statuunt voce ipsa, non solùm significatu. Illud quoque mirum fuit, à proprio ductam vocem per denominationem, non esse Adiectiuam, sed Fixam: id quod non potuerunt obtinere Possessiua. Appellatiua autem fuere amisso iure proprietatis. Neque enim potius Hector, quàm Helenus intelligetur eo nomine PRIAMIDES. Non propter eam rationem, quam afferunt, Singularia nō referri: hoc enim falsò dixere philosophi quidam. Nam Relatiua quoque sua habent indiuidua: vt, hic filius huius patris.

Proprium verò cùm fuisset per initia Patronymicorum, Græcis tantùm in nominibus fieri: vsus Romanus ad sua transtulit commoda, vt Romulides. Falsò enim dicebant quidem Patronymici loco vsos tum Possessiuo: nemo enim hoc legit nunc. Auxere quoque inscitiam, cùm Latinorum tantùm esse diceret possessiuum: qui si Græca ignorabant: at meminissent ex poëmate, quod legerent assiduè, Troïa, & Typhoëa, & Euandrius. Quoniam verò etiam Matèr ita refertur vt tum ea, tum Pater vnico nomine Parentis complectantur: iccirco ab ea quoque ducta sunt: vt Coronides, Aesculapius apud Ouidium. Item eodē filo ab auis maternis, quo à paternis trahebātur: Atlantides, Mercurius. Post hæc à sororibus quoque, Phaëthontiades, sorores Phaëthontis. Horatius etiam à factis, non ab sanguine Tyndaridem dixit eam, quæ Clytæmnestræ more diffidisset bipenni caput viro. Moderatius veteres, qui ciues

omnes

omnes, tametsi non erant à principe ciuitatis geniti, ab eo appellarunt: Cecropidas, Athenienses.

CAPVT XCVIII.

Mobilia, siue Adiectiua absoluta.

QVemadmodũ suprà diximus, Mobilia sunt alia Absolutarum rerum, alia Relatiuarum notæ. Absoluta sunt, Viuus, Exanimis, Anniculus, Sesquipedalis, Albus, Calidus, Frigidus, Circularis, Forensis, & eiusmodi: genera ipsa rerum si spectaueris. Habent autem affectus hos, æqualia esse ei, vnde sunt denominata: vt à Iustitia, Iustus: iustus enim est, qui iustitiam æquauit. Secundus affectus fuit, minus significare: vt, Bellus. Tertius, augere significatum: vt, Gloriosus, Populabundus. Proprium autem fuit Mobilium, transire in naturam Fixorum: vt, Pluuia: fuit enim per initia, Aqua pluuia. id quod etiam ex LL. libris deprehenditur, De aqua pluuia arcẽda. Eadem analogia fluuius, vt possis dicere, Fluuium Renum. Ducta enim sunt, aut à nomine, vt Candidus: aut à verbo, vt Bibax: aut ab aduerbio: vt Hesternus. Fluere igitur quũ significaret ipsum accidens per se: ducta est ab eo verbo vox, quæ in alio esse indicaret, Fluuius. Itaque vehementer falsi sunt, qui scripsere, quædam Nomina esse neque Substantiua, neque Adiectiua: vt Verbalia, & alia quædam: cuiusmodi est, Ciuis, & Seruus: quæ propterea ipsi Ambigua appellarunt. Verùm res se aliter habet: Verbalia enim fuere Adiectiua, nihilo secius quàm Participia: sed breuitatis caussa omissum est Substantiuum: quis

enim neget ποιητὴν, fuiſſe primum appoſitum, τῷ ἀνδρὶ: ſicut & Homerus dicit, ἰατρὸς ἀνὴρ: ſicuti πλούσιος ἀνὴρ: ſi enim Bellare habet naturam Adiectiui, nónne Bellator item habebit? ſignificat enim bellandi ſcientiam in Cæſare, aut alio. itaque variatum fuit, vt etiam Bellatricem diceremus Camillam, & Arma victricia. Sic Seruum, & Seruam, Dauum, & Syram: & Seruum imperium, quod alii parêret. Sic pauper Irus, Ilia, Regnum. at ſeorſum ponitur ab Ouidio, Pauper vbique iacet. Non ſunt igitur Ambigua: nihil enim medium inter ea, quæ diximus, in rebus: ergo neque in nominibus: ſed ſua natura Adiectiua fuere: vſus autem non mutauit, vt efficeret Subſtantiua, ſed Subſtantiua ſuſtulit: non vt hæc eſſent, ſed vt illa ſubintelligerentur. Sic dixit per initia, Pluit Deus: poſtea ſuſtulit Nomen. Sic dixit, Amatur à Cæſare: poſtea tacuit nomen, & paſſus eſt verbo nullam certam attribui perſonam. Quòd autem addunt his, Ciuem, & Regem: vt dicatur, & vir Ciuis, & Ciuis bonus: & Populus Rex, & Rex bonus. hoc ſic increbuit, quemadmodum apud Græcos quod per articulum declaratur, ἀνὴρ ὁ πολίτης. λαὸς ὁ βασιλεύς. quinquam Rex quoque fuit Adiectiuum primò, & Conſul, & Prætor. Nam quòd vnum tantum genus obtinuerit, id non ipſius nominis, ſed rei quam notaret, cauſſa factum eſt. Quum enim hæc accidentia non niſi in viris inuenirentur: non niſi virili genere potuere enunciari: quanquam etiam Reginam dicas. Sic Autor, vtrunque genus complexum eſt, cùm terminatio maſculini

culini tantùm analogia præscripsisset. Sic Græci per initia dixere, πτῶχα λαγωόν, pauidum leporem: at vsus τὸ πτῶχα dixit, λαγωόν, subticuit. sic φοῖβον ἀπόλλωνα, Phœbum perditorem: at simpliciter ἀπόλλων, substantiui sui nomen obtinuit. sic σκάμανδρον ξανθόν, quòd pecora flauescerent eius potu: at Xanthi sola appellatione Scamandrum intelligebant: vt hoc sanè magis mirum sit, ex Adiectiuo factum Proprium substantiuum.

Secundum rerum genera quum Adiectiua distinguantur, non pauca eorum certis terminationibus insignita fuere. Quæ igitur substantiam significarent, multas facies sunt sortita: in Aceus: in Itius: in Inus: in Eus. In Aceus, materiam significant: Panis hordeaceus: Interdum totam: vt Massis triticea: &, Pila cretacea. Aliàs partem: vt, Ptisana hordeacea: nam etiam ex aqua cōstat, nō solo hordeo. Etiam fusa significatio ad cohærentia, vt acino contentum granum, Vinaceum: quēadmodum imitatus est Gallinaceus: quoniam ex gallinæ materia ac satu esset. Huic proxima terminatio, Cratitius paries, & Cæmentitius: idem significauit. item materiæ cohærentia, vt Multitia vestis: neque enim Multitudo materia est, sed Linum, aut Lana: sic Multatitia pecunia, quæ ex Multa: at Multatio materia non est, sed forma potius, qua pecunia exigatur. Vt & hoc errarint, qui solam materiam, non etiam formam dicerent significari: & malè scripserint, Icius, non Itius: nam vt est à Iusto, Iustitia: sic fuit à Crate, Cratitius. Atque hæ duæ terminationes

Latinis ſunt peculiares: Alteræ duæ à Græcis profectæ, Cedrinus, Cupreſſinus, in Inus: & in Eus, Ferreus, σιδήρειος, Aeolicè, exempto, vt diximus ι, ex diphthõgo. Abiegnus autem fuit paulò coactius dictum, ab Abiete. Iantinus verò & Amethyſtinus videtur colorem, nõ ſubſtantiam ſignificare: verùm ita fuit, vt quaſi ex ipſa Viola, & Amethyſto confecta eſſet veſtis: quoniam ex ſuccis herbarum tincturæ perficiebantur. Quæret aliquis, An Tribunitius, atque alia eiuſmodi in ſuperiorem ordinem redigantur? Sanè ita eſt: etenim Tribunatus quaſi materia eſt eius loci in Republica, qui Tribunitiis debebatur: ſic Patritius Ciuis, cuius dignitatis materiam præbuerint patres.

Quæ verò qualitatem ſignificant, alia exeunt ſimplici, communique finitione: vt, Bonus, Celer. Alia Græco flexu denominatiuorum: vt à Pythagoræ ſapientia, Pythagoreus, & Pythagoricus. Sunt etiam duo alii modi verbales, πυθαγορειστής, vt Grammatiſta: & πυθαγορειϰτής, vt πύϰτης: & συρειϰτής, Aeolicè. Sic neſcio quo feliciſſimo commento Franci etiam nunc poëtam, patria lingua, Factiſtam dicunt. qua voce nulla meliore analogia Græcam potuit & excipere, & exprimere. Enarratores Theocriti agnoſcunt inter eas terminationes differentiam ad ſignificãdum, quam qui volet, inde petat. Sunt & alia quæ ipſam qualitatem ſub exceſſu quodam notant, exeuntque in OSVS: ea habuere orginem à Græcis, vt Vinoſus, οἰνώδης, eſt enim οἰνώδης, qui plus vini appetit, quàm par ſit: aut qui plus vini obtinet.

ſcili-

ſcilicet aut ſubſtantiæ, aut ſaporis, aut odoris, aut coloris: vt apud Homerum alia terminatione, οἴνοπα πόντον. Sic duo quoque modi ſignificandi apud Latinos fuere: Ingenioſus, qui multũ ingenii haberet: Mulieroſus, qui multum mulierum vellet habere. Trahunt autem originem à nominibus, Græcorum eorundem exemplo: non à verbis, vt putarunt: his exemplis, Stomachoſus, Studioſus, Quæſtuoſus, Sumptuoſus Sed à Stomacho: quod apertius patet in aliis: nam à Studio, non à Studeo, habet vocalem ſuam ſtudioſus: & à Sumptu, & Quæſtu, ſuam cætera. Itaque M. Tullius ſic loquutus eſt: Non vt mihi ſtomachum facerent, quem nullum habeo. Quare à Criticis notatus fuit Nigidius Figulus, qui Biboſum, dixit. ſuam enim habent à verbis terminationem pari ſignificato, Edax, Bibax, Emax, Vendax, Loquax, Dicax, à nominibus rarò, Linguax. Et aliam infrequentiorem, Bibones, Comedones, Calcitrones: & à nominibus, Catillones, Popinones: quanquam à Catillando & Popinando quoque duci poſſint, vt à Lurcando Lurcones. Sed quædam omnino ſunt à nominibus, vt Ciliones à Ciliis, & Labeones à Labiis. Horum item Græca origo fuit: ſic enim effingunt illi nomina Comprehenſiua: vt, ὀρνιθῶνα, δαφνῶνα, πλαταν῀να: loca plena Auibus, Lauris, Platanis. & vnum facetum ſanè, κενεῶνα, partem corporis, quæ Ilia à quibuſdam putata ſunt. quoniam igitur plus vacui ibi eſſet, quaſi multo vacuo plena eſſet, κενεῶνα ſuperiorum analogia appellarũt. Eorum autem ſignificatus alius actiuus,

vt Studiosus: alius passiuus, vt Formidolosus: alius indifferens, vt Montosus: quæ fuit caussa, vt à verbis deduci posse putarit Nigidius. Habuere autem modum significandi, vt diximus, excessum. Excessus autem omnis vitiosus: Virtus enim aut medium, aut in medio. Verùm nominum quorundam vi factum est, vt etiam virtutis limitibus continerentur: eius rei caussa fuit, propterea quòd omne bonũ difficile paratu est: vt est apud Hesiodum, & Vergilium, & Platonem, & Aristotelem. Ergo conatus ille frequentium atque affectatarum actionum intra laudis metas constitit: vt, Studiosus: nemo enim satis pro re studere possit. Quin media quoque vocabula, vt Fama, & Dolus, in deteriorem partem flexa fuere. Famosam Mœcham, Dolosum mercatorem: propterea quòd facilior habitus, deterior est. Iccirco diuinus poëta Famam, malum definiuit. Hæc pertinent ad caussas & Originis, & Significationis. Materia autem sic se habet: Quædam simpliciter deducuntur, vt à cerebro, cerebrosus: quædam cum additamento vocalis, vt à cura, Curiosus: quanquam non sine ratione: Sabina vox fuit, non vt ineptiunt, quia Curat. Quirites dixit Plebem Romulus, se Quirinum, Senatum Curiam: omnes eodem vocabulo, vario flexu. Inde Curiosus dictus, qui agitageret Consultorum Senatus. simul Curæ nomen deriuatum qua diligentiores patres vocarentur. At apertissimè assumpsit Formidolosus à Formidine: Monstruosus, autem quod dicunt quidam, puto esse barbarum: nam in manu scri-
pto

pto Martialis exemplari, quod de præda Fontarabiæ nacti sumus, sic scriptum est, Montosæ decus Vmbriæ. Tortuosus quoque & Saltuosus nihil assumpsere: sed à Tortu, & Saltu, ducta sunt: sicut à fastu Fastuosus. quanquam igitur videntur quantitatem significare, tamen non ita est, sed intentionem qualitatis: nam tametsi Mons significat quantitatem, at Montosus, habitum illum montium notat. Sic euenit etiam in alia terminatione, VNDVS: Magnitudinem nanque indicat: Cæterùm non solius Quantitatis, immò verò, vt suprà dixi, Habitum quendam. Neque verò dubium est, quin à maris excessu naturam nacta sint, quippe ab Vndis. Nam Maris nomine antiqui pro magno vsi sunt. hinc Pelagus, quia πέλας ἄγει. Iam enim τὸ πέλας significat tractum ipsum. Et Callimachus quasi prouerbio vtitur in Apollinis hymno:

Οὐ φιλέω τὸν ἀειδὸν ὃς οὐδ' ὅσα πόντος ἀείδει.

Et apud Latinos, Maria ac montes polliceri. Vulgò etiam dicimus, Maria, de re immensa. Sic Catullus quum multa proposuisset etiam maiora fide, subdidit, Cætera sunt maria. Sed de his alibi. Eorum autem Materia talis est, vt quædam B, habeant, alia C. Populabundus, Iracundus, Rubicundus, Verecundus: quorum origo à futuro verborum ducta significatum expressit perpetuationis: vt, Populabundus, non solùm qui populatur, sed etiam populabitur. Pauca ad præsens respexere: vt, Iracundus ab eo quod est, Irasci, exempto sibilo, quasi qui semper irascatur:

Rubicundus, qui semper rubricet: nõ, vt vulgo vtimur, actiua significatione transitiua, sed absoluta, aut μέση, quemadmodum cùm dicimus Lauat, id est, Lauatur. & apud Poëtam, Iam venti posuere. Verecundus autem originem paulò habuit obscuriorem, propterea quòd abolitum verbum est Verescor: sicut contrà, Adipiscor, suum primogenium amisit. dicebant enim Apere, ἀπὸ τὸ ἅπτειν, vnde Apex, & Apes, & Examen, cuius simplex non inuenitur sic voce primaria. sed in Amento. verùm de his alibi. Continuationem igitur dicimus, quia Rubicundum non dicam me, sed Silenum, cuius facies multi atque aperti ruboris sit: Nireum non dicam iracundum, Achillem dicam, multæ iræ, & quam ipse præ se ferat. Facundus literam mutauit, si à fando, non ab efficacia ductum sit. Fœcunda à fœtu, per cõcisionem. Rotundum quoque, si ab eruditioris iudicio concedatur mihi, videtur non abhorrere. Neque verò habitum illum cum excessu solùm indicant, sed etiam vehementiam quandam, atque extantem præter modum exuperantiam in rebus inanimis: quasi quum dicas Mare fluctuabundum, vel vt ait Gellius, Vndabundum. In rebus autem voluntate præditis, etiam Ostentationem siue Professionem, atque etiam, vt ita dicam, iactagentiam. nam quemadmodum differt Verbale à Participio, ita à Verbali genus hoc nominum. Pugnare potest quiuis, atque erit Pugnans: Pugnator longè alio modo idem significat: addit enim habitum sciendi pugnas. Sic, Populãs, & Populator: at Populabundus hoc apponit insuper,

vt palàm præ se ferat animum ac spiritũ Populatoris. Iccirco veteres non malè dixere: quum imitationem quandam his nominibus attribuêre, simul & similitudinem: quippe gestuosa quodammodo quæ sint. Propterea dixit Sallustius in Iugurthino: Quasi vitabundus: id est, quasi is, qui præ se ferret metum, vt hostem eliceret, quem vitare simularet.

Est alius modus eiusdẽ terminationis in INVS: nam suprà correpta vocali pronunciabatur, Faginus axis: & Materiam indicabat. at in quibusdam producitur, & Qualitatem consistentem significat: vt, Libertinus. Et in Ilis, Seruilis, Herilis. & vnum correptum Pugil. fuit enim Pugilis per initia, sicut Ciuilis. Et quemadmodum suprà in Itius Materiam notabant, Cæmentitius, Cratitius: ita etiam Aedilitius, & Tribunitius, quasi materiam, non veram, analogicè enim Tribunatus dicitur materia dignitatis, ac status hominis. Qualitatem igitur indicant, id est conditionem, à materia, aut quasi à materia, sub ratione quadam passionis: vt Ascriptitius, qui est ascriptus: Fictitius, qui est fictus: Dedititius, qui est passus deditionem: Deditio enim quasi materia quædã est Capite diminutionis: est enim affectus deditionis, amissio libertatis. Eiusdem modi sunt in Alis: vt Triumphalis, qui ex Triumpho gradum adeptus est in ciuitate: Furialis, furiis captus: Mortalis, eadem ratione dicitur, qui morte affectus est: nam quòd ad aptitudinem translatum sit, hoc vsus occupauit. Cæterùm de mortuo primùm sic sunt locuti, Mortalis fuit:

deinde etiam quum ad viuentes respiceret, propterea quòd essent eiusdē naturæ, eosdem quoque Mortales vocauere, sic etiam Capitale crimen dixere, quod capite lui meritum esset: quo significato etiā quæ nōdū vocata essent in iudiciū intellexere. His similia in Orius: Censorius, Prætorius: hæc sequutum illud fuit, Vxorius. Nam Censura ac Prætura acta certis limitibus vitæ præscribebant ciuibus: ita vxoris imperio qui cohiberetur, eodem vocis flexu significatus est. Verùm quia certa nomina eam terminationem nō admittebant, aliam eundem in vsum excogitarunt, in Aris: Consularis, vicino sono superiori, quæ erat in Alis. Verùm huius modus latè fusus est: dices enim Robur militare, etiam in Remige, qui nunquam miles fuerit, quoniam in milite repertum iam est. verùm à caussa efficiente ducta sunt: vt Viam militarem: etiam in prædicamento τοῦ ἔχειν, vt Sagum militarem. A Singulo quoque Singularis dictus. & alia quædam, quæ ad philosophum spectant: de quibus exactissimè in primo historiarū à nobis est disputatum. Alia natura eorum est, quæ in Aticus, habitum à natura inditum notant, Venaticus: aut etiam substantiam, vt Aquaticus: siue, vt malis, habitum in aqua, aut propter aquam agendi. Mutuatica pecunia apud Gellium, quæ actione mutui condici potest: Mutui enim naturam induit ex stipulatione, aut pacto, aut eiusmodi. Alia eorum, quæ in Timus, in prædicamento τοῦ ἔχειν, vt Patrimus, Matrimus, qui patrem & matrem habet: Aedicimus, qui ædem: at Legitimus, potius passiuè,

paſsiuè, qui à lege conſtitutus eſt. Finitimus videtur relationem notare, verùm id non à terminatione ſed à ſignificatione nominis huius finis, factum eſt: & ſignificat eum qui ſuos fines habet. Hæc omnia corripiunt terminationem. At Bimus, Trimus, Quadrimus ab anno ducta, non facilè eſt dicere, ſalua verecundia ineptiendi, quare producant, niſi propter conciſionem. In Arius, eundem habitum ad agendum: Sagittarius, qui ſagitta vti ſcit: Buſtuarius, qui buſto præeſt. Quædam etiam paſsionem notarunt: vt, Tumultuarius, qui tumultu ſit conſcriptus. Etiam ad ætates vſus tranſtulit, Sexagenarius, vbi neque actio, neque paſsio, ſed τὸ ἔχειν: ſicut Centenaria vſura, de qua ſuo loco, quomodo Binarius, Ternarius. At carpẽtarius etiã opus facit: carrucarius non, ſed facto vtitur, vt Armentarius Nunc alia duo videamus: Quod aptum natũ eſt quippiam aut agere, aut pati, id πεφυκέναι dixerũt Græci: propterea quòd rei ipſius φύσιν ſequeretur affectus ille. Duas autem habuere apud Latinos, totidem apud Græcos terminationes: in Iuus, actiuam: in Ilis, paſsiuam: ſic Græci αἰσθητικὸν, id quod aptum natum eſſet ad ſentiendum aliquid: αἰσθητὸν, id quod aptum natum eſſet ad ſentiendum ab aliquo. Prauè à Barbaris eæ voces trãſlatæ ſunt in Latinitatem: ſic enim interpretati fuere inſcriptionem libri Ariſtotelici, de Senſu & Senſato. nam αἴσθησις ſenſus eſt: αἰσθητικὸν, quod ſenſu præditũ eſt. eóq. aptũ eſt vti: αἰσθητὸν, qđ ſenſu percipi poteſt. De Sẽſiuo & Sẽſili dicẽdũ fuit: aut molliore, ſi reperias vocabulo, ſed ad

hunc modulum apto: vt in libro de Inſcriptione à nobis declaratum eſt. Nam etſi Senſio paſsio quædam eſt, tamen ſub actionis rationem recepta eſt eius ſignificatio: vt Tango, & Guſto, & Audio: ſed de his alibi. Actiua igitur terminatio Græca maxima prudentia conſtituta fuit. affinitate quadam coniuncta cum verbis illis, τυπτειω, αἰσθητιω, vt affectus à verbo, & aptitudo à nomine τυπτικὸν, αἰσθητικὸν habeant cognationem. Mollius tamen ducas à præterito, quaſi ſit à τυπτίζω, τυπτικόν. Noſtri in Iuus, vt diximus, hoc expreſſere, ſumpta occaſione ab Aeolenſibus. nam quædã nomina deducta communi pronũciatione interpoſito proprio elemento pronunciabant. Ἀργεῖος alii ipſi ἈΡΓΕΙϜΟΣ. Igitur vt ab eo quod eſt νότος, dicitur νότειος, qui Auſtri vim habet: ſic ab eo quod eſt, Actio dicetur Actiuus, qui agendi habeat poteſtatem. Exempla ſunt multa: Internecium bellũ, quod vtrunque bellatorem necat. Fugitiuus ſeruus, qui fugit, quoniam ſuapte natura ad id propenſus fuit: Genitiua membra, apud Ouidium, τὰ γεννητικά. Tempeſtiuus quoque, non, vt dixere, ſignificauit occultiorem actionẽ: ſed ſanè fuit is, qui tempore temperaret. At enimuerò paſsiuum qua ratione dictum fuit? Terminatio actionem, paſsionem notat ſignificatio. Græcos male ſecuti ſunt qui παθητικὸν, potius παθητόν. nã paſſiuum erit id, quod faciat aliquid pati: hoc autem fuerit potius actiuum. actio enim & paſsio quum vnum tantum ſit, ſed differat ratione: vt vulneratio actio ſit Achillis, & paſsio Telephi: paſsiuũ & actiuum idem erit, quoniam & ſignificatio eſt eiuſdem

eiusdem rei,& modus idem: Nam & terminatio in Iuus, significat actionem, & ipsa passio ab actione non distinguitur re ipsa: igitur significabit rem ipsam in agente. verùm Grammatici serò sapientiam cum vocabulorum vsu coniunxere. Quæ verò significant passionem, in Ilis exeunt, præeunte secundum verbi naturam consonante: vt, Habilis, Facilis, Agilis, Plicatilis: in quibus elementum verbi anteit: Habeo, Facio, Ago, Plico. Quædam autem à futuris ducta sunt: vt Amabilis: & à supinis, Pensilis, Flexilis, non sine ratione: aptitudinem enim significarunt, quæ non est necesse vt in actum producatur. At recentiores audacter nimis iam actus significationem attribuêre, idq. friuolis sanè argumentis. Fictile, inquiunt, vas quod est iam fictum: coctiles lateres, qui iam cocti: atque alia multa eiusdem modi. Auxere errorem pertinacia: Nauis, aiunt, Agrippinæ solutilis, quia nō bene erat consuta, sed soluta. hoc autem ridiculum est. scimus enim & satis nautarū continuisse: & diu cursum vsque in altum tenuisse: sed quia solui poterat, solutilis dicta fuit. Sic Versatilis scena quæ versari potest machinis, qualis illa Marcelli fuit: quòd si est Versatilis quia versatur: quum non versabitur, versatilis non erit. Sed Aristoteles in nono Metaphysices disputat hoc aduersus Euclidæ sectatores, quos ibi Megaricos vocat: ii sic profitebantur, Non posse nos moueri nisi quum mouemur. Verùm de iis amplius in Oratione de Endelechia pro M. Tullio. Qua itē ratione facient, vt vpupæ crista ipsis faucat? neq. enim semper plicata est, sed quia ali-

quando postquã fuerit erecta, plicari potest. Fi-
ctile autẽ, atque alia eiusmodi, si talia sunt, nón-
ne talia fieri potuere? Omne enim quod est, ab eo
quod verè est, factum fuit: Omne quod est, præ-
ter Deum, ab aliquo factum fuit: omne quod fa-
ctum est, ab aliquo fieri potuit. Coctiles lateres di-
cũtur, quia crudi sic primùm sunt appellati, quo-
niam coqui potuere. Sic Rasiles calathi, & Tape-
tes, & alia, Lychni pensiles, antequam pendãtur:
potestatem enim pristinam significant: sic Vua,
Balnea, Horti, quoniam in superiora eorum vsus
transferri potuit. Flexiles rami, lẽti: quia possunt
flecti. hæc vox etiam additamentum passa fuit in
formatione, Flexibilis. Aurũ, aut æs ductile, quod
ex massa in lamellas duci potest. Sessiles lactucæ;
quarum natura est ad sedendum postquam creue-
rint: vbi absoluta significatio est, non transitiua
ad passionẽ, quasi quas sedere cogat natura. An-
sa tortilis, quæ inter fabricandum ex directa tor-
ta facta est. Apertile latus, quod quiuit aperiri. Al-
tiles gallinæ, quæ possunt & ali, & non ali. Horum
igitur ratio duplex: nanq. potestas hæc, aut à na-
tura est, vt flexilis iuncus: aut ab Arte, vt coctiles
lateres: ergo naturalis illa vis nunquam deficit:
nam etiam quum flexi sunt iunci, retinent nihilo
minus pristinam flectendi facultatem: coniungi-
tur enim actus cum potentia; & tales sunt, qua-
possunt esse. Huius rei ratio est quia ab essentiæ
principiis fluit potestas illa. Scire potest infans
Musicã. Adultus scit. nunquis dicet tunc amisisse
sciendi potestatem? Quæ autẽ ab arte proficiscũ-
tur, nõ sic se habẽt: neque.n, cocti lateres possunt

coqui:

coqui:quoniã coctio accidens est, extrinsecus adueniẽs,nõ à primordiis laterũ. Sed hæc quæ arte fierẽt secuta sunt rationẽ eorũ quæ fluerẽt à natura. Sic.n.cõsultius fiet quàm quod à recẽtiorib. factũ est. vt quia lateres coqui nequirent, idémq. in ipsis & coctum & coctile esse videretur : iccirco flexilẽ ramũ eundẽ putarent & flexũ: Et fissile robur idẽ cum fisso. Nã quũ Plinius inquit. Alia fissilia,alia celeriora frangi,quàm findi:nó nne intellexit,aptiora,quorúmque natura præuerteretur citius fractione,quã fissione? Sic etiã Theophrastus,vnde ille χιϛὰ,θλαϛὰ,θραυϛά. quæ ipse acceperat à præceptore diuino suo, vbi loquitur de crustis ac testis Aquatilium. & in 8. Metaphysices. Poëtica licentia dictũ est, Penetrabilè actiuè: sicut Porrum sectiuũ, vulgus contrà pasiuè. Hinc constat malè reprehendi Boëtium à curiosis recentioribus,qui γελαϛικὸν,Risibile interpretatus est.fecit enim exemplo eodem & analogia, qua Sessilis lactuca dicitur,absolutè.

Quantitatem autem quædam simpliciter declarant,quædam nõ: Nam tempus & locum sub quantitate quum intelligamus : Tempus simpliciter quædam significarunt : vt Bimus. at locum non simpliciter,id est sub quãtitate,sed sub ἔχειν. neque enim Montanus,eum significat,qui montis instar est : sed qui montem habitat. sicut Intestinus loci habitũ. Hæc multas cũ aliiscõmunes habuere terminationes:in ANVS, Syluanus:cuius affectus proprius fuit, vt ex adiectiuo fieret substantiuum Cœlestis:Terrestris: addito elemento sicut Palustris : nam Paludestris, asperum est, &

fortasse barbarum. Suprà posuimus, Aquaticum; à qualitate non malè: sequitur enim qualitas substantiam, & loci rationem. Cognatio enim est inter locum & locatum. ac sanè ipsum hoc genus, τὸ ἔχειν, alii cum qualitate, alii cum relatione miscuere: quidam neque habitum speciem qualitatis à relatione: sed hæc sunt alterius operæ. Habes etiam alia: Litoralis Marinus, Maritimus, Pelagius, Fluuialis, Fluuiatilis, Aquatilis, Tartareus, Aërius, & eiusmodi. Et à partibus terrarum, in quibus etiam id diuersum fuit: in Ensis, vt peregrinum incolam, non indigenam declararet: sanè Martialis mauult librum suum Hispaniensem, quàm Hispanum: vt Romanus sit, qui in Hispaniam animi gratia diuerterit. In aliquibus tamen Natiuum est: vt, Veronensis. lōgè diuersa ratione dictus est Cato Vticensis, quum Vticæ periit, non est natus. Et ampliore limite, vt Pratensis: sicut Subcinericius panis, non ex cinere, sed sub cinere: adiuuatur autem à præpositione. Græca sunt, Tarchaniota, & Drotoniata. Prisci ita constituêre, vt animaduerterent, quædam excedere nomen loci: Creta, Cretensis: quædam non, sed alia æquare: Macedonia, Macedonicus: quædam superari, Italia, Italus. Hæc à regionibus. Ab oppidis autem negarunt. Itaque à Venetia, Venetus: à Venetiis, Venetianus maluere. At Barbari quidam nihil discriminis faciunt inter Venetiam, & Venetias. verùm vt illorum consilium placet, Venetiani enim à Venetis distinguendi sunt sicuti Patauini à Venetianis: Veneti enim Patauini quoque sunt: ita regulæ seruitus displicet.

cet. Idem enim ab oppidis quoque euenit: à Roma, Romanus: à Tiferno, Tifernas: à Camerino, Camers: quare Lauinio oppido, & Lauina & Lauinia rectè ducas. neque à grammaticis vtrum legendum sit apud Vergilium, sed quemadmodum poëta scriptum reliquerit obseruandum. Proprium horum est pati concisionem. Sarsinas, quod fuerat Sarsinatis: & literas transferre: vt à Velitris, non Velitrenus, sed Veliternus: quanquam demptam potius iudicarim, vt fuerit Velitrerinus, deinde vsu vox expolita sit. Ex his colligitur non esse verum quod aiunt, in Ensis ea esse, quæ à Græcis οἰκειωματικὰ vocantur: nam etiam sunt in indigenarum, Coloniensis, Lugdunensis. denique pratensis.

Tempus autem & Tēporis partes, sic: Extemporaneus. nam Tempestiuus, vt diximus, potius temporis habitum significat. sicut Intempestus: quod concisum tempestiui. Hora, habet Horarium, quum diei partem significat: at Græci quaternas anni partes sic appellarūt. vnde Latini Hornum, quod huius anni esset, neque in alienas trāsisset ὥρας anni sequentis. Diurnus, à die: Nocturnus à nocte: Vespertinus, Matutinus, penultima producta. itaque etiam Diutinus & Serotinus pronunciandū est, contrà quàm prodidere. A Conticinio, & Diluculo, & Crepusculo, nō sunt deducta, sed Aduerbiorum forma vtuntur. Perdius, & Pernox, cōpositione adiuta sunt, quò minus cogerentur in communem terminationē: sicut ἐφήμερον animal dictum ab Aristotele. A Mense vulgaris vox Mēstruus, dura sanè: itaque emolliuit illā

Cicero, & Mensurnum fecit. Annuus nō solùm anni habitum significauit, vt reditum statum indicaret: veluti quum dicimus, Annua sacra: sed etiam totū tempus, idque vnicum: vt apud Iurecōsultos, Annua, Bima, Trima die. Anniculus ætatē sub tempore, sicut Quadragenarius, & eiusmodi.

Discretam autem quantitatem significant his terminationibus, Centenarius, Binarius, Ternarius, quæ etiā sub ἔχειν reduximus: neque enim solùm numerum, sed etiam habitum ponderis, aut ætatis, aut ordinis connotat, res enim valde sunt complicatæ: neque nisi à philosophis dignosci planè possunt. sicut Bini, Quaterni, & eiusmodi: quæ iccirco carent numero singulari, quia plura comprehensa, ad totidem referunt: sed licentia poëtica pleraque torsit.

CAP. XCIX.

Relatiuorum species recensentur.

Relatiuum significat vt diximus, aut Aequalitatem: vt, Vicinus, Propinquus: non enim Locum: vt falsò scripsere: sed Relationē in loco. Aut Inæqualitatem: hic sunt species tres, Possessiuum, Cōparatiuum, & Superlatiuum. Diminutiuum autem comparatiui species est: de quibus omnibus iam est dicendum.

CAPVT C.

Denominatiuorum species cēsentur, Possessiua: sunt enim Possessiua quæ id denomināt, cuius sunt: vt, Ensis Cæsarianus. Ac quæ sitiu quidem

quidem aliàs à nobis est, quámnam ad caussam reducentur: nam Cæsar ensis sui neque materia est, neque efficiens, neque forma: videtur igitur potius esse finis. Sic Pompeianus ager, Seianus equus, in vsum Pompeii, & Seii. Sic Olympii ludi in honorem Iouis eo cognomento: sic Circenses, & Megalenses, ad Possesiua redigendi sunt: sic Florales, & Robigales, & Saturnales primùm fuere, siue Dies, siue Ludi, siue Vacationes. deinde tenuit consuetudo, vt potius Robigalia, & Saturnalia dicerentur, propterea quòd honestiore consilio Sacra, quàm Dies intelligerētur. Quæsiuimus illud quoque, An à materia: vt, cretaceus: à forma: vt, statua Herculea: ab efficiente: vt, Venus Appellæa: ducerētur. Et nō videtur: sed simpliciter Denominatiua sunt: ac quā quam videtur quædā relatio, tamen non correspondēt. Neque enim Creta Cretacei est, sed pars totius. Haud enim ferè inuenias præter Deum, quod nō aliquo modo referatur. Omnia enim saltem ab illo dependemus: Solus enim verè est.

Differunt autem à Patronymicis Possesiua: primùm quòd, Patronymica fixa dicuntur, hæc mobilia: illa patrum, aut auorum, aut omnino generis habēt significationem: hæc cuiusuis rei notæ sunt: illa à propriis, hæc à cōmunibus. Ex quibus colligi possunt rationes, & caussæ reponendarum specierum, quæ sunt à veteribus proditæ. Neque enim aut Cardiacus, aut Mathematicus, aut eiusmodi sunt Possesiua, vt putarunt, sed Denominatiua: sicut & alia quæ sunt suprà declarata.

CAP. CI.

Comparatiuorum Superlatiuorúmque natura, & caussæ, & vsus.

EST hoc receptum è sciētiis tam quæ Magnitudines, quàm quæ Naturam contemplantur: è nihilo nihil fieri. Ita è rebus, quæ carēt corpore, coniunctis, nunquam quicquā corpori fieri. Nam ne coniungi quidem possunt, Coniunctio enim extremorum, extrema autem corporum. Quare si incremēta fiunt ex Quantitate, & omne Quantum diuisibile est in semper diuisibilia, incrementa quoque ipsa diuidentur: igitur quæ significarunt quantitatē, primo receperunt modū tum incrementi, tum diuisionis. horum imitatione item ea, quæ indicarēt Qualitatem: propterea quòd intendi ac remitti posset. Iccirco Denominatiuorum, quæ referuntur, duæ fuere species cōstitutæ, Comparatiua, & Superlatiua, quæ Quātitatis, Qualitatísve dicerent incremētum: & Deminutiua, quæ incrementi dicerent certam ablationem.

Occurunt autē primo loco Deminutiua: si rei naturam spectes. posito enim nomine Iustitiæ: siquid adiungatur accessionis: per propiores gradus ascendemus ad excessum: Verùm quia non sunt specie diuersa à cōparatiuo, sed modulo tantùm quodam, atque iccirco posterius excogitata, posteriore loco tractanda iudicauimus. Etenim si dicas Meliusculum esse Triticum Siligine, etiā Melius, possis dicere. Comparatiuum autem & Superlatiuum simul statuemus, haud enim absimili sunt natura: neque enim distant nisi quatenus

nus pars à toto. vt quemadmodũ Deminutiuum modus sit Comparatiui, ita Cōparatiuum Superlatiui: vt qui sit Doctissimus, etiam Doctior. An verò etiam possit dici Doctiusculus? Et videtur. Toto enim partem contineri verum est. si enim qui sit doctissimus etiam doctus esse dicitur: etiam doctior: quare non etiam doctiusculus, quod inter doctum & doctiorem intercipitur? Verùm res aliter sese habet. Deminutiuum enim non solùm partem notat, verùm etiam ei certos præscribit limites. Neque verò solo hoc differũt: sed & alia caussa subest. Nam superlatiuũ etiam absolutè poni potest: vt, Cæsar fuit fortissimus. Significat enim adeptum fortitudinẽ, omnes eius numeros absoluisse. At si dicas, Doctiorem, necessariò quempiã, quicũ comparetur, aut ponas, aut intelligas. Prius autem comparatiuum inuentũ est.

Est igitur Comparatiuum species dictionis excessum significans ad alterum relatum. Dico autem quantumcunque, & qualemcunque excessum: non, vt dixere, mediocrem: neque dico speciem nominis, vt nomen est: sed vt nomen est species dictionis. Nam & Participium & Præpositio & Aduerbium comparantur. Hi duo errores veterum fuere: quorum alterum mox explicabimus. qui verò contaminauit definitionem, sic constat: Omnem excessum, totúmque etiam à cõparatiuo significari, non autem mediocrem. Primùm, falsum est mediocrem esse. potest enim saltem citra summum, sed proximè cõsistere: vt doctior tantum sit, cui illud tantùm desit, quo sit doctissimus. Deinde hoc quoque falsum est. Nam

qui ſit doctiſsimus,idē etiā doctior dici poteſt. vt Nigidius aut Varro,ſi ſit doctiſs.Romanorum omniū,nónne doctior cæteris Romanis eſſe poterit? Quare Cōparatiuū à Superlatiuo non diſtat ſpecie,vt diximus: ſed eſt aut ſicut pars in toto, ſiue ad totum:aut idem cum ipſo in re,diuerſum autem in modo:relatiòne ipſa ſcilicet.Igitur ſi eius naturam acrius cōtemplemur,haud ſanè pro re nomen inditum deprehendemus: neque enim ſatis ipſum dici Comparatiuum : multa enim ſunt nomina Comparatiua, quippe notæ Comparationis: multa Aduerbia : vt,Similis, Diſsimilis, Propinquus, Qualis, Quantus, Velut,ſicut & alia eiuſmodi. Neque verò omnis Comparatio exceſſum ſignificat : quare ab hac differentia potius nomen conſequi par fuit, quàm à communi cum multis natura illa. Itaque commodius ὑπερθετικὸν, quàm συγκειτικὸν appellari potuit. Neque enim ſuperlatiuum rectè à Græcis ὑπερθετικὸν dictum fuit. Nanque τὸ ὑπὲρ non ſignificat τὸ ὅλον, ſed ipſum habet ſuos gradus: ſed conſultius ὁλοθετικὸν,aut ἀκροθετικόν.Latini autem hoc etiam amplius errarunt, qui neque præpoſitionem emendarunt, & verbum Fero immiſcuerunt quod motum ſignificat. Græci ſapientius conſtantem qualitatem aut quātitatem,per verbum τιθέναι. ita etiam conſtat, minus prudenter θετικὸν dictum nomen vnde hæc fiant, vt Iuſtus:nam etiam Iuſtior, τίθησι: ſtatuit enim Iuſtitiam.Cuius rei ſignum eſt, quòd etiam ſuperlatiuum dictum eſt,τιθέναι ὑπὲρ τὸ τεθικόν. præterea qui Iuſtus eſt,poteſt eſſe Iuſtiſsimus. Omnem

enim

enim Iuſtitiæ habitum habet. Itaque ἀόριστον potius dici debuit, Indefinitum. neque enim declarat graduum præſcriptionem, Comparatiuum autem, ὑπερθετικὸν ſuperatiuum. ſuperlatiuum autem, ἀκροθετικὸν à Græcis, à nobis aliquo nomine, quod vltimum exceſſum indicaret.

Ex his definitionibus videmus, veteres non rectè dixiſſe, Comparatiuum ſignificare poſitiuũ, cum Magis. Primùm peſsimè locuti ſunt. Neque enim Denominatiuum ſignificat nomen, vnde ducitur, ſed rem alio modo: ſic Comparatiuum rem, non nomen ſignificat. Deinde, Magis, eſt Comparatiuum: quare idem reſolueretur in ſeipſum, atq. eſſet reſolutio infinita. In quod enim reſolueretur ipſum Magis? vbi ſiſteret reſolutionem? Neque verò prudenter negarunt, Magis, eſſe Comparatiuũ. Nam Magnus fecit, Magnior Magnius & Magius, ac tandem Maius. Aduerbium autem voluerunt variare, retenta litera priſtina, ac fecere, Magis. At quod argutant, non differre Aduerbium à neutro in aliis: fatemur. Quod addunt, ne in hoc quidem eſſe faciundum: ridemus. Libenter enim in aliis item feciſſent, ſi quiuiſſent. Fecere, vbi potuere, vſique ſunt & libertate, & commoditate. Errarũt quoque in Superlatiuo, in eius intellectu ineſſe Multum, aut Valde. Nam multum magnus eſt, cum qui maior, quàm qui maximus. At Valdè, quid eſt, niſi Validè? Igitur Validiſsimus erit validè validus. Bis igitur validus. At Superlatiuum ter validũ potius ſignificat. Id quod Galli neq. temere neque imprudenter in patriam linguam receptũ

etiam nunc retinent. Hæc igitur ipsorum nomina atque Naturæ : nunc caussas, ac tandem Affectus videamus.

Ergo materiam à Græcis mutuati sunt Latini in Comparatiuis, imitati sonum sub R, litera: σοφώτερος, Sapientior : & in Aduerbio adhuc propius, Sapienter, Superlatiui autem terminationē Græcam repudiarunt, propterea quòd conueniebat cum pasſiuo participio. Nam vt à σοφὸς, σοφώτατος, sic ab eo quod est Incitus, deduxissent, factum esset sanè Incitatus. Itaque alius flexus placitus est. Geminarunt autem sibilum sic, Incitissimus: iccirco quia etiam Græci produxere mutatam vocalem, quæ esset breuis post breuem, vt superiore in exemplo patet. Tractus enim vocis longioris id exigere videbatur. Quare eodem exemplo etiam aliam terminationē constituere, Vberrimus: tanto facilius, quòd iam alteram literam ex geminatis ibi inueniebant. At in tertia terminatione, quare recentiores vnica tantùm liquida pronunciarunt, sic, Similimus? quum tamen proprium eius fuerit geminari ob soni lenitatem, & producatur apud poëtas semper, & in antiquis exemplaribus omnibus ita scriptum sit. & subsit, tum analogi, tum analogiæ caussa, quare sit geminanda. Communis autem terminationis causa etiam à Græcis quandam habuit originem : τρόφιμον enim est altile, quod scilicet nactum sit naturam, vt alatur. Naturam igitur eam quũ plenè posſideret, mutuauit similem sonum aliis quæ summum illud adepta essent. Fiũt igitur à nominibus incrementum suscipiẽtibus.

Quare

Quare à ſignificantibus ſubſtantiam non fient: nam αὐτότατος,& Ipſiſſimus,mera licentia poëtica fuit. Nationē verò indicantia ita demū exorientur,ſi non ſtatum hominis, ſed gentis oſtendent mores:vt quia Pœni perfidi legemus Pœniorem apud Plautum. aut etiam ab alio ſignificato.Quare &, Neronior,non à Neronis ſubſtantia,ſed à ſæuitia comparabitur ad ſignificandum.Confeſſum etiam ab omnibus eſt, Comparatiua duci ex aduerbiis quibuſdam: vt, Doctus. Nec deeſt ratio: verborum enim qualitatem ſignificant Aduerbia.Ab cæteris autem partibus negant.A participiis non fiet, qui tranſeant in nomina, neque à Præpoſitionibus,quia amittant vim qua caſibus præponuntur.Nos cum his aduerſus veteres dicimus, à verbis non duci. Exempla enim falſa ſunt:Nam à verbo Potiri, eſt ridiculè deductum Comparatiuum Potior,& Superlatiuum Potiſſimum:neque enim ſignificata valde cohærēt. ſed à Potis,ſiue Pote fiunt. Par inſcitia, quum Detero verbum ex ſeſe aiunt gignere Deterior:quippe Deterior paſſiuam habet rationem ſignificandi,vt quod ſit plus detritum, deterius ſit. & vox vetuſta fuit,Deter:ſicuti,Dexter, Citer, Exter,apud Catonem, & Statium : quæ nunc exoleuere. Contra hos autem cum veteribus viciſſim ſentiamus,A participiis duci:ſiquidem non omnia participia in nomen tranſire poſſe. nam Expugnare ſignificat actionem ſub tempore.Cui ſi addas caſum nominis non verbi, amiſſo tempore nomen fit. retenta ſola Participii terminatione : vt, Expugnans vrbium,ſicut Expugnator vrbium,nul-

lum tempus designat. At Participia passiua quo modo nominum naturam asciscant? neque enim simili ratione casus nominis apponi potest: itaq. Expugnatum, semper præteritum indicabit. Et Honoratiorem atque Honoratissimum, nunquã de alio tempore, quàm de præterito pronuncies. Immò verò quibusdam horum nominum etiam casus verbi additur: vt, Expugnatus à Cæsare: ita etiam Expugnabilis à Cæsare: tantum abest, vt Participiis ipsis derogari id̨ ius possit. Sic locutus est M. Tullius ad Cornificium: Cæteris, inquit, omnibus rebus habeas eos à me commendatissimos: id est, qui maximè à me commendentur. A Præpositionibus quoque deriuari, multis exemplis conuincuntur, in quibus manet vis Præpositionis casum exigentis: vt apud Liuium in primo: Duo corpora propius Albam. Neque sine ratione: Interuallum enim in partes secari potest: Cuius interualli conditionem ipsa Præpositio declarabat. Ex quibus, vt diximus, acutius contemplanti constat: Comparationem esse differentiam, qua genus sub dictione constitutum complectitur non solùm Nomen, sed etiam Aduerbium, & Præpositionem, & Participium, quæ inter se differunt specie. Idémque de Superlatiuo intelligendum.

Affectus autem eorum vsu continetur, verùm non sine controuersia. Cùm enim neget nemo, casum Sextum deberi comparatiuo, Secundum Superlatiuo, & pluralem semper numerum: Dubitatum est, An pluralis casus Secundus Comparatiuo apponi posset. Quare non defuere, qui Com-

Comparatiuum inter duos tantùm, cum Secundo caſu poni poſſe contenderent: ídque Horatii exemplo, qui dixit: O maior iuuenum. Sextum autem inter plures duobus diuerſi generis: vt Cæſar fortior Gallis. Nos verò ſic ſentimus: Comparatiuum cùm ſemper aliquo modo referatur, nō ſemper tamen ad ſequentem referri caſum: ſed ad eum, qui ſubintelligitur. Igitur ſi dicas, O maior iuuenum, directa oratione ad duos Piſones, non redditur caſus ille ſecundus Comparatiuo. Neq. enim fieri poteſt, vt alter Piſo maior ſit, quàm ſint iuuenes: ſed refertur ad fratrem alterum ſic, O alter iuuenum, qui altero maior es. Sic etiam dicimus explicatius: Elephantorum Indici maiores Afris: etiam ſi Afris, ſubticeatur, conſtet oratio. Exponitur autem ad hunc modum: Elephantorum alii Indici, alii Afri: quorum Indici maiores Afris. Sicut ergo caſus ille, Quorum, non eſt Comparatiui, ſed Diſtributionis: ita erit in exemplo quoque ſuperiore. Ex hac natura conſtat ratio, Quare poni queat cum præpoſitionibus Inter, &, Ante: vt Inter alios doctior. Ac ſanè quum in comparatiuo duo ſint, Relatio, & Exceſſus: præpoſitio Ante, non abhorreat ab eius natura. Altera verò quæ eſt, Inter, languidiorem operam præſtat: niſi enim multa ſuppleantur, non exprimit vim exceſſus, ſed potius æqualitatem: vt, Cicero inter ciues ſuos doctior: potius enim tendit ad Naturam abſoluti, quàm comparatiui: niſi ſubintelligas diſtributionem ad ſingularia, quemadmodum in Secundo caſu exemplorum, quæ ſuprà diximus:

cuius Secundi casus natura partitionem item dicit in constructione Superlatiuorum: quæ fuerit caussa, vt semper inter congeneres fiat significatio. Quæ verò patiuntur, quæque distribuuntur, eiusdem generis esse necesse est: quemadmodum si dicas: Cæsar clementissimus Romanorum: intelligitur Cæsar vnus è Romanis, qui aliis clementior sit, quoad fieri potest. Quare videmus eorum fallaciam, qui negant, Dictionem Omnē, cum Superlatiuo poni posse. Si enim dicatur, inquiunt, Cæsar doctissimus omnium: Cæsar non excluditur ab ea vniuersitate, quin vnus omnium sit: igitur fieret, vt se quoque esset doctior. Atque hi falsi sunt: cùm non intelligerent Secundi illius casus partitionem. Idem nanque est, Doctissimus hominum: &, Doctissimus homo. Comparatiuum verò cum Sexto casu ne sic statuas, quemadmodum poëtæ tum Græci, tum Latini ausi sunt: Cunctis doctior. hic enim fit relatio doctrinæ ad cunctos: non autem sola partitio sine comparatione. Itaque vocem excludentem addendum est, cuius vi res comparata excipiatur. Id quod fecit doctissimus poëta: -Ante alios immanior omnes addidit enim Alios, ne sub voce Omnes Pygmalion quoq. comprehenderetur. quãquam idem alibi subticuit, cùm scripsit: -Sed cunctis altior ibat Anchises. Præpositiones igitur ipsæ attulerunt vim partitionis, non solùm Ante. & Inter, sed etiam Ex: vt apud Liuium primo: Sextus filius eius, qui minor ex tribus erat. non enim potuit dici, Minor tribus. Tres enim tantùm erant: ipse enim secum compararetur: essétque seipso minor.

minor. Illud etiam aduerſus veterum ſentētiam eſt animaduertendum:Si ad ſecundum illum caſum referatur Superlatiuum:aliam quoque ab iis, quas ſuprà poſuimus,cauſſam eſſe,propter quam illi ſuperlatiuum mali interpretati ſunt per Multum & Valde:neutrum enim horum aduerbiorū refertur. Poſtremò id quoque falſò eos prodidiſſe conſtat,Græcos arrogantia quadam commiſiſſe,vt non niſi ad idem genus Superlatiuum referatur,quoniam præ ſe vnis,cæteros omnes barbaros appellaſſent.At enimuero in ſua tantùm gente id obſeruaſſent:nunc verò videmus etiam inter Barbaros legis rigorem tenere.Sed id in cauſſa,vt diximus fuit,Partitio ac Diſtributio.Itaque hoc loco,vox hæc Genus non ſolùm gentem aut nationem indicauit: ſed etiam diffudit ſignificatum ad alia multa:puta mores,artes,& eiuſmodi. Dicam enim, Epeum ſolertiſſimum fabrorum. Sic in primo de Oratore M. Tullius, de Craſſo,& Scæuola:Alterum parcorum elegantiſſimum,alterum elegantium parciſſimum.Neque enim ad diuerſa genera relatum eſt:in vtroque enim erat elegantia cum parcitate. At Martialis in duodecimo,multo effuſius:

Non es,crede mihi,bonus. quid ergo?

Vt verum loquar, optimus malorum. Inter bonos enim & malos nullum commercium eſt, contraria nanque ſunt:ſed ſuo more luſit. Ne illud quidem recte prodidere, Comparatiuum poni aliquando abſolutè: ſemper enim habet aliquid,ſaltem occultæ,relationis. Sic ſeniorem Aceſtem dixit Poëta:aut quàm alii, aut quàm fue-

rat, aut quàm videretur: tantum abest, vt minus significent, contrà quàm scripserent: exemplum enim Vergilii, Tristior, de Venere, significat eam plus quàm tristem. declaratur id tum lacrymis, tum dolore qui exprimitur in conquestione. Multo verò minus significabunt contrarium: relatio enim est inter participantia: igitur, Mare Pōticum qui dicunt esse dulcius cæteris: non intelligendam proponit amaritudinem, sed dulcedinem mistam in omni mari, in Pontico autem maiore fluuiorum incremento, neque enim mare extremæ amaritudinis est: igitur contrarii, hoc est dulcis admistione remissum. Quòd autem in mari sit aqua dulcis, in quarto historiarum declaratum est. καὶ ποτίμῳ τρέφεσθαι τοὺς ἰχθῦς. Sic etiam Theophrastus sensit, & verum est. Eodem modo locutus est Philosophus in eodem quarto: πλατύτερον γάρ ἐστι τὸ ὀξὺ τῶν τευθίδων. Nisi enim τὸ ὀξὺ haberet latitudinem, non dixisset πλατύτερον. Et idem λευκότερα dixit, quæ essent minus nigra, colores enim inter se mutuo congressu diluunt nitorem. Et in octauo, comparauit ὀξύτερον, cum τῷ ὀξύ.

His ita constitutis, intelligemus euenire posse, vt Comparatiuo Superlatiuum excedatur: non sua natura quidem, sed ob fortuitas rationes: quum enim Cæsar vnus è Gallis non sit, non dicam Cæsarem Gallorum fortissimum. Igitur si non omnes numeros fortitudinis expleuerit, nisi inter Romanos, sic dicam, Cæsar Romanorum fortissimus fuit: Maximinus autem fortior. Fit enim hoc, non natura Comparatiui, sed quia addi-

aditur Natio. itaque si quis apponat genus, quo professio siue ars, siue scientia, comprehendatur, non poterit ab vllo excedi Comparatiuo: veluti quum dicam, Bellatorum omnium fortissimum Maximinum. Huius rei caussa est in Radicibus philosophiæ. Siquidem primum, perfectúmque duplex est: quippe aut verè, & quod aiunt ἁπλῶς, vt Deus: aut in genere, vt circulus: est enim suo tantùm in genere figurarum perfectissimus: iccirco extra genus suum alteri comparatus inuenietur inferior. At professio est affectus genericus, complectens varia accidentia, vel gentium, vel nationum: itaque comparari porrò non poterit. Nam Bellator, est affectus hominis, neque coërcetur potius limitibus Romanis, quàm Germanis, ac propterea totã summam exhausit. Quoniam verò, vt dicebamus, hi tractus incrementorum gradus habent suos: iccirco etiam notas excogitarunt, quibus vel Comparatiuum, vel etiam Superlatiuum ipsum augeretur: vt, Longè, & Multò. Nam etsi Superlatiui significatus summus est, non tamen in puncto versatur. Vt etiam hinc appareat leuissima pugna Grammaticorum, qui ex poëta litigant, an potuerit ab eo dici, Diomedes Danaûm fortissimus: quoniam Achilles fuerit fortissimus. Nam etiam Aiax fuit fortissimus: etiam alii esse potuere. Quare illud quoque à veteribus omissum sanciamus: non solùm in diuersis generibus, sed in eodem quoque duo Superlatiua posse ita comparari, vt alterum redactum in Comparatiuum superet: sic, Fortissimus M. Manlius.

& fortissimus Sicinius Dentatus, & fortissimus Scæua Centurio C. Cæsaris: at Sicinius vtroque fortior. Vtrum verò è re ipsa ita ortum sit, an vsu occupatum, quærere operæpretium est. Nam si fortissimus est, qui omnem ambitum expleuit fortitudinis: multi esse poterunt fortissimi, sed nemo alio fortior. Quare cõsuetudine potius, atque opinione factum est, vt ita loquerentur: neque enim statim erat omnibus nominibus fortis, qui fortissimus creditus est. Ergo alterum cùm animaduertissent meliorem, non omisso priore iudicio, comparationẽ addicere. Nam sanè aut prior non erat fortissimus, aut secundus non erit fortior. Non solùm autem gradus ipsi conferuntur; vt doctior, & multò doctior: fortissimus, & longè fortissimus: sed etiam diuersa significata inter se: possum enim esse fortis, & non tam doctus: ergo ero fortior, quàm doctior. Interdum igitur ex æquo ponuntur per interrogationem: interdũ non ex æquo per affirmationem: nam Interrogatio dubitat: itaque ea æquo proponit iudicandum, non statuit: affirmatio autem non quit duo Comparatiua inter se collata æqualia facere. Primo modo locutus est Cicero in secunda Philippi[ca] Impuriórne, qui in senatũ: an improbior, qui Dolabellam, & cætera. Alio modo omnes loquu[n]tur, Cæsar clementior, quàm iustior. Nam quod addunt Magis, sic: Clementior magis, quàm iustior: nullum autorem habent, quem adducant. In hunc enim modum soluitur oratio, Clemens est, & iustus est: sed Clementia est maior quàm Iustitia: Iustitia non est maior, quàm Clementia.

A[...]

At Comparatiuum si, vt aiunt, significat Positiuum cum magis, resoluatur Cōparatiuum in eorum oratione, fient sanè ridiculi: Cæsar Clemens magis est, quàm iustus. Nam quòd poëtæ dicunt, Magis, atque magis: id fit per ἀναδίπλωσιν: sicut, Etiam atque etiam. hic autem hoc non quærimus. At non addidit Liuius in libro duodetricesimo: Vt propius fastidium eius sim, quàm desiderium.

Quoniam verò vsus & affectus rerum, substantiam earum naturámque demonstrant, manifestò colligimus, Magis esse Comparatiuum, contrà quàm, vt diximus, sint arbitrati. Id enim ex orationis vsu patet, quum dico: Hoc volo magis, quàm illud. Est enim idem modus comparationis, qui in Philippicis apud M. Tullium: Hoc citius, quàm hoc. & quo vulgò vtimur, Hoc potius, quàm hoc. Ex quo vsu illud quoque à veteribus, tanquam peccatum animaduertamus: qui negarint, Complures esse comparatiuum: dicit enim Terentius in Heautontimorumeno: Nemo meliorem agrum habet: nemo seruos complures. Et ratio etiam iubet: compositum enim est à præpositione, & Plus. Quòd si Compluria dixere prisci contra Comparatiuorum analogiam: flexionem nouam inuexerint potius, quàm vocis naturam deprauarint. Proprium autem est Comparatiuorum pati vt Aduerbia sonum mutent neutrorū: Maius enim, vt diximus, factum est Magis. Interdum etiam vt deficiantur positiua, & aliunde penitus mutuentur, tam in Aduerbiis, quàm in nominibus: vt, Parum viriū, Minus audaciæ: Paruus

cenſus,Minore pudicitia. Item quomodo à Nominibus Aduerbia fiunt, & eorum affectus comparandi: ita è contrario ab Aduerbiis, Nomina ſuperlatiua: vt apud Catonem Nepotem, Sæpiſſimam diſcordiam. Et ſicuti quæ à Præpoſitionibus ducuntur, caſus ſeruant ſuos: vt, Proximè pōtem: ita etiam quæ à Nominibus, eorum Nominum caſus admittunt: vt, Moræ patiens, Moræ patientiſſimus: Similis Neronis, Similimus Neronis. Proprium eſt autem Superlatiuorum, fixa fieri: vt, Proximus, pro cognato: Et apud Liuium libro primo: Pro indigniſſimo habuerant ſe patrio regno tutoris fraude pulſos. Et in ſecūdo: Nec ambigitur, quin Brutus, qui tantum gloriæ Superbo rege exacto meruit, peſſimo publico facturus fuerit. Iccirco etiam comparationem ſuſcipient: vt apud Vlpianū, Proximior. Sicut autē ſunt cōparatiua ſine Superlatiuis, vt Anterior: ita è contrario apud Plautum, à Penè, Peniſſimè. Priuatim autē proprium eſt huius comparatiui, Prior, etiā poni pro Primo: vt in Titulo, de Re militari: & apud Varronē, cuius verba refert Gellius hæc, Quoties magiſtratus plures eſſent Romæ, quis prior eſſet. Sed ita accipiendum eſt, vt tota ſumma in duo diuidatur. Primus enim vnus eſt, qui præit: cæteri quaſi vnus, qui præitur. Malim tamen abſtinere. De, Potiſſimum, etiam nonnihil obſeruauimus.

Reſtant Deminutiua, quæ cognoſcere facilè eſt: comparatiua enim ſequuntur, vt pars totum. Deficiunt tamen in pluribus nominibus, veluti in eo, quod modò dicebamus: à, Prior, enim non ducitur Deminutiuū: neq. ab aliis eiuſmodi. Hæc

eſt

est eorum forma & origo. Quod autem pertinet ad caussam materialem, non inutilis quæstio est. Quare à neutris potissimum orta sint, vt non potius Doctiorculus, quàm Doctiusculus. haud sanè patet ratio: nisi ab Aduerbiis primùm ducta intelligamus. Fortiuscule fecit, vt sit origo vocis militaris.

CAPVT CII.

Nominum affectus communes.

NOminum igitur Species, Naturæ, Caussæ, Affectus hi: generales autem Affectiones multæ in ipsa accidentium mutatione. Mutatur autem aliquid multis modis: sed ad duos reducuntur. Nam aut Substantiam amittit, veluti quum è terra fit herba: aut Accidens. Idq. fit aut in Quanto, vnde est augmentum: aut in Quali, quod ἀλλοίωσιν Græci nominant, nostri Alterationem, voce noua quidem, sed elegantissima, & maximè necessaria, sunt interpretati: aut secundũ locum, qui dicitur Motus. Ergo sic euenit ei, quod mutatur. Aut ipsum fit quod non erat, cùm mutatur substantia: aut in ipso fit, quod non erat, in cremento, & ἀλλοιώσει: aut ipsum fit, in quo non erat, scilicet in loco. Sunt etiam mutationes in aliis generibus prædicamentorum. Quin etiam mutatur aliquid nõ propter suam, sed ob alterius rei mutationem. vt mortuo Catoni vnico filio, desit ipse Pater esse. Et equus qui ad dexterã Cæsaris est constitutus, si ad læuam transmoueatur: ipse Cæsar qui sinister equo erat, fit dexter. Quibus igitur modis nominũ mutẽtur accidentia videamus.

Species quidē ipsæ non mutantur, vt quæ primitiua esset, fiat deriuatiua: sed alii atque alii cōparatæ, eo modo mutari intelliguntur. Amator, deriuatiuum ab Amo, est. Primitiuum autem est ad amatorium. vt Philippus Amyntæ filius, idem & Alexandri pater. Quoniam verò Primum dicitur, aut quum anteit, vt vnitas: aut cùm etsi non anteit, tamē ne anteitur quidem: quippe Primogenitus etiam vnicus dici potest filius: iccirco Primitiuum quoque sic intelligi queat hac ratione: non à quo deriuatiuum sit, sed quòd ipsum à nullo: hoc enim necesse est aliquando fuisse, vt ab amore nihil duceretur. Ita postea mutauit speciē vt ex primitiuo absoluto relatiuum primitiuū fieret. Et quemadmodum primitiua vera non mutantur, ita vt fiāt deriuatiua: ita ne deriuatiua quidē vltima: ab his enim nihil fit, sicut illa à nullo.

CAP. CIII.

Nominum Genera quo modo mutentur.

NOminum quoque Genera mutantur adeò vt priuatim libros super hac re veteres confecerint. Alterum argumentū est ex iis, quæ Dubia, siue Incerta vocant: sic enim dictum est, vel hæc Dies. Tertium testimonium est in quibusdam. nam Plautus collum masculino dixit, item Iubar, Palumbem, atque alia diuersis, quàm nos vtimur Generibus esse à priscis pronunciata. Fit etiam alio modo, cùm attribuitur genus ei, quod minus spectat: veluti quum Masculam Sappho diximus. Sic quū fœmina sola possit esse prægnans: tamen Grauidum equum Troianum,

Prægnans Iouis cerebrũ,& Fœtum eiuſdẽ femur dicimus. Sic in quinto hiſtoriarum de Cicadis Ariſtoteles, εἰσὶ δὲ ἄῤῥενες οἱ ᾄδοντες ἐν ἀμφοτέροις τοῖς γένεσι. θήλεις δὲ οἱ ἕτεροι. dixit enim θήλεις non θήλειαι. vt ſignificatum eſſet fœminæ, vocis autem modus Maſculi, quoniam dicuntur οἱ τέττιγες.

CAPVT CIIII.

Numerorum mutatio.

NVmeros mutãt, vt apud Homerum θήβεω, Thebas nos: & Quadrigam, Quadrigas: & Hortenſius primus Ceruicem dixit, vt ſuprà ſcriptum eſt. Vaſcones etiam ſua lingua Iecora dicunt, quod nos Iecur: & Dorſa, non dorſum: ſicuti Pulmones Latini.

CAP. CV.

Figuræ mutatio.

FIgurã mutari, ex ipſa Figuræ definitione manifeſtum eſt. è Simplicibus enim Compoſita quũ fiant, mutari oportet neceſſariò. Compoſitũ autem non vno modo intelligimus: nam & faſcẽ dicimus è virgis compoſitum: ſicuti Andriam, & Perinthiam iiſdem ferè compoſitas orationibus. Is modus loquendi eſt vulgatior: alter verior, cùm dicimus virgas eſſe compoſitas ad conficiendos faſces: virgæ nanque ſunt ſimul poſitæ. Sic Antenorem dixit doctiſſimus poëta cõpoſitum quieſcere: quia quibuſcum degeret, eius imperiũ iis non eſſet durum. Primo igitur modo non fit mutatio in figuris: nunquam enim quod ſimplex eſt, fit Compoſitum: neque enim Simplicis par-

tes nomina sunt. Sed altero modo: vt Magnum, & Animum dicemus Composita in Magnanimo, ita vt è Simplicibus facta sint Composita. Nam quanquam Magnanimum Compositum dicimus: tamen non est ita mutata vox, vt prius ipsa fuerit simplex: at ipsa Simplicia, ex Simplicib. mutata sunt, vt fierēt Cōposita, id est simul posita. Vbi illud quoque veterum incuriæ ascribas, qui simplex Composito contrarium fecere: nam Simplex Multiplici aduersatur: est enim Simplex sine plica, vnde Duplicatum dicimus procidentis Turni poplitem. Hoc autem, quod laxè nimis Compositum appellamus, constat ex iis, quæ quia sunt simul posita, Composita erunt: quia ex multis non constant, erunt Simplicia. Nobis autem vtendum est vocibus acceptis ab antiquitate. sapientis verò partes sunt, illam sibi saltem emendare.

CAP. CVI.

Personæ mutatio.

PErsona ita mutatur, vt facies maneat in plurimis, vis autem mutetur. vt poëta cano, canis, canit. Neque enim vera mutatio est: sed communis terminatio trāsfertur, atque accommodatur, non mutatur. At in quinto casu mutatur: astringitur enim legibus secundæ tantum.

CAPVT CVII.

Casus mutatio, & Ordinis.

CVm terminatione casuum cōstituti sint Ordines, atque dispertiti, vt alia atque alia Inflexio

flexio,siue Declinatio dicatur:altero mutato,alterum quoque mutari necesse est. Mutabitur enim à Casu Declinatio,Casus à Declinatione : sed ita vt ad cognitionem nostram tātummodo spectet hæc reciprocatio. scilicet cognoscemus quē casū intelligere debeamus,si proposita fuerit Declinatio.Sic Declinatio mutabit casum. Nam verè casus mutat Declinationem, non mutatur ab ea. Verùm ne id quidem semper: nā Fructuis , quod fuerat,Fructus,factum est: neque tamen mutauit Declinationem: at Tumultus, quum factum fuit Tumulti,mutauit. Sic Fames, Famis, nunc dicitur:olim quintæ fuisse,Famei, manifestum est ex Sexto casu,Fame,cuius finalis syllaba producitur. Proprium autem est Casuum etiam alio mutari modo. Quemadmodum ambigui vitandi caussa, quum aiunt Fæci,diphthongum impositam, quò differret à verbo Feci: eámque inde toti nomini communicatam,Fæx,Fæcis.

CAP. CVIII.

Omissæ à veteribus Affectiones.

SVnt & aliæ Affectiones:neque enim solùm ratione nominis deriuati, Primitiuum dicitur nomen:sed etiam aliarum partium caussa. A Nomine enim Nomen, Orbis,Orbicularis:Verbum, Sylla,Syllaturit:Aduerbium,Doctus, Doctè: Interiectio,Infandus,Infandū:Præpositio , Circus, Circum:Coniunctio,Verus,Verùm.

CAP. CIX.

Nominis vsus loco aliarum partium.

A Caussa quoque finali alium affectum nacta sunt Nomina: veluti quum eorum vsus ad alias partes transfertur. Pro Verbo enim ponitur, vt apud Plautum: Quæ, malùm, tibi isthanc tactio est? Sic ex Thucydide Demosthenes frequenter loquitur. Pro Participio: Magnificus, pro magna faciens. Pro Aduerbio: Lucretius, Asper acerbà tuens. Nam timida tuebatur, quippe incutiebat pauorem: itaque est pro acerbè. Pro Præpositione: Virgil. Plena secundum flumina. Pro Coniunctione: Verò. Pro Interiectione, apud Catullum, Doctis, Iuppiter, & laboriosis. Hãc veteres ἀντιμερίαν appellarunt, alii μεταλλαγήν. subticetur etiam: vt apud Sallustium in Iugurtha: Quæ postquam gloriosa modo, nec belli patrandi cognouit. subticuit enim Caussa, Græco more, τοῦτο ποιεῖν: subticent χάειν. Transmutat etiam in sese alias partes, quod Dialectici Positionem materialem vocant. quum dico, Propter est præpositio. Vox hæc Propter, nomen est. patet apud Græcos, qui præponunt articulum, τὸ διὰ. sic Ouidius, Sæpe, vale, dicto.

* *
*

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER QVINTVS.

CAPVT CX.

Ordo partium. Nominis vox, à forma. Verbi vox, à materia. Tum autem Verbi Ratio vniuersa, & Diuisio.

POST Nomen, Verbi natura ponenda eſt. Non defuere tamen, qui ſtatim ſecundum Nomen ponerent Pronomen, ſecuti rationem ciuilem: eadem enim poteſtate erat Proprætor, & Prætor. Proconſul in prouincia, & Conſul Romæ. Verùm aliter contemplatur philoſophus: Res enim neceſſarias primò quoque loco ſtatuit: acceſſorias autem, & vicarias mox. Igitur ſi partes hæ comparatæ ſunt propter orationem, & orationis finis, eſt animi inter pretatio: Interpretatio autẽ Nomine & Verbo explicetur: & Pronomen poſt hæc inuẽtum eſt: ſanè Verbum anteibit. Quinetiam Verbo vnico ſtabit oratio, atque affirmatio, Pronomine autem nullo. Quare verbi natura potior eſt. vt, Amo, Lego, Scribo. ac tãtum abeſt, vt Pronomine poſterius ſit, vt etiam ipſum ſecum

referat. Verba quoque multa sunt adeò absoluta à Pronomine, vt mirum sit hoc genus hominum ita scripsisse. Nã, Pluit, Grandinat, per Pronomẽ nunquã interpretere. Dei enim certa sunt nomina, Pronomina nulla ipsi Deo, sed nobis crassiore ingenio mortalibus. dicit enim nobis Deus sic, EGO: quia hoc quod est, EGO intelligimus: hoc quod est Tetragrãmaton, non intelligimus. Præterea Impersonalia, Scribitur, Pugnatur, nónne plena sunt significatione? nec tamẽ propterea vllum nomen explicatur, nedum vt præsit Pronomen. Omisso igitur horum errore, Verbi ipsius substantiam videamus. Duabus his vocibus Nomine, Verbóque, communi appellatione omnia significantur. Nomine enim cõprehẽdi suprà docuimus. Sic etiã Verba dicimus data, quũ oratione decepti sumus. Ac de Nomine quidem, vt vsus ita sentiret, sua sit ratio: à notione enim ductum est, quæ est cognitio: vt etiã interpretatur Vlpianus, qui emendat prætorem in Titulo de Re iudicata. Itaque vox nominis, à forma ducta est: est enim Forma dictionis Significatio: Signũ autem, & Nota, idem. At Verbi vocabulũ ab ipsa aëris materia, quæ verberaretur, propterea quod vox esset aëris impulsi sonus. sic Plaut. in Amphitruone voce facit verberari aures Mercurii. Igitur quũ, vti diximus res duplices sint: aliæ, quæ constarent: aliæ, quæ fierent: illas meritò per excellentiã Signi, Notæque vocabulo indicarũt: has autem fluẽtes ipso aëris fluxu. Quasi verò, id quod sanè ita est, nihil esset partium præter istas duas: cætera autem omnia ab his duabus ducerentur,

&ad

& ad hæc reducerentur. Cæterùm ipſum Verbum non ſolùm earum rerum nota eſt, quæ fierent: verùm etiam quæ eſſent, ſed ita, vt ipſum hoc eſſe ſignificaretur: dicimus enim Cæſar eſt: per Nomen declaratur res, quæ eſt: per Verbum indicatur ipſum eſſe. Tertius quoque modus in ipſo verbo reperiri videtur: nam quũ dico, Cæſar eſt Clemens: ipſum eſt, non videtur aliquid ſignificare, ſed eſſe nota coniunctionis, qua Clemẽtia in Cæſare prædicetur. Ex his patet, falſam eſſe definitionem veterum, qui Verbũ præſcripſere agẽdi, vel patiendi ſignificatione, atque ad hunc modum definiendum eſſe: Verbũ eſt nota rei ſub tempore. Hæc autem res aut fit, aut eſt: vt Curro, dicit curſum nondum expletum: & Gigno, dicit imperfectum animal. at ſi dicam, Cæſar eſt: perfectum hominem intelligam. reducitur autẽ illud ad hoc. dũ enim Curro, curſus ipſe aliquid eſt. Verba autem Priuatiua, vt Deeſt: & Negatiua, vt Nego: etiam aliquid ſignificãt. Rectum enim eſt menſura Obliqui. Sic Affirmatio eſt mẽſura Negationis. In Verbis autem imperfectæ ſignificationis eſt res ipſa quæ fluit: vt in Scribo, Scriptio: at Scriptio accidens eſt: ergo in aliquo, & ab aliquo: quare & Actio & Paſsio comprehendentur, vbi acrius intuenti, aliter eueniat vſu, quàm euenit antiquis. Nam ſi dicam, Scribo librum: non rectè videntur accepiſſe librum pro paſsiuo: non enim huius actionis receptio eſt in libro: tria quippe ſunt: quod ſcribit, quod ſcribitur, quod recipit ſcripturam: at liber non ſcribitur, ſed ſcriptura. Itaque priſci Attici huius rei

gnari dixere, Seruire seruitutem, Viuere vitam. Recipit igitur liber scripturam: scriptura autem recipit actionem scribendi. Intelligo nunc scripturam opus ipsum, scriptionem operam, scriptorem L. Flauium, Membranas verò, siue Tabulas, in quibus opus ipsum extat, scripturæ nomine, puta ipsa elementorum lineamenta. Verùm enimuerò qui primi sermonem inuenere agresti animo mortales, vt quæque sese dabant, ita excepere. Sapientia verò vix tandem serò cœlitus demissa est: vel ad hanc vsque diem quanta latitauere? quot adhuc latent, quæ posteritas eruet adiuta? Ac veteres quidem simul & recentiores nõ malo consilio in varias distraxere terminationes, diuersáque genera constituêre. Nobis autem satis sit, vniuersum Verborum ambitum in duo diuidere, quæ Actionem, & quæ Passionem significent: atque eò cætera omnia, tanquam ad signa, recipere: quemadmodum horum vtrunque ad vnum, quippe ad ipsum Est: nam tametsi non significat ἐνεργέιαν, tamen nota est ἐνδελεχείας, quæ est finis Actionis & Passionis. Agimus enim, vt tandem sit: & dum agimus, hoc aliquid iam est. Actio autem duplex est. Quod enim fit, aut transit ab eo, qui facit, in aliud: atque hæc vocabimus Transitiua: vt, Amo te. Aut non transit, sed remanet in eo, qui agit: vt, curro: quæ vocabimus Absoluta. Ita eodem modo Passiua intelligentur: quum explicabitur à quo fiat transitus, & quum non explicabitur: vnde Impersonalia orta sunt. Est autem suprà declaratum, Actiuum actionem dicere, & actionis modum: at Passiuum passionẽ signifi-

significare,sed non paſsionis modum. Nam actiuum indicat id quod facit paſsionem. Paſsiuum autem oſtendere debuit id quod recipit paſsionem,vt paſsibile potius ſit. Sunt igitur omnia Actiua,quæ declarant actionẽ:Paſsiua,quæ paſsionẽ. Quib. manifeſtũ eſt,verba Neutra nõ eſſe ab Actiuis ſeiuncta,niſi ob formationem, propterea quòd ab ſeſe paſsiua non edunt: neque Deponẽtia,niſi ob diuerſam terminationẽ.Hanc autẽ diuiſionẽ ne illi ipſi quidem negabunt:qui tot genera ſunt commẽti.Etenim communiũ appellatione quũ terminatio nihil impediat,quominus tam Actiua quàm Paſsiua recipiantur: duo tantum erunt capita, quibus promiſcuæ terminationes comprehendantur. Hortor enim cùm in OR, deſinat,neque fiat ab actiuo,Paſsiuum tamen dicitur: & Actiuum,quum Paſsiuum gignat nullum. Hæc igitur vera Verborum eſſentia eſt,veræ'que ſpecies.Deſinentiæ autem ſunt accidentia materiæ: id quod conſtat ex eo,quod abolentur, reſtituuntúrque incolumi tamen Verbi priſtina natura. Idem enim eſt Comperio, & Comperior. Quædam autem falsò Actiua, quædam per analogiam dicta ſunt. nam quæ verba Senſiones ſignificarunt,vt Viſionem, Auditionem, Tactionem,& eiuſmodi,ea paſsiua eſſe decuit:Senſio enim paſsio eſt.Analogia autem dictum eſt illud, Laudo Deum,neque enim Deus patitur: ſed exemplo dictum eſt illius, laudo Cæſarem: & potius ad Dialecticum, aut Metaphyſicum ſpectat. Non bene igitur recentiores Actiuum ſic definiuere,quod trãſmittit in aliũ actionẽ: neque enim

qui olfacit, transmittit olfactum in rosam. Et si dicam, Amo me: est actio reciproca: & tamen Actiuum est. Item potest absolutè proferri, Cano, Curro. Quædam igitur verba sunt, quæ omnino non transmittunt: vt, Viuo. Quædam quæ omnino trãsmittunt: vt, Ferio. Quædã, quæ etsi trãsmittunt, tamen absolutè proferri queunt: vt, Amo Lucinam: &, Amo. Amamus enim aliquando imprudentes, ipso primo ingressu. Quare quæ sunt absoluta semper, non rectè Neutra dicta sunt: quasi verò in his nulla esset actio. Nam qui Viuit, hoc ipsum, quod Viuit, agit: vnde, Agere vitam, dicimus. Quoniam verò quodcunque constat ex materia, dum agit, patitur ab eo, in quem agit. hoc autem in philosophia probatum est: iccirco si actio transmittatur, fiet reciproca passio aliquo modo. Quam ob caussam sapiẽtissimè Attici verbis Passiuis etiam ad actionem significandam vsi sunt. Si non transmittetur, nihil vicissim redibit: sed in agente residebit: ad actionem tamen reducetur, sicut alia ad passionem: vt, Ditesco: necesse enim est ad illud prædicamẽtum reduci: aut ad prædicamentum τοῦ ἔχειν. Sed hoc haud valde ab illo diuersum est, ac fortasse idem. Passio autẽ non vno modo intelligatur: nam quædam est perniciosa: vt, Occidi: quædam perficiens: vt, Creari, Gigni, Laudari. hoc genus passionis est, quod residet in agente: vt, Viuo. atque id fit dupliciter: aut palàm, vt hoc exemplo: aut occultè, vt suprà monuimus. Verba enim sensum significantia, habere videntur modũ quendam actionis: instrumento enim agimus.

Sed

Sed tamen occultam paſsionem ſignificant,quæ reſidet in eo, cuius actionem Verbum ipſum ſignificat. Quæret porrò aliquis: Si actio & Paſsio ſunt correlatiua, & Abſoluta ponuntur à nobis inter Actiua: vbi erit Paſsio? Iam eſt reſponſum: Paſsio hæc perficiens eſt, & reſidet in agente: eiuſmodi ſunt Gaudeo, & Lætor, & eiuſmodi. Hunc igitur Verborum affectum Latini Genus appellarunt. Quos equidem ab incuria defendam, ſi poſsim. Sanè hoc auſi ſunt: quia actionis ſpecies, eſſet generatio, & paſsionis. Græci cō muni nimis vocabulo πάθος. Omnia enim accidentia πάθη dicta ſunt. aut nimis ſpeciali, neque enim ſolum ſignificant παθεῖν, ſed etiam ἐνεργεῖν. Commodiore autem nomine, διάθεσιν. afficimur enim ad agendū, vel patiendū. Neque nobis ſolis diſplicuit veterū licentia: itaque qui nō probarūt conſiliū, quo Genus dictū fuiſſet: maluerūt Significationē appellare. Verùm vt illos hi, ita hos reiiciēdos cēſemus nos. Significatio. n. omniū dictionū forma eſt. τὴν διάθεσιν igitur noluimus diſpoſitionē interpretari: ordinē enim ſignificat, non propenſionē, ſed ita cēſebamus, magna difficultate poſſe indicari vnica voce affectionē hāc: propterea quòd ne philoſophi quidē actioni & paſsioni vnum commune nomē inueniſſent, quo ſummum id prædicamentum declararent. Conſtat hinc à verbis omnibus in o, paſsiua poſſe fieri: modò ne ipſa illa recipiant reſidentem paſsionem: vt, Egeo, & eiuſmodi. Argumentum noſtræ ſententiæ ſumitur è multis, Aro, Seruio, Viuo, Curro: quæ veteres delicatè nimis actiua dicere

metuerunt:propterea quòd obſcuriuſculè in quibuſdam paſsionis extaret vis. Sed ſanè in tertiis perſonis quin ſit, negari non poteſt:id quod ſatis eſſe poteſt ad Verborum naturam cõſtituendam: neque enim deeſt hoc verbis his, ſed res quæ ipſis ſint applicandæ. Fac terram loqui de ſe, Inuenies illico primam paſsiui perſonam. Quis horum non putet Eo, verbum eſſe neutrum? at paſſiuum ex ſeſe format non ſolùm in compoſitis, ſed etiam in ſimplici: amatum ire, amatum iri. Sic nihil impedimento eſt, quominus verbum Pluit, primam perſonam habere dicamus, ſi modò loquatur Deus. Quare, vti diximus, res ipſæ potius, quàm Verborum naturæ defecere. Igitur vt quæ ſint Actiua aut Paſsiua intelligamus; minutiores antiquorum ſectiones ſunt retractãdæ. Inter Neutra, ſtatuêre Neutro paſsiua: vt, Exulo, Vapulo: ac Neutra quidem, quoniam ex ſeſe Paſsiuum non crearent: Paſsiua autem, quia ſignificatio recideret in eum, de quo verbum dicebatur. Igitur ab accidente, hoc eſt, à voce: Neutra: à forma, hoc eſt, à ſignificatione, Paſsiua dicta ſunt. Quare non rectè alii Tranſgreſsiua nominarunt. Tantum enim abeſt, vt tranſgrediantur, vt in ſeipſa reſidant. Quòd ſi intelligant tranſgredi naturam neutrorum: multo plura, ac pene omnia, Neutra talia inueniat: vt, Egeo, Gaudeo. Quinetiam Actiua: quid enim eſt Amo, niſi patior? Item Intelligo, Video, Tango Audio, Guſto, Sentio, & alia innumera. Etiam Deponentia tranſgrediuntur: quippe in O R, paſsionem non actionem ſignificare debuerũt. Alteram ſpeciem po-

posuere αὐτοενεργητικὸν, vt μάχομαι, quasi quod suapte natura actiuum esset, si per vocem liceret. Cui contrarium statuunt ὁλοπαθὲς sub ἐπιμέσῳ, tanquam sub genere communi speciem contradistinctā, propterea quòd passiua tum voce, tum significatione sit. Item αὐτοπαθητικὸν, vt πάσχω, quod per vocem stat, quominus sit Passiuum: in eo enim est, vt censeatur per significatum: & αὐτοουδέτερον, vt πλουτῶ, quia voce Actiuum videatur, at sit Neutrum. Et alteram neutrorum speciem ὁλοενεργητικόν. iccirco quia quarti casus habeat constructionem, quæ actiuorum propria videtur esse. ἐπίμερον autem & ἐπίκοινον voce passiua, communi vtriusque significato. Atque hæ species si veræ sunt: tamen ad actiua passiuáque reducuntur. Verùm & frustra, & inconsultò commentos esse hæc videamus. Constat igitur per duo nomina tractas hasce compositiones, ὅλον, & αὐτὸ, quorum natura vbi perpensa erit, eorum constabit consilium. Igitur ὅλον est, cuius pars extra ipsum nulla est: hoc autem duobus modis inuenitur, aut simpliciter: vt, Mundum ὅλον dicimus, quippe extra quem nihil est, aut in genere: veluti quū quippiam adiicimus: Hominem enim non mancum. Totum dicimus, id est, integrum. Iccirco voces hæ modo quodam differunt: in neutro genere ὅλον significat ipsum vniuersum: in alio genere ὅλος adiectiuum est. Sic etiam πᾶν & πᾶς. Ergo homo integer non dicetur esse Totum, simpliciter, sed Totus, aut Totum suum. Non igitur verum erit nomen τῶν ὁλοενεργητικῶν. Nam id si est Actiuum, quod & vocem habet, & significatum,

vt aiunt: ergo totum Actiuum tanto magis vtrunque obtinebit. Sic enim ὁλοπαθὲς dixere, cuius omnes partes essent passiuæ; quippe & vox, & significatus: vt γίνομαι. igitur ὁλοενεργητικὸν non erit Neutri species. Omnis enim species totam generis naturam continet: ergo si neutrum genus ab actiuo genere distinguitur, quomodo alterius species sub altero, etiam addita differentia perfectionis, collocabitur? ἡμιενεργητικὸν potius dixissent: cōstructionem enim quarti casus, & vocem actiuam habet. sed quia ex se passiuum non formabat, non erat ἐνεργητικόν. tanto ergo minus ὅλον ἐνεργητικον. quod enim non est aliquid, tanto minus illud esse totum potest. αὐτὸ autem significat substantiam: & id, quod hoc ipsum quod est, per se est. vt αὐτοκράτωρ, αὐτοαναιδὴς, & apud Aristotelem, αὐτοετὲς, quod anni circunscribit spatium, aut quod per se agit hoc, quod agit: vt αὐθέντης. Quare αὐτοενεργητικὸν, non sunt commenti probè: vt, μάχομαι. non enim ab se habet agendi formam αὐτοενεργητικόν, neque enim est ἐνεργητικὸν, per formam: caret enim terminatione, quam ipsi Actiui formam statuunt. Commodius & verius, ἑτεροενεργητικόν. ab alio enim habet vim actiuam, scilicet ab vsu. Iisdem rationibus αὐτοπαθητικὸν, vt πάσχω, eorundem excludet superstitionem: αὐτουδέτερον verò, quare non sit idem cum οὐδετέρῳ, non video: nam si vocem hanc αὐτὸ, addiderunt ἐνεργητικῷ, quòd haberet passiuam terminationem: & παθητικῷ, quòd haberet actiuam: quare addunt οὐδετέρῳ, quod alienam terminationem nullam habet,

quod-

quódque gerit naturam totã οὐδετέρου? Ineptiunt
autẽ qui Pluit, & eiuſmodi putabãt αὐτοουδέτερα.
quũ tamen ſit Actiuũ veriſsimũ, Pluit ſanguinẽ,
& lapides dicim⁹ in hiſtoriis, & terra cõpluta eſt.
Diomedes verò quũ hæc Supina vocat, veteres
recitat ſine ratione loquentes, atque ipſe nihil a-
liud, quàm loquẽs. Fuit & tertia vox, ἴδιον, quã ad-
derent vni ſpeciei, quæ vocarẽt ἰδιοπαθητικά: vt
Ferueo: nõ ſanè ineptè: ſignificarũt. n. paſsionem
intus manere. Sed tamẽ cautè ſũt ĩtelligẽda. neq.
enim à ſeipſo quicquã patitur: neque propria eſt
paſsio agentis ab ſeſe patiẽte. Omne enim quod
mutatur, ab alio mutatur. Diſtinguũtur aũt mul-
tis modis: Loco, vt Enſis à Cæſare mouetur, & lo-
co diſtat: aut Subſtãtia, non loco: ídq. multis mo-
dis. Aut enim duæ ſunt ſubſtantiæ, vt materia &
forma: aut ſubſtantia & accidẽs, vt Cæſar & Ca-
lor acceſſorius. Materia autem nõ vna: aut enim
prima eſt, aut ſecunda. Itaque anima mouet cor-
pus per ſe, differũt enim eſſentia perfecta: at for-
ma ignis materiam primam mouet alia ratione
quæ in octauo Phyſicorum eſt declarata. Igitur
Cæſar ſi feruet, à ſole, aut ab igni feruebit: aut ſi
intus cauſſa eſt, puta bilis: omnino quod feruebit,
& quo feruebit different. quare non erit paſsio
ab ſeipſo. Latini conſultius Neutropaſsiua, qua
compoſitione & terminationem & ſignifica-
tionem ſunt complexi. Ex his ſatis conſtat, no-
ſtrorum verborũ nonnulla ſapere aliquid è μέσοις
Græcorum. Cùm enim dico, Lauo, Tondeo, &
eiuſmodi, idem repræſentatur, quod in λούομαι, &
κείρομαι, & λουόμενος, quũ Lauaret: ſubintelligimus

enim, Se. Ita enim Nigidius loquebatur apud Gellium: Syllaba mutat, pro mutatur.

CAP. CXI.

Quare Actiua Passiuis præponantur: & de materia Verborum.

CVm igitur omnia verba, aut Actiua, aut Passiua sint, ad hæc duo principia omnes illæ species, emendatis tamen priscorum nominibus, referentur. Priora autem sunt Actiua Passiuis, non vt dixere, quia is, qui agit, incipiat: qui patitur, sequatur: actio enim & passio simul adeò sunt, vt vnũ multi existimarint. agẽs quoq. ac patiens simul sunt secũdum formam. Quin etiã secundum subiecta corpora, non necessario præit agens: neque prius existit, quàm patiens. Trabs enim antè quàm ignis excitetur, nasci potest: sed nobilitate naturæ id factum fuit. Est enim Agens pro caussa: Patiens autem, vt diximus, aut perficitur, aut malè habetur ab agente: igitur vtrouis modo nobilius est. Itaque etiam Grammatici id fecere, vt Passiuum ab Actiuo ducerent. Hæc igitur est eorum ratio à forma & fine significandi. Materia autem varia fuit iccirco, quia non est necessaria: sed ad arbitrium tum primi inuentoris, tum ipsius vsus instituta, vt in o, aut in OR, desinerent. Habuere tamen Actiua originẽ terminationis à Græco in ο, τύπτω. Passiua autem Latini aliter formarũt, ne accederẽt aut ad orationẽ, aut ad similitudinem nominum. Si enim, vt est τύπτομαι, sic dixissent Amome, videretur oratio ex Verbo, & Pronomine. Si autem fuisset cum diphthongo: eadem erat nominis desinentia in prima

prima declinatione. Quare expeditius addito R, negotium confecere: Doceo, Doceor.

CAP. CXII.

Verbi SVM, ES, EST, *declarat necessitatem.*

IGitur Verbum eorum nota est, quæ sunt, aut fiunt in tempore. Omnis autem Quãtitas partes habet: Motus autem & Tempus, Quantitates sunt: partiuntur igitur. Calefactio enim habuit, frigidum non esse, vnde cœpit primum: itémque calidum esse, quò tendit: ergo etiam mediũ. Iccirco verba quædam inuenta sunt, vt hunc motum dicerent: quare necessaria quoque fuerit inuentio cuiuspiam, quod illud extremum significaret: quódque formam illam non amplius fluẽtem, sed iam consistentem indicaret. Fluẽtes autem formæ illæ duplices fuere: alteræ accidentales, vt Candor: alteræ substantiales, vt Humanitas: iccirco duplicis quoque naturæ Verba extitere, quibus eæ declararentur. Candor enim acquiri dicitur à verbo, Candesco. Humanitas autem, id est forma hominis, aut Equi, aut plantæ, aut metalli, aut alterius substantiæ, indicata est subire in materiam per verba generationis, vt Fio, Gigno, & eiusmodi. Quæ etsi possunt etiam accidentia significare, vt fit albus, fit pater, tamẽ primo significatu pertinent ad substãtias. Generatio enim primo dicitur de substantia: secundo loco de accidentibus. Ac formarum quidem fluxus his Verbis ostenditur: consistentia autem vnico Sum, Es, Est, tam accidentalium, quàm substantialium. Dicimus enim, Est albus Cæsar

nunc, qui heri albeſcebat, aut fiebat albus. Et dicimus, Eſt nunc Carbo canis qui his diebus fiebat canis. Quare hoc verbum tam accidens quàm ſubſtantiam quum ſignificet, peſsimè à Grammaticis Verbum Subſtantiuum dictum eſt. Eſt autem ſuprà dictum à nobis, duobus modis poni Verbum hoc: aut Nomini ſoli ſolùm adiacere: aut inter duo extrema quaſi ſequeſtrum. Exemplum prioris modi ſic habemus, Cæſar eſt: exemplum ſecundi ſic, Cæſar eſt albus. Ac primum quidem modum ſignificare exiſtẽtiam in rerum natura ab omnibus receptum eſt. Altero autem modo Diuinus vir Ariſtoteles animaduertit nihil ſignificare, ſed quaſi nexum, & copulam eſſe, qua albedo iungeretur Cæſari. Hæc eſt forma & finis huius verbi: Vſus verò etiam latius patuit, vt etiam verba alia quaſi animaret: ita additum fuit etiam Paſsiuis verbis: Doctus ſum, Doctus fui: τετελεσμένον ἐστω. cùm perfecti operis ſummam declarãdam inſtituimus. Sicut inchoatum idem opus alio verbo motum, vt diximus, ſignificante notabamus: ſic enim locuti ſunt veteres, Pugnatum ire, Amatum iri: ſumpto à Græcis vſu loquendi, ἔρχομαι ἐρέων. Galli quoque hodie ſic vtuntur per verbum Eo, Is, It, cùm volunt dicere, Fit diues, Fit phthiſicus. Materia autem huius verbi duplex fuit. duplex enim eſt, nam à φύω, Fui noſtrum, & ipſum Fio. Sum, autem ab εἰμί. Eſt totum Græcum eſt, abiecta vocali, ἐστί.

CAPVT CXIII.

Temporum Natura, Numerus, Ratio, Nomina.

TEmporis igitur partes diuerſas diuerſis Verbis ſignificauimus: verùm quia etiam harū partiū minutiores quoque partes ſunt: hac de cauſſa diuiſa ſunt Verba certis momentis: quæ Grāmatici rectiſsimè tēpora nominarūt. Diuiſere igitur ad hunc modū: In partem, quæ iam abiit: in partē, quæ iam ſubibit: & in id, quo hæc duo coniunguntur. An verò id ita ſit in natura: & vtrum tempus ſit, cuius partes non ſint, nécne, non eſt præſentis operæ: ſed ad philoſophū ſpectat. Cùm igitur tres hæ temporum partes ſint: eam quæ abiit quare paſsiua voce dixere veteres Præteritum? nam ſanè Græci Actiua παρῳχηκός. An verò ita dixere, quia huius verbi Prætereo, nō habebāt Participiū actiuum in eo tempore, ſicut Græci? An quemadmodum in teſtamēto dicitur Præteritus filius, cuius nullam fecit mentionem pater, quaſi eius fuerit oblitus: ita nobis quod exciderit tempus, Præteritum dictum eſt? ita, Præteritum Lateranenſem in comitiis, ait Cicero: qui non eſſet creatus Prætor: quaſi non fuerit in memoria tribuum. An ſubtilius contēplabimur? Itio motus quidam eſt: tempus autem non mouetur, ſed eſt ipſa mēſura motus: at nos mouemur ac mutamur. Itaque dicimus, Fungi vita, & Obire mortē, & Abire ex humanis. iccirco ipſum tēpus permanere, nos præterire, illud præteriri. Quæ verò nondū eſſet pars, eam Futurum tempus appellarūt: Græci μέλλοντα. Tertiū quod has interiaceret partes, partem nequeas dicere. indiuiduum enim eſt. Præſens eſt dictum: non ſanè cōmodè: nam ſi eſt, Præ, relationem notat: ergo

quum vtrunque coniungat & Præteritum,& Futurum: non potius debuit accipere appellationẽ ex eo quod futuro præesset, quàm quod præteritum sequeretur. Quinetiam certior natura Præteriti est, quàm Futuri: à quo Præterito cõsultius nominaretur. Iam verò si posset diuidi, prior eius pars esset præterito iuncta, posterior autẽ futuro. quare ratio eius cõiunctior est præterito quàm futuro. Verùm ita intellexere. Præsens, esse Præ, id est, ante oculos: non autem ante Futurum. Alii verò Instans, appellarunt. sed quidam sunt malè interpretati, quasi instabile esset, & abiret momẽtaneum. Sanè à Græcis mutuati sumus qui ἐνεστῶτα, dixere: quòd instaret cedẽti Præterito: non autem quòd non staret. Imò verò cætera tempora non stant: sed Præteritum iam nõ est, Futurum autem nondũ: vnũ Præsens semper est: nam etsi abit tempus, tamen hoc quod est, præsens est. Hoc autem in libris naturalibus est cõmodius declaratũ. Igitur hoc Tẽpus, quod esset indiuiduũ non diuisere. Duo reliqua cùm latissimè pateãt: Græci alterum, id est, futurum secuere in eam partem, quæ mox esset subitura, μετ' ὀλίγον μέλλοντα, dixere. Nos quoniam incerto ferretur euentu, non diuisimus. Nisi putemus in modo Subiunctiuo extare vestigia, & vim huius significatus vt, Fecero. Hoc autem etiam in Promissiuum partiti sunt.

Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar.

Verùm nunquam desinent nugari Grammatici. Sic enim dicas etiam, Minatiuum, Cædamte: &, Adulatiuum, & alias nugas. At affectus non

mutant species. Præteriti autem amplitudinem, quantam memoria latè metiri poteramus, partiti sunt veteres in partes treis, Perfectum, Imperfectum, Plusquamperfectum: ac perfectum quidem παρακείμενον malè vocatum fuit à Græcis: quod enim abiit, non est. at παρακείμενον species est τοῦ παρῳχηκότος: quonam igitur modo, si non est, potest παρακεῖσθαι? differt enim τὸ κεῖσθαι, πρὸς τὸ κινεῖσθαι: tanto magis, πρὸς τὸ μὴ εἶναι μετὰ τὴν κίνησιν. Nostri dixere Perfectum, propterea quòd absolutam actionem ostendit, cuius pars supersit nulla: vt, Pugnauit: nihil eius pugnæ reliqui factum est. Mutuati autem sunt appellationem hanc ab iisdem Græcis, qui alterum tempus, quod adderet huic spatium, ὑπερσυντελικὸν nominarunt. ὅπερ ὑπὲρ τὸ συντελικὸν ἦν ἄν. Nostri hoc Plusquamperfectum: vtrique male. Nam Perfectum, etsi recipit comparatiuum, & Superlatiuū: hoc rerum genera patiuntur: vt, Cane homo perfectior est: at quouis tempore aliud tempus perfectius non est. Defendendi tamen sunt sic: ab actionibus tempora denominasse: vt quod ageret, neque dum perfectum esset, Imperfectum tēpus, sub quo ageretur, denominarent. Verùm Græci cautius, qui Præpositionem notarunt tractum, ὑπὲρ, quod esset Transperfectum, id est, præscriptum tēpus: nostri ridiusculè per Comparatiuū Plus: melius Vltra, aut Super, aut Trans. Quippe ita differunt, vt Perfectum nihil præterea notet, Scripsi: Transperfectum indicet & ipsum Perfectum, & tractum interponat inter ipsum, & aliam non cohærentem actionem, Scripseram, quum

Cœnabam : non cohæret cœna ſcriptioni , quæ ſcriptio eſt abſoluta. Igitur non, vt aiunt, Perfectum, & Tranſperfectum diſtant inter ſe temporis longinquitate. Dicam enim, Riſi iam quinquaginta tribus annis: & dicam, Legerã verſum heri antequam biberem. Eſt igitur idem quum Perfecto, tanquam ſpecies cum genere, nõ diſtinctum tanquam ſpecies à ſpecie, vt fecere: vbicunque enim pones Tranſperfectum, poneres etiam Perfectum. Imperfectum autem Græci commodiſſimè, παρατατικόν: protenditur enim inter præſens, & quod ſequitur: operæque ſignificat continuationẽ: vt, Legebam, quũ veniſti: nihil enim interualli inter lectionẽ, & aduentũ fuit. Iccirco philoſophi hoc vſi ſunt ad declarãdã ἐνδελέχειαν, quæ perpetuationem naturæ deſignaret: ἦν ἄνθρωπος, Erat homo: vt ſignificet etiam eſſe. Et doctiſſimus poëta: Laurus erat: id eſt, Lauri ipſius vera ſpecies. Quod Plinius quoque eſt imitatus. Cicero in Re etiam penitus infecta vſus eſt: ſic enim ſcripſit in quarto ad Atticum: Ad eum poſtridie manè vadebã, quum hæc ſcripſi: & Perfecto pro Pluſquãperfecto. Alius ſic dixiſſet, Poſtridie quàm hæc ſcripſiſſem, iturus eram. Præterita autẽ prima aut ſecunda, quòd eſſent ad vſum magis vocum, quàm ad ſignificationũ diſcrimen inuenta, non ſumus imitati: temperatam breuitatem immani copia ditiorem arbitrati. Vnum eſt tempus, quod Præteritum infinitum appellarunt Græci, ἀόριστον. hoc veteres putarũt à Latinis ignoratũ: extat tamen in quibuſdam, vt in Paſſiuis: nã, Cæſus fuit: id eſt quod, ἐτύφθη: Cæſus eſt, τέτυπται.

Ex his constat, Instans cùm indiuiduum sit, nō rectè definitum, esse sic, cuius pars præteriit, & pars futura est: ad hunc enim modum non essent tria tempora, sed vnum tempus: sed & Præteritū, & Futurum Præsentis partes. Sed falsi sunt Grāmatici, quum dicerent Scribo versum: neque iam expletus esset versus scribēdo. Visi igitur sunt intelligere Præsentem scriptionem habere partem in parte versus perscripta, & partem in scribenda, quas partes scribendo coniungant, cōtinuéntque. At verò hic non vnū præsens est, sed multa Præsentia, quemadmodum quum dico, Flumen fluit: quis dicat hoc esse præsens, quum iam annū aut amplius fluxerit? Quare sicuti dicimus Præsentem diem, Præsentem annum: vt multa instantia complectar animo: ita dicam, Scribo: quod iccirco præsentis temporis est, quia quum hoc dico, sub eo sum tempore quod huiusce verbi esse intelligo. Nō enim significat partem præscriptā, neque eā quæ scribetur: sed hoc, quod scribo. Dicimus autem Scribere versum, quoniā eius partes scribimus. Constat etiā hoc apertius in extremis actionum. sic præsens erit initium currendi, cuius tamen pars nulla antecessit: sic finis, cuius pars nulla futura est. Instans igitur semper adest, vnde & Præsens dictum sit: Futurum & Præteritum semper absunt. Iccirco de Præsēti possumus tria tempora pronunciare: Præsens est, erit, fuit: de aliis non nisi sua tempora: Præteritum, fuit: Futurū, erit. Nā si dicas, Quod futurū erat, fuit: de Præterito loqueris, quod post fuerit, quā esse potuit. Sūt autem quædam verba, quæ propter Materiā

carent temporibus, quædam propter Formam. Materia enim repugnauit huic verbo Labasco, quin haberet præteritum: nam Labaui à Labo: at Labascaui, non decuit admitti. In quibus autem Forma repulit tempora, fuere ea, quorum significatus aduersatur certis temporibus: veluti, Expugnare, significat rem absolutam. Non dices igitur, Expugno vrbem: nisi capias modum ac ἀγῶνα præcedentem vltimum momentum captiuitatis: quod vsui magis, quàm rationi concessum est. sicut quum dicimus Morior, nam mors temporis momento præscribitur. Inter Habitum enim & Priuationem nullum medium interiacet. Antequam pronuncietur totum verbum, præterierit res de qua loquamur: sic enim de personis deficiuntur. Quis enim puncto illo temporis loquatur, ac dicat, Morior? Ita Rei in caussis dicuntur Peracti, quoties sunt damnati: quoniam agebantur ab accusatore ad iudicem, sumpto à Græcis exemplo, qui ἀγῶνα disceptationem iudicialem dicebant. ergo quum non redibant nisi damnati, dicebantur peracti ab accusatore, quis igitur orator vnquam dixit, Perago Reum? Sic etiam perficio, si acutè intueamur, non potest dici, sed Perfeci: sed, Facio, vt perficiam: Quæro, vt inuestigẽ: Oppugno, vt expugnem: Ago, vt peragam Reũ. In aliis modis tempora hæc admittuntur, vt in voto, & conditione, Vtinam peragam, Si peragã: & infinitiuè, Volo peragere. Impurè tamen multi aliter sunt locuti.

Ex his percipimus Grocinum acutè admodũ tempora diuisisse, sed minus commodè. Tria enim

enim constituit, vt nos: sed quæ bifariam secat, Perfectum, & Imperfectum: sic, Præteritum imperfectum, Amabam: Præteritum perfectum, Amaueram. Rectè sanè. Et Præsens imperfectum, Amo. Rectè hactenus: continuat enim amorem, neque absoluit. At Præsens perfectum, Amaui: quis hoc dicat? Amaui ego triginta ab hinc annis. Quis annum iam tricesimum præsentem dicat? De futuro autem vt non malè sentit, ita controuersum est: Futurum, inquit, imperfectum, Amabo: Perfectum, Amauero. non malè inquam: significat enim Amauero, amorem futurum, & absolutum iri: Amabo perfectionem nullam indicat. Controuersum autem dixi, propter quòd doctiores sentiunt, non absolutionem illam, sed celeritatem quandam, vt sit ἀόειςος Aeolensium τίσειαν δαναοὶ ἐμοὶ δάκρυα. Mihi Grocini sententia plus placet. Meo more solens fecero: nullam celeritatē declarat, sed operis perfectionem præscribit: id expressit diuinitus aliquando summus poëta:

– Τὸ δέ τοι τετελεσμένον ἔςω.

Temporum forma, ac finis, atque affectiones ad hunc modum sese habent: Materia autē quæ, qualisve sit, videamus. Ac sanè in libris naturalibus docebamus, pro formæ ratione materiam à natura institutam: neque enim equi pedes, à pedibus leonis differunt, nisi propterea quòd eorū formæ sunt diuersæ: neque canis catuli aliam ob caussam carent equi membris, quàm quòd equi quoque forma carent. Iccirco Præsens quod erat breuissimum, breuissimo quoque tractum signa-

tum est, Amo. Præteritum & Futurum longiora, longiore: Amaui, Amabo. Alterum præteritum adhuc prolixius, prolixiore Amaueram. Quæ quã quam non omnibus in verbis sequuntur nos, tamen in his hæc caussa fuit: alia vsus inuertit partim, partim differentiæ gratia aliter sunt pronunciata. Varietate enim decora naturæ, atque artis constant. Ordo autem aliter est, quàm Natura eorũ: quod enim præteriit, prius fuit, quàm quod est. Itaque primo loco debere poni videbatur. Verùm quod primo quoque tempore offertur nobis, id creat primas species in animo: quamobrẽ Præsens tempus primum locum occupauit: est enim maximè commune omnibus animalibus. Præteritum autem iis tantùm, quæ memoria prædita sunt: Futurum verò etiam paucioribus, quippe quibus datum est prudentiæ officium: quare tum quia nondum erat, tum quia obscurum, & paucis obiectum postremo loco positum fuit.

CAPVT CXIIII.

Modorum origo, caussæ, rationes, vsus.

EOrum, quæ agunt, naturam eiusmodi esse intelligimus, vt antè quàm agant, appetant: aut saltem appetendi habeant vim. Motionis enim appetentia caussa est: appetentiæ priuatio. Qui verò appetunt, aut inconsultò appetunt: ea quæ ad vnum tantùm naturalem habent propensionem: velut ignis ad vrendum. Aut consultò: atque hæc ad duo contraria æquè inclinantur, vt homo ad eundum, & non eundum. Quare necesse est, vt

In his aut ſit Deliberatio, atque Electio: aut proxima quædam vis quem inſtinctum appellarunt. Eſt enim deliberatio, affectio animi de libertate ſua eliciens rationes ad eligendũ. Intelligo autẽ ſubtilius, Eligere, etiã quũ non eligimus: eligimus enim hoc, non facere, ſicut alibi diximus: Suadet etiam qui Diſſuadet: ſuadet enim, non agendum. Hæc vis electionis in homine ſolo eſt. Nam nugati ſunt quidã hiſtorici naturales potius, quàm philoſophi, Canes quoque deliberare quum feræ veſtigiis amiſſis abſiſtunt à perſequendo, atque aliorſum ſeſe dant: neque enim componunt hæc, Hàc non iuit. Sed vt aguntur in odorem, ita eum vbi amiſere, quærere inſtituunt. Hanc ob cauſſam neceſſe fuit, vt quæ deliberando, quæq. poſt deliberationem fierent, declararentur certa verborum facie. Itaque ea quæ iam certa, atque conſtituta eſſent, Indicata, & Definita vocauere: verbi autem lineamenta quibus ea repræſentarentur, Indicatiuum, ſiue Definitum: ſicut Græci ὁριστικά. Quæ verò ante electionem fierent, aut ab ea dependerẽt: iccirco Subiunctiua, aut Coniũctiua: vt, quum venero, ſcribam: &, Si veneris, ſcribam. Quæ autẽ non dependerent, ſed abſolutè dicerentur, eſſẽntq. poſita in aliena poteſtate, ea referrentur aut ad maiorẽ poteſtatẽ, aut ad minorẽ. quare Optatiua expreſſere votum à maiori: Imperatiua exactionẽ officii ab inferiori. Erat autem etiam aliquid præterea, quod ad ſummam orationis deeſſe videretur: ſunt enim verba quædam poſita in ſignificatiõe volũtatis, aut poteſtatis noſtræ: vt, Volo, Cupio, Iubeo, Video: ergo obiecta

quæ offeruntur huic vel voluntati, vel potestati; aut sunt expressa simpliciter,aut sub tempore:sic, Volo cibum, Cupio imperium : Video cursum: Simpliciter apponitur cibus voluntati, voto imperium,cursus visui. At si hæc eadem sub tempore,atque etiam actione velim constituta, necesse habeo aliquid excogitare,cuius vi hoc explicetur: itaque Infinitiua commenti sunt, Volo comedere,Cupio imperare,video te currere. Has verborum quasi facies,vt diximus, quasdam, ἐγκλίσεις dixere Græci,veluti inclinationes animi, prudentissimè. Sic etiã loquitur Liuius : Hos vt sequar, inclinat animus. idem ac si diceret, Sequor hos. Est enim inclinatio indicatiua, re deliberata. Sic vsus est Cicero. Nostri, quoniam declararentur animi temperationes, Modos appellarunt fusiore quàm Græci fecissent appellatione: propterea quòd etiam ad res animo carentes trãsferrentur: vt, Ignis vrit:vreret. De his autem sigillatim dicendum est.

Indicatiuum sic definiunt:qui rem indicatam, narratámve significat. Verùm neque nomen explicat vim modi,neque explet definitio:multa enim dicimus sine indicatione : res enim absentes frequentius narramus: hac enim de caussa sermo est institutus. Nam præsentia sensu sæpius percipimus quàm sermone communicamus. Præterea tollunt omnia tempora, præter Præteritum, nam etiam quæ indicatur, etiam quæ indicabitur, explicamus Indicatiuo. quare qui Definitiua nominarunt, optimè sensere : modò accipiamus definiendi vim, non illam exactam Metaphysicorum

corum:sed constitutionem. Iccirco Positiuum rectius diceres : θέμα dixere Græci primam vocem Indicatiui,quoniam prima posita sit : nos autem totum θετικὸν, quia ponat,ac statuat rem,qua de agitur: vnde etiã definitio eliciatur, Modus quo quid certis temporibus statuatur. Imperatiuus est nota animi inclinati ad eliciendum actionem aut passionem ab alio: hoc habet commune cum Optatiuo:sed differunt,quòd Imperatiuus respicit personam inferiorem, Optatiuus, potentiorem:item Imperatiuus semper exigit personam, Optatiuus non semper,sed & absolutè: vt, Vtinam verè viuerem. & ad Fortunam, aut Fatum, aut Euentum. Euenit autem aliquando vt actio illa etiam in nobis ipsis exprimatur, propterea quòd animi nostri vis,aut est recta, quum alia ab seipsa cognoscit: aut reflexa, quum seipsam contemplatur. Itaque & imperamus nobis ipsi,& optamus de nobis,quod in nostra situm est potestate:vt, Vtinam efficerem me bonum. Subiũctiuus autem non est dictus,quia subiungeretur,vt scripsere:sed quia subiungeret.id quod & ex ipso nomine, & ex natura eius constat: nam Optatiuus, quo optamus,Subiunctiuus,quo subiungimus. Dicimus enim,Si pugnaris,vinces: victoria pugnæ subiungitur. Quin etiam seipsum subiungit sibi: vt,Equitarem, si valerem. Infinitiuus autẽ Modus non est,nullam enim animi inclinationem ostendit:sed omnes ipse sequitur modos, atque cũ ipsis coalescit ad significandum, quæ fuit caussa eius nominis:non,vt dixere, propterea quòd neque personas,neq. numeros finiat. Itaque Græci

rectè ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quòd nihil indicaret. Nam quod personas numerósque nul-los definit, hoc habet commune cum Verbo im-personali, quæ tamen non sunt ἀπαρέμφατα. In-telligo autem nihil definire, non quemadmodũ Optatiuus nihil definit, sed optat definiendum: sed hoc intelligo Infinitiuum, quod æquè in om-nes abit modos: suus igitur non est, sed aliorum: Scio pugnare: Incipe viuere: Scirem adulari: Vel-les vincere.

Verùm acutiores alios his modis adiecere: at-que Indicatiuo quidem subiecere, Promissiuum: vt, Connubio iungam stabili. Verùm Minatiuũ, vt dicebamus, etiam adderes. etiam Narratiuũ: vt, Fuit Ilium: nihil enim hic statuitur: quin tol-litur quoque. Apposuere quoque Imperatiuo Precatiuum: vt, Da propriam Thymbræ domũ. Deo enim nemo imperat. Subiunctiuo autem etiam Coniunctiuum attribuêre. Cum simul sunt: sic, Quum veneris, feres. etiam Dubitati-uum possis assignare: vt, Si pugnaris, vinces. Et Potentialem: sic, Si pugnes, viceris. & αὐθυποτα-κτον: vt, Eamus: quem ita nominarunt, propterea quòd subiunctiua voce, significatum haberet Im-peratiui. Verùm quemadmodum de Casibus di-cebamus, sic conuenit de Modis intelligere: eius-dem Modi vsus esse diuersos, eiusdem tamen ra-tionis. ac Indicatiuum quidem quî decuit disce-pere in Promissiuum? Futuri enim vis ea est, id est, temporis, non Modi: aut enim speramus, aut timemus: omnino expectamus. ídque ex vi Ver-borum quoque nascitur: nam Dabo, efficit vt vi-

dear promittere: quoniam eò respicit Verbi significatus. Propius veritatem fuere, qui Interrogatiuum apposuerunt: non enim temporis, aut Verbi vi fit, sed Modi separati præbet speciem. nihil enim definit, qui dubitat: dubitat autem qui interrogat. Verùm ita intelligamus: præter paucula principia intellectus nostri, quæ Græci, quòd digna essent credi, ἀξιώματα nominarunt, mirifico verbo; quo vno duo conciperentur, & existimatio, & dignitas: præter talia inquam, quæ sanè paucula sunt, cætera omnia antequam statuantur, cadere posse in quæstionem. Itaque non inconsultò factum esse, vt eadem vox esset interrogantis, & respondentis: Amas? Amo. Quare tot Modos quærendi, quot essent sciendi, in libris resolutoriis disputatum est, inueniri. quẽadmodum igitur affirmatio à negatione non differt per Modum, sed per contradictionem sub eodem Modo: ita nec interrogatio à responsione. Nam tametsi inter affirmationem & negationem nullum medium existit, tamen interrogatio locum quendam sibi poscit: neque enim aut negat, aut affirmat. Neganti tamen propior est, qui non credit: Affirmanti, qui credit: quare ab Indicatiuo non est Interrogatiuus dissipandus, sicuti neque ab Imperatiuo Precatiuus. Etenim si iccirco alius est, quia Deo non possumus imperare: atque dicimus, Da propriam Thymbræe domum: ita etiam Amo, verbum non erit actiuum, quum dicam, Amo Deum: Deus enim non patitur. Sane modus ille rectius Postulatiuus dictus esset, cuius ratione comprehẽdatur etiam Hortatiuus.

Ipſum autem αὐθυπότακτον,quare poſuere? Imperatiuus enim verus eſt. Iubet enim aliis, & ſibi, qui dicit, Eamus. vt ſe iturum quoque oſtendat. Quin etiam in ſingulari, mihi iuſſero, Hoc age Cæſar. Homo enim penè ſemper ſecum pugnat, ratione & appetitione. Affectiones autem non variant modorum ſubſtãtiam: ſed eorum ἴδια, vt Græci vocant, quædam ſunt. Tanto igitur minus particularum defectus in oratione variabit. Itaque quum Iuuenalis ita loquatur, Græculus in cœlum, iuſſeris, ibit: non erit à Subiunctiuo diuerſus: quoniam omiſit Coniunctionem Si. At enimuero veteres multa exempla inculcarunt, quibus alium modum oſtenderent ab Subiunctiuo. Cæterùm ſemper inueniemus aliquid verborum ſubtractum, tam apud Ciceronem, quàm Vergilium, Terentium, atque alios. Diceret: &, Euerteret arces. Sanè: ſi duceretur à ſanguine Troiano, aut quum duceretur. Sic Dido, Impleſſem flammis: ſcilicet, ſi præſciſſem. Atque hi etiam addunt huic Interrogatiuum: Quò me contuliſſem? Sed idem laborant: pendet enim oratio ſic, Si mori noluiſſem: aut aliquid tale.

CAP. CXV.

Modorum Tempora.

MOdorum claſſem, naturam, officia, vſus, cauſſas ſicpote explicauimus, vt omnia animi affectibus ſubiiceremus: qui affectus quoniam in actionem tendunt, actio autẽ tempori ſubiicitur, Tempora quoque pro affectuum ratione ali-

ali

alii modo ſunt attributa: igitur perfectiſſimus modus omnia tempora complexus eſt, quippe Indicatiuus. Imperatiuus Præſens obtinuit meritò, nihil enim præſentius imperio, nihil inflammatius imperante, omnia ei in mora ſunt. Græci Præteritum attribuêre peſſimè. Nemo enim poteſt abſoluiſſe, quod nondum cœpit agere: nondũ cœperit, qui nondum accepit imperium; quomodo ſimul imperium accipiat, & iam fecerit: verùm vſus ſic obtinuit: vt præcipitem animum imperantis exponeret: id quod Plautus feſtiuè dixit, Quum te illic eſſe putauero, hîc ſis. Latini maturius abſtinuere, niſi ex Subiunctiuo mutila oratione mutueris, ſic, Feceris hoc. verùm vti diximus, aliquid deſideratur, ſic, Mihi morem geres, ſi feceris. Sic, Facias, & alia αὐθυπότακτα. Quidam autem ſic maluere, id quod non peſſimè ceſſiſſet, niſi errorem adderent: negant enim futurũ attribui poſſe Imperatiuo: apponunt cauſſam ſatis ridiculam: Imperatio, aiunt, ſemper præſens eſt: non animaduertebant, aliam eſſe perſonam loquentem, aliud de quo loquatur. alioqui non eſſet in verbis niſi vna perſona Prima. Igitur qui loquitur atque imperat, præſens eſt: at res imperata non eſt præſens. igitur & nunc fieri poſſit, & mox, & cras: vt Græci, quos iſti nimis vbique ſequuntur, à prudentia Latinorum hac quoque ſint in parte ſuperati. Pluſquam perfectum verò quũ addunt, etiam coacti ſunt quaſi colorem addere moderationis: itaque permiſſiuè hoc appellarũt, exemplo Vergilii:

Verum anceps belli fuerat fortuna: fuiſſet.

Quum tamen, *Fuisset*, Subiunctiuus sit eodem quo superiori, modo. Si fuisset, mallem, quàm sic: quum nulla belli fortuna vincor, & morior. Optatiuus autem & Subiunctiuus inter se similes, ab Indicatiuo non differunt, nisi quatenus hoc quod hic statuit, Optatiuus non ponit, & poni vult: Subiunctiuus ponit, si ab alio ponatur. Iccirco tẽpora omnia sunt consecuti, verùm non omnibus in verbis: neq.enim par est, vt omnia optemus, quæ possunt euenire. Igitur Futurum ab Optatiuo nõ tollunt doctiores: quũ hoc tẽpus verissimum, ac maximè proprium huius sit modi: non discreuere tamen à Præsenti Futuri vocem: propterea quòd in ipso quoque Præsenti abest optata res, veteres autem illud putarunt Futurum Optatiui:

Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.

Quod quidem valde placet. Sic igitur erit Optatiuum & illud, quod suprà dicebamus:

Verum anceps belli fuerat fortuna: fuisset.

CAPVT CXVI.

Modorum Ordo.

INdicatiuum autem nobilitate, ac rerum natura primarium intelligimus: nobis non item: statuit enim id, quod post appetitum, ac deliberationem euenit. Neque verum est, quod autumant, Rem certam re dubia priorem esse. Quin antè, quàm scias, quæras. Quî nãque sciam, Hominem esse animal: nisi quid homo sit, quæram? Præterea qua ratione res certa, erit prior seipsa dubia? Etenim postquàm adeptus es scientiam, non potes amplius dubitare. Scis enim per caussas primas,

primas, immediatas, necessarias, notas, immutabiles: quarum contrarias putas falsas: alioqui non scis. Sed ob nobilitatem præiuit Indicatiuus, solus modus aptus scientiis, solus pater veritatis. Cæteri sermoni accommodatiores, quemadmodum suo loco dictum est: ii vt quisque nobilissimus fuit, ita potissimum locum occupauit. Itaque Imperatiuus princeps eorũ extitit: mox Optatiuus, quasi seruilis ingenuum est hunc sequutus: Subiunctiuus autor multiloquentiæ postremam in sedem reiectus est: composita enim simplicibus posteriora. Infinitiuus aũt sanè adeò Modus nõ est, vt etiã Verbúmne esset, sit dubitatum.

CAPVT CXVII.

An Infinitiuus sit Verbum.

AC Modum quidem non esse ipsum, superioribus rationibus satis constat: Verbũ autem esse, Verbi definitio clamat: significat enim rem sub tempore. Qui autem ipsum exclusere, adducti sunt, vt sentirent ita, propterea quòd sui verbi esset significatum: sic enim interpretatur Verbum suum, Socrates exulat, dico Socratem exulare, Socrates est in exilio. Præterea nominis habet constructionem. apud Græcos enim etiam articulos recipit, τὸ στρατηγεῖν καλὸν, vt Vergilianũ illud,

-*Pulchrúmque mori, succurrit, in armis.*

Verùm hæc argumẽta leuia sunt: neque enim magis ipse est Verbi significatum, quàm Verbum ipsius: neque magis exprimit Indicatiuum per interpretationem, quàm ab eo exprimitur:

mutua enim esse quit explanatio vtriusque orationis sic, Dico Socratem exulare: id est, Socrates exulat. Articulus autem non tollit significatum sub tempore: nam apud me, τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἔστι καλόν: sed τὸ ἐστρατηγηκέναι. Itaque sibiipsi subiicitur, tanquam Verbo, plusquàm Verbum, sic, Video te meditari currere. Itaque contrà Stoici solum Infinitiuum, Verbum esse professi sunt: cætera autem κατηγορήματα, id est appellationes, καὶ συμβάμματα, id est, accidentia, quippe in infinitiuum tanquam in formam suam, & quasi animam resolui cæteros modos. Igitur Græci etiam pro aliis supponunt modis, quorum naturam expleat, σκοπεῖν θεωρεῖν. Sic etiam nunc Itali loquuntur, quum negatiua vtuntur oratione, Non legere, pro ne legas. quæ caussa fuit, vt eadem sit forma actiui Infinitiui, & Imperatiui passiui apud Latinos. Quin etiam pro Indicatiuo: Ille rubere, tergiuersari, abnuere. Cæterùm apud Græcos deest δεῖ, in superiore oratione: apud Latinos, Cœpit, aut tale quid. Quinetiam pro Participio & Gerundio vsum subiit tam apud Græcos, quàm apud Latinos: vt apud Poëtam: Dederátque comam diffundere ventis. Et in tertio de Natura Deorum: Magnam molestiam suscepit Chrysippus reddere rationem vocabulorum. Proprium autem est Infinitiui, receptum in Futuro suo Participium sibi simile efficere, vt genus amittat, & numerum: Amaturum esse, tam de fœmina, quàm de pluribus: exempla petes de Gellio, Valerii Antiatis, Catonis, Q. Claudii, M. Tullii ex quinta in Verrem: Hanc sibi rem præ-

præſidio ſperant futurum. Illud quoque habuit peculiare, duo verba ſibi vt aſciſcat, Eſſe, & Ire, quorum ſocietate formet Futurum ſuum: Amatum ire: Amatum iri.

CAP. CXVIII.

Temporum, Modorúmque inter ſe mutatio.

PRoprium autem eſt Temporum Modorúmque inter ſe mutatio, quũ affectui ſeruimus. Liuianus Annibal: Si tales animos in prælio habebitis, vicimus. Nam quod ſperabat, pro certo iam afferebat: quaſi dicat, Tam certa eſt futura victoria, quàm iam extitiſſet. Nihil enim Præterito certius: ne à Deo quidem mutari poteſt, quia ſimplex eius voluntas eſt: tantum abeſt, vt ſit contraria ſibi: non poteſt, quia non vult: neque vult poſſe, neq. poteſt velle eſſe diſsimilis ſibi. Modus item Subiunctiuus, pro Indicatiuo: In ſexto de Repub. Et quòd de via feſſus eſſem: dixiſſet, Cùm de via feſſus eſſem. Quemadmodum autem illud Iuuenalis ſit accipiendum,

Græculus eſuriens in cœlum, iuſſeris, ibit: ſuprà diximus. Sic eſt, quum Græca oratio per ἂν δυνητικὸν exprimitur: vt in tertio Officiorum: Malè etiam Curio, quum cauſſam Tranſpadanorum æquam eſſe dicebat, ſemper addebat, Vincat vtilitas: potius diceret, non eſſe æquam. id eſt, ἔλεγεν ἄν: dicere poterat: aut, debuerat. Horatius Indicatiuo pro Subiunctiuo vſus eſt: Metuentis illapſus cerebro ſubſtulerat: niſi Faunus ictum dextra leuaſſet. Et quod ſuprà diximus, ex ſecundo Georgicôn, Laurus erat. quod & Plinium imi-

tatum monebamus.

CAPVT CXIX.

Personarum vsus, & affectus.

QVid esset Persona, quótque essent, & quare non plures tribus, iam dictum est. Nũc earũ affectiones in Verbis videamus: neque enim rectè veteres dixere. Primam & Secundam finitas esse, quia præsentes demonstrãtur: Tertiã infinitam, quia absens est: caussa enim quam afferunt, nulla est. Non enim omne absens infinitũ: neque semper Secũda præsens est: & Tertia præsens aliquãdo est, & semper esse potest: non enim aduersatur sermonis vsui, vt adsit semper id de quo loquamur. tametsi hoc in rebus positum est. Ita igitur intelligendum est, Primam, & Secundam finitas esse quia certæ designentur: lego, signo me: Legis, signo te: Legit, nullum certum signo, nisi quippiam addatur, Cato, Cæsar. Illud quoque errarunt, quum dicerent, opus esse Pronomine ad præscribẽdam Tertiã. Nam etiã si dicas, Ille legit: non intelligas qui sit, nisi aut referat, aut demonstretur coràm: ergo non fiet vi Pronominis sed Relationis, aut Demõstrationis. Sed & Primam, Secundámque Pronominibus tãtum iungi iam est suprà refutatum: Vocatiuis nanque etiam secundæ adiungitur: vbi si nõ subintelligitur pronomen Tv, ne in cæteris quidem subintelligetur. Est præterea aliud argumentum: Licet, inquiunt, dicere, Cæsar sum: ergo Cæsar, est personæ primæ: neque enim Verbum variabit Nomen, sed Nominis rationẽ Verbum sequitur: Numerum scilicet, & Personam.

Quoniam

Quoniam igitur Cæsar,est personæ primæ:potes dicere,Sum.nam si in eo Verbo ea esset potestas, vt Persona Nomini attribueretur:esset etiam ea, qua numerus quoque asignaretur, & liceret dicere,Cæsar sunt.

Proprium autem est Primæ non depēdere ab aliis.Caussa huius rei est, quia ipsa loquitur semper:ergo & vtranque sibi addicet: vt,Ego,Tu,& Ille facimus. & seorsum alterutrum: vt,Ego,& Tu: Ego,& Ille. Falsum est igitur, quod dixere veteres:Secundam sibi coniungere Tertiam:illo exemplo,Tu, & illi facitis: & Tertiam seipsam, sic,Ille,& ille faciunt.Sed est Prima quæ coniungit Secundæ Tertiam, & Tertiam sibiipsi: ea enim coniungit quæ loquitur, licet non exprimatur:quum de aliis loquitur,non de seipsa.

CAP. CXX.

Numerorum Ratio, & Caussa.

NVmerus idē qui in Nominibus,sicut & Personæ. Cùm enim Verbum sequatur nominis rationem,& à ratione proueniant affectus:affectus quoque eosdē esse par est. Significat enim Verbum aut accidens,aut substantiam Nominis: Cæsar currit,Cæsar est. Ergo necessariò aut à Nomine dependet:aut etiam idē repræsentat. Proprium autē Verborum est, nullā vocem vtrique numero communē habere.Hoc apud nos:Græci imprudentius,qui tantā copiā haberent Tēporū, defecere in discernēdis Numeris,& Personis. nā in duali confudere personas: τύπτετον, τύπτετον. In Prima singulari, & Tertia plurali confudere

numeros, ἔλεγον. Soli Aeolenſes, quorum pars fuere Dores, pluralem ſine incremento poſuere. Id Nominibus autem & Pronominibus non idem eſt: vt, virir:ſui.item Participiis paſsiuis:vt, lecti. Hoc autem dicimus de Verbis eodem in genere:nam in diuerſis generibus voces inuenias communes:Docere paſsiuum Secundæ perſonæ: Docere actiuum Indefinitæ : cauſſam autem ſuprà diximus. Infinito enim Græci pro Imperatiuo vſi ſunt.

CAP. CXXI.

Affectuum ratio, & ordo.

HOrum affectuum quatuor tantùm neceſſarii(ſine iis enim verbum non eſt)Tempus, Modus,Perſona, Numerus. ac Perſona quidem & Numerus,quẽadmodũ dicebamus, propterea quòd Verbũ à Nomine dependet,neceſſe fuit vt aliqua in re conuenirent:cõuenirent autẽ in Perſona,quia à Perſona proficiſcitur oratio. Item in Numero eadẽ de cauſſa: aut enim vnus loquitur, aut plures: &aut de vno aut de pluribus. Quærebamus igitur vter affectus eſſet prior : ac Numerus quidem amplior eſt, complectitur enim omnes Perſonas: præterea accidit Numero Perſona. Equidem vnus ſum:poteſt igitur,vt & Primæ, & Secũdæ, & Tertiæ perſonæ ſubeam munus, Tempus autem non videtur eſſe affectus Verbi, ſed differentia formalis, propter quam Verbum ipſum, Verbum eſt. Modus autem non fuit neceſſarius: vnus enim tantum exigitur ob vertiatem, vt dicebamus, Indicatiuus : cæteri autem

tem ob commoditatem potius. Genus autem an sit necessarium? nam videtur, seclusa omni tum actione, tum passione, constare Verbum primarium ipsum, Est: neque enim solùm per Participium resoluimus, Cæsar pugnat, Cæsar est pugnans: sic enim poneretur verbum Pugno necessarium, quare Genus ipsum quoque esset necessarium, in multa verba distributum, non intra vnum contentum: non igitur sic resoluetur, sed in Nomen, Cæsar est in pugna. Hæ rationes acutiores sunt à philosophis profectæ. Verùm nõ fit vera resolutio: poterat esse in pugna, nec pugnaret. Verba ipsa Adiectiua necessaria sunt, sicut & Substantiuum: quemadmodum Accidentia, sicut Substantiæ. Vter verò affectus sit prior, Genúsne, an Modus? Ac genus sanè prius est, vt aliud significet Actionem, aliud Substantiam: Modus autem generi accidat. Tres reliqui affectus cuiusmodi sint videamus: nam Coniugatio est, quod Nomini Declinatio: certa meta ac facies terminationis. Hoc autem cõpetit quatuor speciebus declinabilibus, vt suprà dictum est. Competit igitur Verbo, vt dictio est declinabilis: sicut & Species quoque, & Figura. Coniugationes autem quatuor fecere: sed & Prima cum Quarta in multis eadem fuerat, Audibo, sicut Amabo: adhuc enim dicimus Ibo. Et confusa indifferenter Secunda cum Tertia: Ferueo, Feruo. & Prima cũ Tertia: vt, Lauare, Lauere. Et nonnulla extra ordinem: vt, Sum: cuius neque Præsens, neque Futurum, neque Infinitiuus quum cæteris conuenit, vt ad caput certum reducatur: solũ præteri-

tum gerit aliquam speciem, Fui: sed incertam-nam dicimus,& Explicui,& Docui, pari cum illo analogia, sed inter se diuersa.

CAP. CXXII.

Figura, eiúsque caussa.

FIguram nominarunt partium compositionē; orta autem est ab ipsa oratione,& celeritate: vt, Versus facio, quod fuerat, fieret Versificor. igitur prior fuit, quàm Species: ex ipsa enim oratione quæ esset ex primitiuis nata est. Placuit autem vt eodem modo quod non esset compositū, Figuratum diceretur: quū tamen satis cōstat per initia, antè quàm Compositio inuenta esset, Simplicia ipsa nullius fuisse Figuræ: quare per relationem potius sic dicta sunt. Propriū Figuræ est, mutare interdum genus: vt, à Facio, Versificor: à Specio Conspicor. Item Coniugationem: Sternere, Consternare: quod etiam sine cōpositione fit, vt, Legere, Legare. Si à Fio passiuo, ducas Suffio actiuum, etiam significatum mutari constat.

CAP. CXXIII.

Species, earúmque significata, & caussæ.

VErborū Species, vt diximus, duæ: Primariorum,& Deriuatorum: sic enim melius, quàm Deriuatiua dicere: deriuantur enim, non deriuant. Deriuata duplex: altera in qua non mutatur modus significationis: vt, Albeo, Albico. Altera in qua mutatur: cuius sunt species hæ, Incohatiua, Meditatiua, Frequentatiua, Desideratiua, Deminutiua. Inter hæc Deminutiua non sunt controuersa: nemo enim dubitat in L o, desinentia esse

esse Deminutiua: qualia, Sorbillo, Conscribillo. Error autem antiquorum est, qui dicerent mutari significatum: non enim verum est: idem enim significant, sed alio modo. Caussa autem huiusce terminationis fuit Græcus sonus: sic enim quædam Deminutiua sua pronunciarūt μειρακύλλιον. At Incohatiua, quæ in S c o, facerent: vt, Feruesco: recepta quidem sunt ab omnibus: sed recentiores in ipsis negarunt Incohationem, idémque velle, quod ea, quæ à Fio componuntur: vt sit Calesco, quod Calefio: quorum Præterita exponantur per Factum esse: sic, Macruit, macrefactus est: quæ Præterita, si sint à Primitiuis, per Fuit, interpretemur: sic, Macruit, id est, macer fuit: quoniã Macreo sit, Macer sum. Igitur nō significare Incohationem, propterea quòd apud Virgilium sit, Incipiunt agitata tumescere. Cæterùm eorū sententia sic est perpendēda: Tumere, alio modo accipitur, alio Tumescere: nãque Mons tumet, nō tumescit: at Fluctus & tumet, & tumescit. Item Ignis calet, non calescit: at Ferrum igne calescit: vt sint verba, quæ habēt significatum μέσον, quale θερμαίνομαι, calesco. Ergo quemadmodum dicebamus, Qualitates, aut Accidentia illa, quæ his verbis significantur, interdum sunt in fluxu, &, vt ait Plato in Cratylo, ἐν τῷ ἐκρεῖν: interdum iam fixa. Quare per Primitiua dicuntur, quū sunt fixa: etenim in monte tumor iam non mouetur, iccirco eum tumere dicimus. At dum fluunt, per Verbum in S c o, explicantur: icirco vbi erit Verbum in S c o, poterit esse etiam Primitiuum, & non è contrario: propterea quòd habitus iam

introductus est, quem habitum ipsum Verbum significat: sed non est idem modus: nam motus ille augescendi, aut procedendi, à Primitiuo declaratur. Igitur fluctus, & tumet, quia in eo est tumor: & tumescit, quia tumor tēdit ad alium gradum: sic Crescere, est Creascere, id est, accipere augumentum in Carne, παρὰ τὸ κρέας. Ex quibus constat, non ineptè dicta à veteribus Incohatiua, nondum enim explerunt vltimum significatum. Quod & in quibusdam verbis Græcis satis perspicuum est κύω, est Vterum gero: at κυΐσκω, est Cōcipio, quasi, Incipio gerere vterum: significat enim incohatam κύησιν. quo verbo & Hippocrates vsus est in quinto Aphorismorū, & Aristoteles in sexto historiarum. Quòd autem tam pertinaciter asseuerant, vt per Fio, interpretentur, id adeò mutilum est: Si enim hoc verum esset, ergo verba actiua hac terminatione penitus carebunt, significatio enim eis nullo modo competet: at extant tum apud alios, tum apud Terentium in Adelphis, Atque edormiscam hoc villi: quare per Fio, non sunt exponenda: sed continuatio, & augmentum potius in eiusmodi agnoscenda sunt. Plinius autem in libro XXV. etiam mollius loquutus est, Radix vasta, rubescens, tenera. quasi Centaurii radix non sit vere rubra, sed incohata rubedine. Carent autem Præteritis non propter significationem, vt aiunt, nam & ipsum Incoho, habet præteritum: sed quia non patitur formatio: quum mutuantur à Primitiuo, facilè confundūtur interpretationes: vt, Macruit, Macer, fuit, & pro eo, quod est, Macer factus est.

Vir-

Virgilius autem addidit Incipiunt: vt Plautus dixit, Pergis pergere. Et Medici initium quarundam ægritudinum diuidunt etiam in initium, & augmentum, & ſtatum: & multa ſimilia inuenias iterata, Ergo igitur: Adeo ad eum: Longè fortiſſimus: &, Caue ne neges: apud Terentium, Salluſtium, Catullum. Deſideratiua quoque damnant, aiúntque corporis motũ ſignificare: vt, Viſo, eo ad videndum: quale illud, Nam memini Eſionē viſentem regna. Non enim cupiebat, quod agebat iã: ea nanque cupimus, quibus caremus: vnde Corpora deſiderata, quæ cæſa eſſent. Et qui Laceſſit, pluſquam Lacerat: & qui Vexat, pluſquam Vehit: non igitur deſiderat is, qui plus agit: Non ſunt igitur quale apud Græcos, ὀψείω. Nos verò ita cẽſemus: verba hæc parum differre à Frequẽtatiuis, habent enim eandẽ & originẽ, & terminationem, à Supino enim fiunt, vehementiã igitur actionis ſignificare: quorum aliqua explicẽt eam per actionem cõtinuatam. cuiuſmodi dicta ſunt à veteribus Deſideratiua, propter affectum animi intentioris: aliqua per actiones iteratas, cuiuſmodi ſunt Frequentatiua. Indiderunt igitur nomen conſequenti rei ab antecedente deſiderio. Recentiorum autem quidam Incohatiua etiam auſi ſunt appellare: quoniam Viſo, dicat, eo ad vidẽdũ. Sed quomodo incipiat videre, qui eat ad vidẽdum? nondũ enim videt. Sed geſtum, vt diximus, ſignificat animi corporíſque ad id propẽſioris: ſic Cicero ad Petum, Vt viderẽ te, & viſerẽ, & cœnarem etiam. Quoniam vident inter ſe etiã qui nolunt videre: at viſunt, qui cum cura. At, Vexaſſe

rates canibus marinis: quo modo tantum incohasse exagitationem, quũ incohare imperfectionem dicat, horum autem sententia etiam cum augmento sit. Alia autem frequentatiua in TO, sunt: quoniam eorum Supina eandem nacta sunt terminationem, Ventito, Vecto. neque frustra à supinis ducta sunt: nam alterum significat terminum vnde fit motus. Itaque Vecto, significat Veho, sed ita, vt semper in ipsa sim actione, quæ ad finem tendit, quasi Vectum eo: nunquam igitur absoluit, sed iterat actiones. Dormito autem non est frequenter dormio: cuius significati causa est, quòd qui leuiter dormit, repetit somnum interceptum, aut interruptum.

Meditatiua autem optimè sic sunt à veteribus appellata, quæ in RIO, exeunt: vt Esurio, Cœnaturio apud Martialem: quibus formis tantum affectum ostendimus, támque intensum, vt nihil aliud meditari videamur. Non igitur nomẽ mutandum est, quod fecere recentiores, vt Desideratiua potius vocentur. Nam desiderii caussa cognitio ex memoria. Desideramus ea, quæ in potestate nostra non sunt: at Meditamur etiam ea, quæ in nobis sunt, vt ea exequamur. Itaque non desiderabat Cæsar proscribere, poterat enim: sed gestiebat. Iccirco dixit M. Tullius ad Attic. IX. Ita syllaturit animus eius, & proscripturit iamdiu. Horum autem caussam, & originem æquè ignorarunt: neque enim à Supino veniunt, sed à Futuro participio actiuo: Quò tendis Gnatho? ad Pamphilum: Cuius rei ergo? Cœnaturus. inde Cœnaturio.

Fue-

Fuere verò etiam alia verba huius ordinis, non ignota quidem illa antiquis: sed in hanc classem quum non redegere, minus rectè ab ipsis factum fuit. Sunt igitur ea, quæ Imitationem quãdam significant, de quibus suprà diximus, À Græcis orta, in ZO. Tres autẽ modos in ipsis animaduertimus: Aut enim significant apertam imitationem: vt, Atticisso. Aut minus apertam: vt, φιλιππίζω. neque enim Aeschynes potius imitabatur Philippum, quàm sequebatur. Tertius modus est quum dicimus Cyathissare. neque enim aut imitamur, aut sequimur Cyathum: sed translatum est significatum à caussa efficiente in instrumentum.

CAP. CXXIIII.

Impersonalium Natura, Ortus, Caussa, Vsus.

QVæ prisci tam Latini, quàm Græci dixere Impersonalia, videamus cuiusmodi sint. Ac primum quidem constat, quũ & Numero carere dicãtur, & Persona: atque Numerus, vt ostendimus, quàm Persona potior sit: dubitandũ esse, an cõmodius Innumeralia, quàm Impersonalia dici debuerint. Verùm illud maioris momenti est: quum verbum sit species dictionis declinabilis per Numeros, & Personas, ab ipsis definitũ, tamen verbi speciem commẽti sunt, quam vtroque carere putarint. at Generis substantia tota in qualibet specie est, igitur & genericæ differentiæ & accidentia propria inerũt. Qui error vt clarius pateat: priuatim de his, quid illi senserint, videndum est.

Imperſonale,inquiunt,duplex, vnum Actiuæ vocis,quod imitetur actiuorum tertias,vt Placet: alterũ paſsiuæ,quod repræſentet tertias paſsiuorum,vt Amatur:vtrunque autem carere tum numeris,tum perſonis: neque enim primæ, aut ſecundæ,aut tertiæ eſſe,ſed nullius. Hæc igitur vt refutentur,paucula repetamus: Oſtẽdimus Verba aut tranſmittere ſignificatum in appoſitum, aut proferri abſolutè:ſic, Cæſar amat Lucinam, tranſmittitur hic actio amãdi in Lucinã:eodémque modo paſsiuũ quo pacto proferretur inuẽtũ eſt,Lucina amatur à Cæſare. Abſolutè autẽ ſic, Cæſar amat: &, à Cæſare amatur: nam tametſi ſciã quid amet,tamen non ediſſeram:itaque euenit,vt aliquando nulla explicata perſona ſignaretur: at enimuero neque prima,neq.ſecũda,neque tertia excludebatur,poſſum enim intelligere ſic, Cæſar amat Me, Te, Illum. Tantũ verò abeſt,vt in paſsiua voce nulla perſona intelligatur,vt etiã neceſſariò tertia ſubſit,ſed incerta. Alii igitur vt hoc euitarent, plus errarunt, Imperſonale dici, propterea quòd nulla perſona,à quo id fieret,explicaretur:quũ contrà cõſtet apud omnes,neq.ſit digna ſentẽtia quæ refellatur. Nã à Parmenone dictum eſt de ſe,Statur: & à Vergilio de Aenea, Ventum erat ad limen:& à Liuio de Tarquinius, Reditum Romam. Præterea hi non rectè reſpexerunt ad obliquum:vt,quoniam actio, à quo prodiret.non indicabatur,perſonam ſubiectã negarent. Non enim cum Obliquo verbũ conuenit, ſed cũ Recto. Igitur cùm Rectũ ſubintelligamus, ſubintelligitur & Perſona. Neq. verò ad neutra con-

confugiendum eſt,qualia agnouere,Statur, Curritur : nam Stare ſtatum, & Currere ſtadium, & Vitam viuere, & Ire viam dicimus : & Decurſa ſpatia,&Vitam euitari,& Mortē obitam legimus. Alia enim etſi videbuntur abſurda conſuetudine reclamante, ſuapte tamen natura talia ſunt. Quin etiam legimus Tellurem inaratam,& Pyros inſitas. Quare quæ Verba nō patiuntur eiuſcemodi conſtructionem, ne hunc quidē loquēdi modū admiſere,qualia ſunt,Egeo,Gaudeo.Quū enim Obliquum poſtulent, non potuit dici, Egetur : quod poſtulat Rectum : quòd ſi aliter reperiatur, hoc fiat, propterea quòd priſci aliter quoque ſint loquuti, quemadmodum Cato,Careo pecuniam.Si igitur ſubiecta Perſona intelligitur, Numerus etiam intelligetur : qui etſi non præſcribatur, tamen ad ſingularem referretur: vt, Quid fit Gnatho ? Editur. licet multa eſitet, tamen ſingula diſponas ad intelligendum.Quòd ſiquis à verbis in OR, aliqua ducta pro exemplo habeat, is animaduertat, quod eſt à nobis dictum ſuprà, Verborum mutata eſſe genera, Opperior, Nutrior,Paſcor,& alia,quæ à Nonio in libellum redacta,recenſitáque ſunt.

CAP. CXXV.

Actiuæ vocis imperſonalia.

ACtiuæ vocis imperſonalia eodem ferè modo irrepſere.quando Rectus,cuius auſpiciis Verba in Numeros, atque Perſonas circumagūtur,latuit nos.Nam hoc, Placet mihi lucubrare: idē ſit atque hoc, Placet mihi amor præſens. Iā τὸ φιλεῖν, καὶ τὸ φίλημα idem eſſe docuimus : quare

satis patet, ne hæc quidem vocanda esse Impersonalia. Aliquot tamen sunt vsu potius distorta, quæ integra nihilominus aliquando fuisse necesse est, inter quæ ea numerãtur, Pœnitet, Piget, Pudet, Miseret, Tædet: nã Obliquis coniunguntur: sicut etiã distorsit Plautus in Captiuis, Nam postquam Rex meus est potitus hostium. Nos eam asperitatem in meliorem receptam legem emolliuimus, & interpretamur verbũ Potitus est, passiuè: subintelligimus, vi, aut opera: sicut χάειν subintelligunt Græci & Sallustius, vt suprà diximus. Ita, Miseret me fortunæ tuæ: id est, vis tuæ fortunæ facit me miserum. Sic fuit in verbis integris, Misereor tui: miser fio tui gratia. Argumentum huius rei maximum est, quòd horum vox singulari numero remansit, vt sit τοῦτο ἀρέσκει μοι, ἤγουν τὸ φιλεῖν. Duorum autẽ naturam malè sunt veteres interpretati, vt Interest, & Refert, quum sexto casu putarint statui, quũ pronominibus adderentur: Interest mea, vt esset, In re mea est: &, Mea refert, vt esset, Fert re mea. nunquã enim fuere Impersonalia: nimis enim delicatè potuit venire in mentem istis, vt verbũ Substantiuum facerent Impersonale: quod tamẽ necessariò semper aliquid verè statuit. Sed ita fuit, Interest mea legere, vt Meæ partes sunt legere: Inter mea, hoc est quoq. legere. Et alio verbo, Legere fert mea, id est repræsentat mea negotia.

Sic igitur tã actiuæ, quàm passiuæ vocis hæc verba sese habent, verùm in vtrisque est quæstio: nam dubitarunt an dici posset, & quomodo, Videtur mihi te fuisse Romæ. Multi enim magis docti

docti ratione, quàm exercitati lectione, Latinè dici posse negarunt: verùm ea loquutio & apud Græcos, & apud Latinos inuenitur passim, & habet rationē: tota enim oratio illa infinitiui depēdet ab articulo, sic, Videtur mihi hoc, te fuisse Romæ. Ita Liuius de Gallis: Eam gentem traditur fama, dulcedine frugum, maximè vini nouatum voluptate captam. Xenophon quoque, τὸν ὖν κῦρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι, λέγεται. Ita loquutus est Aristoteles quoque in x. historiarum. Altera dubitatio est in his verbis, Pluit, Tonat: non defuere enim qui Impersonalia ausi sint dicere, nimis sanè leuiter: eodem enim more subtracta persona est, idque facilè, vnus enim est qui id agat, quare absolutæ potestatis appellata sunt ab aliis. Proxima his sunt Germinat, Florescit, quæ ad terram referunt, atque alia inanima, quæ seipsa in primam personam recipere nequeunt: sed de his suprà quoque amplius dictum est.

CAP. CXXVI.

Affectus verborum communes.

PRoprium Verborum est, non solùm mutare Genus, Coniugationem, Modum, Significationem, & Numerum, vt τὰ ζῶα ἐστὶν ἔμψυχα: sicut suprà dictum est: sed etiam Casus: Ausculto seni, & senem. Item vt confundunt Personas, Statur: sic confusas explicant, Cæsar scribo, Cato scribis, Cælius audit. Proprium etiam creare ex sese alias partes, vt Nomen, Creo, Creator: neque semper pleno significatu, nanque ἀπὸ τοῦ ποιῶ ποιητὴς, coarctatur ad carminum tantum

autorem, Latinũ verò, Factor, ad eum qui oleũ faceret, solummodo. Aduerbia, Ferè, Age. Item creari à Nomine, Strues, Struere: Imperium, Imperare. Sed & creare alîus generis nomina, quæ verbalia non dicantur, vt à Do, Dos. Illud etiam obseruauimus eorum peculiare accipere significationem ex alia actione, σιτιῶ, est cibum capio. At quia è cibo oritur sitis, iccirco Latini ea occasione id verbum recepere ad significandum quod sequebatur, quippe, τὸ διψᾶν. Igitur patitur etiam ἀντιμερίαν. Et ponitur pro Aduerbio, Age, Sodes, Amabo: pro Coniũctione, Licet: & in compositione, Quamuis. pro Nomine, vt diximus ex Ouidio, Sæpe Vale dicto.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER SEXTVS.

CAPVT CXXVII.

Pronominis sedes inter partes, Ratio, Diuisio.

PRONOMEN quidam ante Verbum posuere, alii etiam post Participium tractauere: vtrique malè. Priores eò redarguũtur, quòd Verbum necessaria vox est in oratione, Pronomen non est necessaria: nullum enim Vicarium necessarium. Igitur si Pronomen semper loco Nominis ponitur: posito Nomine, Pronominis vsus nullus erit. Quòd autem Pronomen præcedere debeat Participiũ, sic demonstramus: nam Participii significatio ad Verbum reducitur, modus significationis ad nomen: Pronominis autem & significatio, & modus, ad Nomen referuntur: plus habet Participium Verbi, quàm Nominis: Pronomen penè totum nomen est: at Nomen est prius, quàm Verbum: igitur & Pronomen, quàm Participium. Definitionem autem more nostro ex vi Nominis elicia-

mus. Pro,præpoſitio,vt in libris Originũ plenius narratum eſt, quum multa ſignificet, id habuit genuinum, vt vices indicaret. Pro Milone dixit M. Tullius:id eſt,obiit munus, quod Milo debuerat exequi. Fuit eius & origo, & vſus à Græcis. Nam tametſi frequentius ſignificat Ante,τὸ πρό: tamen apud Herodotum in Polymnia legas etiã πρὸ σπάρτης:ſicut nos pro caſtris,& pro patria pugnare. Ergo videtur è nomine oriri definitio, vt Pronomen ſit, quod pro nomine ponatur. Nam quemadmodum dicebamus, quædam rerum notæ ſunt: vt, Nomina: quædam notæ Nominum. quippe ad hanc vocem Nomen, ſi quæramus vt aliquid reddatur: ſic, Cedò mihi Nomen aliquod: cõtinuò dabo vnum quippiam, Cæſar, Equus, Enſis. Item Cedò Participium, Orationem, ratiocinationem: ad hæc non res, ſed voces reddentur. Ab horum igitur natura non videntur abhorrere Pronomina: nam ſi dixero, IS, aut Ille, aut, Ego, non ſtatim interpretentur per res ipſas: ſed per Nomina,ſic, Is, Cato: Ille, Antoninus: Ego, Cæſar. Græci autem rem ipſam hanc eandem expreſſere,ſed paulò licentiore voce vſi ſunt. Etenim ἀντωνυμία nõ eſt ipſum hoc quod pro Nomine ponitur: ſed actio quædam, qua ponimus Nomen pro Nomine. Cæterùm acrius, profundiúſque intuenti fortaſſe aliter res ſeſe habere videatur: tantum enim abeſt, vt pro Nomine poni quis putet, vt etiam prius, vetuſtiúſque intelligamus Pronomen quàm Nomen. Quum enim quædam ſint demonſtratiua,vt Hoc: etiam ignoranti rei Nomen

men demonstratæ aliquid significabit. multæ res carent nomine, per Pronomen demonstratiuū intelliguntur: ergo pro Nomine non ponitur, quod Nomen sanè nondum extat: eodémque modo significabit, quo modo significant Nomina hæc, Res, Ens: vt communis nota quædam sit. Dico autem, eodem modo: quia communi quadam æquè circunferuntur significatione: nā modo alio diuersa sunt: quoniam illa simpliciter significant, Pronomen autem Hoc, per demonstrationem. Non igitur pro Nomine ponetur, nihilo magis quàm Res, aut Ens: sed τὸ τὶ statim ac sine medio notabit. Præterea Ego, & Tu, indiuidualitatem statuunt magis quàm nomen Cæsaris, & Catonis: neque enim quum dico, Ego, potes alterum intelligere, neque cum altero communicare: quum dico, Cæsar, etiam in alterum transmitti potest intellectus: vt non solùm non ponatur Ego, loco nominis huius Cæsar: sed etiam è contrario, nomen ipsum Cæsar, per Pronomen ad certam substantiam præscribatur. Vt etiam plus errarint, qui sic sentiunt, Ego esse Pronomen, quoniam pro Proprio nomine ponitur: sic enim etiam nomen Appellatiuum esset Pronomen, cùm dicam, Homo loquor: poneretur enim pro Cæsare: sed substantiam meam statim significat, non nomen meum. Præterea sibi ipsi contradicunt: negant enim posse sic me loqui, Iulius scribo: sed sic, Ego Iulius scribo. ergo pro Nomine non ponitur vt vicarium, sed vt primariū. Neque verū est, quod aiunt, Appellatiuum in Propriū resolui. sunt enī nomina quædā generica, &

ſpecialia ſeorſum à propriis, quæ nunquam reſoluuntur: vt, Piſcis, Auis, Homo: quibus poteſt attribui oratio, & ad ea etiam conuerti: veluti quum humani generis miſerias fleam, ſic inſtituam, O homo, genus infelix, Tu tibi paras infortunium. Pronomen Tu, eſt ſpeciale. Eadem ratio ſui comparis, Ego: reſpondere enim faciam hominem pro tota ſpecie, ſic, Deus me talem creauit. Sed & alia exempla ſunt commodiora, vt in nominibus Collectiuis, Audi tu populus Albanus: Hæc dicit populus Sabinus: Ego nō cedam tibi lare patrio. Quid igitur? aut nihil intererit inter Nomē, & Pronomen: aut etiam Pronomen erit præſtantius Nomine? Minimè: ſed nomina inuenta ſunt, quia res nobiſcum ferre nequimus: itaque ſemper ſignificant ſine adminiculo. At Pronomina, aut referunt Nomina iam poſita, aut egent præſentia loquentium: & per ſe nihil ſtatuunt, niſi aut Nominibus adiuta: aut præſcripta demonſtratione: iccirco communis hæc natura eſt indaganda. Sic itaque alii definiuere, Dictio inflexa caſibus, indiuiduam maximè eſſentiam ſignificans, ſine vlla quidem temporis, ſed nunquam ſine definitæ perſonæ differentia. Verùm nequaquam Aduerbium Maximè, inſerendum fuit: æquabilis enim eſt omnis definitionis vis: neque recipit intēſionem aut remiſſionem: neque plus ſignificat eſſentiam indiuidualem Pronomen Ego, quàm Nomen hoc indiuiduum, nequis dicat Aduerbiū illud poſitum eſſe ad Nominis diſcrimen: Neque eſſentiam ſignificāt potius, quàm ipſum ens. quum enim dico Ego, non ſignifico meam humanitatem

nitatem:id eſt,hominis formam, qua homo ſum: ſed totum hoc quod ſum:neque potius eſſentiã, quàm eſſentias.habent enim etiam pluralem numerum. & relationem æquè multa ſignificant, non eſſentiam:immò etiam plura. Nam ab Ego, duo habes,Meus,& Noſter:à Tu,totidem: à Qui, item duo,Cuius,& Cuias. Præterea cætera relatiua,Qualis, Quantus, atque eiuſmodi, omnia dicunt accidens,non ſubſtantiam. Quin etiam Obliqui caſus illorum relationem notant, ſic, Enſis Illius:non ſignificat hîc enſem,ſed poſſeſſionem, & enſem conſignificat. Tertius error, cùm negant vnquam Indefinitam perſonam à Pronomine ſtatui. Omitto quòd vocem hanc Nunquã malè inſeruerunt definitioni : nam definienti ſatis eſt,dicat,Eſt hoc,aut hoc : ſic,aut ſic : definitio enim intelligitur competere per ſe,& omni,& vni,& ſemper. Sed demus hoc Grammaticorũ ſupellectili curtæ. at illud falſum eſt, Multa ſunt Pronomina,quæ cuiuis adhæreant perſonæ , Is, Ille,Ipſe. Ille ego,qui quondam:Ipſe ſubibo : Is ſum Quirites,quem me eſſe voluiſtis, Ergo non definiunt perſonam,ſed ab aliis definiuntur. Itẽ Meus ſum, Meus es, Meus eſt, & vt ait feſtiuè Plautus, Noſter ſum:in quo nihil à nominibus differunt, quæ non variata voce varias recipiuntur in perſonas. Igitur aliter quoque definitum eſt: Quod certiùs, quàm Proprium nomen ſignificat. Hoc autem falſum eſt:certiorem quidem rẽ poteſt ſignificare, ſcilicet præſentem : at certiùs non poteſt : Etenim ſine medio Proprium nomẽ ſignificat indiuiduum ſuum. præterea non cuiuis

competit Pronomini: quis enim dicat, Meus, Tuus, certiùs significare, quàm Dauus, Syrus? Immo nisi aliquid apponatur, nihil significant: Quũ enim relatio non in vna tantùm re inueniatur, sed inter plura, nisi aliquid addas ad quod illa referantur: eorum significatus vix extet. Nos igitur aliter sentimus: Pronomen à Nomine non differ re significatione, sed modo significandi. Hæc autem differentia est triplex: ac quemadmodum, Par & Impar, non cuiuis numero vtrunque simul, sed certo alterutrum competit: ita hi affectus, quos Modos significandi diximus, alius alii competit Pronomini. Primus est, quòd rem præsentem indicant loquenti: id quod nõn facit Nomen: vt, Ego: aut etiam ei, quicũm loquitur: vt, Tu. Atque hæc possunt poni, nullo nomine subintellecto: rem enim ipsam statim per speciem intellectui, repræsentat, non per nomen. Alter est, quod pro Nomine ponuntur, vt Relatiua: Cæsar bellum gessit, is vicit: idem est, Cæsar vicit. Tertius est quòd non solùm pro Nomine ponuntur, sed etiam cum Nomine, vt ipsum repræsentent: Ego Cæsar. Ex quibus ipsa Definitio colligi potest: atque ex Definitione Diuisio certas in species, quæ de manu veterum asserendæ sunt nobis, atque vindicandæ: ipsi enim Relatiuum QVI negarunt Pronomen esse, pessimo quidem consilio: quum secundum eorum definitionem, quæ nihil aliud statuit, quàm pro Nomine poni, totam eam naturam, ac multo melius quàm Ego, & Tu, sibi assumat. Nam si Is, Pronomen est, quare QVI, non erit? idem enim Vsus vtriusque,

que,& Forma,id eſt ſignificatio, & materia: nam fuit καὶ ὅς, Quis: καὶ ὅ, Qui. Par error etiam quum Relatiuum ſubſtantiæ appellarunt, refert enim etiam accidentia:vt,Calorem,quem vides, contraxi ex ira. Quare alio modo ex diuiſione nuncupandum erit : nòn ſicut fecere, quibus Prouocabulum potius dicere placitum eſt. Nam Vocabulum eſt quodcunque in voce conſiſtit : etiam ipſa Verba Vocabula ſunt: quis hoc neget : niſi ſuperſtitio Grammaticorum ? potius nutus quiſpiam, aut oſtenſio aliqua Prouocabulum dicatur, quibus loco Vocis, & Vocabuli vtamur.

Diuiſio autem fiet,ſicut & Nominis : nam alia dicentur Subſtantiua (vtemur enim vocabulis receptis) alia Adiectiua, non quæ Subſtantiam tantùm ſignificent,ſed etiam Accidens: vt,Is color. Sed quia non repræſentant modum accidentis,alia autem ſtatuunt ipſum modum, vt Meus: nam ſicut Seruus ſignificat poſſeſſionem, & conſignificat ſubſtantiam : ſic etiam Meus. Quare etiam Relatiua, alia dicta ſunt Subſtantiæ, vt Qui, Is : propterea quòd ſiue ſubſtantiam ſiue Accidens referrent, modum ipſum apponerent Subſtantiæ : quum enim dico, Is color : tametſi color in corpore eſt , tamen non indicatur à me, quatenus eſt in corpore. Alia dicta ſunt Accidentis, non ſolùm quæ Accidens notarent, ſed etiam quæ conſignificarent Subſtantiam. Nam Quale,ſignificat Accidens vt eſt in ſubſtantia. Recentiores autem leui nimis de cauſſa Qui, inter Pronomina recenſuere:propterea quòd,inquiũt,

quorundam Pronominum declinationem sequeretur. Hoc autem est ridiculum, Affectus variare Substantiam. accidit enim Declinatio Pronomini. Itaque etiam vsu mutantur. nam quod dicimus Alterius, fuit olim, Alteræ, in secundo casu fœminino. Præterea multa Pronomina Nominum sequuntur Declinationem, Nomina igitur erunt. Ego, Mei: Tu, Tui: Meus, Mei. Et contrà, Nomina Pronominum: Vnus, Vnius: Solus, Solius. Ex quibus constat Pronomina Relatiua accidentis resolui in substantiuum cum ipso accidente quod referunt. Nam Tantus, est nomen confusam significans magnitudinem. Sic Tantus Astyanax, Tantus Hercules: id est, hac, vel hac magnitudine, & subdam, Quantus Syluius, Quantus Cæsar: id est, qua magnitudine. Eadem ratio & in cæteris: Qualis, quo colore: Quotus, quo ordine, & reliqua. Proprium Relatiui substantiui est flectere naturam suam in oratione, sicuti de modo Indicatiuo dicebamus: id fit ei tribus modis: Interrogatione, Qui estis vos? Negatione, Nescio quam in gentem veni: vbi occulta est quædam Relatio. Occultior autē etiam in illo, Quid hominis es? vbi vim quandā Nominis subiisse aiunt: sed vsus hæc flexit. Hinc etiam elicimus, quod veteres omisere, Adiectiuū & Substantiuum, nō esse Nominis affectiones aut differentias, vt Nomen est, sed vt est Dictio: competit enim etiam Pronomini. Atque error antiquorum patet, qui putarunt Pronomen à Nomine differre: quoniam Nomen nullam personam determinet: Pronomen autem certam statuat.
Nam

Nam & Vocatiuus Nominum certam ponit: & Ipse, Ille, atque alia non certam. Illud quoque cõtemplandum est, quod aiunt, Pronomen sine Demonstratione, aut Relatione nihil significare. Ac sententia quidem vera est ipsa, sed oratio minus bene composita: vsi enim sunt voce demonstrationis, pro repræsentatione. Neque enim qui dicit, Ego, semper demonstrat: nam quemadmodũ me absenti tibi demonstrabo, qui nunc me nullus vides?

Ambigitur autem & præter hæc, Alter, & Neuter, atque eiusmodi, sintne Pronomina. nam quidam ipsa vocarunt nomina Partitiua: sicut Omnis, nomen Distributiuum. verùm enimuero si quis eorum ortum spectet, inueniet esse Pronomina. Est enim Neuter, non vter: & Alter, alius vter: at ipsum Vter, Pronomen esse constat: non enim differt à Qui, nisi per modum: quoniam duobus tantùm apponitur Vter: Qui, verò pluribus. Quare etiam Alius, pronomen erit: differt enim ab Alter, sicut Qui, ab Vter: atque exponũtur per nomina sic, Vter fecit? Cæsar? Non: Alter fecit. Quis ille alter est? Cato: neque enim alio modo ponitur, quàm si dicas, ille fecit, non hic. Est autem Vter, ὁ ἕτερος: Alter, ἄλλος ἕτερος: item cæter, ϗ ἕτερος. Quare etiam Omnis, & eiusmodi erunt Pronomina sunt enim signa Nominum: neque numerum significant, essent enim Nomina, vt Vnus, Duo: sed notæ tantùm sunt Nominum. Quum enim dicis, Quis homo disputat? & respondes, Omnis. hoc significat, atque si singulos homines nominatim redderes, vsque ad vnum

vltimum. Videbitur autem quibusdam absurdū hoc, propterea quod significet Quantitatem: sed non ita est: imò verò significat Distributionem actionis, aut eiusmodi in quantitatem. Itaque per Pronomina quoque cæteræ propositiones explicantur, Quidam, Aliquis. Dubitabit autem quispiam, Nullus, Noménne sit, an Pronomen, etenim ab Vno ducitur: at Vnus Nomen est, quantitatem enim, siue principium eius significat. Ad hoc sic respōdemus: Nomen esse, & inopia sermonis vsurpatum pro eo quod esset, Non quisquam. Est autem origo ipsius Omnis, Græca, ὁμῶς, vt Collectionem, & Distributionem, non Quantitatem accipi intelligamus.

CAPVT CXXVIII.

Pronominum affectus.

PRonomina afficiūtur quibus & Nomina, Specie, Genere, Numero, Figura, Persona, Casu. Primæ Speciei, Ego, Tu, Sui. Deriuatæ, Meus, Tuus, Suus. Genera in quibusdam distincta, Meus, Mea, Meum. In quibusdam conueniunt, Ego, bonus, bona, bonum. Numeri duo, Ego, Nos. Personæ tres, Ego, Tu, Ille. Figuræ duæ: Simplex. Ego: Composita, Egomet. Casus alii aliis, neque numero æquali. Ac de Specie quidem, Genere, Numero, Figura satis conuenit: de Casu autem non in omnibus. Circa Personam quoque non idem sentiunt omnes. Ad hæc igitur intelligenda, vsus, ac ratio eorum exactius sunt perscrutanda. Signantur igitur duæ personæ, Prima, ac Secunda duobus tantùm Pronominibus: at

Tertia pluribus. Non quia Prima, & Secũda præsentes sunt, vt dixere: non enim id verum est: nã quamobrem Epistolæ sunt institutæ? Sanè in his absentes loquimur de Tertia etiam præsenti alterutri scribentium. Sed quoniam & qui loquimur, & ad quem loquimur, vnico intelligimus modo: at tertiam non vno: nam aut monstramus, aut absentem referimus: sic enim distinguimus, vt alia sint Demonstratiua, alia Relatiua: quæ sine discrimine vtriusque naturæ vices subeant. Demonstratiua autem laxa, vt diximus, voce: nã aut præsentem sensibus, aut intellectui: Non quẽadmodum scripsere, sic, præsentem aut ad oculũ, aut ad sensum: quasi verò oculus sensus non sit: quasi verò si de voce loquar, oculo percipiatur. Itaque demonstrato colore, aut sono, aut sapore, aut odore, aut re tactili, sensu constitui ostensionem dicemus. si dicam, Hic motor, cuius voluntate orbis rotatur: intellectui præsens demonstrabitur. huius generis est Hic. Sub quo etiam alius modus continetur: Interdum enim quod non videmus nos, alteri, quicum loquimur, demonstramus. quippe rem ipsius præsentem sensibus, aut notam intellectui: huius generis est Iste: absenti enim sic scribam, Ista tua cura, quæ te angit: Istud Musæum, in quo scriptitas. Neque enim prisci rectè scripsere, Pronomen Iste, significare præsentem personam: sic enim scribam, Istud tuum prædiũ, in quod diuerti fessus de via, abest ab vtroque nostrum mille passibus. Præterea ipsi sibi contradicunt: aiunt enim, Primam & Secundam non variari per genera, quoniam præsentem

rem ſemper indicarent: ergo Iſte, quomodo per genera variatur, ſi ſemper præſentem perſonam indicant? Alter quoque eorum error, quum HIC, appellarunt Pronomen præpoſitiuum, iccirco, quia ſignificet primam rei cognitionem: id eſt, quod reddatur interroganti, ſic, Quis fecit? Hic. Iam omitto peſſimum loquendi modum, neque enim ſignificat cognitionem rei, ſed nota eſt cognitionis, ſignificans rem. At enimuero etiam ſubiungitur relatiuè ſicut etiam Is, frequenti vſu Cæſaris, & Salluſtii, nimirum vtriuſque origo eadem eſt. ὅσκε, Iſce: ὅκε, Hice, à quo per Apocopen, Hic: nam Iones ὃ, pro, ὃς, dixere.

An verò, quod aiunt, verum eſt? Primam & Secundam non variare vocem per genera, propterea quòd præſentes ſemper ſint: Tertiam variare, Ille, Illa, Illud: quia non ſint præſentes, quæ ſub tertia circunferuntur. Atque hoc iam à nobis reiectum eſt. Nanque quod appellant Pronomen Demonſtratiuum Hic, Hæc, Hoc, variatur, ac præſens tamen ab ipſis ſemper ponitur: itaque ſuis ipſi telis pereunt: pereunt verò & noſtris: non enim ſemper præſentes inter nos loquimur. Quid enim ex vltima Germania ſcribat ad me puella, atque ego reſcribam? Amo te, inquiet? iam hic genus neceſſarium eſt: vt ſciam, amicúſne an amica bene de me ſentiat. Quærunt etiam, quum Prima, & Secunda certis feratur numeris, quamobrẽ Tertia non diſtinguatur. Quoniam, inquiunt, ex antecedenti numero moderamur ſequentis perſonæ intellectum, ſic, Ipſe ſe interfecit: ipſæ ſe interfecere. At enimuero ratio hæc nulla eſt: nam pri-

primùm dicam, Græcos non carere numero plurali, ἑαυτὸν, ἑαυτοὺς. Deinde hoc modo ſoluentur omnes quæſtiones: Mobilia enim Nomina, non erit neceſſe variare: intelligimus enim ſexum ex præcedenti ſubſtantiuo,& Caſum,& Numerum: ſic & verborum ratio vnica voce eadem ſit, qualis qualis præcedat. Cauſſa autem huius rei fuit Græcorum imitatio: nam tametſi in compoſito diſtinguant, vt poſuimus: tamen ſimplex vox, ἑ, vnde noſtrum Se, communis vtrique numero fuit: id quod non tam conſultò fecere illi, quàm euenit fortè, vt etiam in multis: Nam quid simile inter ἐγὼ, & ἡμεῖς: σὺ, & ὑμεῖς? defectu igitur multa ſunt innouata, ſuis deſtituta, aucta alienis. ſic apud Latinos, Ego, Nos: Tu, Vos. Quare vt eum errorem emendarẽt, addidere alterum Pronomen, quod afferret & numerum, & genus. Græci αὐτὸς, nos, ipſe. ἑαυτὸν, ſeipſum. Quod autem hic afferimus, verum eſſe ſatis conſtat, quum in caſibus quoque non inuenere vocem, qua differrẽt. Nihil enim intelligas diuerſum, cùm dicis, Se interfecit Cato: &, Se autore voluit Cæſarem interfici. Orationis enim vi percipias Caſuum differentiam, vocis autem flexu non percipias. Aſſignent igitur rationem, quare duorum Caſuum, maximè diuerſorum, idem ſit ſonus.

Relatiua autem ſunt Is. & Qui, vno modo: referunt enim rem iam poſitam. Alter modus eſt, quum relatio fit per reciprocationem. hæc vnicã tantùm vocem habuit in Pronominibus, SE. Exemplum vtriuſque eſto ſic, Cæſar optimus imperator, atque vir fuit clementiſſimus. is Gallos

pugnando,& se ipse ignoscendo,vicit. Inter hæc connumerarunt etiam Ille. Non pessimè sentiũt, sed exemplo vtuntur non bono, è septimo Aeneidos,

-Sic Iuppiter ille monebat.

At enimuero in exemplaribus legitur Ipse, non autem, Ille: neque enim refert Iouem, cuius nomen ibi nusquam positum est: est enim Ille, Iste: non dicas igitur hoc loco, Sic is Iuppiter monebat. Qui tandem Iuppiter? nullus enim ibi est. Quòd si in quibusdam scriptum inueniatur, vt volunt, Emphasim intelligamus: vt, Thais illa Corinthiaca. Est autem mistæ naturæ, atque indiferentis, tum ad Relationem, tum ad Demonstrationem. primi exempla frequentissima.

--Teretes sunt aclides illis. &c,

-Ille & terris iactatus.

Ostendit autem in Sexto,

Ille triumphata capitolia ad alta Corintho.

demonstrat enim Mummium. Differunt autem Demonstratiua ab Relatiuis, quòd Demonstratiua statuunt primam cognitionem: vt, Iste tuus animus C. Cæsar te perdidit. Relatiua autem eã iterant, sic, Is te reddet immortalem. Nam quod aiunt, hoc Pronomine Iste, propinquam rem significari: hoc Pronomine Ille, longinquam: non planè verum est, sed ita accipiamus, vt Iste semper referatur ad rem, aut personam, ad quam loquimur, vt in Secunda in Antonium, Istis faucibus, ista gladiatoria firmitate: id est, tua. Istam vrbem appellabo eam, in qua agit is, ad quem scribo: illam autem, ab eo remotam, aut istam vrbem de qua locuti sumus. Quoniam eius ori-

go,

go, Is, parem vſum habet. Sed & aliquid præſens Iſtud, appellamus, vt apud Quintilianum, Iſte iuuenis. Et de eodem paulò pòſt, Hic iuuenis. Secundo modo vſus eſt Gellius: Brund uſium veni, atque iſthic offendi quendam: pro, Ibi: atque ſi dicat, Iſto in oppido offendi: vt, æquè dicatur, Iſto oppido, & Eo oppido: quoniam Iſte, ſit, Is, Te. At Ipſe, commune omnium perſonarum eſt: dicimus enim,

-*Ipſe feram tenera lanugine mala*. &, *Ipſe vides*: &, *Ipſe ratem conto ſubigit*. Quare quum Tertiam aſſignarint, minus verè à Prima, & à Secunda amouere. neque enim rectè probant ſic: Dicimus, inquiunt, Ego feci, Tu feciſti, Ipſe fecit: quare ſicut Ego, eſt primæ: Tu, ſecundæ: ſic Ipſe, Tertiæ. Huic nos ad hunc modum & reſpondemus, & obiicimus: Si Ipſe, non eſſet omnium perſonarũ, non iungeretur Primæ, ſic, Ego ipſe. Neque vllam figuram eſſe in toto ambitu literaturæ, qua Prima cum Tertia iungi poſſit. Item dicimus nõ eſſe verum, ſic poſſe dici, niſi prius aliquid ſubſit quod referat: exempli cauſſa Quærit Antonius de Octauio, & Lepidum alloquitur: Quis patrauit parricidium Ciceronis? non poteſt dicere de Octauio, Ipſe fecit: niſi Octauium nominarit. eſt enim relatiuum: ſed commodius etiam ſi ſe non nominat, poteſt dicere, Ipſe feci. Sed nugantur etiam cùm dicũt, Verbum ipſum Primæ perſonæ habere intellectum Pronominis Ego: quoniam ſi ſic dicas, Feci: neceſſariò intelligas, Ego. igitur poſſe poni cum prima Verbi, quia prima Pronominis ſubſit. Verùm de Tertia quoque

idem intelligas, Fecit, habet intellectum pronominis Tertiæ. Præterea ſicut Relatiua cætera omnium ſunt perſonarum: ſic etiam hoc: nã eius origo eſt ab Is: ſic, Ipſe. at, Is ſum, dices: &, Is es: &, Is eſt. Addunt alterum argumentum. interroganti, Quis fecit? nunquam reſpondebimus, Ipſe: pro, Ego: aut pro Tu: ſed pro Tertio. Hîc eſt fallacia ſimul & falſitas: Fallacia eſt, quia ſi dicas Ipſe, & oſtendas Tertium, rectè dicas: ſed & rectè ſi te oſtendas, aut eum quicum loqueris: Nutus enim & oſtenſio ſtatuunt primam cognitionem, quam iterat Ipſe. Si autem nullum oſtendas, falſum eſt, ſic poſſe loqui nos: Quis enim eſt Iſte Ipſe? Acutius etiam intuenti apparebit ratio: nam interrogatio eſt in tertia perſona verbi. itaque facilè reddas Ipſe, ſine verbi repetitione. At ſi dicas ſic, Túne feciſti hoc? poſſim reſpondere, Ipſe ſanè: etiam nullo verbo repetito.

Præterea quis neſcit, Affirmantis, & Interrogantis, & Reſpondentis orationes non differre niſi modo quodam? igitur Aeneas quũ dicit, -Quæque ipſe miſerrima vidi. nónne interroganti Reginæ ſic, Vidiſti ipſe? reſpondeat, Ipſe. Reſpondemus tamẽ certius, & commodius per alia, Hic, Iſte, Ille, ſicut & Græci, αὐτὸς, ὁ δεῖνα, ἐκεῖνος. Prudentiùs igitur fecere, qui ἐπιταγματικὸν appellauere, propterea quòd omnibus ſubiungeretur perſonis, quaſi ordinarium additamentum intelligas. Conſultiùs autem etiam, qui ἐπιτατικόν, propterea quòd intenderet ſignificatum. certam enim rem ſtatuit, atque circũſcribit: plus enim eſt, Egoipſe, quàm Ego. Iccirco pro Solo, etiam ſunt inter-

interpretati: at id euenit pro structura orationis, atque vi verborum: vt eo versu è Sexto diuini operis, Ipse ratem conto subigit. Quum enim neminem, præter Charontem, nominasset, retulit eum in singulari. quare etiam solum intellexit. Sed si duo aut plures fuissent, poterat etiam sic, Ipsi ratem subigunt. vbi nihil esset solitarium. Sed nunquam Grammatici desinent ineptire: veluti quum ausi sunt dicere, esse hoc versu Nomen, non Pronomen: & tamen est loco eius nominis, Charon. Sed æquè est, atque si dixisset, Idem. Interdum verò etiam additum nihil addit: vt apud Ciceronem, Qui ante teipsum Consul fuit. Vsos autem fuisse veteres aliter hoc Pronomine, quàm ab istis sit obseruatum, ostendimus in Originum libris. vt aliquando quasi loco Aduersatiuæ, aut Subdisiunctiuæ capiamus: velut apud Catullum eo versu,

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum: versiculos nihil necesse est.

Et apud Vergilium in Tertio,

Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens,
Ipse: sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.

Eodem modo in primo Achilleidos Statius,

-- Vacuisque reliquerat antris
Ipsam: sed catulos asportat.

Plinius quoque id obseruauit, vsúsque est libro decimoseptimo: Vites, inquit, Aquilonem spectare debent ipsæ: sed eorum palmites Meridiem, In vicesimotertio Liuius non cum Aduersatiua, sed cum Copulatiua iungit: L. Posthumium consulem designatum, ipsum atque exer-

citum deletum. Eſt igitur trium perſonarum cõmunis vox, tam ſola, quàm addita: tam Relatiua, quàm Demonſtrans.

CAP. CXXIX.

Pronomina deriuata.

DEriuata Pronomina, à Prima & à Secunda, bina ſunt, à ſingulari, & plurali, eáque diſtincta vocibus, quia origines diſtinctæ: Ego, Meus: Nos, Noſter: Tu, Tuus: Vos, Veſter. Vbi ſecundæ facilior eſſe videtur analogia, à Tu, Tuus. At Primæ non item, ſed ab obliquo Mei, non à recto, Ego. In hoc Græcos ſequuti ſumus, ἐμοῦ, ἐμός. Illi autem non temere poſſeſſiuum pronomen à poſſeſſiuo caſu deduxere: neq. enim diſtat ἐμοῦ ab ἐμός, niſi ſicut Albedo, & Album: quare neque Tuus à Tu recto, vt putarunt, ſed obliquo ſecũdo caſu ortũ eſt. A tertia verò perſona non fuit deductio propter numeros variata. propterea quòd ne primitiuum quidem variabatur. cauſſa autẽ propter quam ab vtroque Numero deriuentur, hæc eſt, Quod Græci dicunt, πρός τι, nos relationem: ſignificat duo, rem ipſam, & terminum quendam ad quam refertur: igitur poſſeſſiua pronomina & rem poſſeſſam, & poſſidentem conſignificabunt. quare numerum pronominis poſſeſſiui accipiemus à numero rei poſſeſſæ: & numerum pronominis primitiui, vnde illud poſſeſſiuum ductum eſt, à numero poſſidentis. Igitur quum dicamus, Ego poſſideo libros: dicã, Libri mei ſunt. &, Vos poſſidetis librum: dicam, Liber veſter eſt. Hinc liquet qua ratione à pronomine primæ perſonæ

ductum sit pronomen tertiæ. Equus tertiæ persona est: itaque Meus equus, si dicam, tertiæ quoq. erit, & à, ME, quod est primæ personæ, ductũ est. quoniã relatio est, ad primã: significatio, ad tertiã.

CAP. CXXX.

Natura, & vsus pronominum, Sui, Suus, & reliquorum.

QVanquam non est præsentis operæ, de constructionis vsu, aut legibus scribere: tamen quia natura primitiui, & deriuatiui Tertiæ personæ multa præclara ingenia vexauit: alia etiam elusit: à multis confusè, aut perplexè tractata sunt: videamus hîc quæ eorũ sit ratio. Relatio duplici modo intelligitur: nam aut habet terminũ extra rẽ, quæ refertur: vt Dominus refertur ad Seruũ. Aut habet terminũ eundem cũ re quæ refertur, ratione tantummodo differentem: veluti quum dico, Cato se interfecit: Pronomen Se, refert Catonem ad Catonem, ratione ab sese differentem, non substantia: propterea quòd differt à seipso tanquam agens à patiente. Iccirco Græci ἀνάκλαστον, quasi refractum dixere: sunt enim ὀκλαδίαι, sellæ plicatili in seipsas reciprocatu. Verùm ea vox duriuscula est, redit enim in agentem passio integra, non fracta. Itaque alii αὐτοπαθὲς. sed & communis hæc nimis: sunt enim verba quædam talia, talíque nomine censita, vt Pereo: & alterum tãtum terminum dicit, Passionem. Nostri autem melius, Reciprocũ: qua appellatione mutuã rationẽ referendi cõplexi sunt: semper enim redit vis rei relatæ in seipsam: Ipse sui memor: Ipse sibi hostis: Ipse se amat: Ipse de se hoc exigit

Aetas nostræ proxima in cæteris casibus optimè vsa est: in tertio casu frequentissimè hallucinata: apud plerosque enim inuenias sic, Ego dedi sibi: etiam in oratione diserti viri Agricolæ. Græci autem veteres abusi sunt in poëmatis suo σφὲ, eodem modo non reciprocè, sed transitiuè.

Cùm igitur idem sit modus orationis, & narrantis simpliciter, & referentis narrationem: eadem quoque erit ratio dicentium sic, Portia se interfecit: & sic, Portia rogauit, vt se interficias. Refertur enim in priore exemplo, Interfectio: in posteriore, Rogatio interfectionis: at Interfectio semper in Portiam recidit, hæc est natura Primitiui.

Quod autem ab hoc deriuatur Suus, parem naturam, vsumque est consecutum: vt quocunque loco primitiuum poneretur, in eum locum ius suum haberet: sic, Portia se interfecit: & sic, Portia suam vitam intercepit. Differt autem à Primitiuo sicut Adiectiuum à Substantiuo: Itaque etiam reciprocatio differt ab illius reciprocatione: nam in deriuatiuo redit reciprocatio non in rem à qua procedit actio, sed in ea quæ ipsius rei sunt. sit hoc exemplum: Vidi Cæsarem hominem: hîc substantiam ipsius Cæsaris intelligo: at, Vidi Cæsarem humanum: intelligo hoc, quod ipsius hominis est. Sic in Pronominibus, Vidit se Cæsar: Substantia reciprocatur: at, Vidit sua Cæsar: reciprocantur ea, quæ Cæsaris sunt. Ac quanquam hoc quoque modo potest Substantia reciprocari, vt si dicas, Vidit Cæsar sua crura: tamen non per modum substãtiæ refertur, sed alio prædica-

dicamento, τοῦ ἔχειν, per possessionem sanè: quare Possessiua hæc dicta sunt. Intelligo autem possessionem, quæ aut fuit, aut est, aut etiam futura est: vt suum regnum hæres dicat, quo nondū potitus est. atque ipsam negationem: vt apud Vergil. - *Non sua poma.* Iidem tamen Græci licentius vsi sunt: vt Hesiodus, σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι. suum, pro, vestrum.

Sed loquendi vsus maximus Tyrannus est: Surrepsit enim etiam Latinis, vt vbi poneretur verbum Substantiuum, eò quoque subiret Pronomen hoc: vt apud Verg.

- - Sua semper apud me.
Munera sunt Lauri. Et alibi,
- - Sunt hic etiam sua præmia laudi.

Neque abest ratio: per verbum nanque Substantiuum nihil extrà effertur, sed in eodem quiescit: itaque par est reciprocationi, quasi κατὰ στέρησιν: sicuti dicimus quædam membris carentia, Sedere: quia non mouentur. Paulatim tamen inualuit, vt ad alia verba transferretur: Nam quum dicendum esset, Suo gladio se ipse iugulat: tamen Terentius, Suo gladio iugulo, dixit. Est apud Martialem apertius:

Et sua riserunt sæcula Mæonidem. Id autem paulisper medio quodam loquendi modo inuectum est, qualis apud Catullum:

Suus cuique attributus est error. est enim ibi & Substantiuum, & Participium. Quare potuit præterea dici Suus cuique innascitur error. Ita scriptum est in inuectiua in Sallustium: Quòd si istius vitam memoria vicerit, aliam P.C. non ex

oratione, sed ex morib. suis spectare debetis. Eiusdem modi est & illud Ouidianæ Penelopæ,

Aspice Laërten, vt iam sua lumina condas. Itaque ridicule nimis ausi sunt accusare soloecismi Diuinum poëtam eo versu:

Namque sua in patria antiqua cinis ater habebat.

Est enim eiusdem rationis cum superioribus. Nemo verò dixit vnquam soloecismum eum, quo docti viri vterentur. Sic enim omnes sunt loquuti, vt purè, non rusticè loqui putarentur: quemadmodum M. Tullius pro Sylla: Sylla, si sibi suus pudor, & dignitas non prodesset, nullum auxilium requisiuit. quem dicendi modum temere nimis inusitatum appellarunt: quum etiam Plautus, qui Romanæ linguæ lex quædam fuit: etiam Terentius, qui veteris nouique Latii lima quædam habitus est, ita & scripserint, & scripta totius vrbis iudicio approbarint. Plautus in Mercatore sic, *Iubet saluere suus vir vxorem suam.* Terentius autem etiam sine vllo responsu mutuo, sed absolutè, neque solum deriuatiuum, verùm etiam primitiuũ, *Suo sibi gladio hunc iugulo.* Quare feretur illud Vergilianum eadem prudentia:

Viuite felices, quibus est fortuna peracta.

Iam sua. Id est, iam sua cuique. sicut est clarius in Sexto:

Quisque suos patimur manes.

Tria hinc colligimus: Primogenium nunquã sine aperta reciprocatione poni, præterquàm modo illo Terentiano: Deriuatum autem occultiore, sic, Sylla si suus pudor sibi non prodesset: id est, prodesse intelligeret. Alterum est, nullum esse di-

discrimen, siue vulgarem teneat significatum, siue pro eo quod est Proprium ponatur: præterea rectè dici, Suus Cæsaris, & Cæsarum: quoniam primitiui vox à numeris non variatur. & Suus Cæsari: quoniam verbum orationis obliquæ dux est, atque ipsam regit.

Est & illud manifestū, Distributiuo Pronomini additum circumagi per omnia Genera, Personas, Numeros, & Casus, idque fieri vi distributionis. Non solùm igitur cum Quisque, vt dixere: sed etiam cum Omnis, & Quicunque, & Quisquis, & eiusmodi: Suum omnes Nationes tuentur morem: Quemcunque suæ originis pœnitet, eum oportet esse ineptum: Suus omnibus Asiaticis dicendi mos est: & alia talia. Sic etiam additis Præpositionibus: Suarum fortunarum ergô nauigat Lusitanus. Etiam in Sexto casu, contrà quàm sensere: Suo quiuis genio potest acquiescere.

Hoc etiam eliciemus, quum se intelligamus esse semper reciprocum, si duæ sint personæ, tollēdæ ambiguitatis caussa, alio Pronomine vsos veteres. Diligenter itaque obseruatum est in declamatione Quintiliani: Non sic nuper repugnasset, si illum Tribunus voluisset occidere. Si enim dixisset Se, haud intelligeret Marius, vtrum acciperet, Reúmne, an Tribunum. Par exemplum est, Rogauit Nero Epaphroditum, vt se occideret. Nescias vter sit occidendus, Nero, an Epaphroditus. Verùm hoc loco si Illum, pro Se, subdas, minus commodè loquare. Ita est: Rogat Philumena te Pamphile, ne se deseras. Ergo idem erit: Rogat Philumena Pamphilum ne se

deserat. Verùm hæ orationes maximè sunt fu-
giendæ. Cuius consilii modum in primo libro de
exemplis eloquentiæ à nobis dictum fuit: qui li-
ber mihi vnà cum duobus posterioribus iam per
fectis aut à Carnuto, aut à Prouinciali surre-
ptus est.

Est etiam animaduertenda locutio illa, Inter
se: sic, Fratres Thebani inrer se dissident. Græci
non tam feliciter: ἀλλήλȣς, alius alium: non e-
nim complectuntur illum mutuum responsum
vltro citróque: at nos, Inter se, quasi dicas, Me-
dum inter eos dissidium est. Itaque Se, est casus
pluralis, vtrunque componēs simul ad dissidium:
iccirco distribuitur, deinde ad duo singularia par
titum hinc inde. Animaduertimus autem Cice-
ronem in primo Officiorum sic locutum: Homi-
nes autem hominum caussa esse generatos, vt i-
psi inter se, alii aliis prodesse possint. Declarat
enim, Inter se, per ἀλλήλȣς. Et in eodem alius lo-
quēdi modus est, Qua societas hominum inter
ipsos, & vitæ quasi communitas cōtinetur. Idem
enim est, Qua homines inter se sociati cōtinētur.

Colligitur etiam lex dicendi hæc, Sua caussa
feci: rectè. Sui caussa feci: non rectè: non enim re-
ciprocat. Sed, Mei caussa feci: Sui caussa vt face-
rem, rogauit. Quæram igitur, an dicam, Tui caus-
sa feci: Mei caussa fecisti. Et sanè potest: non e-
nim sunt reciproca, sed personam tantùm desi-
gnant: sed passiuè semper accipiuntur. Tui amor,
quia tu amaris: Amor Tuus, quia amas: vt apud
Ciceronem: Quòd desiderium tui ferre non pos-
set. Et in prooemio sexti Quintilianus, sic, Amore
mei

mei vicit etiam matrem suam. quòd plus amatus fuisset à filio, quàm à matre. Et Vergilius in XII. *Victus amore tui*. Quare vbi erit reciprocatio, nihil erit ambiguum: vt Narcissus Ouidianus, *Uror amore mei*. Est enim ibi αὐτοφιλαυτία.

Atque hæc quidem natura horum Pronominum est, vt suum quodque obtineat locum: quòd si eandem sine discrimine sedem ineant, id non ipsorum natura fit, sed vi partium aliarum, quibus oratio constituitur. Sunt enim quædam Nomina vt Caussa, Fama, Imago, quibus vtrum addideris, idem sonat: Caussa mea fecisti: &, Caussa mei: propterea quòd vox hæc Caussa, vim habet tanquã passiuã. sic, Imago mea, & mei. quia Imago vno tantùm accipitur modo, de eo, cuius est: & habet vnam tantùm rationem relationis: sic & Fama. At non sic Potestas, non Memoria, non alia eiusmodi: nam habet Potestas duplicem relationem: alteram ad me, qua possum: alteram ad alium, qua in me potest. sic & Memoria, & Vsus, & Copia. Copia mea, quam possideo, qua sum diues: Copia mei, qua quis in me vtitur. Sic Facultas, & Vtilitas, & alia talia: vt, Accusatio mea, qua διώκω, ago enim reum: Accusatio mei, qua φεύγω, agor enim reus. Sunt & alia Nomina, quorum natura non repugnat, sed vsus tantùm non admittit: vt, Seruitus. Nam si Dauus est meus, eius seruitus mea est: ille autem sic loquetur, Mei seruitus: & tamen correlatiuum eius non respondet pari ratione: dico enim, Meus Dominatus: & Dauus ad me, Tuus, inquiet, mei dominatus. Caussa autẽ est, quia sunt relatiua inæqualitatis.

Verùm, vt dixi, vulgus non sic loquitur, vt Dominus dicat, Mea seruitus: sed seruus. At philosophi orationi vsum illi concedunt, sibi reseruant sapiētiam. Quædam apertius etiam cum nominibus iuncta eădem naturam declarant, vt apud Sallustium, Metus Pompeii: non, quem metueret: sed, quo metueretur.

Quemadmodum igitur Nomina sunt, quibus sine discrimine assignentur: ita & Nomina, in quibus vnum pro altero ponetur. At non è cõtrario, vt vbicunque erit Primogenitum, esse possit etiā Deriuatum. Ea verò sunt, Pars, Totum, Dimidium, & eiusmodi. Hæc enim tā ad corpus meū, quàm ad alia transferri queunt. Quoniam verò duplicem habent relationem, vnam qua declaratur possessio: alteram, qua suis correlatiuis respondent: idcirco duplici quoque Pronomine præscribi sese patiuntur. Essentia partis est ad Totum, & Totius ad partem. igitur per essentiale Pronomen statuetur: vt, Pars mei: ego enim sum totum per partes. Possessio autem partis accidentalis est: itaque mei pars potest esse non mea, puta vnguium resegmina: aut os è cicatrice, quod seruauit sibi Chirurgus, vt operam ostentaret. Quo in loco falsi sunt, qui hoc negabant: pars igitur bouis, qua vescor, mea est possidentis: non vt pars, sed vt res possessa. Sic Ouidii parte fruimur nos nunc, ipse non fruitur: id est Nomine: itaque sic scripsit,

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar. dū viueret, poterat dicere, Parte mea, & Mei: nunc non potest dicere, Parte mea,

quam

quam nullam habet:sed mei,quæ pertinet ad totum hominem,cuius pars Fama est, quasi anima rerum gestarum.

Atque hoc quidem vsitatum ac frequens est. Quod verò è Plauti afferunt Pseudulo,non probant: id est eiusmodi: Duorum hominum labori parsissem lubens,Mei te rogandi, & tui respondendi mihi:aiúntque dicendũ fuisse,Meo,& Tuo. afferúntque à Cicerone pro Gabinio exemplum: Dico mea vnius opera seruatam Rempub.& pro Murena:Ex tuo ipsius animo coniecturam ceperis. Ego verò puto Plautum non solùm Latinè, sed etiam purè locutum : neque defuisse illi, aut vsum pro duce,aut rationem pro suasore. Principiò Græci sic loquuntur, πόνος μȣ. Deinde lepor nitidior est orationis: Tum priscos vsos esse primitiuo prius,quàm deriuatiuo,verum est. Postremò Cicero quoque sic scripsit ad Curionem, Eam vnius tui studio me assequi posse confido. neque enim est Librariorum mendum, vt aiunt: temerè enim nimis expungunt, si quid non arridet. Neque verum est,quod profitentur,cũ Nominibus numerum præscribentibus sic faciundũ esse:sed qualecunque apponatur,ordinem esse autorem diuersitatis, seruitúmque auribus ex ipsa concinnitate. Si præcedat Pronomen,cõsueuere admittere Deriuatiuum, sic, Tuo ipsius studio:si sequatur, ponere Primitiuum, Vnius tui opera. quoniam nomen Vnius, vagum est ad plures,circunscribitur essentiali pronomine subeunte : vt quærenti quis sit ille Vnus? intelligo,Te. Quum autem præcedit Possessiuum, sic, Tuo studio:

circumſcribitur Studium,& exemptum è multis attribuitur vni. Tuo ſtudio vnius,excluſa opera aliorum. In tertia verò perſona etiam ſi præcedat Pronomen,primitiuum ſit: Cicero aiebat ſui vnius opera ſeruatam Rempub.

Quoniam autem aſſeuerabant, paſſiuè ſemper accipi eum caſum ſic terminatum, Mei,Tui: conati ſunt alias terminationes reddere actiuis, Mis,Tis. Verùm longè falſi ſunt: ſic enim dicerent Tertiam perſonam Sis, etiam actiuè intelligi:id quod nemo auderet:eſt enim,vt dicebamus αὐθοπαθές.citant porrò verſum Ennianum:

Ingens curamis eſt concordibus æquiparere.

Vt ſit μοῦ.Sed ſic ſanè eſto: non cõtinuò illa paſſiuis tantum addicent.Maiore quoque curioſitate negarunt poſſe dici in plurali, Milites noſtrum: ſicuti, Milites noſtri,à Noſter: ſed facilè redarguuntur ratione.Adeò enim rectè dici putarunt, vt caſum eundem Primitiui duabus efferrent terminationibus,Noſtrum,& Noſtri:quorum alterum eſſet à Græco,ἡμῶν,alterum idem eſſet cũ deriuatiuo plurali.Quare etiam Salluſtius in Catilina, Maiores veſtrum : pro Veſtri, poſuit: ſic enim legit Gellius. Et Plautus in Moſtellaria oſtendit Veſtrum, eſſe conciſum : vt ὑμῶν,quum dicit: Verum illhuc eſſe maxima pars veſtrorum intelligit. Sicut Aeolenſes dicunt, ὑμέων: poſtea factum eſt ὑμῶν,& veſtrum.Cæterùm vſus obtinuit,vt Ego,Tu,Nos, ſignificarent quiddam totum, quod diſtribueretur : non autem poſſeſſionem: vt Vnus veſtrum,qui tamen non eſſet veſter : Vnus veſtrum ô Romani occupabit Rempub.

pub. Cæsar non erat illorum vt res possessa: sed vt pars totius. In plurali quoque eandem inueniemus variationem, apud Ciceronem in tertio de Oratore, Vestrum omnium voluntati paruit: pro, vestræ. Sic enim loquitur idem ad Brutum scribens, Vestris paucorum respondeat laudibus.

Sicut autem dicimus, Ego Cæsar video te Catonẽ: ita dicam. Ego Cæsar tui egeo, ô Cato. Sic etiam igitur, Tu Cato eges mei Cæsaris. nam quid hoc prohibet? aut quare negarunt id posse dici? Neque enim satis probant suam sententiam illo exemplo Vergiliano,

Siqua tui Corydonis habet te cura, venito. est enim per Apostrophen à seipsa in aliam: qua figura frequẽter vtimur. exemplo ergo ponit hoc, illud non negat.

Non est autem verũ, quod aiunt, differre Deriuata à Primitiuis, propterea quòd Deriuata verbis iuncta imperfecta sint: Primitiua perfecta. Sed quemadmodum dicebamus, Adiectiuum, & Substantiuum sunt differentiæ non nominis solius, sed dictionis genericæ communes Nomini ac Participio: Nomini quidẽ simul vtraque, Participio autem altera tantum, Adiectiuum, Pronomini autem vtraque nam Primitiua substantialia sunt, Deriuata accidentalia. De perfectione autẽ orationis amplius iudicãdum est: possum enim sic dicere. Meus scribo: sanè oratio perfecta est: sicut, Fortis pugnat. Et Sosia Plautinus festiuissimè, Certè noster sum. Tertia autem Primitiuorum adeò imperfecta est, vt nihil magis:

neq. enim poni potest sine adminiculo: Cæsar se macerat: si enim dicas. Se macerat: quid intelligas? Quare si iccirco imperfecta sunt Deriuata, quia egeant adiumenti: hac quoque ratione illud erit imperfectissimum.

CAP. CXXX.

Alia duo deriuata Nostras, Vestras.

MIra verò deductio duorum aliorum: Nam veteres Aruspices atque Augures quũ terram diuiderent auspiciorum caussa, sic instituêre: Agrum omnem esse aut Romanum, aut Gabinũ, aut Peregrinum, aut Hosticum, aut Incertum. Iccirco Amatam doctissimus omnium Virgilius fecit iudicare Turnũ externum, qui Latini agri nõ esset: & Cæsar, qui id non ignoraret, Gallias diuisit in partes treis: exempta ex ea partitione Prouincia, propterea quòd continebatur agro peregrino tunc: Galliæ autem tres, Hostico. Id ea caussa fecit, quia eadem essent auspicia in Peregrino, & Gabino, quæ etiam in Romano. Ergo iidẽ Augures agrum, qui nondum esset dispectus, quibus auspiciis designaretur, Incertum vocarunt: vbi liqueret Romanum esse, non satis habuere sic dicere, Noster est: nam multi agri pacati peregrini iam ab ipsis poterant appellari, quum eorum esset populus potitus. Itaque excogitarunt vocem à voce, qua coarctarent significationẽ ad Regiones: quæ fuit caussa, vt esset analogia terminationis communis cum nominibus regionum: Sarsinatis à Sarsino: sic Nostratis, à Noster: & per exemptionem duorum elementorum, Nostras. Neque sine ratione

tione à plurali duxere: quoniam de Ciuibus dicitur, & ad ciues refertur. Ita habes caussam & vocis, & terminationis. & numeri. Vsus autem obtinuit postea, vt etiam ad familias transferretur: etiam ad sectas Philosophorum, quæ sanè familiæ quoque dictæ sunt. itaq. Nostrates Peripateticos poterimus appellare. Cicero etiam verba vulgaria, Nostratia dixit: non quasi Romana, omnia enim Romana erant: sed quasi ex sua supellectili.

Quæremus autem nos more nostro, quam ob caussam à Tertia persona nullũ deriuarunt: quis enim neget rectè à nobis sic excogitatum, Romani suates captiuos Annibali dedendos censuere. Imò verò & cõcinna oratio est, & necessaria. Verùm duo in caussa fuere, quominus id factum sit: Incuria gentis illius, quæ manu promptior per initia, dicenda facere, quàm dicere maluere: Et vasta, atq. inexplebilis animi libido ad Imperiũ: inuitus enim Romanus hoc pronomen Suum, agnoscebat: omnia per Meum, aut Nostrum, metiri cupiebant. His autem duobus deriuatis etiam Græcorum copiam superarunt.

CAP. CXXXI.

Articulus.

HIs declaratis, satis constat, Græcorum articulos non neglectos à nobis, sed eorũ vsum superfluum. Nam vbi aliquid præscribendũ est, quod Græci per articulum efficiunt, ἔλεξεν ὁ δοῦλος: expletur à Latinis per Is, aut Ille: Is, aut ille seruus dixit: de quo seruo antea facta mentio sit, aut qui alio quo pacto notus sit: additur enim articulus ad rei memoriam renouandam, cuius

antea non nescii sumus, qui ipsum ponimus: aut ad præscribendam intellectionem, quæ latius patere queat, veluti quum dicimus, C. Cæsar, is qui postea dictator fuit. Nam alii fuere Caii Cæsares. sic Græcè, Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ.

CAP. CXXXII.

Numerus.

FVit autem numerus necessarius, vti suprà dicebamus, propterea quòd rem referrent pro eo nomine, quo illa res significatur. à numero autem vno numeri duo deducti sunt propter relationem. Nam Vos, pluralis est: deducitur autem ab eo singularis, Vester: quia significat rem singularem ad multos relatam, vt dicebamus.

CAP. CXXXIII.

Persona.

PErsonæ quemadmodũ distinguerentur, iam dictum est. Et differt modus personarum in Pronominibus, à modo in Nominibus. Nam in Nomine omnes personæ quinque casibus continentur: in vocatiuo autẽ vna. At in Pronomine vna tantùm persona in prima, & vna in secunda. Itaque in Nominibus variantur propter casus: in Pronomine non variantur. Tu, enim omnibus in casibus secundæ personæ est: &, Ego primæ, caret enim vocatiuo. Se, solam habet tertiam: Deriuata, omnes.

CAPVT CXXXIIII.

Casus.

CVm hoc ita sit: igitur Quintum quoque casum non solùm habebunt ipsorum aliqua, ve-

verumetiam quædam conſtituent: vt, Tu, Vos, Veſter. In poſſeſſiuis autem non immeritò dubitatur. Nam ſicuti Ego, caret Quinto caſu ſingulari, quia nemo ſeipſum vocet: ita Meus, quod ab eo ducitur, carere quoque debuit. è contrario Tuus, caſum illum habebit, quia Tu, ipſum habet: & Sui, quia caret Suus, quoque defici debuerat. At enimuero quemadmodum aliter contingat, videndum eſt. Omnis Vocatiuus caſus duas perſonas deſignat neceſſariò: ſignificat enim Rẽ in ſecunda perſona, & conſignificat primam loquentem: atque tanta facultate eſt, vt videatur ſolus cõſtituere orationem. Si enim voces, Daue: Dauus reſpondeat: igitur res vocata niſi diſtinguatur ab re vocante, eius caſus nulli vſui erit. Meum ſeruum igitur cùm appello, eũ alloquor, qui alius eſt à me ſubſtantia: accidente autem refertur ad me, iccirco poteſt à me vocari, quia eſt alius. & vocatur per pronomen deductum à me, quia eſt quodam certóque modo quaſi vnum mecum. Eſt enim vnum relatione: ideo relatiua alterum ſine altero nullum eſſe quit. At in, Tuus, non idem eſſe poteſt. Nam etſi eſt diuerſa perſona vocata à vocante: tamen ſignificatam rem appello, & terminum relationis ad alteram perſonã dirigo. ita diſtractus ſermo, ad ſeruum tuum vocatum, & ad Te, ad quem refertur ille, non poteſt cohærere. Videamus verò ſubtilius, an huic quoque caſus ille attribui poſſit, ac ſic dicamus: Poſſeſſio excludit aliam poſſeſſionem, iure enim meo ius alienum tollitur. Meus enim ego ſum, nõ alterius: quare Ancillam manumiſſam ſic vocabo,

ô Tua. quia etiam sic possim, quum eam libero: Abi, iam tua es. Vsus tamen infrequens non posuit legem hanc loquendi sic. De Suus, autem sic statuamus: Contradicere sibi ipsis, qui hæc duo dicant, Suus, semper reciprocum esse debet: Suus habet vocatiuum. quæ enim reciprocatio possit interuenire inter vocantem, & vocatum relatũ ad aliam personam ab vtroque? Itaque nos & affirmamus, habere vocatiuum: & negamus, semper esse reciprocum: sed rectè dici, Sui serui eum sustulere: &, Sui serui cum sustollite.

CAP. CXXXV.

Figura.

SImplicia, Hic, Is Ego, Tu, Sui. Componuntur autem partim secum, scilicet geminatione pura: partim aliquo interposito: vt, Identidem: quod etiam mutauit naturam. Item cum diuersis: vt, Isthic. Etiam cum aliis extra genus suum: vt, Tute, Egomet, Idem, Suapte, Hocce. Sic cum Præpositionibus, Nobiscum, Mecum. Cum nominibus, Reapse, quod aiunt pro, Re ipsa, positum ab antiquis. Ipse, quoque compositum esse diximus, & Iste, & Ille, ab Is, Dores imitati, qui τυ addebant, & Iones κε. Aeoles etiam dicebant ψε, pro σφέ, & eorum pars, Dores. Sic Theocritus in quarto Idyllio: ἦ πα ψε κρύβδαν. At enimuero quum inflectantur Illius, Istius, Ipsius, non videbātur composita. Sicut Tute nō flectitur, neque Hoc, nisi interitus, Huiusce. Composita sunt tamen, quæ vsus suo arbitratu deflexit. Cum his autem alia quoque inuenias: Egoipse: & numerosius, Egometipse.

CAPVT CXXXVI.

Excludit à præsenti opera, consilia antiquorum.

MVlta alia de Pronomine ab antiquis dicta sunt, quæ alterius operæ indigent. partim enim pertinent ad eam contemplationem, quæ docet inflexiones: partim ad cõstructionis leges: quæ omnia simul coaceruata minus rectè veteres confudere.

CAPVT CXXXVII.

Materialis caussa Pronominum.

QVorundam materia patet, aliorum non itẽ. Nam obliqui quorundam secuti sunt nominum tertiæ declinationis terminationem, Mis, Tis, Sis. Quædam pronominum, Huius, Eius, Illius. Obliquus autem Tui, Atticos secutus est, τοῦ: additum ἰῶτα, vt τοῦ τοί. Tibi, interposuit consonantem, non aspirationem, vt Mihi, Toi, Moi. Nos, & Vos, non habent elementa, quæ sequantur Græcam originem: sed Nigidius conatus est deducere materiam à caussa, non penitus ineptè. eam, qui volet, è Gellio petet. Inter Primitiua est Is, & Hic: alterum sine aspiratione, alterum sine sibilo, ab eo quod Græcè erat ὅς, addito κε, & adempta vocali prioris obliqui aliam sibi vocalem asciuere. Is, Eius, Ei. In quibusdam communem habuit. In plurali, Ii. In caussa est sonus affinis vocalium, quem sonum soli Belgæ hodie incolumem, vt pleraque alia, seruant.

CAPVT CXXXVIII.

Contrà, quàm fecerunt Prisci, qua de caussa prius de Pronomine, quàm de Participio egerit.

ETsi huius libri initio factum est, vt declararemus ordinem, quo esset Pronomen statuendum: tamen hîc quoque nonnihil consilii capiamus. Pronominis intellectionem esse priorem Participio, sic satis constat: Si nomen anteit alias species, etiam Pronomen præponetur. Nam si partes anteponuntur toti, ea quoque quæ partiũ vices gerunt præibunt id quod totum sit: veluti carnium, ossiúmque substantia primo loco nota sunt: item Pedis, Cruris, Oris ratio notior quàm totum animal: puta Homo, Leo, Canis: ita etiam harum partium vicariæ partes quæ ἀνάλογα, vocant Græci, antegredientur intellectionem animalis ex ipsis constituti: vt, quæ loco sanguinis sunt in Insectorum genere, & à Græcis dicuntur, ἰχῶρες: quæ pro osse sunt in Piscibus, & vocantur, Spinæ: quæ pro ore sunt in Plantis, & nominantur Radices: hæc omnia antè erunt cognoscenda, quàm aut Insecta, aut Pisces, aut Plantæ. Quamobrem quum Participium quiddam sit è Nomine, Verbóque conflatum: non tantùm post Nomen: Verbúmque, sed etiam post Pronomen exhibet sese nobis intelligendum. Præterea (vtar enim quibusdã falsis, sed quæ illi ipsi pro veris habuere) oratio perfecta esse sine Pronomine nulla potest: constitui enim personas à solo Pronomine arbitrati sunt, saltem primam, & secundam: at sine participio potest: vt etiã Pronomina sint ad orationem, quàm Nomina magis necessaria.

CAP. CXXXIX.

Affectiones quædam.

PRoprium Primitiuorum vagari, ac distribui in multa, putauerunt. eo exemplo:

Néue tibi ad solem vergant vineta cadentem.

aiunt enim omnibus dictum eo Pronomine Tibi: verùm res sese aliter habet: Alloquitur enim Mecœnatem: libri enim didascalici maxima ex parte certis nominibus discipulorum nuncupantur. Ita etiam aiunt ad ornatum orationis poni apud Ciceronem ad Brutum, Ecce tibi Pomponius noster: nam tum aberat Brutus. Ego verò aliter censeo: Aduerbium potius Ecce, positũ ad ornatum, sicut & apud Iureconsultos: at pronomen Tibi, seruire legenti epistolam Bruto.

Proprium autem Pronominum etiam alia ex sese parere Pronomina, vt Is, Ille. Et Aduerbia. Illò. Quod verò scripsere, oriri ab ipsis etiã Nomina, falsum est: neque enim Nostras, nomen est: sed vt noster ad possessionem communem, ita Nostras, ad communionem possessionis. Nónne dicis, Meus ciuis, & Meus popularis? Sic dicet Sosia, Nostratem Getam, apud Terentium. Itaque ii, qui nomen putauere, etiam inter Pronomina recensuere: sed alio exemplo vtendum fuit. Nam à Quisquis, Quisquiliæ dictæ sunt. fuit enim quicquid, τὸ τυχόν. vile, & obuium fortè, non consilio.

Proprium etiam, vt diximus, & inter se & cũ aliis iungi, & geminari, & inter se construi ad orationem: Mea tu. Etiam inter se referri: Is, qui venit. Item amittere significatũ pro casus ratione,

more Aeolico: τύ. interdum enim nihil significat apud Theocritum. Sic nos, Tute solus loqueris. Plautus in Milite etiam amplius. *Tute scis, soli te tibi*. vt possis arbitrari esse potius additamentum, vt in alio pronomine, *Iste*.

Proprium quoque, poni pro nominis significato: Suus, pro proprio, & agnato. apud Iureconsultos. at exemplũ quod adducunt, non seruit, -*Sunt etiam sua præmia laudi*. hîc enim est possessiuum. Sic falluntur altero exemplo: Is, pro Talis: *Non ea vis animo*. & apud Ciceronem, Pro eo quãti te feci: imò pronomen est relatiuum. Pro Aduerbio etiam ponitur: Quid maiora sequar. est etiam aduerbium interrogandi: non, vt putarunt, Coniunctio. Coniunctio potius illa sit, Quod scribis te venturum, vt voluere: mihi verò acutius videtur esse relatiuum, Hoc, quod scribit, te venturum. scripsisti enim hoc, Veniam.

* *
*

IVLII

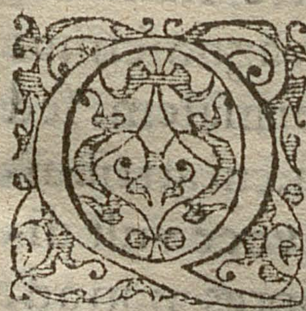

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVAE LATINAE, LIBER SEPTIMVS.

CAPVT CXL.

Non rectè seruatum à veteribus ordinem in disputando de Participio.

VEMADMODVM perturbarunt ordinem partium, ita quæstiones non suo quanque loco tractauere. Duo enim soliti sumus quærere. prior quæstio est: vtrum sit, nécne? Altera hanc sequitur, Quanã sede id de quo quæsitum est, sit collocandum. hæc illi cohæret, tanquam effectus caussæ: ex ipsa enim substantiæ notione eliciuntur rerum prærogatiuæ. Quare peruersè tractauerunt prius sedem Participii: posterius autem, an Participium esset pars, & species dictionis. At enimuero si Participiũ res nota est, quorsum tantæ congeries argumentorum: si non est nota, imò verò si nonnullis ne pars quidem orationis vlla ab aliis separata iudicata est, quo cõsilio ei rei, quæ nusquam extat, sedem statuunt?

Quoniam verò nullus artifex probat suum subiectum esse: sed superiore scientia prolatum, pro certo statuit: iccirco videamus, qua ratione participium, quod subiectum est libri huius, esse probetur. Triplex modus est probandi, per caussam, per effectum, per redargutionem. Primus modus est per demonstrationem, sic: Dictiones quædam sunt declinabiles, quia omnis sermo eget aliqua variatione. Alter modus est, per cōuersionem demonstrationis, sic: Variatur sermo, quia dictiones sunt declinabiles: caussa enim hîc probatur per effectum. Tertius modus est, quum à pertinacib. negatur subiectum ipsum esse: veluti quum dicimus, Ideas esse nullas. Aut subiecti ratio formalis: veluti quum dicimus, Metalla quidem esse, sed transmutationem non inueniri arte humana, quare Alcumia nulla erit. Aut quum agnoscimus quidem & subiectum, & rationem formalem, sed negamus pertinere ad eam sciētiam, cui attribuitur: veluti quum Grammaticus de voce vult disputare. Horum modorum duo priores non admittuntur ad probandum subiectum esse, sed solus Tertius. Ratio autē huius legis est aliis libris à nobis explicata. Nunc autem aduersariorum rationes perpensas diruamus.

CAPVT CXLI.

An Participium sit Dictionis pars ab aliis separata.

QVi Participio partium numerum non augent, appellant ipsum ἀντανάκλαστον προσηγορίαν, siue ἀντιστρέφουσαν, id autem sonat, reciprocam, itidémque altera ex parte respondentem

dentem appellationem: quoniam ſic dicatur, Currens eſt curſor: &, curſor eſt currens. Præterea nullum deriuatum aliam à primogenio naturam ſortiri: nam ſi Pater Nomen, etiam Patrius nomen: Ferueo Verbum, etiam Ferueſco. Quare quum Participium à Verbo fiat: ſub Verbi veniat rationem. Vt horum argumentorum videamus vim, quid Reciprocum ſit, & quemadmodum fiat, & quomodo deriuetur aliquid à primitiuo, intelligendum eſt. Ac quanquam ſuperiore libro de Reciproco diximus, id tamen eò ſpectabat, vt Nomen acciperemus: meliúſque à nobis, quàm à Græcis expreſſum eſſe. Nunc autem paulò accuratius contemplemur. Reciprocatio, eſt par priori ex eiſdem, aut ex contrariis tranſpoſitio. ex Eiſdem: vt, Conſul eſt, qui conſulit ſenatum: &, Qui conſul eſt, conſulit ſenatum. Ex contrariis: vt, Philoſophia eſt, eloquentia diſputatoria: eloquentia eſt philoſophia elocutoria. Oratoria eſt, dialectica diffuſa: dialectica eſt oratio preſſa. Palma eſt pugnus apertus: pugnus eſt palma clauſa. Hinc dicta reciproca, quoniam procentur retrorſum: id eſt repetant. Sic reſpondere opinioni, atque expectationi: quum par eſt opera indoli. His conſtat, non recte dictum reciprocam appellationem. Neque enim pares hæ ſunt orationes. Curſor eſt currens: &, currens eſt curſor: nā Curſor deſignat nobis naturam, ingeniúmque ad currendum: Currens autem dicit actum currendi nunc. At non omne currens eſt habile ad currendum: habilem autem dico ad celeritatem, non ad conatum, τὸν πεφυκότα. Currit ſuo modo

testudo, non Cursoris. Id autē manifestius aliis nominibus apparet: Non enim omnis Pugnās, Pugil est. Et quum Orare, sit ore pronuntiare: veteres verbum illud omnibus concessere: oratoris autem nomen sui vnius in L. Crassi persona agnouit Cicero. Neque carent ratione hæc: vis enim horum nominum inde manauit, quòd ex frequentibus actibus habitus sit. qui igitur vicit vrsum semel, fortasse casu factum est, vt debellaret: at Carpophorus Domitiani, & Vergilianus Picus debellatores appellabuntur. Si igitur essent eiusmodi appellationes eiusdem substantiæ, vniuersali enuntiatione vltro citróque efferrentur, atque referrentur. Deriuatū autem vel sequitur Primogenium, vel excedit, exceditúrve. Si sequitur, eiusdem speciei est (intelligo nunc speciem contentam sub dictione, tanquam sub genere) vt, quia Rex Nomen, etiam Regius: non excedit enim, neque exceditur. At à Bono, Benè quum deriuetur, exceditur numero, & aliis. Quare Participium quum excedat casu, & genere Verba, nullo modo esse Verbum poterit. Falsò igitur negabant, desciscere Deriuatum à Primogenii ratione: quin etiam Deriuata quædam vel manciora sunt, vel ampliora, vt ipsorummet vtar placitis. Aiunt enim Tuus carere casu Quinto, quem tamen casum Tu, constituit. contrà Suus, & Meus, Primitiua excedunt sua: hoc Quinto casu, quo caret Ego: illud & casuum, & numerorum variatione, quo caret Se. Ad hæc si à cantando, erit cantor, Verbum erit, non Nomen. Quòd autem Participium, Nomen non sit,

ſit,inde colligimus:habet enim Verbi cõſtructio nem: Legens librum. At Nomen nullum his legibus frui poteſt: ſed ſiquem caſum nanciſcuntur, id euenit aut vi orationis, aut verbi cuiuſpiã merito: vt Potens Lyræ, poſſeſſionẽ quandam ſignificat, ſicut, Dominus Lyræ. Quòd ſiquis dicat, Appetens gloriæ, non ſignificare poſſeſſionem (quod enim appetit, non poſſidet) is intelliget eo modo dici, quo Auidus gloriæ: eſt enim σχέσις ad poſſeſſionem. Alii autem caſus attribuuntur Nominibus per defectum ſupplementi: vt, Amicus illi: id ſic eſt, quoniam ſit amicus, adſit illi, ac faueat: Superbus pecunia, factus à pecunia. Debile autem eorum eſt argumentum, quo excludunt à Nominis ratione, quum dicunt, Quia non ſignificant actionem. Malè enim elocuti ſunt, quod rectè ſentiebant: nam etiam Nomen hoc Actio, actionem ſignificat. Ergo Participium ab aliis ſecreta erit orationis pars. Neque impedimento ſit, quòd nomen ſuum acceperit à portione Verbi ac Nominis: Tertium enim quiddam factum eſt. Neque enim ex verbi nominiſque coitione facta eſt Tertia ſubſtantia: ſed ortum à Verbo traxit ſecum tempora & ſignificationem, adiunxitque generi & caſibus: plus enim Verbi quàm Nominis obtinet: id quod ſanè non potuit exprimi ipſo nomine, quod nomẽ actiuè intelligi voluere, quia caperet. At Mancipium, aliã ſequutum eſt analogiam, vt ſignificaret, quod manu caperetur. Sed Participiũ cũ Municipio cõuenit. Minus verò bona oratione vſi ſunt, qui ſic dicerent, Partem capit à Nomine,

partem à Verbo, partem ab vtroque. Quis enim sic, Partem à Cæsare, partem à Lælio, partem ab vtroque? nónne iam ab vtroque accepit? Sed ita intelligendum est, Accidentium quæ sunt Participii, partim esse à Nomine solo, partim à solo Verbo, partim vtrique communia: dummodo illud quoque meminerimus, ipsum habere: cum Nomine communem differentiam Adiectiuorũ, Substantiuorum autem nullam.

CAP. CXLII.

Participii necessitas.

AT verò ne ad orationis quidem voluptatem solam inuenta ea species est, quemadmodum partes quædam coniunctiuæ: sed necessitate quadam, ac vi naturæ. Quum enim declaratum iam sit, Verbum significare aliquid, quod significato Nominis adiiciatur, sic, Cæsar pugnat: coacti sunt sapientes aliquid excogitare, quod non solùm recto casui adnecteret, vt hoc exemplo: sed etiam Obliquo. Neque enim si dicas, Video Cæsarem: addas eiusmodi Verbum nisi addito relatiuo, sic, Qui pugnat. Quare Participium commenti sunt, quod & significationem obtineret, & adderet modum adiectionis: quasi quum dicas, Cæsarem pugnantem: eadem sit ratio, ac si sic, Cæsarem pugnacem. Quòd siquis obiiciat ita dici posse etiam per Verbum, Video Cæsarem pugnare: sanè intelligat Verbi illius vi factum esse, non infinitiui: si eius loco substituat aliud, sic, Verbero Cæsarem: neque enim similiter apponere queas infinitiuũ. Est præterea causa

caussa alia non ignobilis. Quo modo res vna diceretur, suprà docuimus te: nunc qua ratione vna sit oratio, videamus: Quædam enim est vna, Natura: vt, Cæsar amat Lucinam: quædam Coniunctione: vt, Cæsar amat Lucinam, & pugnat. atque huius quidem modi species libro vndecimo declaratæ sunt. Quæ verò Natura vna est, vnum de vno dicit: quæ Coniunctione vna, secatur in plures. Nam & Amor, & Pugna in Cæsare, & de Cæsare dicitur, nihilo secius, quàm si dicas, Cæsar amat, Cæsar pugnat. hîc sunt seiunctæ orationes duæ, carent enim tam Artis, quàm Naturæ coniunctione. Quare manifestum est, Artem coniungere in oratione, quæ Natura coniunxit in corpore subiecto. Hæc autem aut seriatim sese consequuntur, aut disiuncta sunt. Si sunt dissita natura, vt Candor, & Dulcedo in Lacte, per ipsum corpus, quo deferuntur, coniunguntur quoque. Ita in oratione per copulam coaguntur sicut per corpus in re. Si sese consequuntur, ea sunt, aut Substantia, aut Accidens. Neutrum verò eget artificiosa coniunctione: sed quēadmodum natura vnum sunt sibiipsis subeuntia, continentiáque alia aliud, tanquam quum est Triangulum in Quadrangulo: ita etiam earum rerum notæ vnum sunt, hoc modo: Corpus Animatum, Sentiens, Rationis capax, vna res est: ita vna oratio hæc, Homo est corpus animatum, sentiens, rationis capax. Nihilo secius in accidente, sic, Aptum natum admirari, discere, scire: neque enim scimus, nisi discamus: neque discimus, nisi admiremur: quæ hæc ad hunc modum vnum

sunt: neque vllius artis egent ad coniungendum. Quæ verò disiuncta sunt, ea per copulam coniunguntur: vt, Lego, & Scribo. quamobrem sicuti per subiectum à natura coniunguntur: ita factum est, vt per Participium similem nanciscerentur coniunctionem: vt, Legens Scribo. Tertiam verò Necessitatis caussam vt intelligamus, hæc prius sunt perpendenda: Caussarũ quædam extra rem sunt, quas Galenus vocat προκαταρκτικάς, recentiores Primitiuas. Quædam interiores, atque hæ duplices: aut enim sunt, aut non sunt coniunctæ. Ea verò diuisio secundum Accidens, non secundum Substantiam fit: diuersæ enim sunt aliquando à seipsis secundum Situm, vel secundum Tempus: neque vnam tantùm speciem caussarum sequuntur: sed tum in efficiente, tum in materiali inueniuntur. Ac illa quidem quæ extra rem à nobis agnoscebatur, est: veluti, Ferrum, siue ferri illa actio: è percussione enim fit vel tumor, vel sanies, vel eiusmodi. Quæ autem interior est, nondum coniuncta, προηγούμενον à Galeno, à nostris Antecedens dicta est, tam aptè, quàm à Cicerone quum dicitur in Officiis, Antegressam esse honestatem: vt, succus hesternus, qui postea putruit, caussa febris factus est: caussa coniuncta est is, qui nunc putridus est: atque hic quidem non solùm tempore, aut situ tantùm differt à seipso, sed etiam substantia. Aliquando autem, vti dicebamus, non Substantia, sed Loco: interdum enim fluit sanguis probus, atque incorruptus, qui tumorẽ efficiat, cuius ipse caussa sit materialis. Ad has igitur caussas significandas quum

quum ſit Participium fabricatum, maximum ſui vſum videtur præbuiſſe. Quippe ſi dicam, Percuſſi,& vulneraui: non neceſſariò adducor, vt credam, vulneris cauſſam eſſe percuſſionem, quam intelligo ex verbo, Percutio. Quòd ſi dicam, Percutiens vulneraui: iā planè conſtat. Si dico, Sanguis putruit,& febrem fecit: Putret, & Facit, non tam clarè explicat, atque ſic, Putreſcens facit. Præter hanc neceſſitatem, etiam mirum afferunt orationi decorum: cuiuſmodi in futuro paſſiuo vtitur Liuius in XXIIII. Et ſibi pedites comparandos eſſe: id eſt, qui poſſint cum cæteris committi, neque cedant.

CAPVT CXLIII.

Gerundii Cauſſæ.

CVm igitur efficiens, & materia per Participium abſolueretur, maiorum noſtrorū prudentia factum eſt, vt haberemus, quo modo formæ, finíſque eadem orationis commoditate explicarētur. Quare ex his Participiis tempora quædam elegere, quæ imitarentur quidem Græca illa λεκτέον, μαχητέον: ampliori tamen, vberioríq. vſu circumferrentur. Hæc Gerundia appellauere, tribus præſcripta caſibus, Pugnandi, Pugnando, Pugnandum: quorum medium ſeruauit vires Participii: ſed tanto aptiore modo, quanto ſuperabantur à Participiis Verba. Sicut enim apertius editur cauſſa, quum dicas, Cædens vulneraui: quàm cecīdi: ſic excellentius quum dicam, Quia cæderem vulneraui. hoc autem Gerundio concipitur totum, Cædendo vulneraui. Eſt autem

multis in rebus forma,& finis idem. Finis autem partim extra nos est,vt Nauis extra fabrum: partim intus in animo, vt ea quam ἰδέαν vocant,qua mouemur ad eam quæ extra nos futura est. Vtrunque sapientissimè explicarunt. Nam & Pugnandi,& Pugnandum,finem significant,sic, Pugnandi caussa equum ascendi:&,Pugnandum est ex equo: sed illud est medius finis, hic autem illũ consequitur. Ex his autem patet esse Participia, tum natura, tum vsu non absimili, atque etiam forma. Habent enim Casum, vt Ad vescendum, apud M. Tullium:&,Ob tacendum, apud Gracchum. Neque Tempus, vt aiunt, amisere:nam tametsi cum præteritis ponuntur,sic,Iui ad pugnãdum: tamen pugna futura fuit, quæ nondum esset: alioqui nequeas dicere, Marius deduxerat legiones, facturas hostibus pugnandi copiam. Pugnando autem paulò liberius, elapsum est: Pugnando vinco:id est,dum pugno: ac potius caussam præcedit, quàm constituat: vincendi enim caussa pugnamus. Significationes quoque ita tenuere, vt casus suos expetant: Studio visendi vrbem. Sed ita sanè factum est, vt quum forma sit passiua, infrequentius passiuè accipiantur: adeò vt quidam an rectè ponerentur, dubitarint. At enimuero eorum vsum primùm formæ ipsius rationem sequutum esse, par est. Iustinus tam in prooemio,quàm in XVII. ex ipso Trogo etiam primum casum passiuè posuit: Athenas erudiendi caussa missus. Hac quoque parte Græci sunt à Nobis superati, quibus Infinitiuus cum articulo mendicandus fuit. Veteres autem breuita

uitatis studiosi frequentius vsi sunt, etiam in ipsis Titulis, de edendo, atque eiusmodi. M. Tullius in tertio Officiorum festiuè, Si discendi labor potius est, quàm voluptas. non enim posuit pro Infinitiuo, vt dixere: sed abstinuit ab repetenda voce illa Labor, sic: Si discendi labor, potius labor est, quàm voluptas. Hinc doctissimi viri collegere, ne nos quidem passiui Participii præsenti defici tempore. Verberando sum defessus, Pugnando vici, Legendo libros: idem est, Verberans, Pugnans, Legens. Etiam illud Vergilianum, Voluēda Dies, præsentis temporis inuenere: sicut & Iusiurandum. Sed sanè Iusiurandum, futuri fuit temporis. antequàm daretur, sic dicebant, Iurandum tibi est: sic, Voluenda dies, quæ attulit, quod nondum fuerat. Postea vsu deflexa sunt in præsens tempus, atque etiam in præterito; vt dicebamus, Cæsar ignoscendo auxit hostium numerum quia ignouit. caussa autem est, qualis quum dicis, Pugnaturus sum, & fui. Quoniam verò transit in variationē sicut, μαχητέον & μαχητέα, iccirco aliā partem à Participio nonnulli penitus negarunt: quia idem sit, Legendi libris, & Legendi libros. Alii verò, hoc ipso affirmarunt esse aliam, propterea quòd constructio esset diuersa. Sed nos eandem cum Participio diximus, vsum, autem non semper eundem: Accidenti autem non mutatur species. Proprium autem est recipere Præpositiones, Ad agendum. Vergilius etiam aliam apposuit, Ante, domandum: &, Inter agendum: quod Græci μεταξὺ ἄγων. &, Ob tacendū: & apud M. Tullium: vtrunque dictum est ab amando,

παρὰ τὸ φιλεῖν, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν. Et Quintilianum, ratio ſcribendi iuncta cum loquendo eſt. Auſi ſunt quidam dicere, In capiendum hoſtem vado: ſed hoc non memini. Proprium itē carere variatione Perſonarum, Generum, atque etiam Numerorum. id quod traxere ab Infinitiuorum natura. Cæſar it ad oppugnandum Maſſiliam: Camilla pergit ad fugandum Aruntem. vt commune ſit ad vtrunque, Oppugnandam Maſſiliam, & Fugatura Aruntem. Sic Numerum communem apud M. Tullium: Stoicos Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. & Liuius in primo: Veſtri adhortandi cauſſa. Falluntur autem qui per Debet, aut Oportet, putant interpretari Gerundium, vt in illo, Pacem Troiano ab Rege petendum. Omne nanque futurum, aut hanc, aut eiuſcemodi recipit interpretationem: ducimur enim, aut vtili, aut neceſſario. Quoniam verò cauſſam ſtatuunt, iccirco plus indicant, quàm Verba, atque etiam Participia, ſic, Video futurum vt vrbs expugnetur, Video vrbem expugnandam: euentum ſolùm narras. ac ſic, Dico expugnandum vrbem: proponitur non ſolùm finis, ſed etiam deliberatio. quare Græci dixere Aduerbia θέσεως, πλευστέον, τυραννοκτονητέον. Latini autem etiam motum illum animi, qui in finem duceretur, commodius declararunt, quum Gerundia appellarent. Sed quo vocis flexu? eodem ſanè qui eorum naturæ fons fuit. vt quia gerendæ res eſſent, quæ voces hoc indicarent Gerundia dicerentur. Alii ab eorum vſu, Nomina participialia: neq. enim eſſe pura Nomina, quæ regerent caſum: neque pura

Parti-

Participia, quæ paſſiua voce gererent actiuam ſignificationem. Cauſſa autem qua ducti ſunt, vt defraudarent ſignificationem, atque in actiuam demitterentur, hæc fuit: quòd paſſiuè intellige-bant ex parte appoſiti, non ſuppoſiti, ſic, Eo ad oppugnandum vrbem: quoniam prius fuerat, Ad oppugnandam: & eodem modo dictum fuit, ſicuti notauit Gellius, & nos diximus in capite de Infinitiuo, Hanc rem præſidio futurum. Alii etiam Gerundiua voluere, quæ ab illis petes.

CAPVT CXLIIII.

Supinorum Ratio.

PAr propemodum ratio Supinorum: ſed longè maiore affectu notant: nam Eo ad pugnandum, futurum ſignificauit: Eo pugnatum, ita poſuit futurũ, vt iam abſolutum ſit. Ita eſt, quomodo apud Homerum, τὸ ϗ τετελεσμένον ἔστω. Significat igitur actionem cum Actiuis, paſſionem cum Paſſiuis. Eo factum iniuriam: Iniuria mihi factũ itur. Sed ſanè ſemper paſſionem quandam ſapit: neque enim eſt, Eo vt faciam: ſed, Eo vt hoc fiat. quaſi, Eo ad rem faciendam quidem, ſed ita, vt factum iam ſperem. Sic Soſia: Dictum puta. Quum igitur hîc finis ſignificaretur, non immeritò altera voce alterum extremorum ſignatum eſt. In motu enim eſt, & vnde fit, & quo fit. Itaq. rectiſſimè dicitur, Venatu venio: ſicut, Venatum vado. Sextũ enim caſum huic vſui eſſe comparatũ diximus. A me itur: ſic, Venatu itur: contrà quàm putarunt. Plauti .n. eſt in Menæchmis, Obſonatu

redeo.& Catonis in libro de re Rustica, Primus cubitu resurgat. vt hæc sit vera constructio huius Supini. Nam ea quam ipsius putant, Expugnatu difficile, Mirabile dictu: fortasse non sit, sed Nominis. Vocatu Drusi, id est, vocatione. sic Iussu & Permissu: dicimus enim, Facile expugnatu: id est, expugnatione.

Quare autem supinum dictum sit, haud sanè constat. Nam quod aiunt veteres, id ea caussa factum, quia à præteritis passiuis ducta essent, quæ præterita veteres Supina appellarint: non solùm non soluit quæstionem, sed etiam auget. Nam quam ob rem Præterita, eáque passiua tantùm hoc nomine dixerint illi? Nos in libris historiarum Aristotelis ostendimus quid Pronum, quid Supinum sit. Neque rectè à Theodoro τὸ ὕπτιον esse acceptum, vt Latinis auribus satisfiat. hîc verò ita placet satagere: Gerundium à supino ita differre, sicut Futurum à Præterito: vt aliud sit, Faciendum: aliud, Factum. Itaque quod gerendum esset, strennui viri ac fortis iudicarent: contrà, quod iam esset gestum, minus excitare nos ad agendum. Itaque Tityrum supinum facit poëta sub arbore, lentum scilicet, ac recubantem: Melibœũ certantẽ cum fortuna, ac res suas magis strenuè, quàm feliciter gerentem. Igitur, Eo ad pugnandum: gerendam rem significat in viro diligenti: Venio pugnatu: rem gestã in homine qui possit otio parto frui. Hæc esto caussa, quæ persuaserit antiquis vt Præterita passiua Supina dicerentur. vt posset in vtranque aurem, atque etiam supinus cubare.

CAP. CXLV.

Non excludi Modum à Participiis, sed Modi variationem.

QVemadmodum Gerundium idem diuersis Temporib. accõmodatur: Pugnando vinco, vici, vincam: sic etiam idem Participium diuersis Modis: adeò, vt in passiuis etiam Modos ipsos constituerit: Doctus essem, fuissem, fuerim, fuero. Vtinam pugnans vincerem, alio modo dicitur quàm sic, Pugnans vinco. hîc enim est & Pugno, & Vinco: ibi autem, Vtinam pugnarem, Vtinam vincerem. hoc quoque à veteribus omissum est.

CAP. CLXVI.

Non rectè Generum caussam à veteribus assignatam.

GEnera tria eadem vox complectitur, Hic, hæc, hoc pugnans. neque id natura potius quapiam, quàm forte: nihilo sanè cõsultius, quàm in nomine Felix. Falsam nanque adducunt caussam: Quum enim Verba, inquiunt, omnibus sine vllo discrimine iungantur generibus sub eadem voce: Vir, Mulier, Mancipium sedet, eiusdem nimirum esse debuit naturæ Participium, cuius fuit Verbum, à quo fluxerat. At enimuero falluntur: Quippe verbalia quoque nomina, quæ à verbis manant, nihilominus genera variant: Victor, Victrix, atque etiam Victricia, apud Lucanum. Præterea quis nescit apud Græcos tria genera in Participiis totidem signari vocibus? Postremò ne in nostratibus quidem variatio illa ignota est: vt in passiuis patet: Amatus, Amata, Amatum, & in actiuis, Amans, Amantia.

CAP. CLXVII.

Figura.

PRisci negabāt Participia per se componi: sed composita à compositis Verbis deriuari: iccirco Figuram ab illis trahere, non ipsa illam conficere. Hoc autem falsum est: multa enim sunt quæ suo in genere Compositionem admisere, nō ab aliis traxere: vt, Omnipotens. neque enim à Verbis tantùm composita fluunt omnia. Ergo figura Participiis per se competet, vt cæteris: non per accidens, vt dixere.

CAP. CXLVIII.

Tempus.

TEmpora quædam simplicioris intellectus, quædam amplioris habuit Participium: neque secutum Verbi est integram rationem. Nam Futurum, quod erat diffusissimum, atque ob id à Græcis scissum in duo, vnica voce complexū fuit. Item duo Præterita. At Præsens quod esset simplicissimū cū intellectione Præteriti imperfecti coniunxit vnica nota. vt Amans esset, qui amat, & qui amabat. Neq. caruit ratione: ostendimus enim apud Philosophos naturalem quandā continuationē significari per Præteritū imperfectū, vt nō multū à Præsenti dissideret. Illud verò maximè quæretur: quum apud Græcos tria hæc Tempora tam Actiuis, quàm Passiuis sint attributa: quare obrem Latini Præterito actiuo, passiuo Præsenti defecti sunt? Atque in quibusdā sanè hæc omnia sunt: Hortans, Hortatus, Hortaturus, Hortādus. At in aliis, quæ simplici constāt forma, vt Amo, quare

quare non possedere præteritum: vt Amor, quare non possedere præsens? Sanè hîc nihil habeas, quod respondeas, præter negligentiam: adeò, vt in illis quoque, in quibus omnia esse videbantur, vocem quidem videas, significationem non videas. Nam Sequens præsens quidem est, & Hortans: sed significatus actiuus: ac sanè ab eodem verbo Sequor, si potuit deduci & Sequuturus, & Sequendus: quare non potuit in præterito distinctũ esse, Hortatus actiuum, ab Hortatus, passiuo? Si potuit ab Amo, Amans: quare ab Amor, nihil potuit?

CAP. CXLIX.

Significatio.

QVemadmodum Verba manent, aut mutantur, sic & Participia. Nam Lauant, recensebamus inter μέσα. sic Voluentibus annis, eadem fuit significatione, qua Voluenda dies, vt est apud Homerum: περιπλομένων ἐνιαυτῶν. Sic mutauit Oriundus, non ratione. subest autem caussa, vt ignorata, sic acuta. Est oriundus Roma qui Bononiæ ortus, Romæ oriri debuit quo in loco lares habet patrios. itaque idem est Oriũdus, quod Oriturus. Futurum enim hoc non designat quod erit, sed quod non fuit, & futurum esse debuit. In passiua autem voce declararunt: quoniam ipse iã per se non poterat oriri, aut agere, vt oriretur: sed fato, aut senatusconsulto, aut rescripto, aut recensione affici muneribus ciuitatis poterat.

CAP. CL.

Affectus.

PRoprium est Participii, fieri à quibusdam Verbis, quorum non sequatur significationẽ: vt Sequendus, à Sequor: pafsiua significatione ab actiua. Id autem propterea euenit, quia hæc omnia, quæ vocamus Deponentia, olim Communia fuere: atque iccirco Deponentia dicta, quòd deposuissent alteram significationem, quam habuissent. Sic Verbi significatio vetus abolita in Verbo, mansit Participio. quemadmodum deleto Verbo toto, mansit Participiũ: Laboratus, Regnatus, Erratus, Triumphatus, Decursus. Sed adhuc longinquiore ratione, Auritus, Pellitus, si sunt Participia. Quæ autem exempla afferunt mutatæ significationis, fortasse non omnia carẽt ratione. Nã Discretus, fac significet virũ moderatũ: nõ est quia discernit, sed q̃a à vulgo sapiẽtũ sentẽtia secretus fuit. sic Circũspectus, nõ q̃ Circũspicit: sed, vt Homer. dicebat, qui circunstãtiũ ora, atque oculos in se conuertit: id quod quum fiat ob eius præstantiam, actum admirantium transtulere ad significandum caussam, propter quam admirarentur. Sic Beatus, diuitem notat, qui multa benè, ac benignè potest agere: at Beatus, pafsiuum est Participium, quem bonis, vt appellãt Græci βίον, Fortuna voluit beari. Sic Cautus, quem cauẽdum dicerent: quem, vt ait ille, atrum agnoscerent, aut fœnum in cornu gestantem. Falsum, quoque quis neget pafsiuè semper accipi? etiam quum Falsum est testamentum: iccirco sic dicitur, quia ipsum fefellit scriba: Fallere enim est σφάλλειν. diffusa significatio ad falsum testem, quare actiuè hîc accipi putarunt, quia falleret:

leret: verùm analogia transtulit à Testamento ad testem, quoniam vtrunque corruptum esset. Tutus quoque semper passiuè: Tutus portus, qui alios tueatur, propterea quòd ipsum tueantur rupes. Ita alia nonnulla eruentur, & reddentur suis caussis: neque enim nostra nunc interest omnia persequi. Quædam tamen omnino, vt diximus, mutant significationem: vt Disertus, & Profusus apud Sallustium: neque enim mirum, quum etiam Nomina ipsa hoc passa sint: sic enim & Gnarum, qui nosceretur, & Nesciũ, qui ignoraretur sunt interpretati. Sicut etiam Euidens, atque alia animaduertêre.

Proprium item est Futuri temporis passiui, poni etiam pro re quæ non sit futura, modò esse aut possit, aut debeat: vt exemplo Liuiano dicebamus, Milites comparandos, & alia eiusmodi. Proprium etiam nõ defici Casibus, & carere Specie: negarũt enim prisci vllũ ab alio deriuari, sed à Verbis deriuatis fieri: vt Gemiscẽs nõ sit à Gemẽs, sicut Gemisco à Gemo. Itẽ, Transire in nomẽ primogenium, vt Pugnãs pro Pugnator: aliquãdo in deriuatum, vt Cõfidens. Interdũ ambiguum est vtrum sit, vt Horatianum illud: *Metuens tangi*. Etiam creare Nomẽ: Amans, Amantior. Et transferre significatum à re patiente in agentem: nam etsi dicimus, Cœnatur rhombus: tamen Lucullus dicet, Cœnatus sum: sic Pransus & Potus. Hoc factum est, vt in Pasco, Pastæ oues: &, Depasta salicta: vt fuerit Cœnor deponens, sicut Pascor. Et euadere Nomen substantiuum: vt Senecta: fuit enim Verbum Seneo, quo & Ca-

tullus vsus est:cuius passiuum participiũ,fuit hoc. Itaque veteres sic dicebant, Senecta ætate. Eadẽ licentia,Occasum dicis locum,vbi Sol occidit: at passiuum hoc fuit Participium,vt in XII.tabulis: Sole occaso. Præterea etiam aduerbium gignere: Indulgens, Indulgenter. Proprium etiam sequi Verborum naturam qua deficiuntur certis modis orationis:nam si Pario, fœminam tantùm spectat: ita Pariens, vnico tantùm genere præscribetur:nisi figura quapiam in ordinem redigatur: sicuti dicimus,Mulierem fœcundam: ita etiam Vẽtrem fœcundum : quare etiam Ventrem parientem,quominus dicamus,vis Participii nequaquã prohibet.

Antimeria in participio fit, quum pro Verbo ponitur,vt in Hecyra: In arcem transcurso opus est. Et apud Sallustium, Maturè facto opus est. Sed non sine caussa hoc factum est:plus enim dicit Trãscurso,quàm Transcurrere:& Facto,quàm Facere.Illa enim rem absolutam designant. vt iam totum iter,quod inter Pamphilum & arcem interiacebat, iam esset transcursum.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER OCTAVVS.

CAPVT CLI.

Quatuor partes reliquæ, quare sint indeclinabiles: & quare aliis postpositæ.

EX DICTIONE tanquam ex genere summo, alteráque differentia, quæ tollit inflexionem, fit species media, quam vocant Indeclinabilium: sub ea sunt partes quatuor, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, Coniunctio. Quare autem Persona, aut Numerus his non sint attributa, quærendum est. Propterea quòd hæ partes erant notæ connexionum, quemadmodum suprà dicebamus: at ea, quæ connectebantur erant iam prædita his affectibus: quos affectus si hæ quoque essent consequutæ, sanè immensus fuisset numerus simul, & superfluus, aliquótque earum à suis primogeniis nihilo differrent. Si enim Benè scribit & Cæsar, & Corinna,

& Mancipium.adde genus ei Aduerbio, iam fiet Nomen Bonus, Bona, Bonum. Quædam tamen partes sequutæ sunt aut Tempora, aut Modos, aut Casus, tanquã asseclæ propter significationẽ, non tanquã cõpotes propter modũ significandi: vt, Heri, significat tempus, itaque addetur modo significandi tẽpus, Amaui: significat enim non tempus, sed actionem amandi cum tempore. Ita est, Vtinã amẽ: Si ames, Ad amandũ, Ob pugnãdum, De reducendo Regem. Quare autem sunt aliis postpositæ? Nã sunt simpliciores. ergo priore loco erant cognoscendæ. Item sunt nobiliores quædam quibusdã, nonnullæ omnibus: magis necessaria est Præpositio, quàm Pronomẽ: perfectior est Interiectio quàm vel Verbũ, vel Nomen, integra enim oratio est, Heu. Hîc ita respondemus: Facilius cognosci potuisse Pronomen cum Nomine, quàm si differretur. Simplicitatem autem illam mancam esse, neque posse percipi illorum naturam sine declinabilibus: quia hæ illarum coniungendarum notæ sunt. Præterea non est Simplicitas, carere Declinatiõe, sed Defectus. Quare non possis intelligere, quemadmodum Aduerbium Personis careat, nisi scias prius, quid Persona sit. Nescias quid sit Persona, est enim accidẽs, nisi noris essentiam eius cuius ipsum accidens est. Harum autem partium nomina à sedibus, quas in oratione sortitæ essent, dicta sunt à veteribus: qui & hoc negligenter nimis, quum per accidens essentiam definirent: & ineptè prius inter se partes has compararunt, quàm quæ qualésve essent ipsæ declararẽt. Nos autẽ, propterea quòd compo-

compositus intellectus à simplici ante itur,& cõparatio est simpliciũ compositio, sigillatim quæ cuiusque ratio,atque natura sit,videamus.

CAPVT CLII.

Præpositionis definitio, & sedes inter cæteras partes.

SIc igitur definiuere,Præpositio est pars orationis,quæ præposita aliis partibus,significationem earũ aut complet,aut mutat,aut minuit. Complere,vt Intercipio, Demiror: Mutare, vt Aufero: Minuere,vt Subrideo. Verùm & confusa est,& ab accidenti, & non omnibus competit & superfluis particulis. Nam quòd sit confusa satis patet.quum nõ designat quibus partibus præponatur:pars est orationis Interiectio,at ei nulla vnquã Præpositio præposita fuerit. Ab accidẽti data est: neque enim est Præpositio,quia præponitur: sed præponitur,quia est Præpositio. Non omnibus cõpetit: neque enim cõpositæ Præpositioni, Mecum,tecum. Particulæ autem quædam vacãt sic,quod cõplet,aut minuit,mutat: est enim mutatio,effectio vt aliquid differat ab eo,quod erat. Voluere sic intelligere, Mutare,id est, destruere significatum: sed exẽplo inutili vsi sunt: etenim & qui adfert,& qui aufert,fert. Commodius dixissent augere,minuere,& alia talia. Fortasseverò falsa quoque sit,neq.enim essẽtia Præpositionis est præponi,sed vsus: siqua enim vnquã postponeretur:ergo eo desineret esse præpositio: quare alioconsilio eius definitio est inuestiganda. Rerũ genera summa cætera superioribus libris recẽsuimus, substantiam, quantitatem, qualitatem, &

eiusmodi. vnum in præsentia nobis reliquum est. philosophis tantùm notum, πȣ̃ Græci vocāt: quibus autem rationibus cum loco conueniat, aut ab eo differat, aliis libris dictum est: hæret sanè semper & loco, & corpori: nullum enim Corpus inuenias, quod alicubi non sit. Porrò Omne corpus aut mouetur, aut quiescit: quare opus fuit aliqua nota, quæ τὸ πȣ̃ significaret, siue esset inter duo extrema, inter quæ motus fit: siue esset in altero extremorum, in quibus fit quies. Hinc eliciemus Præpositionis essentialem definitionem. Affectus autem præponendi hinc fluxit, propterea quòd terminum significaret: Ad forum: indicat enim interuallum, quod ante forum est: sic, Apud te: designat spatium à me ad te: quem terminum quum nacta esset res mota, & quiesceret, meritò etiam præposita est: pendet enim à motu. Itaque eadem Præpositio vtrunque munus obiuit: dicimus enim, Eo in vrbem: ac tandem, Sum in vrbe. Quæ iam tamen, quare præponatur ea, quæ locum, vnde fit motus designat, sic, Ab vrbe ad villam: si enim interuallum notat in quo res mouetur, debuit illa prior postponi. Hîc ita respondendum est, Conceptam animo sententiam primo quoque loco exponi debere oratione: igitur quum dico, Vrbs, vnum vno modo intelligo. Quum destinaui futurum, vt vrbs sit terminus, vnde motus futurus sit, statim hoc occurrit intellectui: quod, quum statuatur per præpositionē, primo loco ponendum fuit. Hæc fuit sedes in oratione. Locus autem in partium enumeratione, quæ inflexione carent, primus datus

tus eſt non immeritò: eſt enim maximè neceſſaria. quippe Natura omnis conſtat aut motu, aut quiete, Præpoſitio autem, harum rerum nota eſt. Interiectio autem, quanquam exprimit perfectè animi quaſdam affectiones: tamen ea, vt diximus, potuimus carere. Coniunctio autem tanto poſterior eſt Præpoſitione, quanto eſt prior ſimplex oratio, cōpoſitis. Aduerbii verò neceſſitatem ſuo loco declarauimus: verùm ſupplemētum potius orationis eſſe, minore prærogatiua, quàm qua vti tur Præpoſitio, videtur. An verò hoc ita ſit, ſequē ti libro acutius perſpectum eſt.

CAP. CLIII.

Præpoſitionum generica diuiſio reducta ad cauſſas.

DIſputarunt Philoſophi vter eſſet prior, Motúſne an Quies. ac ſanè in noſtratib. Quies prior eſt: non quòd ſit priuatio Motus, vt aiunt, (Motus enim item Quietis priuatio eſt) ſed quia nobilior: mouemur enim vt quieſcamus. Contrà videatur cuipiam Motum eſſe priorem: tū quia, (vt ipſi credidere) ſemper in cœlo fuit: tum quia vult Auerrois, Motum eſſe perfectionem corporis naturalis. Verùm vt de cœlo loquamur, dicimus ipſum moueri vt certis πȣ̃ quieſcat. Intelli go nūc Quieſcere, adipiſci quod nō habebat hac vel illa parte. Deinde ſatis patet, ipſum toto loco quieſcere: quieſcere igitur propter ſe: moueri autem propter nos noſtráque: at finis ſui perfectior eſt. Auerrois autem non debuit intelligere vltimam perfectionem, ſed perfectionem per proceſſus: & quam vocant ἐν τῷ γίνεσθαι:

perficimur enim mouendo, propterea quòd ad quietem propius accedimus. Quum igitur quædam Præpositiones motum, quædam quietem indicent, quædam vtrũque: hæ ambiguæ vltimo loco tractandæ fuere: quæ autem quietem significant, primo. Verùm vnam tantùm inuenio, quæ solius quietis nota sit, ea est, Penes: significat enim potestatem immobilem ab eo, cuius est: itaque est: itaque maximè Substãtiuum verbum sibi vindicauit. Plures sunt motus indices: Terminum vnde fit motus notant, A, De, Ex: quæ ad commoditatem orationis sunt interpolatæ, Ab, Abs. E. Alterum autem terminum, Ad, Ob, Vsque. Est etiam vna quæ tres terminos comprehendit, ita vt terminum ad quem fit motus, nominet, atque interuallo statuat: ea est, Trans: Curro trãs montem ab vrbe: supponit vrbem, nominat montem, & petit aliud. Aliæ vtrunque significãt pro verborum, quibus iunguntur, ratione: In vrbem eo: In vrbe sum. Itaque etiam casus mutat, quorum rationem suo loco diximus. Sunt etiam quæ simul vtrunque miscent: vt, Apud: sic, Apud te currentem curro: est hic cursus mistus cũ quiete. Non dimoueor abs te: hæc est quies: Moueor æquè ac tu à carceribus: hic est motus. Est autem quidam motus verus, vt in corporibus: quidam, vt aiunt Græci, ἀναλογικός, vt quum dicimus quempiam mente motum. Sic igitur etiam loquimur, E' Dauo audiui: motus quidam ẽst. Et, Ad me redeo: &, A' libellis, A' manu: ex eius enim manu proficiscitur actio ad officium. Sic Ob, & Propter, olim locum significarunt: Ob Romam obequi-

obequitans Annibal: Athesim propter amœnum. Nunc deflexæ sunt ad caussam tantùm declarandam.

CAP. CLIIII.

Affectus præponendi ratio, atque vsus.

VIdendum igitur quid sit Præponi, quótque modis quidquam præponatur: tum præponendi vsus quibus partibus communicetur. Quũ igitur voces ad eum finem sint comparatæ, vt aut ex duabus vna fiat, aut ex duabus seiũctis vna oratio, atque vtrobique necesse sit, vt altera alteram sequatur, vtroque modo Præpositio præponi debuit. Quamobrem satis constet: minus consultò veteres alterum modum, Appositionem appellasse: aliud nanque est Apponere, aliud Præponere: ac fortasse hæc inter se contraria: sic enim dicimus Appositum, quod est in extrema situm orationis parte. idem enim est Addere, & Apponere. Quum, postquàm res videtur perfecta, iusta quippiam ponitur: atque eodem modo Aduerbium nominarunt, quod verbo tãquam præscriptio quædam apponeretur. Quare non rectè intelligemus, Appositionem, esse speciem præponendi, sed oppositum quoddam genus: sed vtrũque præpositionem: eius autem species, Seiunctã, & Coniunctam. Ergo quum prius sit seiunctim, quàm coniunctim præponi, de eo prius quoque dicendum est. Seorsum igitur præponitur Nomini, Participio, Pronomini, Ad Cæsarẽ: Ad ipsum: Ad pugnantem. Coniunctim autem & iisdem, & Verbo, & Aduerbio, & Coniunctioni. Præfortis,

Addo, Subiens, Perinde, Absque. Quod verò aiũt, cum Coniunctione vim suam mutare, falsum est: etenim, ABSQVE, tametsi motum verum non dicit, tamen ita est, Ab vrbe distamus mille passibus: ita, Absque te Triumphaui. Significat absentiam, & interuallum, quòd possit esse locus rei motæ inter duo extrema. Casus autem duos certos sibi destinarunt, Quartum, & Sextum: ac Quartũ quidem, quoniam caussam finalem significat: Amo Cæsarem: Cæsar caussa amoris est. Eo ad Cæsarem: caussa est motus. Huius naturã secutus est Secundus quoque casus, sic enim dicimus, Vincendi caussa pugnamus: significat enim terminum quendam etiam in possessione: Ego sum Dei, non Fortunæ. Itaque etiam hunc casum ad eundem vsum traxere, Crurum tenus, apud Vergilium: Nutricum tenus, apud Catulum. Alter casus Sextus designauit rectè terminum vnde fieret motus, eius enim natura talis est: Ab vrbe. Et quia tempus cum corpore, & loco, & motu multas habet affinitates, iccirco eadem locutione interdum sic loquimur, A prandio, Ab orbe condito. Sic etiam caussam materialem indicauit: De iure disputo: quia ab ipsius contemplatione motus, in eo declarando versor.

Quæret quispiam acutius, quamobrem Sextus casus etiam quieti significandæ attributus sit? Haud sanè præter rationem hoc fuit: nam Græci Tertium casum ei assignauere, ἐν ἄστει. significat enim acquisitionem: nihil enim similius loco, quàm locatũ: ac propterea Latini, qui ex Tertio casu suum Sextum progenuere, illius in hunc præro-

prærogatiuam tranſtulere. Eſt præterea quod in ueſtigemus: quædam enim ſunt Præpoſitiones, quæ Quartum caſum exigunt, & tamen terminũ, vnde fit motus, denotant: Poſt hyemem: Poſt prandium. Huius rei ratio eſt, quæ & in Trans: ſignificat enim motum ad prandium, atque etiã vltra. Par cauſſa & in Circa. Quartum enim habet: Circa vrbem. Nam omnis motus, aut eſt ad centrum, aut à centro, aut circa centrum. Ergo centrum tametſi non eſt meta motus circularis, tamen eſt præſcriptio quædam: atque iccirco eũdem cum Meta ipſa caſum admiſit. Ratio autem qua ſunt adducti, vt eidem Præpoſitioni duos caſus apponerent, iam dicta eſt. In vrbe, quietem dicit: In vrbem, motum. At verò quæ porrò cauſſa, vt & motum, & quietem eiuſdem eſſe pateretur? propterea quòd In, loci ſignificat rationem: In vrbe, tanquam in loco. Itaque cum motum ita ſignificares, vt etiam terminum nõ ſolùm pro termino, ſed etiam pro loco ſtatueres, eadem vti potuiſti: nam, Eo in vrbem, ita dicimus, vt etiam in vrbe futurus ſim. Aliæ autem pari cõſilio ad cauſſas reducentur: Sub terra ſum, ſub terram eo. Super, flexit ſignificatum, vt poneretur pro De: quoniam argumentum, de quo loquimur, dictum eſt ab antiquis, Materia: at Materia defert, itaq. etiã ὑποκείμενον, vt ſuprà ſcriptũ fuit, appellarunt. Verùm de his ſigillatim, quid vſus ſtatuerit, in libris Originũ diximus adeò, vt ſit prætermiſsũ nihil. Nũc nõ eſt huius operæ, ſed vniuerſalia philoſophorũ more inueſtigare. Sũt autem quædã, quæ ſemper ſeiũcti ponũtur: vt, Apud, Circiter, Secus.

Quædam contrà: vt, Dis, Re, Se, Am. Quædam indifferentes: vt, Ante, Cum, & eiusmodi. Ac Seiunctis quidem qui casus deberentur, diximus. Coniunguntur autem cuiuis sine discrimine. Neque eæ solùm, quæ absolutè poni possunt: vt, Ante, in verbo, Anteuolans: sed etiam quæ casum exigere videntur, qualis est Pro: quod manifestum est in voce hac, Pronomen. Quare non rectè dixere recentiores. Magistratum, qui præsit prouinciæ, auspiciis viri consularis, sine vlla inflexione nominari in Sexto casu tantùm, sic, Cæsar pro consule, Cæsarem pro consule. Nos verò vt nõ negamus rectè dici, ita affirmamus etiã pro cuiusque sententia variari, non minus quàm primariam vocẽ, Consul. Nam præterquàm quòd superioribus rationibus ac ferè omnium vsu liquet, Græcis quoque id defenditur: quippe dicunt, ἀνθύπατον. Et nos, Proconsulatum, nihilominus flectendo vsurpamus. Nónne pernox Luna dicitur? Atque huius quidem vsum commoditas potius persuasit, quàm ratio docuit. Sanè nos, quia caremus articulis, arripuimus occasionem tam breui sermone vtendi: sic enim relatiuum esset interponendum, Dignitas proconsulatus: dignitas, quæ pro Consulatu est.

Proprium autem quarundam est, vt significata varient, qualis est, Aduersus: quarundam, vt suum perpetuò seruent, qualis est Inter. Quædã semper cum casu sunt, vt Cis: quædam semper sine casu, vt quæ componuntur: circumaguntur enim per omnes casus. Quædam vsus sentiunt vicissitudinem, vt Pone. Quædam semper præponuntur,

nuntur, vt Ad. Quædam semper postponuntur, vt Tenus. Quæ sit ratio vt (quemadmodum dicebamus) non rectè in definitione positum sit tanquam essentiale, Præponi. Neque enim Aduerbium est, vt dixere: iungitur enim casu. nam si ἄχρι sit Aduerbium, quid ad nos? Tenus enim est μέχρι. vt apud Aristotelem in sexto historiarum, μέχρι πόῤῥω: & tot locis apud eundem: μέχρι τοῦ, aliquatenus. Quædam nunc subeunt, nunc præeūt: Cum Cæsare: Mecum. Neque solùm in compositione, sed etiam altero modo: vt apud Terentium in Eunucho, Vnà ire amica cum Imperatorem in via. Hinc satis constat, nullum esse vsum tertium, quem dixere, interponendi, his exemplis, Qua de re, Quam ob rem. signat enim Relatiuū, cui postponitur: non Nomen: quod manifestum est alia locutione hac: Res, qua de agitur. Proprium & illud, vim amittere constructionis, quum componuntur: Præpono te mihi: Tertius surrepsit pro Sexto, quasi Verbum esset simplex. Sed & aliis modis, Præeo Cæsarem: vbi Quartus pro Sexto. Sed & in ipsamet compositione: Quapropter, Quo circa. Sed & seiunctim, si postponatur, Multo post tempore: & fit Aduerbium, atque absolutè ponitur, sine vllius casus officio. Superfluò etiam additur, Adeo ad Cæsarem.

CAP. CLV.

Præpositionum Efficiens, & Materia.

HAec de earum forma, & fini, hoc est vsu: nūc de Efficiente & Materia videamus. Generant igitur seipsas interdum, vt A, facta est ex

alia, quæ eſt Ab: quæ à Græca fuit mutila, ἀπὸ: ἀπ' ἰλίου, ab Ilio. Sic ex Dis, facta Di: & illa à Græca δίς. quod enim bis fit, ſeparatim fit. Quædam à Verbis, vt Sine, Pone. Am, tota Græca eſt, & apud nos non niſi in compoſitione: Theocritus autem etiam ſeorſum poſuit, ἂμ μέγα. Et quemadmodum Cræci vſitatum additamentum φι, addidere, ἀμφὶ, ſicut βίηφι: ſic nos noſtrum Te, Ante: ſicut Iſte, Tute. Nam Ante, caſtrenſis vox fuit: quum obſiderent oppida, dicebant ſe eſſe ante oppidum. Vſque, à Græca ὡς, τε. pro eo quod eſt, πρός. Coram tota Græca, ob oculos, κόρη. Etiam à participiis, Aduerſum. Cum, & Con, vnam eandémque eſſe, aliis locis diximus: Conſonantem finalem mutari pro natura ſequentium ſe, vt Compono, Confero: Vocalem autem, vt auribus plus ſeruiat, item mutari, vt Comes, Comitium: Cumprimis, Cumprime. quòd autem fit Com, non autem Con, patet ex eliſione: vt Coorior, Coëo, & in Contra. eſt enim à Cum: ſunt enim contraria relatiua, ergo ſimul. Fuit autem Græca, καὶ ἓν. nam ἓν, fuit particula completiua, ἤτοιω. Ea igitur genuit Contra: ſicut, In, Intra: Ex, Extra: Cis, Citra: In, Infra: Sup, Supra: fuit enim ſic prius: poſteà Sub, ab ὑπὸ: vt Ab, ἀπό. Sed antea orta ſunt, Inter, Infer, Super, Exter: deinde, Intera, Infera, Supera, Extera: quemadmodum ex Phænomenis Ciceronis obſeruari potuit,

Toruus Draco ſerpit, ſubter, ſuperáque retorquẽs.

Fuit & alia terminatio, Subtus, ſicut Intus. Paſſæ autẽ ſunt σόλοικον apud Græcos: nam Ariſtoteles

& Thu-

& Thucydides, & Plato , & alii Attici, ita vtuntur, ἔσω, pro ἐντός. Ex Di, factum est De, sicut ex Pri, Præ: vnde Pridiæ: & sicut ex Ni, Ne. Aliquādo putaui à Græco δεῖ, De Ductum: neque ineptum ineptum est. Hæc de origine, & materia: nūc de aliis affectibus: Etiam à Nomine, Circum, ab eo quod est Circus, κέρκος.

CAP. CLVI.

Accentus præpositionibus, quemadmodum attribuatur.

VEterum Aeolensium, vt sæpe diximus, in quamplurimis autoritatem secuti: vt à nominibus, verbísque abiecimus à fine accentus vsum: ita in præpositionibus recepimus. Sic enim prisci prodidere: Omnes extrema syllaba, nisi postponantur, Græcorum ritu, acui: eodémque ritu, si postponantur, accentum transferri, πολλῶν κάτα, μάχης πέρι. Ita nostris placuit, vt diceremus Penès Cæsarem: &, Cæsarem pénes. Quòd si vsu veniat, vt Præpositio sit ambigua vox, aliíque parti communis: ne postposita quidem transferri: vt semper dicatur: Altaria circùm: sicut Circùm altaria: ne cōcurrat cum Quarto casu nominis huius Circus. Quædam verò etiam amisere accentum, quippe eæ quæ Encliticarum naturam induêre, vbi postponuntur: qualis est Cum: dicimus enim Mécum, sicut Mene. Verùm de Accentibus, déque Cantillatione illa satis suo loco dictum est. Eosdem Aeolenses respexere veteres, quum nullam aspirarūt: Illi enim ὑπὸ, & ὑπὲρ, dicunt. Caussa autem huius

rei festiua esto: quum enim motum significet maxima earum pars, celeritate opus fuit, non mora & crassicie spirationis. Item quæ dicerent quietem, suauiter & tranquillè eam indicandam suscepere: Aspiratio autem animi est affecti nota.

CAPVT CLVII.

Alii affectus.

PRoprium item componi & inter se, Circumcirca: vt apud Homerum, ἀμφιπεριστρόφα ante conuecto: Et cum seipsis, vt apud eundem, προπροκυλινδόμενος: Et cum aliis partibus: cum Nomine, Incola: cum Verbo, Impono: cum Participio, quod à Verbo venit: cum Aduerbio, Abhinc: cum Coniunctione, Absque. Interdum autem retinet significatum, vt Deinceps, Coniunx: idque aut simpliciter, vt his exemplis: aut auget, vt Impotens, Infractus. Interdum amittit, idque aut torquet in contrarium, vt Iniustus: aut in diuersum trahit, vt Perbonus. Ratio autem huius postremi à Græco fluxit: nam περὶ significat Circum: quod autem continet, id maius est, quàm contentum. Ab eo nostrum Per, ductum est. itaque Perbonus, est ὁ περιέχων τὸ ἀγαθόν. Quæ autem intendunt significatum caussam hanc habent: funguntur enim penè officio eodem, quo in disiuncta oratione. Impotens, vt sit, potens in alios: Infractus, qui ipse intus fractus sit. At verò quæ in Contrarium transformarunt, qua ratione id efficere potuere? nam sanè priuatiua Græca habuit caussam. ἄδικος: nam τὸ ἀ, est sicut τὸ ἀπὸ, vnde nostrum A: significat enim motum, vt sit, qui mouetur à iustitia:

at

at nostrum In, significat locum, & habitum: quare nō satis manifesta caussa est. Sunt & aliæ præpositiones augentes, vt Adprime: motum enim & propensionem notat ad id cui iungitur. Contrà, sunt quæ minuunt: vt Subrubidus. Suppudebat: non immeritò: est enim respondens è contrario τῷ ὑπέρ. quod enim sub aliqua re est, ab ea tegitur: ergo est illa minus. Proprium etiam supponere aliquid ad significandum, quod in ea compositione non sit, vt Internecium: hic Nex significatur. Inter, autem est nota relationis ad duo: at ea non ponuntur. Græci clarius, ἀλληλοφόνον πόλεμον. Et mutari in eodem verbo Effero, Elatus. Verba tamen duo sunt. Proprium etiam creare ex se Nomen, Ante, Anticus: Verbū, Prope, Propinquare.

Proprium etiā, vt altera pro altera ponatur: dicimus.n. A, ꝓ DE, & è cōtrario: sed non rectè vsi sunt exēplis quibusdā, vt idē sit Ad oppidū, & In oppidum. Barbarè item dicunt, Per vrbē sum, sicut In vrbe. Barbarè Apud Basileā, sicut Basileæ: falsi analogia alterius locutionis, Apud forū: sic.n. dicebant prisci, vt Terētius in Andria, In foro.n. homines litigāt: & annona est. Tum Donati interpretatio hæc: Verba, inquit, Daui de foro veniētis. voluit dicere, simulātis venire de foro. quare autē sic ausi sint, haud satis cōstat: aliud enim est παρά, aliud ἐν. Illud τὸ ἐχόμενον. hoc τὸ περιεχόμενον notat. Falsò quoque putant Propter, poni alieno loco pro eo, quod est Prope: nā hæc illius parens est. πρό diximus alio libro, Græcā esse πρό. itaq. Prope, fuit pro pedib. ita Græci loquuntur,

πρὸ ποδῶν. at à Prope, facta est Propter: sicut ab In, Inter: à Sub, Subter. quare Vergilius cùm dixit, Athesim propter amœnum: sincero, rectóque significato vsus est. cùm autem nos referimus ad vsum caussæ finalis, translato vtimur significato: quoniã finis cohæret actioni, mouet enim nos. Apud, autem fuit, ad pedes, eodem modo: itaque Ad, &, Apud, proxima sunt & significatione, & vsu. Ad Leccam velle cœnare, vt sit etiã prægnãs oratio: Ad Leccam cogitare cœnandi caussa. Ad Capuã castra habere: quoniã eò cõtenderat prius. Consequens à præcedenti. sic mutila oratio, Ad febres facit: immò Ad ægrotum, cõtra febres. sed Ad, accipitur pro qualicunque termino, etiam hostili. πρὸς πολέμιον, pro eo quod est, aduersus. Cætera omnia exempla ad hunc & motũ, & terminum reducuntur. Quòd autẽ aiunt, Apud maiores, positum pro eo, quod esset, A maioribus, falsum est: sed est sicut, Aetate nostra hoc fit: quippe ab aliquo apud cæteros, quod ad seculum hoc pertinet: præsentes enim sumus tempore.

Proprium & illud, Poni absolute, atque interdum fieri Aduerbium: vt apud Virgiliũ, Pone subit coniunx. nam oratio simplex est ex Aduerbio, intellectus autem Præpositionis. Post, enim significat relationem: quod enim est Post, habet aliquid Ante. Est autem Post, pone est. Interdum quod plus est euadit Verbum, vt apud eundem *O mihi sola mei super Astyanactis imago*. pro eo, quod est, quæ superest: vt quodammodo fit quasi Participium: atque hoc quoque Græcorum imitatione factum est. Frequens est apud Sophoclem

phoclem locutio, πέει, pro περίεσι: & ἔνι, pro ἔνεσι. Quorum legibus nostri quoque accentum transla tum voluere.

Obseruata est ἀντιμερία his exemplis, pro Aduerbio, apud Terentium, Fortunatus sum cæteris rebus, absque hæc vna foret. apud Sallustium pro Coniunctione, Præter rerum capitalium condemnatis. sic Varro, Præter si aliter nequeas. Sed mihi videtur caussa huius loquutionis in prõptu esse: nam præpositio illa Præter, totum quod sequitur excludit; sic est illo exemplo Enniano, Præter propter vitam: id est, viuimus ita, vt videamur propter quiduis potius, quàm propter vitam.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER NONVS.

CAPVT CLVIII.

Aduerbii necessitas: Sedes inter partes: Nominis ratio falsa: Item Definitio, Ortus, Species.

DVPLEX Aduerbii necessitas fuit, sicut & duplex est vocum temperamentum per adiectionē. Nanque aut adiicitur accidens substantiæ, aut gradus accidenti. Exempla hæc sunto, Vir fortis: hîc accidens substantiæ additum est. at quum dico, Fortior: tunc gradus accidenti additus est. Igitur quod faciunt adiectiua substantiuis, vt secum afferant accidentia: hoc vt agant Aduerbia Verbis, excogitata sunt. neque enim si dicas, Velox scribo, aut, Velocia scribo, intelligas scriptionis velocitatem: sed Velociter scribo, si dicas: intelligas. Sic igitur quum explesset Verba, adhuc supererat aliquid agendum. itaque etiam gradus illi designandi fuere. Quare quum bonitas, atque aliæ qualitates intendi, ac remitti queant, neque Comparatiuo, aut Superlatiuo ita plenè possint explicari, Aduerbii ope factum est, vt explicarentur: Valde bonus, Nimis sæuus, Longè alienus, Multo fortissimus: vt etiam illa ipsa nomina gradus significantia, hoc indigerent, Paulo doctior. Quare non solùm nomen Aduerbii malè fabricarunt veteres, sed etiam imprudenter assignarunt definitionem: neque enim solius Verbi temperamentum est, sed Nominis quoque. Sed nimis securè secuti sunt Græcos, qui æquè inconsultè ἐπίρρημα ipsum appellarunt. Hinc constat ratio originis, & specierum. Nam sicut Adiectiua apponuntur Substantiuis: ita quod verbo apponendum fuit, ab ipso Adiectiuo deduci par est. Si enim dicam, Celerem scriptionem: dicam etiam, Celeriter scribere. quæ sanè sortientur

tientur nomina ſpecierum à natura ipſorum Adiectiuorum: vt ſi Bonus qualitatem, Magnus quantitatem ſignificat: etiam aduerbia ab his deducta aut qualitatem, aut quantitatem dicere intelligentur. Propterea verò quòd actio & locum, & tempus exigit, iccirco horum quoque præſcriptio ad Aduerbii vim relata eſt. Temporum enim & locorum vaſtiorem ambitũ certis limitibus intercidi oportuit. Itaque neceſſariò inuenta ſunt, Heri, Cras, Hîc, Illuc: Cùm igitur gradus quaſi quoſdam deducat per Verbi Nominíſque tractus: eiuſdem quoque interfuit, eoſdẽ gradus detrahere ad nihilum vſque. Quare ſi dicã, Currit celeriter, tardè: & Albus plus, minus: debuit etiam poſſe tolli eodem inſtrumẽto, quo minuebatur: itaque deuentum eſt ad negationem, tum eam, quæ Verbis præponitur ad contradictionẽ affirmationis: tum eam, quæ præponitur Nominibus ad efficiendum id, quod vocat Ariſtoteles, ἀόριστον: Non currit, Non homo. Quæ negatio cũ ſolo Aduerbii genere complectatur, ſanè efficere potuit, vt contrà, quàm veteres putarint, omniũ partium indeclinabilium princeps eſſet. Omnis enim oratio ſtatim à ſuis primordiis in affirmatiuam, & negatiuam diuiditur: quæ ſi officii meritum putes, illico poſt nomen, ac verbum Aduerbium ſtatuendum eſt.

Deducuntur autem Aduerbia alia apertè, vt Bonus, Benè: alia obſcurè, vt Senſim, à Senſu. Item à Verbis, vt modis quibuſdam ſeruiant, vt, Age, Ferè: illud hortando Imperatiuum exigit, militare verbum fuit, ab Ago: alterum non

est similitudinis, vt aiunt, sed diminutionis: quid enim simile est, cùm dico, Ferè poëtæ nullo in honore sunt? sed sic intelligo, apud paucos pauci poëtæ sunt in honore: intelligo autem diminutionem non magnitudinis, sed præscriptionis: vt aliquid detrahatur firmitati sententiæ, vt nequeam dicere, Nullus poëta: & item nequeam, Omnes. Sic Ferè singulos parit mulier: vt fit, neque semper, neque nunquam. Tractum autem est à philosophiæ radicibus: quod enim fertur, in motu est: itaque terminum nullum attigit, neque enim à Feris ductum fuit, vt aiunt, quoniam feræ sint celeres: nam & durum est, & nugantur, cùm dicunt, Feras esse celeres, quia sint quadrupedes: nam & Aquilæ sunt feræ, & celeres, neque quadrupedes: & multæ quadrupedes feræ sunt, neque celeres, vt Elephanti: ἄποδα & quædam celerrima, vt Angues. neque Canis fera est, & est celer. sed de his alibi. Belli autem, & Domi, & Vesperi, & Tempori, ad alia reducuntur. Loci, & Temporis: & Sorti apud Vergilium (vt voluere) Aduerbiis qualitatis annumerabitur. à nominibus omnia.

Quæ igitur tempus notant, alia sunt Infinita, vt Aliquàndo, Olim: alia Finita, vt Cras, Hodie. Sic & Loci, quippe à Pronominib. deducta sunt: Hic, Illic, designant certum locum: Alibi incertum, & Vsquam, & alia.

Falsò autem putarunt, Prorsum, Rursum, Sursum, loci esse: neque enim locum significant, sed motum ad locum. Illa autem, Ostiatim, Vicatim, Viritim, quantitas discretæ sunt. Quædam autem,

autem,vt dicebamus, ad modos relata sunt. Sed cùm dicunt,O, esse optandi, tantum abest vt assentiar,vt etiam Vtinam putem esse interiectionem:neque enim modum vllum apponit Verbo: idem enim est,Amarem, & Vtinam amarem: &, O mihi præteritos referat si Iuppiter annos: idē est, Heu quare mihi non refert? Neque omnino Vocandi vllum Aduerbium sit:nihil enim detorquet, aut addit, aut tollit à Nomine: quare qui Præpositionem agnouere, propius fuerunt veritatem. Nam tametsi neque motus,neque quietis indicatrix est, tamen disponit ad motum. Sicut punctum non est quantitas,sed tamen ad prædicamentum reducitur quantitas: sic in hac neque enim dicas,Ad me veni:nisi aut voces, aut vocatum intelligas.

Loci ac temporis Aduerbia maximo ambitu feruntur:quare placuit veteribus ea inter sese cōparari.Sed turpiter nimis lapsi sunt: Nam quum dicant, Aduerbia loci ampliore esse significato, quàm temporis: quia Nusquam, plus amplectatur,quàm Nunquam non animaduertere,sola corpora deberi locis.at ea simul cum aliis rebus multis,quæ loco nullo continentur,sub tempore esse. Non est in loco, Qualitas, non Relatio, non alia multa prædicamenta: & tamē sub tempore sunt, aut fiunt: igitur Tempus multò plura circunscribit: Locus pauciora. Quod igitur nunquam est, nusquam item est:at non è contrario:multa enim nusquam sunt,quæ aliquando sunt. Quippe nullo in loco est hic actus scribendi meus: at aliquo tempore quin sit,fieri non potest.

CAP. CLIX.

Figuræ in Aduerbiis.

IN Aduerbiis figuræ ſunt, ſimplex, vt Diu: Cõpoſita, vt Interdiu. Componuntur autem vel poſtquam Aduerbia ſunt, vel ab ipſis compoſitis fiunt, vt Hodie: fuit enim, Hoc die: & Nuper, fuit Nouo opere: Semper, Semiopere: Toper, Totoopere: ſignificat enim citò, & expeditè: ita vt opera abſoluta ſit. Itaque Sẽper, ei contrarium eſt, propterea quòd ſiquid dimidio tantum opere fit, id non abſoluitur, ſed continuatur. Geminatur, Vbi vbi. Componitur cum Nominibus, Vbi gẽtium? cum Verbis Vbilibet: cum præpoſitionibus, Perdiu: cum Cõiunctionib. ſimplicibus, Vbique: cum illis & ſecum, Vbicunque. Profectò, etiam, & illico, fuere compoſita, vt Hodie.

CAP. CLX.

Antiquorum Error in Structura.

SI igitur Aduerbium Verbi modus eſt, ſatis patet, quàm inconſultò veteres ita præcepere, præponendum eſſe Aduerbium Verbo, vt ita dicamus, Bene currit. At enimuero contrà eſt: acceſsio enim ſignificatus fit ad verbum ab Aduerbio: & quemadmodum prius ſumus viri, quàm fortes: & prior natura Curſus eſt, in genere, quàm Curſus celer, in ſpecie: ſic erit prius Currere, quàm Celeriter currere. Non enim hîc loquimur de ſermonis elegantia, ſed de cauſsis ipſius. Ac quãquam ars atque vſus dicitur naturã imitari: tamẽ in quibuſdam rebus placuit varietas. Itaque elegantius acceptum eſt Verbum in fine orationis con-

contrà, quàm à natura ipsius rei suppeditaretur. quo more præpositum est Adiectiuum Substantiuo: & Verbo Aduerbium. Sic in Tripudiis sinistro pede mouemur primùm, quum natura dextrum primùm moueat: vt arte id factum, non cuiusuis communi lege videatur.

CAP. CLXI.

Affectus Aduerbii.

PRoprium est Aduerbiorum quorundam, assumere sibi quædam Nomina, Vbi gentium, Terrarum, Loci: eiusdem naturæ, Nusquam, & Longè: respexere enim significatum: est enim Vbi quasi dicas, Quo loco terrarum? Sed & tempus cum loco communicatum, Interea loci: cognati enim inter se sunt. Magna autem affinitas Aduerbii cum Nomine, vt diximus: Itaque & à Nomine fit Hoc die, Hodie: & facit Nomen Hodiernus. Adeo, vt etiã casum retineat Nominis, vnde fit: quemadmodum Nomen retinuit casum Verbi, vnde fiebat: vt apud M. Tullium in tertio Officiorum: Conuenienter naturæ viuit. quia etiam conueniens. hoc autem, quia cõuenit: Græcorum imitatione factus Atticismus, ὁμοίως τῷ. Eadem affinitate casum quoque pristinum retinuere: In Recto, Fors: à quo compositum per dubitationem cum An, Forsan: & Verbo interposito, Fors sit an. In Secundo casu, Belli. & apud Comicum iocosè, Foci. In Tertio, Ruri. In Quarto, Romam. In Sexto, Forte: qua forma fuere, Citò, Falsò, Serò: & horum secutum analogiam verbum vnum, Præsto. Interdum etiam mutantur,

vt, Modus, Modo, Mox.

Sic etiam retinet naturam transformatæ in se Præpositionis, cuiusmodi est Cum. coniungit enim tempus, Cùm veneris faciam: vt officium meum cum aduentu tuo coniungatur. Itaque relatiua quædam facta sunt, Cum doctus, tum probus: id est, quo tempore doctus, eo tempore probus: coniungit cum doctrina mutuò probitatem. Sed hæc minutius in libris Originum dicta sunt.

Proprium etiam, inter se vsum commutare: sic dicimus, Illico, pro tempore: sed fuit, in loco: &, Hesternum panem atrum: pro pridiano. Refert enim Heri, loquentem tantum: sicut Cras, & Hodie, & Perendie. Imitati sunt Græcos, qui χθὲς ad hunc modum dicunt: vt est etiam apud Lucianum, in ἐνυπνίῳ.

Proprium item habere comparem, vt Haud, Non: & non habere, vt Ne: prohibet enim, non negat: quanquam in compositione positum inuenias negatiuè, Nequaquam, Nequicquam, Nefrendes: sicut Non, prohibendo, apud poetas.

Item habere seriem tēporis, Hodie, Heri, Nudiustertius, Quartus: & vt fecit Plautus, Quintus, Sextus: Cras, Perendie. Item minutiora: Nunc, Modò, Dudum, Nuper, Iam, Iamdudum, Iampridem. & futurum Mox.

Præterea quemadmodum amisso casu Præpositiones abeunt in Aduerbia: sic aduerbia in Interiectiones: Euge: nam hoc fuit εὖγε. at Penè, Aduerbium est.

Item communicare eidem terminationi diuersum modum significandi, vt Cœlitùs, de loco est,

est,οὐρανόθεν:Diuinitus,θεόθεν: at Publicitus non δημόθεν, sed δημόθι: habet tamen motum quendam à populo:sic Primitus,à Primo.

Falsum autem est,quod dixere Casum habere Aduerbia.vt ponebamus δημόθεν,δημόνδε,δημόθι. sed à Casu ducta,eo caruere:quare etiam contraria additur Præpositio. οὐρανόθι πρό. Item Personam attribuere ausi sunt ridiculè,Mecũ: oratio enim est facta vna. si enim sit Aduerbiũ, ergo dicas,Ego cum:Aduerbium.n. nullũ casum exigit.

Falluntur æquè quum dicunt, Heu esse notã responsionis ad Heus:nam sanè nullum exemplũ afferunt.

Ponitur autem Aduerbium pro Nomine : Sic erat consilium : id est , Tale : aut sit Pronomen, Hoc.Et apud Vergilium,Terrorum ac fraudis abunde est: id est, copia.& Græcè scit, pro Græca. Pro Pronomine: Hinc illæ lacrymæ : id est, ex hac caussa. Sic, Vnde: pro, A quo. Pro Præpositione,Intus Templo , apud Vergilium, pro, In templo. Sed est expositio in voce Templo, vocis Intus:sicuti quum dicis,Feram leonem:poterat enim esse,Intus,alibi quàm in Tẽplo. Quod autem dicunt,Pridie Calendas, esse Aduerbio positum,pro præpositione, falsum est: nam Pridie, est oratio composita,sicut Mecum:Præ die:&,Calendas, est vox termini in quem tempus abit, sic, Eo die ,qui ante Calendas, & ad Calendas, (vt ita dicam) it. Itaque etiam dicimus, Pridie Calendarum : quanquam durius, in quarto casu. Sed factum est analogia aliorum, vt quia diceretur,Quarto Calendas,id est, Quarta ad Calẽdas:

ita etiam, Pridie Calendas. etsi non erat ante eũ diem qui iret ad Calendas. Huius motus ratio & caussa elicitur ex modo loquendi Ciceronis: In ante diem nonum Cal. Pro Coniunctione: Quãdo, pro Quoniam.

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER DECIMVS.

CAPVT CLXII.

Interiectionis natura, & Ratio.

INTERIECTIONEM veteres quum à situ & nominarint, & definiuerint, nequaquã à cæteris partibus distixere: nulla enim pars orationis non interponitur. Sed ita intellexere, Interponi, quasi alienam à cæterorum structura: sicuti dicimus Interuenire. Verùm nomine paulò licentiore vsi sunt: nam &, Iacere, est duriuscula vox: & actionis significans terminatio. Nam Coniũctio sit, quæ cõiungit: at Præpositio? neque enim præponit, sed præponitur: ita Interiectio non interiacit,

cit,sed interiacitur,& interiacet.at à Iacendo, Iactus,aut Iactio non ducitur:vel si ducatur, rarius, vt diximus, sanè sit. Antiquorum simplicitatẽ recentiores castigare aggressi accuratius definiuere,sic, Interiectio est,quæ sub rudi, inconditáque voce affectum animi demonstrat. Verùm hæc & falsa est,& cum aliis quibusdam partibus communis.nam quid appellamus rude, quod vocem pronunciantis exasperat, vt duplici consonante, Euax:aspiratione,Ohe:mutarum obscuriorum terminatione, At at. Verùm enimuero aut tales,aut etiam duriores alibi inuenias offensiones. Verborum personæ eadem muta aliquot finiuntur,atque etiam obscurius sanè in plurali,Dormiũt. Aspiratio per omnes penè partes cõmeat : Honor, Haurio, Heri. Duplices onerant frequentius nomina,Felix,Xenophon:quid rudius, quàm Extra, Intra, Infra?Quid simplicius,quàm o ? Præterea quid est Inconditum? quod incompositum suam sedem amisit: Incondita ædes, Incondite fluctuã tes acies,Agmen inconditum.At nullus locus Interiectioni fraudi est:quare falsò à priscis dicta est Interiectio,quæ etiam præponi,etiam postponi, etiam sola poni possit.Quod autem animi,aiunt, significare affectionem, non est ab eis declaratũ: nam vox hæc, Dolor , animi affectum significat: at Heu,non significat dolorem , quemadmodum Balteus ab Imperatore militi datus non significat militiam,neque enim vox:neque actio inciuilis Cimonis, significat stoliditatem : sed notæ tamen & signa sunt,illud militiæ,hoc stultitiæ: Sic Heu,dolorem non significat, sed est dolentis ani-

mi nota: itaque sola posita explet audientis animum indicio suo. Quæ caussa fuit plena optimi consilii, qua maiores nostri ab Aduerbiis distinxerint. Est igitur Interiectio nota animi affecti, quæ nullius orationis indiget adiumento. Quare sequitur illa natura, vt careat inflexione: sibi enim vnusquisque affectus præscribit certos limites: non enim continuatur dolor admirationi, sed penitus distinctus est. Quare diuersarum quoque vocum ministerio designantur. Quot igitur animi affectus, tot erunt interiectiones. Minamur, Væ: admiramur, Papæ: fastidimus, Ohe: dolemus, Hei: pauemus, At at: indignamur, Vah: percellimur, Au: abhorremus, Phy: optamus, Vtinam: abiicimus, Apage: Laudamus, Euge: Attestamur, Doctis, Iuppiter, & laboriosis: sicut & apud alium poëtam, Nauibus, infandùm, amisis. & Homericum illud, σχέτλιος, in fine periodi: mirificus enim ornatus orationis est, & augustiores efficit animi motus, quemadmodum in libris Poetices à nobis exactissimè dictum est. Sic est apud eundem diuinum poëtam:

Hunc ego te Euryale aspicio? túne illa senectæ
Sera meæ requies? potuisti linquere solam?

Perfecta erat oratio: at incomparabilis ille vir non satis habuit, addiditque,

Crudelis- Nam etsi nomina sunt, tamen vim illam plenè obtinent. Iurantis quoque animus Interiectionis potius, quàm Aduerbii nota explicabitur, Profectò, Mediusfidius: & asseuerantis, aut sciscitantis, vt Sodes: & illud Terentianum,

ST, Indicentis silentium: quemadmodum etiam apud Plautum. Ex hac essentia atque vsu, illud enatum est, vt etiam casus quosdam quærant sibi: in caussa enim est efficatia significatus, Væ me, Væ mihi. Certos aliæ sibi casus vsu potius, quàm ratione asciuerunt, Heu me, Heu mihi, O ingentem confidentiam.

CAP. CLXIII.

Voces quædam ab Interiectionis natura excluduntur.

CVm igitur affecti animi tota sit interiectio, quærat aliquis, an brutorum voces in hunc ordinem sint redigendæ, Cra, Vhu, Crucu, Be, Bau, & eiusmodi. fortasse earum aliquæ sint, nihilo minus, quàm nostrum Au: sed non recipiuntur in orationem, sicut neque alia ficta à poëtis, nisi per iocum, aut figuram, βρεκεκεκὲξ, θρεττανελώ, τιλώελλα.

CAPVT CLXIIII.

Caussa efficiens, & materialis & affectus ab his, & ab essentia.

ESsentia Interiectionis, & finis est: origo autem multarum ab ipsa statim natura est: In metu enim vocem edimus primam quanque latissimam, Hu: in dolore Hoi, Hei, apud Plautum: aliæ autem ab aliis partibus subductis ex integra oratione, vt dicebamus, Iuppiter, Infandum, & eiusmodi. Item ab Aduerbiis, aut Coniunctionibus, aut Præpositionibus: nanque O, à vocandi munere acceptum, transferimus sine casu in

admirationem, aut vota:

O *mihi præteritos referat si Iuppiter annos.*

Vtinam Coniunctio fuit Vt, & additum est Nam: sicuti in Quianam: significat enim Vt, finẽ, quem in optando animo concipimus semper; non semper oratione explicamus. Coniunctio est At: geminata in metu, nónne aduersatur imminenti periculo? A Verbis quoque manarunt: Sodes.

Proprium ergo est aspirari iisdem de caussis: Aspiratio enim explicat suspiria, & difficultatis nota est. Itaque à Græcis sumptam seruarunt, Phy, φεῦ, Heu: non inuentam addidere, οἴ, Hei; Hoi: quibusdam initio, Hau: aliis in medio, Eheu; Vaha: aliis in fine Proh, Oh, Ah. Veteres tamen negant, vllam vocem in fine aspirari: quare fuit, aiunt, Ah a. nostra nihil interest, quid senserint agrestes Opici: nam meliora secula ita pronunciarunt, Vah, Ah: quare etiã plus afficit Proh, quàm Pro: &, Oh, quàm O.

Proprium etiam componi, vt οἴμοι, Mediusfidius, Heuheu: quare non rectè omisere Figuram.

Proprium etiam, nullo ordine statui: & ratio sanè subest valida: perturbatus enim animus, aut præuenit affectum oratione, aut affectu orationem: quare non rectè Ordinem veteres assignarunt.

Proprium etiam carere specie, contrà, quàm dixere: neque enim vna ab alia deriuatur: nanque Eheu composita est, non deducta. Igitur hoc erunt consequutæ, vt inter se dicãtur Infectæ: sic enim voces primitiuæ à Varrone appellantur in secundo

cūdo de Analogia. Dico autem, inter se: propterea quòd ab aliis, vt diximus, deriuantur partibus.

Antimeria autē nulla afficitur alia, quàm quæ dicta est, vt pro integra oratione ponatur. Catullianum enim illud, *Iupiter: sic est*, *O Iuppiter, tu testis esto.*

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER VNDECIMVS.

CAPVT CLXV.

Nomen & essentia Coniunctionis.

GRAECORVM secuti quidam libētius interpretationem, quàm vocis concinnitatem, Conuinctionē, quàm Coniunctionem dicere maluerunt. At verò & vsitatum nomen aptius sonat, & duritia translationis prohibet sic innouari: lenius enim dicimus Iungere, quàm Vincire: quanquam Sextus quoque Pompeius συνδεσμὸν potius Colligationem dicendam censuit. Coniunctionis autem notionem veteres paulò inconsultius prodidere: neque enim, quod aiunt, partes alias cōiun-

git: ipsæ enim partes per se inter se coniunguntur: Verbum nanque Nomini iungitur affinitate numeri, & personæ. Sed Coniunctio est, quæ coniungit orationes plures, siue actu, siue potestate: nam, Cæsar pugnat, Cæsar scribit, duæ sunt orationes separatæ, quæ Coniunctione in vnum coalescent: actu igitur duæ sunt: at Cæsar & pugnat, & scribit, potestate duæ sunt: quoniam Cæsar bis est repetendus.

CAPVT CLXVI.

Inuestigat subtilissimè caussam specierum.

IGitur hæc Coniunctio quum fieri posse videatur, aut secundum sensum tantùm, aut secundum verba tantùm, aut secundum vtrunque: ex ipsis rebus, quemadmodum hæc rectè fiat, videamus. Res aut necessariò cohærent, aut non necessariò cohærent, aut necessariò non cohærent. Necessitas autem duplex: aut absoluta, vt Deus est: necessariò enim est non ab alio, sed quia immutabiliter est: est nanque Necesse, quod necesse aliter potest. Theologi autem abusi sunt hac voce, vt eam à Deo excluderent: quasi idem esset necesse, & coactum: at enimuero ipsis vt libet: vocis verò ratio est, Perfectio: contingens enim pertinet ad imperfectionem. Alia est Necessitas dependens: hæc in Deo nulla est: Deus enim est, Primum, & Simplex, & Potens omnia, & Omnium caussa. Huius Necessitatis duæ sunt species, siue modi: nam ipsa caussa, quã aliquid sequitur, aut extat suapte natura: aut non extat quidem, sed per ὑπόθεσιν statuitur. exemplum primi est: Homo, ergo discipli-

næ capax.hic, Homo caussa est, & seipso extat in oratione. At non ita in secundo modo, cuius exemplum hoc esto: Si ambulat, mouetur. hic enim non statuitur Ambulatio. ex his igitur coniunctionum species sunt eliciendæ. Ergo secundum sensum tantùm quæ coniungant, non reperientur, propterea quòd sensus notæ voces sunt: quare omnes verba coniungunt, sed earum quædam etiam sensum, quædam non.

CAP. CLXVII.

Copulatiuæ.

AVt ergo sensum coniungunt, ac verba: aut verba tantùm cõiungunt, sensum verò disiungunt: &, si sensum coniungunt, aut necessariò, aut non necessariò: &, si non necessariò, tunc fiũt Copulatiuæ, quas Connexiuas vocat Gellius libro decimo, & sunt hæc, Et, Quæ, Ac, Atque: vt, Cæsar doctus fuit, & pugnax: nõ enim necessariò cohærent hæ res, quare etiam possunt disiungere apposita negatione, Cæsar doctus & non timidus: sic, Neque crudelis, neque timidus.

His addidere suspensiuas, hoc exemplo, Et fugit, & pugnat: sed frustra: merito enim verborum fit hoc: vt, Homo est, & inhumanus. Sanè est superflua curiositas.

CAP. CLXVIII.

Continuatiuæ.

NEcessariò autem coniungunt, quũ caussam aut præstituunt, aut subdunt. Præstituunt eæ, quas Continuatiuas vocant veteres: recentiores autẽ Cõditionales: vt, Si stertit dormit: caussa

nanque dormiendi, etsi non est ipsum stertere, sed è contrario: tamen ipsa Coniunctio necessariò huic rei, quæ est stertere, subdit dormire: vt quẽadmodum res à re dependet, ita intellectus ordine contrario. Prior est Motus, quàm Cursus: Itaque posito Cursu, etiam motus ponetur ab intellectu: est enim Cursus caussa intellectionis Motus: hoc autem est necessarium, nō absolutum, neque positiuum, sed ὑποθετικόν. Fit autem quia continetur à specie genus: item comes est affectus. Quare non rectè scripsere, Coniungi ab his sensus imperfectos: sunt enim perfectissimi hi, Dies est, Lux est. Addunt etiam id, Iũgunt, inquiunt, sine subsistentia. At hoc est falsum: aliquando enim subsistunt, vt Nunc, quum scribo: Nox est. & dicam: Si nox est, Sol sub terra nobis est. Ergo nunc nox subsistit, & tamen est continuatiua. Sed ita dicere debuere, Sine subsistentia necessaria: potest enim subsistere, & non subsistere: vtrunque enim admittunt.

Sub eodem genere sunt Abnegatiuæ: vt, Si interfuissem, pugnassem: ostendunt enim effectum abesse, quia defuerit caussa. Hoc autem non ex Coniunctione fit, sed merito Modorum, & Temporum: simile enim est id, Si interero, pugnabo.

Quæ autem non ex hypothesi, sed ex eo, quod subsistit, coniungunt: Subcontinuatiuas dixere. Caussas subdunt hæ, sic: Mouetur, quoniam ambulat. statuit enim ambulare, atque iccirco moueri: Continuatiua autem non statuebat ambulare. Malè autem à veteribus ita dictæ sunt: nam Præpositio

positio Sub, in hoc nomine aut speciē significat, vt hominem sub animali dicimus: aut diminutionem potestatis, vt hypopheten sub prophete intelligimus. At neutrum cōuenit: neque enim species esse quit certa res incertæ rei: & Subcontinuatiuæ potestas maior est, quàm Continuatiuæ. Sed ita excusandi sunt: amplitudinem Continuatiuæ percipi ex eo quòd etiam impossibile aliquando præsupponit.

Ex hac quoque classe sunt Adiunctiuæ: vt, Pugna, dum vir es. Et quæ generis nomine Caussatiuas appellarunt: vt, Pugnaui, quia læsus fui. Et Approbatiuæ: vt, Pugnaui, equidem læsus. Collectiuis eadem natura, sed distant ordine: præponunt enim caussam: vt, Homo, ergo animal. Similes huic sunt, Igitur, Quare, Itaque, Quòd: sic, Cæsar fuit Dictator, quare omnia occupauit. Exemplum vltimæ, Veni ad te euocatus: Pugnaui iussu tuo, vici: Regnum recuperasti, miser propterea sum: Quòd te per communes rerum vicissitudines rogo, subueni mihi. deest enim Præpositio, sic. Propter quod: dicimus enim etiam, Propterea, & Iccirco, & alia.

Et omnino quæ aliquam caussam apponunt ad intellectum: Efficientem sic, Quia iubes, faciā: tu enim moues me ad faciendum. Finalem sic, Do, vt des. est enim Vti, ὅτι. Possunt autē & hæ, & aliæ trāsponi: Quia dabis, do. Has antiqui Perfectiuas, & Absolutiuas nominabant: inter quas etiam Quatenus recensuere, & Quo. Quum autē addunt prohibentem particulam Ne, ludunt operam: Aduerbium enim est.

CAP. CLXIX.

Resolutio in Copulatiuas.

REsoluuntur autem in Copulatiuas omnes hæ, propterea quòd caussa cum effectu suapte natura coniuncta est: itaque dicemus, Et do, & dabis: Et dies est, & lux est. Sic loquuti sunt prisci, Audieras, & fama fuit: quia fuit fama. Habes igitur caussam huius quoque loquutionis. Quum autem Copulatiua duplex sit, Affirmans & Negans: Negatiua in Affirmatiuam resoluetur, Cæsar neque timidus, neque auarus fuit: subest enim habitus contrarius, Et fortis, & liberalis. Disiungit autem negatiua propter negationem, non propter se: vt, Vis vincere, nec pugnare: est enim, Et non pugnare. Hoc autem percipitur ex integra: Nec, mutila est: Neque, integra, est autem Neque, & Non.

CAP. CLXX.

Disiunctiuæ, & Subdisiunctiuæ.

QVæ igitur non necessariò, Copulatiuæ: quæ necessariò, Caussatiuæ: quarũ species duæ: aut ex hypothesi, aut absolutæ. Quæ autem necessariò non coniungunt, Disiunctiuæ dictæ sunt: Aut, Vel, Siue. à quibus differre fecerunt Subdisiunctiuas, propterea quòd hæ vtranque ponerent partem ad electionem: Disiunctiuæ autem alteram tantùm. Sicut Continuatiuæ alteri incertæ, alteram positam continuabant: Subcontinuatiuæ vtranque positam, alteram alteri subcontinuabant. Et sanè nomen Subdisiunctiuarum rectè acceptum est: neque enim tã planè disiungit

git, quàm Disiunctiuæ: Nam Disiunctiuæ sunt in contrariis, aut Positiuè, vt, Aut sanus est, aut æger: aut Priuatiuè, Aut dies est, aut nox: aut Relatiuè, Aut pater est, aut filius. Subdisiunctiuæ autē etiā in nō contrariis, sed diuersis tantùm: vt, Alexander, siue Paris. Differunt igitur inter se secundum contextum orationis: propterea quòd disiunctiuarum partes nunquam cohærent, sed sub contradictione positæ sunt: at Subdisiunctiuæ non item. caussa est, quia Subdisiunctiuæ ortæ sunt à Cōditionali, quæ etiā impossibile admittit sic, Si tu homo sis, si, ve Equus, si, ve lapis: necesse est corpore præditus fueris: sic .n. vsus est Terētius.

Quas autem vocant Dubitatiuas, eæ ad Disiunctiuas rectà accedunt: ac magnum sanè ambitum nactæ sunt, quippe ex omni oratione potest oriri dubitatio: adeo vt Sceptici etiam τὰ ἀξιώματα ponerent in disceptationem. Post dubitationem fiet quæstio per interrogationem. quare modus quidam est orationis, non species, vt quum dicam, Eloquar, an sileam? intelligo mihi aut loquendum, aut silendum.

Quoniam verò alterum capimus pro certo in disiunctione: iccirco vsus rapuit Vel ad vtriusque partis affirmationem, vt & separata intelligas natura, & vtraque posita, veluti alterum tantùm ponebatur à Subcontinuatiuis: exemplum hoc esto, Vel quia es homo, vel quia nobilis, vel quia Romanus, noli pati seruitutem. vnam ex his capere possis caussam, at tres ipsas omnes afferre queas. Terentius etiam solam posuit semel: Vel Rex mihi gratias agere. subintelligas, vel alii:

sed potiorem partē satis habuit ponere. ἐπιλεκτι-κὰς Græci vocant, nos Electiuas. huius eæ quoque generis sunt: vt, Malo Cæsarem, quàm Catonem. Nam etsi alterutrum non capiunt, sed designatum tantùm sumunt, latiore tamen disiungendi voce subiiciuntur, quemadmodum diceba mus de Vel, apud Terentium. Commoda vel mulum, vel equum. malis tamen Equum: neque enim copulatiuæ sint, abiicitur enim alterum mēbrum disiunctum. Quid si Aduerbia hæc sint Comparationis? nam dicimus, Tam volo Cæsarem, quàm Catonem: quia Nomina sic iubent, Tātus Cæsar est, quantus Cato. Vsus postea inæquali Comparatione etiam retinuit, vt sicut erat Tā, quàm: sic sit, Magis, quàm.

Aduersatiuæ quoque ad Disiunctiuarum naturam accedūt: propositæ enim rei aduersantur: disiungunt igitur necessariò: Quanquam Cæsar nobilissimis auis ortus est, tamen deterioris imperio paret. seruitus enim aduersatur nobilitati. Huius notæ sunt, Quin, Imo, Atque, At: vt apud Liuium in Tertio, Si plebeiæ leges displicerent: at illi communiter legumlatores & ex plebe, & ex patribus sinerent creari. In eandem sententiā admittitur etiam Saltem, sic, Saltem me interfice, si liberare nō vis. idē est, Aut libera, aut interfice. Sic, Quanquam potes liberare, tamen morte hoc si facias, gratum erit. Diminutiuas appellant has Latini, Græci ἐλαττωτικάς.

CAP. CLXXI.

Completiuæ.

Com-

COmpletiuæ autem etsi ornatus magis caussa, quàm rerum necessitate inuentæ videntur: tamen augent sensum orationis: atque ita augent, vt penè quum Subdisiunctiuis ineant societatem: Ego quidem scribo, tu verò legis. disiungit enim sensum appositæ orationis, ab intellectu propositæ.

CAP. CLXXII.

Summa.

HAec igitur sic se habent certis concepta generibus, quæ ab antiquis & fusè, & confusè prodita fuerant: iungũt enim aut verba tantùm, aut etiam sensum: quare tribus classibus dispositæ sunt: aut enim iungunt necessariò, aut non necessariò: aut necessariò nõ. Necessitas autem, aut est propositione priore subsistente, aut ex hypothesi.

CAP. CLXXIII.

Caussa efficiens, & materialis.

ESsentiam finémque Coniunctionum satis aptè explicatam puto: nunc earum originem, materiámque videamus. Neque verò sigillatim percurrere omnes in animo est. In primis nanque libris Originum exactissimè posita ea opera à nobis fuit: sed vt vniuersalis natura plenius declaretur. Quædam igitur à Græcis ductæ sunt integræ, quædam interpolatæ. Integra est NE. νέποδες enim dicti sunt à Græcis pisces, vt apud Oppianum: vnde etiam nostra Nepa, pedibus enim minimè valet: nisi mauis esse vocabulum Punicum, nam à barbaris ita dicta fuit. Vti, est

mutata, ὅτι: ſicut ἔτι, Et: ſicut Que, καὶ, abiecto diphthōgi ſono, quemadmodū δὲ, δαί. Multæ cum Aduerbiis communem ſonum habent: Vt, Quāquam atque etiam naturam, eſt enim Vt, Aduerbium ſimilitudinis, & eſt cauſſæ finalis indicatiua Coniunctio: nihil enim ſimile magis rei motæ quàm finis. Sic aduerſatiua Quanquam, Aduerbii veſtigia refert in comparatione: Quanquam es nobilis, tamen es prauus. idem eſt, tam es prauus, quàm es nobilis. Sic Aut, fuit Haud: eadem enim vis occulta, At da, aut accipe. negat enim omnis diſiunctio, quoniam ſemel ponebant, Da, aut accipe: fuit enim ſic, Da, non accipe: &, Accipe, non da. poſtea miſcuere, Aut da, aut accipe. Ita Ve, & Vel, proximæ ſunt. Si, fuit εἰ, addito ſibilo: à qua ducta eſt Sic: fuit enim Sice, ſicuti Nece, Nec. Sic eſt Aduerbium ſimilitudinis. Conditionalis autē Si, affert ſimilitudinē inter cauſſam, & effectum. At, fuit Ad, acceſsionem enim dicit.

CAPVT CLXXIIII.

Affectus.

COmponuntur inter ſe, Etſi, Atque: cum Aduerbiis, Etiam: fuit enim Et, Iam: & triſyllabum Etiam, quia Iam, biſyllabum, vt frequenter apud Comicos. Quædam compoſitæ nūquam componuntur in oratione: vt, Nequidem: ſemper enim per τμῆσιν, quanquam alicubi aliter legitur: ſed putant doctiores mendum eſſe. Cum Præpoſitionibus, Abſque. Cum Verbis, Quāuis. Quædam ſemper præponuntur, Quanquam: quædam ſubeunt ſemper, Que, Ve, Ne: quædam vtrunque patiuntur, Igitur, Nanque. Cum Pronomi-

nomine, Ideo. Cum Nomine, Quare.

Proprium autẽ, vt diximus, ab Aduerbiis multum naturæ mutuari, adeo, vt Aduerbio pro ipsis vtamur: Quando, pro Quoniam: nec immeritò, nam Quoniam, Aduerbium est, Quom, Iam causſa translationis fuit temporis efficacia, est enim mensura rerum naturalium. Et abundare, Et etiam, Atque etiam.

Ἀντιμερία ad hũc modum in Coniũctionibus obseruata fuit: Commutantur inter se: vt, Item pro sic, apud Ciceronem: Vel, pro Etiam. Pro Nomine ponitur, Illius ergô venimus: sed sanè nomen fuit ipsum, ἔργον. Pro Pronomine, Propterea quod: id est, propter id, quod. sed potius est numerus pro numero, sicut, quum dicimus Ad hæc, & Ad hoc.

CAP. CLXXV.

Epilogus vniuersalis.

EX his satis constat, non plures esse parteis, quemadmodum aut rudiores, aut acutiores arbitrati sunt: non igitur rectè additum, Vocabulum, ad significandũ ea, quæ sub sensum caderẽt: vt Paries, & Lapis, essent Vocabula: Virtus autẽ & Anima, essent Nomina: propterea quòd intellectu tantũ caperentur. Patet enim, Vocabulum esse genus ad omnia: nam etiam Amo, quũ pronũciatur, Vocabulum est: vt Stabulũ, vbi statur: Pabulum: vbi pascitur: Tintinnabulum, quod sonat: Vocabulum, quod in voce est. Eiusdem superstitionis, & plusquàm Græcè, in minima diuidere, quæ vnius corporis sunt: vt in Asseueratione ea quæ essent Interiectionis, cuiusmodi putarũt

Heu. Et Attractionem ea, quæ ad Aduerbium attinebant, quale est Fasceatim: quæ enim Attractio sit, Viritim consulere, quos non trahis, sed adis? Quæ omnia iure optimo à doctissimis ante nos explosa sunt.

IVLII CAESARIS SCALIGERI,

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER DVODECIMVS.

CAP. CLXXVI.

Consilium operæ amplioris, & de Figura.

IAM satis videbatur elaboratum vel mihi, qui fortasse etiã quæ nusquam essent, excussissem: vel aliis, qui coacti sunt aut aliter sentire, quàm essent hactenus professi: aut irridere curiosam nostram diligentiam. Verùm interest accurati procuratoris, non solùm eorum tenere rationem, quæ in familia sunt: sed etiam agere, vt siquid surreptũ, aut extortum, aut alio quo modo debitum sit, eo recuperato census augeatur. Itaque quum veterum leges, eorúmque consilia à nobis hactenus explicata sint: superesse videtur, vt siquid extra easdem leges receptum sit, more nostro & recensea-

ſcamus, & eius inſtituti reddamus rationem. Igitur loquendi modos quoſdam Figuras priſci malè nominarunt: omnis enim oratio figurata eſt: eſt enim Figura qualitas extremitatum in corpore: Oratio in voce eſt, vox in aëre, aër corpus: ergo quaſi lineamenta ſunt quædam huius corporis, vocum elationes, depreſsiones, productiones, correptiones, aſpirationes, attenuationes, inceptiones, terminationes. Quare quocunque loquaris modo, non aberit Figura. veteribus tamen ita libitum fuit, vt non quæuis loquutio Figura præſcriberetur: ſed aut in materia ipſa aliquid quaſi peregrinum, aut in forma quod eſſet, Figura diceretur. Ac Quintilianus quidem quemadmodum & ſenſerit, & ſcripſerit de his, palam eſt. τρόπους enim, & σχήματα, vti fierent, docuit: ſed adeo ipſe perplexus fuit, vt quum diſtingueret, eadem diſtincta non agnoſceret. præſtat autem ſic intelligere, quæ ad formam pertinerent orationis, id eſt ad ſententiam, ea eſſe διανοίας & tropos dici: quæ autem ad materiam, ea eſſe λέξεως, & ſchemata: nam σχῆμα corporis eſt: τρόπος, animi. quare eos, quaſi mores, modóſque orationis, quibus ipſa quaſi & animatur, & mouetur ſimul, ac mouet, oratori relinquemus. Quæ autem verborum lineamenta ſunt, ea aut ſunt vſitata, & ad numeros pertinent, vt Similiter cadens, & eiuſmodi: aut ad ſtructuræ variationem. Illa igitur ad politiorem ſpectabunt ſcripturam, hæc ad ſcribendi, loquendíve leges: vtraque autem Figura continebuntur. Quare illas oratori, hiſtorico, poëtæ deſtinabimus: harum nos cauſſas præſen-

ti opera inuestigandas curabimus.

CAP. CLXXVII.

Appositio.

CAussa, propter quam duo Substantiua, non ponuntur sine Copula, è Philosophia petēda est: neque enim duo substantialiter vnum esse possunt, sicut Substantia & Accidens: itaque non dicas, Cæsar Cato pugnat. Si igitur aliqua Substantia eiusmodi est, vt ex ea, & alia, vnū intelligi queat, earum duarum Substantiarum totidē notæ, id est nomina, in oratione sine Coniunctione cohærere poterunt. Quare propositum nomen amplioris intellectus, subeuntis nominis præscriptione moderabimur, sic, Vrbs Roma: posita enim Vrbis vox, deducet meum intellectum per omnes vrbes, donec addito Romæ nomine castigabitur. Est autem amplitudo huius intellectionis duplex: aut enim est Vniuoca, vt Vrbs, Arbor: aut Aequiuoca, vt Lepus, Lupus, Turtur: significant enim & piscem, & alia animalia generis diuersi: itaque in præsentia sunt maioris significatus, quàm Piscis: quod tamen est nomen latissimi generis: Complectitur enim plura Piscis, quàm Lepus, Sed iccirco fit hoc loco, quia Aequiuocum nullo certo genere ponitur: est enim Lupus, & in Piscibus, & in Terrestribus, quæ duo summa genera sunt. Est & alius modus moderationis à denominatione: nam si dicas Cæsar, multas virtutes aut vitia possis attribuere. Itaque temperabis eum cursum tam vagum, appositis nominibus, Imperator, Dictator. Et alio flexu sic, Catilina pestis rerum Romanarum:

manarum : Procas Romanæ gloria gentis. Fit etiam quarto modo, quum transfertur figuratè denominatio in primitiuum. Zoilus vitium, pro vitioſo. Cauſſa autem huiuſce loquutionis fuit articulus Græcus. λαγὼς ὁ ἰχθῦς, Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ. Euenit autem aliquo modo, vt vtrunque altero maius ſit. quare ſine vllo diſcrimine commutare ſedes inter ſe queunt. Exempli gratia, Lepus piſcis: &, Piſcis lepus. eſt enim lepus ſub piſce, tanquam ſub genere. Iccirco peſsimè errarunt, cùm putarent ſic dicendum, Fratres gemini : non ſic, Gemini fratres. Etenim fratres eſſe poſſunt, nec gemini: &, gemini nec fratres. vt omittam, non eſſe appoſitionem hîc ex Subſtantiuo & Adiectiuo. Sic dicas, Flumen Renus : quia alia quoque flumina ſunt : &, Renus flumen : propterea quòd nihil intereſt, aliquid ita ſit, an ita eſſe putetur, itaque etſi Renus, non eſt æquiuocum, tamen neſcienti quid Renus ſit, æquiuocum eſſe poteſt, quemadmodum ſanè eſt : nam etiam Bononienſis fluuius Renus eſt. Sed par ſit aliorum quoque ratio : nam Taxus æquiuocum non eſt, & tamen ad explicandum eius naturam, additur Arbor : poſsim enim herbam, aut etiam montem intelligere. Hoc per initia ita factum eſt, ac poſtea etiam non neceſſaria tenuit conſuetudo: ſic enim fit in vſu ciuili quoque, & militari, vt Criſtas etiam in páce geſtemus. Vergilius autem commutauit ſedes ob carmen, Caſtaneáſque nuces. omnis enim Caſtanea nux eſt. Nam poſita ſpecie, genus non debet apponi, vt diximus, niſi ad explicationem : quod ſi

apponitur, decet ipſum coartari ad anguſtiora: vt quum dicas, Cæſar homo imperterritus: eſt enim Homo genus: at quum addis Imperterritū, cogis in arctiorem ſignificatum: quia poſsit eſſe, & non eſſe Imperterritus. An verò ſit Appoſitio ab Adiectiuis?

Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis:

Non ita eſt, ſed Tropus ἀσυνδετον: & repetitur intellectione, tectum: Hinc patent nugæ Grammaticorum, qui negant rectè dici à Vergilio, Vrbem Patauii: quum tamen omnes ita ſint locuti: In oppido Cumarum, Palladius: In oppido Antiochæ, Cicero: & eodem filo Liuius, Vrbs Romana: eſt enim in illis caſus Poſſeſsiuus, in hoc nomen ipſum. ac quanquam poſsidens & poſſeſſum diuerſa eſſe debent: tamen hæc duo, quæ vnum ſunt, Vrbs, & Roma, duo eſſe aliquo modo intelligentur: quaſi vrbem Patauinorum dicas, & Romanorum. Et ſanè duo ſunt: nam Vrbs, eſt appellatiuum: Patauium, proprium: quaſi proprium poſsideat appellatiuum. ſicuti dicimus, Vrbs nominis inclyti: ſic, Vrbs nominis Patauii.

CAP. CLXXVIII.

Euocatio.

EVocationem dixerunt, quum tertia perſona euadit prima, aut ſecunda, qua ſi hæ euocent illam de ſua ſtatione, aut ex hybernis: vocabulũ enim eſt militare. apponunt exemplum, Ego Cæſar ſcribo: Tu Cato legis. verùm hoc à nobis iam improbatum eſt: Omne enim nomen cuiuſuis per-

personæ est, sed non variatæ: sicuti Felix, cuiusuis generis eadem voce: ridiculum enim est, Cæsarem in me esse personæ Tertiæ: nunquam enim loquens, aut scribens de me, essem personæ primæ. Neque possem dicere, Ego sum Cæsar. Nam si esset personæ Tertiæ: possem item dicere, Ego sum ille: &, Ego sum persona tertia.

CAP. CLXXIX.

Conceptio.

QVemadmodũ vna fieret oratio, in superiore lib. & alibi dictũ est. Coiunctione.n. fit vna: Cæsar, & Cato equitant. Equitatio hîc vna est in duobus. Itaque aliquando subiecta intelligis: quæ quia sunt plura, pluralem numerum appones. Aliquando prædicati vnitatem communem vtrique accipies: quare numerum attribues vnitatis, Cæsar, & Cato equitat. Maluerunt igitur illam esse figuram in plurali, quàm hanc in singulari. Et ratio est, quia Coniunctio repetit numerum singularẽ: ostendimus enim duas esse orationes potestate, quare vtraque erit singularis. Neque verò sola Copulatiua hoc aget, sed & Disiunctiua, sic, Aut tu, aut Cæsar date mihi facultatem scribendi. Paulo figuratius eadem oratio in obliquis versatur, sic, Cæsar cum Catone disputant. Cuius loquutionis necessitas euenit ad euitandam ambiguitatem. si diceres, Cæsar cum Catone disputat: non vnionem, sed controuersiam posses accipere. Sed illa longè figuratior apud Ouidium,

Ilia cum Lauso de Numitore nati.

Neque enim Ilia erat nati, sed nata cum Lauso.

Itaque ante quàm reddas Verbum Recto, Rectus cum Obliquo ita sunt coniungendi, vt vnũ sit è pluribus, quibus pluribus Verbi numerus respondeat. Rectè verò putarunt illam esse figuram apud Poëtam,

Cana Fides, & Vesta, Remo cũ fratre Quirinus
-Iura dabunt.

Sed nos etiam vtroque modo figuram intelligimus. Fides, & Vesta iura dabunt: & alteram in obliquo, Quirinus cum Remo.

Fit autem hæc vnio non solùm in Numero, sed etiam in Persona: vt reddatur verbum primæ, & secundæ, non sine caussa: Nobiliori enim debetur. Quæ loquitur, nobilissima est: facit enim orationem: & sibiipsi, vt ita dicam, proxima est: mox secunda. Itaque cùm se ipsa posuit, non potest ad aliam transferre verbum: sic enim definiebatur, Quæ de se ipsa loquitur: ita igitur loquemur, Ego & tu scribimus: Tu & Cato pugnatis. Eadem nobilitatis ratione in genere fit Figura, vt Masculino reddatur, aut Fœminino. Cùm ergo & in Numero, & in Persona, & in Genere fiat Cõceptio: illud habet propriũ sibi, vt in Numero solo possit fieri. Cùm autẽ fit in Persona, aut in Genere, semper etiã Figura numeri adsit. Ego & Lucina læti viuimus: Tu cũ matre lauti cœnatis. Atque iccirco dicta cõceptio est duabus de caussis: aut quia minus à maiore: aut quia minus nobile à nobiliori continebatur. Quemadmodum verò autores ea vsi sint, ad Grammaticum eum spectat, qui docet componere orationem.

CAP. CLXXX.

Iugatio.

PRoxima huic Iugatio est, quàm Zeugma Græco vocabulo maluerunt appellare, quũ tamẽ Latinis aliis vterentur. Nam quemadmodum in Conceptione quod vnius erat, commune euadebat: sic in Iugatione, quod vnius est, ita ad eum pertinet, vt eius significatui adiũgat alterũ. Per Conceptionem sic loquare, Tu & Lucina mihi cari estis: per Iugationem sic, Tu mihi carus es, & Lucina. Non igitur hîc cõcipit, sed permittit tantundẽ. Est itaque cõceptionis vis dimidio maior. Iugum igitur quoddã quasi est Adiectiuũ quo in vnum coëunt significatum extrema duo: quare medio in loco sedẽ sibi iure vindicat. Verùm vsu extortum est, vt vocum stationes commutarentur. Itaque tribus modis excogitarunt: Primo loco, sic, Carus mihi es tu, & Lucina. Medio, sic, Tu mihi carus es, & Lucina. In postremo, Tu mihi: & Lucina cara est. Græca Latinè ad hunc modum interpretere, πρόζευγμα, μεσόζευγμα, ὑπόζευγμα: Præiugatio, Interiugatio, Adiugatio. Fit autem, quemadmodum & Conceptio per Numerum, Personam, & Genus: Tu, & mulieres bonæ sunt. per Conceptionem diceres, Boni estis, Quare pessimè aggressi sunt emendare Virgilii carmen illud:

-*Nihil hic, nisi carmina desunt.* & malè in singulari, deest: Sic enim dicas, Nõ quicquã, sed carmina desunt: idem nanque. Si non desunt carmina, nihil deest: verissimum hypozeugma est.

CAP. CLXXXI.

Anticipatio.

ANticipationem triplicem accepimus, Poëticam, Oratoriam, Literariam. Poëta antecapit ex sua persona intellectionem communẽ auditoris: vt,

-- *Portúsque require Velinos.* Hic enim de sua persona occupat personã Palinuri poëta: neque enim tunc Velini portus dicebantur, quũ Palinurus loquebatur, sic: Lauinia litora, dixit. Oratoria est, quum antecapimus locum in animis iudicũ, respondẽtes tacitis obiectionibus. Literaria est, cùm præcipimus toto partes, sic, Ciues nati ad interitũ Reipublicæ, Pompeius superbia, Cæsar magnanimitate. Est autem maximè coniuncta figura hæc cum Conceptione, quatenus totũ concipit partes suas: neque ab ea differt, nisi distributione: & est contraria ordinatione vocũ Appositioni: Pastores compulerãt gregem, Thyrsis oues, Corydon capellas: distributio est per anticipationem, conuerte sic, Thyrsis, & Corydõ pastores: appositio est. hanc Prolepsin Græcè appellarunt, quasi præceptionem.

CAP. CLXXXII.

Compositio.

QVid esset Componere, satis superioribus libris declaratũ est: quod siquis aut meminerit, aut animaduertat, intelliget nõ cõuenire huic loquẽdi modo, quem sic nominarunt. Est enim hæc loquutio, quũ significatũ voci cõtrariũ, voce ipsa ducimus potiorem. Populus vnũ significat è multis confectum: multa igitur significat per se, vnum per accidens: quare si verbum plurali numero attribuatur, significatũ respiciet, non

non vocem. Figura igitur sanè est non longè à Cóceptione: Idem enim est Populus, & hic ciuis, & hic, & ille. Veteres autem compositionē nulla vera ratione dicere potuere. nihil enim cōponitur, sed trāsfertur. Ita quū dicis, Fœtū pecus: componis genus cum genere, & transfers significatū. Nā pecus genere neutro quū Mares, & Fœmellas comprehendat, affectum fœmellarum transtulit ad fœmellas comprehensas. Est igitur potius Translatio, aut Conceptio, quàm Compositio. Sic variatur Genus etiam: vt, Pars per agros dilapsi: quia Pars, sit idem, quod, Milites. Sic est apud Homerum, τέκνον φίλε. Sic est, Triste lupus stabulis: vt illud, In Eunuchum suam: quoniam Eunuchus sit comœdia: Lupus autem res: vt sit, Triste, Tristis res.

CAP. CLXXXIII.

Comprehensio.

HVic non absimilis Comprehensio. Græci συνεκδοχὴν vocāt. quum ex toto excipit affectum partis, cui toto eum affectum attribuamus: Elephas curuus dentes. Hæc tota figura consistit in denominatione totius à parte. Nam verū est, Dens est pars Elephanti curua: ergo Elephantus est curuus κατὰ τοὺς ὀδόντας. In priore figura significatus concipiebat vocem, in hac pars totū in significatu. in voce è contrario Totum concipit partē. Igitur Græcum nomen multæ efficaciæ est: nā συν, significat totū & partē simul esse: ἐκ, significat exceptā qualitatē, aut aliud à parte, & toti attributū. δέχεσθαι, significat ipsum motū translationis.

CAP. CLXXXIIII.

Antiptosis.

NOn possumus vnico verbo Latinè Græcum exprimere, ἀντίπτωσιν. quæ Figura multis modis fit, cùm Casum pro casu ponimus: ac fit quidem veterũ autoritate: careo pecunia, & pecuniã. Sed sane hîc Figura nulla est: vsus enim extorsit postea, quo antea placitũ erat. Alius modus est, ísque multiplex, & Attici longè diuerso more vtuntur, quum relatiui casum eundem faciunt cũ antecedente, περὶ λόγων, ὧν ἔλεξα. quo modo etiã Gellius aliquando vsus est: Latini cæteri vix vtuntur. Mollissimũ fuit genus illud, Quam vrbẽ statuo, accipite: at duriusculum, Vrbem, quam statuo vestra est. Iccirco non ineptè nobis pueris præceptores nostri sic interpretabantur, Vultis his regnis consistere: vultis vrbem, quam statuo? vestra est. Verùm hic ita sit, sed profectò veteres nimis multa licere sibi voluere, velut Plautus, Aulularia, *Pici diuitiis, qui aureos montes colunt, ego solus supero.* Caussa huius orationis fuit, aliorsum intẽtus animus, deinde deflexus filus loquutionis: id quod patet ex eodẽ Plauto in Captiuis, *Hos quos videtis stare hic captiuos duos, illi qui stãt, hi stant hic ambo, non sedent.* Dicturus. n. aliud videbatur alio verbo, quũ subiunxit festiuè cõtrariũ.

Hæ sunt caussæ extortæ orationis: nõ quẽadmodum solutè prodidere sine vlla ratione. Modos autem ampliores non est præsentis instituti contemplari: sed pertinet ad construendi leges, & obseruationes autorum: reducũtúrque ad hos, quos descripsimus: veluti quũ ex Affirmatiua facias aut Negatiuam, aut Dubitatiuam: aliáque eiusmodi.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE CAVSIS LINGVÆ LATINAE, LIBER XIII.

CAPVT CLXXXV.

Vocum caussas duplices esse Essentiales, & Accidentales.

HACTENVS singularum partium Formam, Efficientem, Finem, Materiam, Affectus declarauimus: quique Affectus essent ab ipsa Essentia profecti, superioribus libris dicti sunt: quive vsu extorti, hoc postremo. Nunc autem communem omnium vocum naturam videamus, ex instituto sic repetentes: Vocũ & Materia, & Forma est, & Origo: quam pro efficiente accepimus semper: igitur caussas quoque duplices habuere: alteras Essentiæ, alteras Materiæ & Accidentium. Essentiales Etymologias Græci vocant. Nam quamobrem, Amo, dicitur? quia ἅμα, & ἅμμα. & ἅπτω. Essentialis est. Quare Amo, Amas, Amat? Quia Canto, Cantas, Cantat: Materialis, & Accidentalis est. Quas caussas propterea quod veterũ aliqui aut reiecerunt, aut negauerũt, in præsentia à nobis verioribus argumentis agendum est, vt

merito & receptæ, & probatæ videātur. Id quod operis initio non fecimus eo consilio, quod suprà narrabamus: quum enim subiectum suum esse nullus artifex probet argumētis, neque τοῦ διότι, at ne τοῦ ὅτι, quidem: sed tantummodo redarguēdo pertinaces: iccirco in hunc postremum librum hæc opera destinanda fuisse visa est.

CAPVT CLXXXVI.

Veterum argumenta.

ETymologiam Græci vocarunt, caussam vnde voces ductæ sunt: veriloquiū Latinis placuit interpretari, sed quàm frigidè videamus: Nā veritas in oratione est, non in verbis priuis. Præterea λόγος in hac voce, significat rationem, non autem loquutionem, vt vera ratio potius dicēda sit: quare nos, Vocis rationem, transferre maluimus. caussam autem accidētalem iidē, ἀναλογίαν eodem consilio nominarunt, id est, rationem proportionis. Eas sic destruere nonnulli instituere. Nominum, inquiunt, naturæ, nisi per nomina demonstrari nequeunt: nomina enim rerum sunt notæ. Intelligunt autem nunc per nomina, voces omnes: sicut per Tignum immittendum Iurecōsultus etiam lapidem. Quodcunque igitur declaratur, per notiorem quampiā rem notū fit. Ergo illa nomina, per quæ nomē illud definitur, nomine ipso notiora erunt. Ea porrò nomina, aut nota habebimus, aut non: at absurdum est ea ignorari, per quæ aliud notum facimus: itaque nota sunt: & si nota, per aliud sanè nota per aliud igitur nomen. Quare vsque in infinitum: hoc autem absurdum est: non est igitur verum

nominum vllam esse caussam. Præterea Nomina esse infinita, aut omnino, aut propemodum, atq. iccirco ignota: infiniti autem finita natura nostra capax non est. Ad hæc, quæ vsu mutantur assiduo, partímque interiere, partim quotidie subnascuntur, ea ignorari necesse est: quũ æternarũ tantùm rerũ scientia sit: est enim Sciẽtia habitus animæ certus: at corruptibilia incerta sunt. Postrema ratio hæc summos adduxit viros; vt integris contenderent libris: Quæ nullis, inquiunt, certis inter se cohærent legibus, ea nullo modo sub certas venire leges: Eiusmodi verò esse nomina. Quum enim duæ, vt diximus, caussæ sint, Etymologiam ignotam esse, vel ex eo constare, quòd super eodem vocabulo diuersa senserint autores: analogiam autem, quam æqualitatem vocant, omnino extare nullam. Quare ipsa quoque nomina per caussas nunquam nota erunt.

CAPVT CLXXXVII.

Argumenta dissoluuntur.

VT primam rationem dissoluamus, ita accipiendum est. Intellectionem nostram esse duplicem, Rectam, & Reflexam: igitur nomẽ obuium excipimus recto actu intellectus, simplicíq. fini destinatum ad significandum. Exempli gratia, Lancea, atque ibi pro nota, aut signo rei, vti dicebamus, habetur nobis. Reflectimus deinde animi cursum ab ipsa re super nomen, ipsúmque tanquam rem quandam contemplamur. Quærimus igitur tum eius caussam, inter ea quæ iam nota habemus. Quemadmodum autẽ duæ essent

nominum caussæ, dictũ iam est à nobis libro tertio: quædam enim erant Deducta, quædam Primogenia. Deductorum igitur caussas esse Primogenia: Primogeniorum autem caussas cognoscere easdem non est necesse: sed Casum, aut Arbitrium inuentoris pro caussa habere satis est. Est enim duplex cognitio nostra: aut Positiua, quum cognoscimus, hoc esse: aut Priuatiua, quum cognoscimus illud non esse: hoc enim est esse illius, quia non est. Altera verò, ac tertia ratio simul, sic diluuntur: Scientia specierum est: & singularium, vt sub speciebus continentur. Ea igitur, in quæ conueniunt omnia singularia, Dictiones appellauimus. Earum essentiæ, atque affectus neque corrumpuntur, neque mutantur: puta Species, Genera, Casus: semper nanque Casus, Casus est, semper Modus, Modus. Quæ autem singula sunt, aut non corrumpũtur, sed perstant: quare nihil faciũt dispendii: multæ enim voces sunt, quas nullus vnquam aut distorsit vsus, aut aboleuit. Aut si corrumpuntur, æquè scire interest nostra, ea corrumpi. Quamobrem & Corruptibilium, & Incorruptibilium scientes sumus. Corruptibilium autem rerum corruptionem non sequitur corruptio scientiæ nostræ: hoc enim scimus nos, Corruptibilia esse. Idipsum igitur, quod est Corrumpi posse, nõ interit, sed semper eiusdem naturæ est: semper enim hoc habet, vt corrumpi queat.

CAP. CLXXXVIII.

Quarti argumenti superioris probationes ab aduersariis.

Hæc

HAec sic expediuimus, vt exactius quartam rationem, qua & Analogiam, & Etymologiam tollunt, perpendamus: quare videndū prius est, quibus vtantur rationibus ad cōfirmandum. Quum Analogia, inquiunt, sit æqualitas quædam, secundum quam similia ducimus è similibus: vt, à Fructu Fructuosus: sic, à Gestu Gestuosus: primùm ostendere nituntur, quòd non sit necessaria: deinde quòd nullo modo sit. Vtilitatis caussa inuentus est Sermo: magis igitur refert, vt breuis, & rectus, & simplex sit, quàm longus, & varius: at æqualitas deducendi variat multa: non igitur admittenda. præterea Ab eodem rerum vsu reiicitur æqualites eo nanque consilio muliebris mundus à virili ornatu differt. itémq. in ædificiis Corinthia structura à Dorica, & Thuscanica, & Ionica lōgè alia est. Neque verò id ex artibus solùm coniectari, sed ipsa quoque natura latè cōspici potest. Etenim membrorum compagem aliam atque aliam esse vsui fuit. Aequalitas igitur non solùm nō necessaria est, sed etiā officit. Quòd si quis ita dicat: non Vsum solùm quæri, sed Elegantiam quoque: is adhuc intelligat, magis reiiciendam etiamnum Similitudinem: nihil enim propius fastidio, nihil elegantius varietate. Ad hæc, aut Artem sequemur, aut Consuetudinē: si hanc, nihil opus est æqualitate. sed quæcunque vsu suggerentur, ea nobis erunt satis. Si verò Artē, ac præcepta, vt æqualiter omnia ducamus, pro insanis habeamur: neque enim id fiat, vt quemadmodū Lupus, sic Lepus flectatur. sed hoc Leporis, illud Lupi faciet. Non est ergo necessaria Analogia.

Quòd autem nulla sit, sic conantur: Abest ab omnibus orationis partibus: igitur nusquam est. Ac sanè in Generibus non est: quædam nanque trium vocum sunt, Humanus, Humana, Humanum: quædam duarum, Ceruus, Cerua: quædam singulis contenta Aper. Neque ipsa Genera simi litudine vocum afficiuntur: nam Martia, & Sisenna, diuerso sexu, eadem vocis forma sunt. Item eadem Genera vnica voce confusa, atque ignota: vt, Passer, Aquila: quum tamen & ibi fœmina, & hic etiam mas sit. At ne numerus quidem agnouit Analogiam: nam quamobrem non dicimus Cicera, sicuti Farra? neque Olea, sicuti Vina? Nõ enim rectè responderunt antiqui, ob generum diuersitatem in vino multitudinis numerum receptum esse: quia aliud esset Chium, aliud Lesbiũ, aliud Falernum: nam Ciceris quoque valde sunt diuersæ species, Folio, Siliqua, Semine. In Temporibus item desideratur: quippe à Fleo, Fleui: à Sero, Seui: à Fero, Tuli: vbi à dissimilibus similia, à similibus dissimilia orta sunt. Item à Pasco, Paui: ab Amasco non est. Modi quoque Analogiæ immunes sunt: multi enim carent, vt Forem. Nec Figuræ ducuntur Analogia: nam quare dico Aenobarbum, non Aenibarbum? aut quare Magniloquum, non Magnoloquum? Quinetiam in deriuando ipsas species, æqualitatis nullam curam habemus. siquidem à Boue, Bouile: ab Oue Ouile: à Sue nihil ducitur. Et Bubulam dicimus: at ab Oue, Ouillam. à Scribo, Scriptor: à Bibo nihil tale: sed contrà, à Bibo, Bibacem: à Scribo nullum simile. Item in Comparatiuis, & Superlatiuis: Clarus, Cla-

Clarior, Clarissimus: Similis, Simillimus: à Bono, Melior, Optimus. Sic neque in Diminutiuis: Anus, Anicula: Manus, Manuscula: à Pusione, Pusillus: à Morione nihil. Quid quòd ne Accentus quidem ratio vlla est similis? Etenim Héctorem, & prætórem eiusdem formæ nomina alia & quãtitate, & soni qualitate pronuntiamus. Sed & eadem nomina variis quantitatibus alias, atque alias proles generant: à Luceo Lux longa, Lucerna breuis. Immò etiam eadem inconstantia in eadẽ voce deprehendetur: neque id apud poëtas solùm, Pharsalia, Italia, Sicania: sed etiam communi vsu. Nam in lege fundi venditionis, Ruta cæsa ita pronunciabant prisci, vt prima vocalis produceretur, alibi semper correpta esset.

Quod si non est necessaria: neque est in accidẽtibus partium: quippe non in Primariis, non in Deriuatis, non in Declinatis: immò in vno eodémque inæqualitas: Analogia nulla erit.

CAP. CLXXXIX.

Argumentorum dissolutiones.

HI, qui sese literaturæ hostes profiterentur, potuissent à nobis ferri sanè, nisi pessimum facinus ausi essent. Neque enim solùm caussas, rationésque proportionis tollere in re literaria, sed etiam totam naturam ipsam demoliri videntur mihi. Diruunt enim Aequalitatem, & Similitudinem, omniáque casui subiiciunt: contrà, quàm faciebat Plato, qui etiam Nominum ac Verborum statum, flexúmque naturæ certis legibus constare, atque duci arbitrabatur. Nos igitur vtrunque

extremum tanquam vitiosum reiiciamus. Ac decem quidem principes rationes, quibus aliæ quoque annectuntur, scio à veteribus obscurè simul, & pluribus verbis inculcatas: quæ hîc tam clarè patent, támque ordine digestæ sunt: vt quod illi orationis fuco, nec satis apta copia quæsiuere, id hac nos serie, vt quàm efficacissimæ appareāt, consecuti videamur. Quibus vt respondeamus, paulò altius ordiendum est.

Naturam rerum omnium autorem, quæcunq. agat, propter finem agere receptum est: quare necessariò fit, vt certum quiddam agat: vnde mēbrorum, quæ in animalibus sunt, caussas, officia, opera luculentissimis libris à nobis sunt explicata. Propterea verò quòd interdum aliis, atque aliis circumuenitur impedimentis ita, vt aberrare cogatur: quibusdam præuenta angustiis non id agit, quod intendebat. Itaque Homini aut addit sextum digitum, aut tollit manum, aut decurtat crus, aut aliud quippiam eiusdem modi monstrorum parit. Cæterum quia maxima ex parte rectè opus suum peragit, nequaquā ei deesse operi, quod proponit, dicimus: neque iccirco naturam negare debemus. Verùm nonnulla rectè, atque ordine in lucem prolata, deprauat Consuetudo: quales sunt ii, quos vsus adegit, vti Valgii essent, aut Vari, aut Compernes. etiam Casus multum potuit, quo aliquis Claudicaret, aut Luscus esset, aut Strabo. Aetas quoque, atque imitatio detorsit pristinum quorundam institutum, quò detracti à natura sua degenerarent. Quemadmodum igitur vel casu, vel vsu, natura aut peruertitur,

uertitur, aut immutatur, neque propterea tamen naturæ opera neganda sunt: ita non continuò Analogia, quæ natura quædam vocum est, sicubi desit, ab omnibus tollenda sit. Est ante oculos Phalaris, Dionysius, Nero, alia monstra: in his Iustitiam, atque Animi moderationem desideres: igitur nusquam hæc erunt? Alexander raucius loquebatur, obstipa ceruice erat, non à primordiis natalium suorum: sed pædagogi nequitia distractus fuit à simplici illa regia indole. Hominis igitur fuerat integritas, Consuetudinis prauitas. Species enim per singula corpora propagantur, inter quæ nullum formæ discrimen inuenitur: ita etiã in verbis fit. Sicut ergo in natura deductio triplex: sic & in vocibus. Triplex autem ad modum hunc: propterea quòd ea quæ deducuntur tribus diuersa sunt differentiis: nam aliquid dicitur esse diuersum ab alio Forma, vt equus ab homine. Aliud Materia, vt hic homo, ab hoc homine. Aliud Accidente, vt hic homo sedens, ab seipso stante. Quare in vocibus quoque, aliud erit nomen hoc, Homo, à verbo hoc, Pugno: forma enim distant. Secundo modo aliud nomen hoc Homo, à nomine hoc Equus. Tertio, aliud nomen hoc Homo, à nomine hoc Hominis. Possunt autem ea, quæ vel forma, vel materia sola distant, etiam accidente differre: vt Homo niger, ab Equo, & Homine albo: sic nomen hoc Homo, & à verbo hoc Sequor, & à nomine hoc Equus distabit accidente quoque, id est lineamentis elemẽtorum. Itaq. etiã inflexione distare poterunt. Ac quemadmodum

eiusdem nationis viri duo, etiam fratres, etiam gemini, etiam pares facie, etiam colore, tamen manuum aut crurum flexu dissimiles esse poterunt: neque tamen auferetur, quin duo peregrini inter se similes sint: hoc enim accidens est. Ita in vocibus: Equus & Lupus conuenient accidente, Lepus non conueniet: sed Analogia erit inter Lupũ, & Equum: quia cum Lepus, non est. Non ergo tolletur propterea quòd inter Lepus non est: sed ponetur, quoniam inter Lupus est, & Equus. Sed habet suam caussam Lepus, qua desciscat, sequatúrque aliam proportionem, vt faciat Leporis, propterea quòd Græci Dorienses ita & appellabant, & flectebant: quare generis quoque Analogiam sequutus est Lepus Græcam, non Latinã Equi, ὁ καὶ ἡ λέπορις: neque solùm Genus inde, sed vocis in recto casu lineamenta Latina sibi assumpsit, vt esset Lepus, sicut Equus. Quare hoc etiã intererit Analogiæ, vt aliis atque aliis caussis partim talia, partim alia sint. Neque enim quemuis hominem decet Robur, aut Celeritas: quare Robustum, & Celerem non sequetur eadem membrorum Analogia: at omnes Robustos eadem, eadémque alia seorsum Veloces omnes. Si quem autem membrorum proportione præditum inueniamus, officio autem illi inutilem: hunc casu, aut alio quo fato separatum ab ea proportione iudicabimus, non propter vnum tollentes cætera omnia. Itaque sic est acutissimè contra aduersarios concludendum: Non posse eos inficiari Analogiam, nisi in quibusdam ponant: est enim Habitus prior Priuatione non tempore,

pore, sed cognitione: sicut Affirmatio Negatione. In paucis non esse casu, in cæteris omnibus consilio similitudinis. Euenit autem interdum vt deficiãtur nomina proportione illa, propterea quòd res ipsæ deficiuntur: nam sexus & principiis quibusdam, & officiis discreti sunt: itaque alteri quod designes nomen, alteri non conueniat. Proprium fœmellæ Nubere est: iccirco non transibis à fœmina ad marem ipso Participio, vt tantummodo Nuptam, dicas: vbi non tolletur Analogia quia Doctum & Doctam dicas: sed ponetur iccirco, quia Analogiæ pars est, sequi significatum, alia quoque pars eius est, sequi concinnitatem: sicuti hominis officium seruare decorum. Ergo si quid scabrum erit in deducto, maluit ars abstinere: quum tamen natura non repugnaret. Græci συμφωνίαν nominant finem hunc, nos etiam Habilitatem possumus, non solùm Concinnitatem. Sic reiecta sunt multa. For, Faux, Prex, Metuturus, Nutritrix, atque eiusmodi vt, suppressæ potius ab vsu, quàm negatæ à natura vocum sint.

His legibus diruuntur argumenta omnia: Nã friuola satis sunt, quæ negant necessariam. Ac primum quidem admodum ridiculum, quòd breuitatis ratione tollendas curat inflexiones, quum tamen per inflexiones tollatur ambiguitas. Aliæ quoque rationes nullæ sunt. Varietas enim, quam asserunt, nequaquam reiicit æqualitatem. Est enim æqualitas interdum inter duo, propterea quòd ipsa sunt aliis inæqualia. ita distant æqualiter duo Triangula, ab vno Quadrato: quia inter

se æqualia sunt: Ac satis est, vt varietas sit inter species, non diuersitas in speciebus.

CAP. CXC.

Assertio Etymologiæ.

ATque Analogiæ quidem ratio ac natura sic constat. Etymologia verò etsi in multis obscura est, supérque eadem voce alia alii visa: tantum tamen abest vt tollenda sit, vt tam maximè sit inuestiganda, quàm maximè latet. Quid enim occultius veritate? at multis in rebus ea imprimis desideratur: neque tamen quisquam tam sit impudens, qui eam neget. Nam qui semper dubitabant Pyrrhonii, vel propter hoc id agebant, ne à veritate, quæ in altera parte contradictionis latitabat, aberrarent. Ita materiæ primæ natura præterierat veteres omnes Philosophos, donec à Platone inuenta, ab Aristotele omnium sapientum principe eruta est in lucem. Quare omni ope atque consilio nitendum est, vt ne plus illa operæ latendo exigere, quàm nos inuestigando ponere videamur.

CAPVT CXCI.

Quid deinceps agendum, quóque ordine.

VOcum Principia, Caussas, Elementa, Affectiones quemadmodum vniuersa natura comprehenderētur, hactenus declarauimus: deinceps ad ipsas voces priuas cursus flectendus est. Sic enim Philosophus Naturalia corpora sub modo deducit communi intellexione ad historiam singularium: cuius exēplo nobis quoque statuen-

ſtatuendum eſt, quo vſu Priuæ voces apud autores circunferantur. Quum igitur quidam per ordinem Elementorum hoc profeſſi fuerint, alii ſumpto autore interpretandi munus magnis digreſſionibus contaminarint, vnus Varro mihi videtur conſultius feciſſe, vt verborum connexum certa ſerie explicaret. alioqui diuerſis locis eadẽ ſæpe repetas neceſſe eſt. Verùm enimuero ipſe quoque M. Varro ſuorum librorum initium auſpicatus eſt à Temporis, Locíque diuiſione quadam, perinde quaſi ſub vtroque, alterutróve omnia continerentur: ac non infinita penè ſint, quæ in eam partitionem vel reluctantia ſint arceſſenda, vt omittam particulas minores, cuiuſmodi ſunt Præpoſitiones, Coniunctiones, Interiectiones, quæ nullam habent cum Nominibus affinitatem. Quare longè præſtiterit à primariis vocibus initium ſumere, atque ab his deducere cæteras, quæ ab illis ortæ ſunt. verùm inter eaſce primarias quum quædam ſteriles ſint, vt Interiectiones, & Præpoſitionum, ac Coniunctionum maxima pars: quædam ſint genitrices, quæ alias ex ſeſe pariant: primo quoque loco tractare ſteriles decet, quæ nullam cum cæteris habent coniunctionem. Et quoniam non omnes voces Elementorum ſimilitudine, aut ſignificati cohærent affinitate, nequaquam abſurdum fuerit, ſi interdum in contrarium tranſeamus. Neque enim qui de Motu dixerit, de Quiete quoque non poſſit loqui.

CAP. CXCII.

Ad vnum ſignificatum cætera reducenda.

VNum verò imprimis obseruandum est, propterea quòd significatorum similitudo vni eidémque voci attributa sæpius est, aut scribentium autoritate, aut prodentium curioso iudicio: principem omnium significatum indagari oportere censeo, ad quem tanquam ad tesseram, signá que cæteras reducere legiones: sed propositis sẽper caussis, sine quibus tã stultè credimus, quàm arroganter profitemur. Nam quum hoc interpretandi munus Vsu, Autoritate, Ratione constare dixerint: sanè intelligendum est, vsum sine ratione non semper moueri, veluti si aspirat Trophæum, & Anchoram, quæ leniter à Græcis aliis proferuntur, Atheniensium exemplo sciamus factum esse. Autoritas verò quid aliud, quàm Vsus est? Nam quod autore M Tullio dicimus, ex eius vsu id habemus. At si ab vsu recedat, tum verò autoritas nulla est. Quare etiam Cæcilium reprehendit Cicero, etiam M. Antonium, qui tum aliter, quàm ex vsu loquerentur. Ad rationem igitur, quoad fieri poterit, erunt hæc reducenda.

CAPVT CXCIII.

Non rectè vni voci significatorum multitudinem à veteribus assignatam.

FVerunt autem doctissimi, multarúmque literarum viri, qui propterea quòd nimis multa variis obseruationibus comperta sciuissent, multa item significatorum monstra vni eidémque voci designarunt. Quorum opera tantum abest vt cõmoda sit, vt maximè etiã libri aduersetur inscriptioni. Nã specioso titulo de sermonis ꝓprietate edidis

edidissent, nihil minus quàm quod profitebantur, effecere. vnius nanque vocis vna tantum sit significatio propria, ac princeps. cæteræ aut cōmunes, aut accessoriæ, aut etiam spuriæ. Non enim ab re idem Verbum adiecit vsus Nominibus diuersorum significatorum: sed quia eorum natura cōueniebat: sic dicimus Scindere vallum: Scindere adamantem non dicimus: non enim natura fert. Ac verbum quidem pristinum recipit significatum, sed non cohærent. Non igitur potuit mutari significatum huius verbi, in ea verba quæ cum adamante conuenire possunt, puta Tundere. Nam dicimus, Scindere in luctu togā: ergo erit hoc loco idem Scindere, quod Lugere. & Scindere vallum, erit, Castra occupare? Itaque malè plurima sic ab illis distorta sunt, quæ à nobis in libris Originum certis appositis caussis correcta fuere. Nam quis putarit verbum hoc Potiri, idem esse quod Condi? propterea quòd poëtæ versus est, - *Potiuntur Tibridis alueo.* sic Subigere, Acuere: & Stringere, Percutere: & Spectare, Dirigere: & Ventus, Odor: & alia innumera, quæ omnia longè accuratius ad sua quæque principia reducenda fuere. Est autem viri & boni & sapientis non solùm alienos errores detegere, atque arguere, sed etiā rationes suas, atque consilia aperire. Quare quo sit indagandum modo, sic instituamus: Si Condi, significat Potiri, loco verbi Potiri ponatur verbum Condi: si patitur sedes, benè est: si non patitur, non significat. Quis igitur dicat, Conditus sum libro? &, Cōditus sum Turdo? &, Conditus sum Ense? Item

ſi Premere, Defodere eſt: dicamus igitur Foſſam premere. Sic, Premere, Tegere ſignificat: igitur, Cœlo premi, dicamus nos, quos non attingit tamen. Nolo nunc duci per omnia, quæ ſuo loco in Originibus exactiſsimè perſequuti ſumus: ſed ſatis ſit ieciſſe fundamenta ſcientiæ tibi, more principis noſtri Ariſtotelis, cuius ſapientiæ luce Grammaticorum tenebræ diſcutiantur.

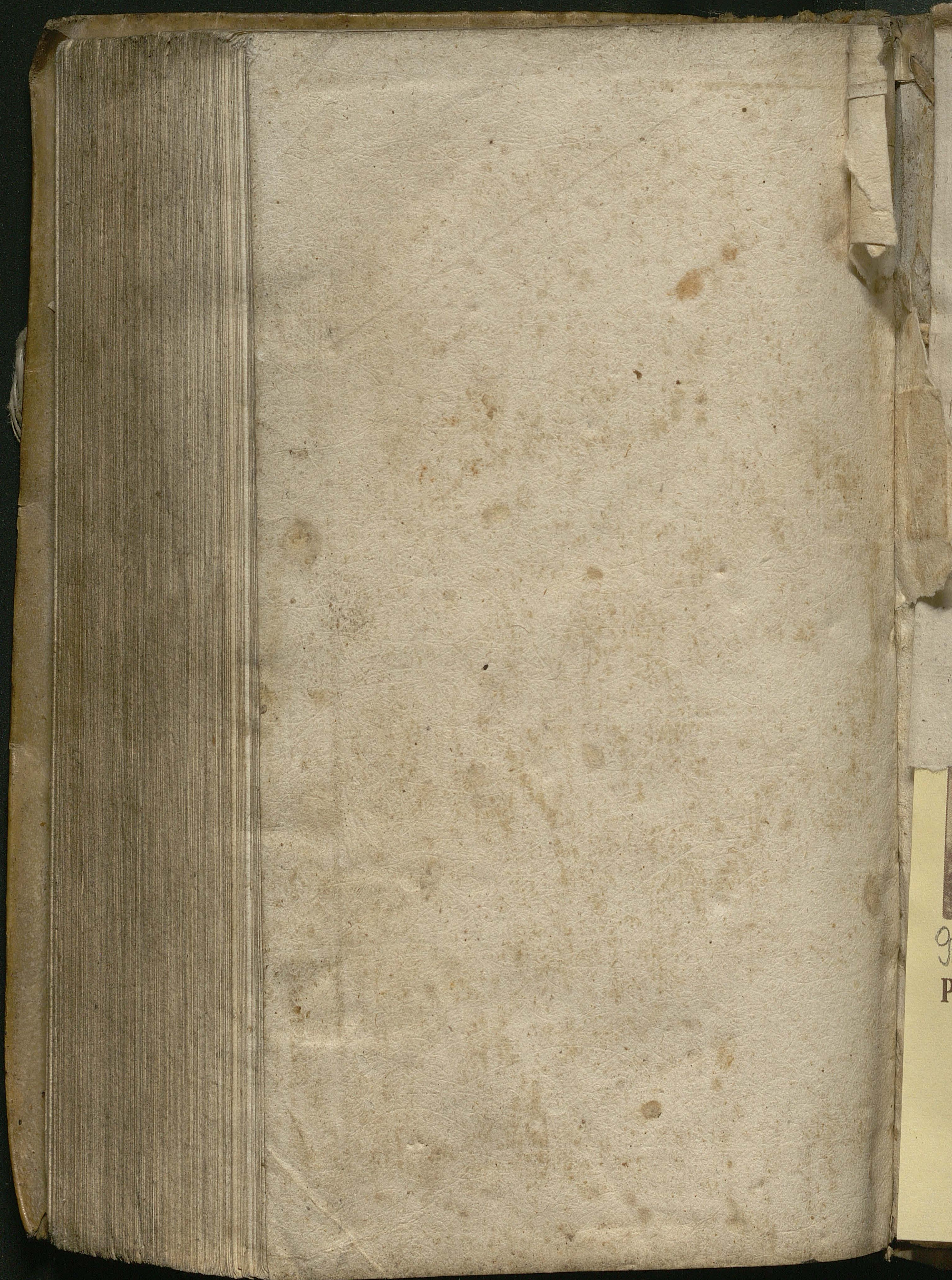

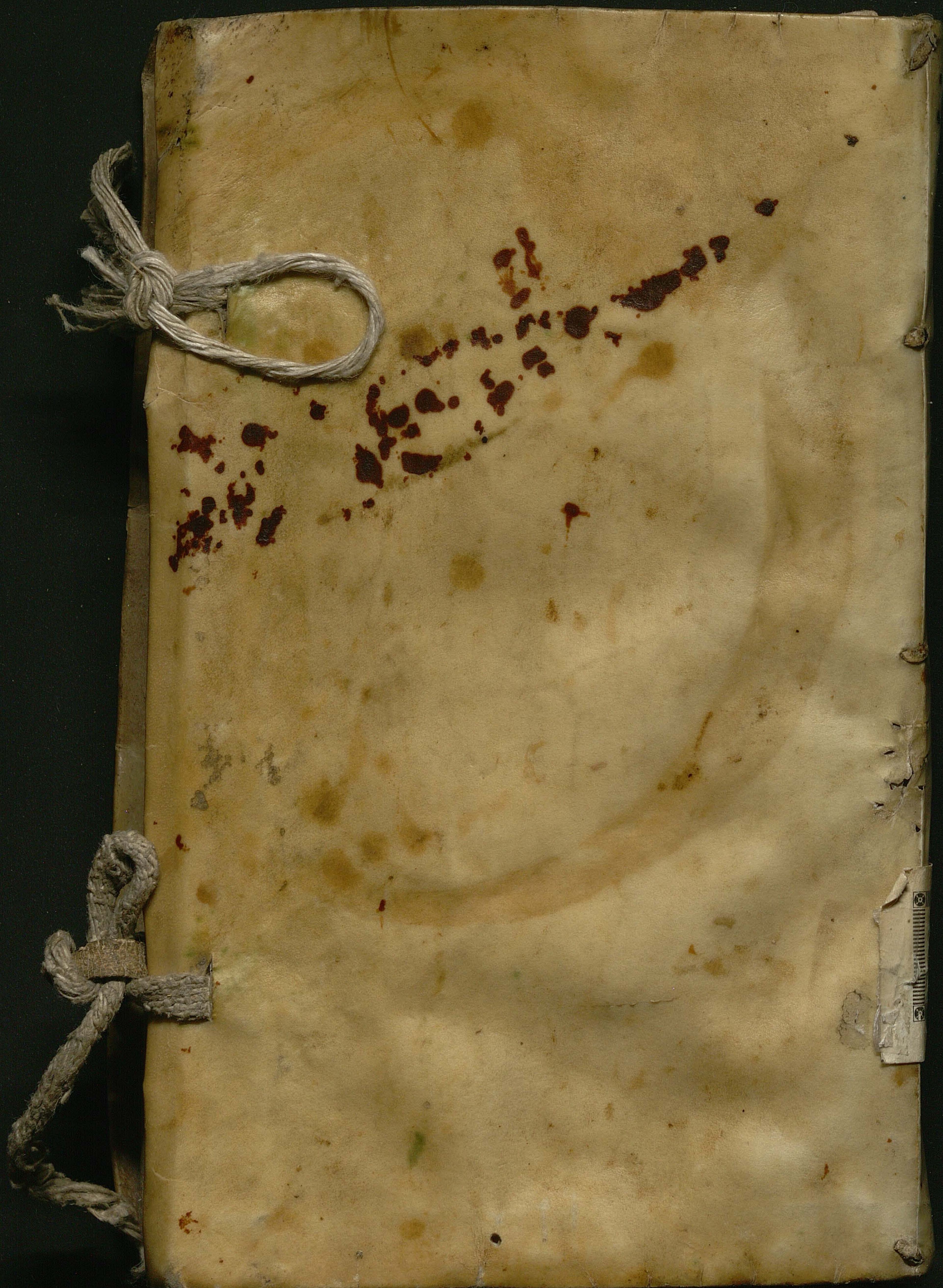
EPILOGVS.

ABES Sylui Cæſar fili ſententias noſtras, quas non tam propter patris nomen venerari debes, vt pius ſis: quàm ob veritatem contemplari, vt fias doctior. Alia enim officia in me tua locis ac temporibus certis ſuo quæque fato fungentur aliquãdo. at in rerum cauſſis diſpiciendis ita tibi faciendum eſt, vt noſtra quoque tanquam vel peregrini, vel etiam hoſtis legas. Omnia enim tui cauſſa laboramus, ſimplicitate ducti, non gloria impulſi. Quo tibi vehementius eſt nitendum, ne nos plus operæ poſuiſſe videamur, quàm tu velis capere vtilitatis.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

Iulij Caesaris
Scaligeri de
causis lingu[illegible]
latinae libri
[illegible]

[illegible] 580
F III. 5. [illegible]